

MÉSZÁROS ÁDÁM

A bűncselekmény fogalmának alapkérdései

A bűncselekmény fogalma és csoportosítása
a magyar büntetőjogban

Budapest, 2020

Mészáros Ádám

A bűncselekmény fogalmának alapkérdései

A bűncselekmény fogalma és csoportosítása
a magyar büntetőjogban

Országos Kriminológiai Intézet,

Budapest, 2020

Mészáros Ádám

A bűncselekmény fogalmának alapkérdései

A bűncselekmény fogalma és csoportosítása
a magyar büntetőjogban

KÉSZÜLT

az Országos Kriminológiai Intézet megbízásából
a P-T Műhely Kft. gondozásában

LEKTORÁLTA

Prof. Dr. Karsai Krisztina DSc

SZÖVEGGONDOZÓ

Takács Andrea

ISBN 978-963-7373-28-2

© Mészáros Ádám, 2020

© Országos Kriminológiai Intézet, 2020

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	9
I. A bűncselekmény fogalma.....	11
1. A bűncselekmény törvényi fogalma.....	11
2. A bűncselekmény tudományos fogalma.....	12
3. Saját álláspontom.....	15
3.1. A törvényi és a tudományos bűncselekmény-fogalom viszonya.....	15
3.2. Bűncselekmény-tényállás-tényállásszerűség.....	17
3.3. A büntetőjogi felelősség vizsgálatának iránya.....	18
3.4. A jogi tárgy rendszerbeli helye.....	19
3.5. A fogalomalkotás szempontja.....	19
3.6. A szubjektív tényállási elemek kirekesztése.....	20
3.7. A bűncselekmény és a büntetendő cselekmény.....	22
4. A jövő bűncselekmény-fogalma.....	23
II. A bűncselekmény mint cselekmény.....	25
III. Az objektív tényállásszerűség (diszpozíciósszerűség).....	27
1. A tényállás jelentéstartalmai.....	27
2. A történeti tényállás.....	27
3. A törvényi tényállás.....	27
3.1. Tényállás és diszpozíció.....	28
3.2. A törvényi tényállás szintjei.....	30
4. Az általános törvényi tényállás.....	32
4.1. A hagyományos felfogások.....	32
4.2. A modern felfogások.....	44
4.3. Saját álláspontom.....	53
4.4. Az objektív tényállási elemek.....	54
4.4.1. Az elkövetési magatartás.....	54
4.4.2. Az elkövetési tárgy.....	54
4.4.3. Az eredmény.....	55
4.4.4. Az okozati összefüggés.....	56
4.4.5. A szituációs elemek.....	59
4.4.6. A tettességhez szükséges ismérvek.....	59
IV. A tényálláson kívüli tényállási elemek.....	60
1. A másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel.....	60
1.1. Jogirodalmi álláspontok.....	60
1.1.1. Korábbi nézetek.....	60
1.1.2. Jelenkori álláspontok.....	67
1.2. Fogalommeghatározás.....	68
1.2.1. Rendszerbeli hely.....	68
1.2.2. Tényállási szint.....	69
1.2.3. Objektív jelleg.....	69
1.2.4. Objektív büntethetőségi feltétel és objektív büntetőjogi felelősség.....	70
1.2.5. Stádiumtani összefüggések.....	70
1.2.6. Következtetés.....	71
1.2.7. Összegzés.....	72
1.2.8. Terminológia.....	72
1.3. Esetkörök.....	73

1.4. Konklúziók	75
1.4.1. Az öngyilkosságban közreműködés és a másodlagos büntethetőségi feltétel	75
1.4.2. Az emberölés és a másodlagos büntethetőségi feltétel.....	77
1.4.3. A másodlagos büntethetőségi feltétel jellege az emberölés és az öngyilkosságban közreműködés példáján	80
1.4.4. Az emberrablás feljelentésének elmulasztása	82
1.4.5. A csődbűncselekmény	84
1.4.6. A nem valódi büntethetőségi feltételek.....	85
1.4.6.1. A segítségnyújtás halált okozó elmulasztása	85
1.4.6.2. A halált okozó testi sértés.....	86
1.4.6.3. A súlyos testi sértés	86
1.4.6.4. A hamis vád.....	87
2. A szubszidiaritási záradék	90
2.1. Relatív szubszidiaritás.....	91
2.2. Abszolút szubszidiaritás (alternatívitás)	92
2.2.1. Ha más bűncselekmény nem valósul meg	92
2.2.2. Ha konkrét bűncselekmény nem valósul meg.....	92
3. A minősítő körülményként szereplő úgynevezett egyéb objektív ismérv	92
4. Összegzés	94
V. A büntetőjog-ellenesség.....	96
VI. Az elkövető bűnössége.....	101
1. A bűnösségen alapuló felelősség	101
2. Felelősség – felróhatóság – bűnösség – büntethetőség.....	101
3. Alkotmányos bűnösség?	102
4. A bűnösségen alapuló felelősség elvének értelmezési szintjei	103
5. Bűnösség a büntetőjog hazai irodalmában.....	104
6. A bűncselekménytani bűnösség (saját álláspontom).....	110
7. A bűnösség elemei	111
7.1. Az akaratlan képesség.....	112
7.2. A megfelelő életkor.....	113
7.3. A beszámítási képesség.....	115
7.4. A szándékosság és a gondatlanság	116
7.5. Az elvárhatóság	118
7.6. A motívum és a célzat.....	119
VII. A vegyes bűnösség.....	121
1. Az újabb jogirodalmi álláspontok	121
2. Saját álláspontom.....	124
3. Stádiumok és elkövetők a vegyes bűnösségű bűncselekményekben	127
3.1. Korábbi jogirodalmi álláspontok.....	127
3.2. Újabb jogirodalmi álláspontok	130
3.3. Törvényhozás és törvénykezés	135
3.4. Saját álláspontom.....	138
VIII. A bűnösségen alapuló felelősség áttörése	142
1. A jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések.....	142
2. A másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel.....	143
3. A hamis vád minősített esetei.....	148
4. A mögöttes büntetőjogi felelősség.....	150
4.1. A polgári jogi és a büntetőjogi mögöttes felelősség.....	151
4.1.1. Helytállási kötelezettség.....	151

4.1.2. Járulékoság	151
4.1.3. Másodlagosság	151
4.1.4. Vagyoni helyzetállás	151
4.1.5. A „főkötelezett teljesítése esetén a járulékos kötelezett szabadul” elve.....	152
4.2. A mögöttes büntetőjogi felelősség esetei	152
5. Az actio libera in causa.....	153
5.1. Az actio libera in causa fogalma	153
5.2. Jogirodalmi álláspontok	154
5.3. Szemelvények a jogszabályokból és a joggyakorlatból	156
5.4. Saját álláspontom.....	158
6. Az önhibából eredő ittas vagy bódult állapot	160
7. A segítségnyújtás halált okozó elmulasztása	163
8. Következtetések	164
IX. A bűncselekmények osztályozása	166
1. A bűncselekmények osztályozása a francia büntetőjogban	167
2. A bűncselekmények osztályozása a magyar büntetőjogban	175
3. A bűncselekmények osztályai.....	178
X. A bűncselekmények osztályai az elkövetési magatartás szerint	181
1. A tevéses bűncselekmények.....	181
2. A mulasztásos bűncselekmények.....	182
2.1. A kötelességellenes nem tevés alapja.....	182
2.2. A kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekmények	184
2.3. Az akár tevésel, akár mulasztással megvalósítható bűncselekmények.....	186
2.3.1. A törvény kifejezett rendelkezésén alapuló tevéses és mulasztásos bűncselekmények.....	186
2.3.2. A valamely kötelezettség vagy szabály megszegésében megnyilvánuló bűncselekmények.....	187
2.3.3. A nyitott törvényi tényállások.....	188
3. A tiszta és a vegyes mulasztásos bűncselekmények	189
4. A jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló bűncselekmények	189
4.1. Jogirodalmi álláspontok	189
4.2. Törvényi rendelkezések.....	193
4.3. Problémafelvetés.....	193
4.4. Az állapot-bűncselekmények és az elkövetési magatartás	195
4.5. A befejezettség és a bevezettség szétválásának konzekvenciái	195
4.6. A jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló (állapot-) bűncselekmények lehetséges esetei	196
4.6.1. A tevékenység folytatása	197
4.6.2. Cselekmény vagy tevékenység végzése (kifejtése)	197
4.6.2.1. Beavatkozás végzése.....	198
4.6.2.2. Kutatás végzése	199
4.6.2.3. Tevékenység végzése.....	200
4.6.2.4. Szexuális cselekmény végzése	205
4.6.2.5. Engedélyhez kötött titkos információgyűjtés, illetve titkos adatszerzés engedély nélküli végzése	207
4.6.2.6. Megbízhatósági vizsgálat ügyészi jóváhagyás nélküli végzése	207
4.6.2.7. Orvosi vagy szakképesítéshez kötött pszichoterápiás gyakorlat, nem konvencionális gyógyító és természetgyógyászati eljárás jogosulatlan kifejtése.....	208
4.6.3. Az állapot-bűncselekmények atipikus esete	208
4.7. Összegzés	209

XI. A bűncselekmények osztályai az elkövetési tárgy szerint	210
1. Az elkövetési tárgy fogalma	210
2. A passzív alany és a sértett elhatárolása.....	211
3. A sértett és a passzív alany viszonya.....	212
4. A bűncselekmények osztályozása a passzív alany szerint.....	213
5. A bűncselekmények osztályozása az elkövetési tárgy, a passzív alany és a sértett szerint.....	214
XII. A bűncselekmények osztályai az eredményt alapul véve	216
1. Az eredmény fogalma.....	216
2. Az eredmény és a következmény	216
3. Az eredmény fajtái.....	216
4. A bűncselekmények osztályozása az eredmény szerint	217
4.1. Az anyagi és az alaki bűncselekmények.....	218
4.2. A materiális sértő bűncselekmények	218
4.3. A materiális veszélyeztetető bűncselekmények.....	218
4.4. A materiális sértő és veszélyeztető bűncselekmények	219
4.5. A materiális sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények	219
5. Rizikó-veszély-sérelem	220
XIII. A bűncselekmények osztályai a tettességhez szükséges ismérvek szerint	222
1. A közönység és a különös bűncselekmények	222
2. Az úgynevezett sajátképi és nem sajátképi különös bűncselekmények	222
3. A szükségképpeni többes közreműködést feltételező bűncselekmények	223
3.1. A találkozó bűncselekmények	223
3.2. A konvergens bűncselekmények.....	223
3.3. A bűncselekmény elkövetésére irányuló csoportban való részvétel.....	223
XIV. A bűncselekmények osztályozása a bűnösség körében	224
1. A szándékosság és a gondatlanság	224
2. A szándékos és a gondatlan bűncselekmények	225
3. A vegyes bűnösségű bűncselekmények	225
Befejezés?	228
Összefoglaló	229
Concept and classes of criminal offences (Summary).....	240
Irodalomjegyzék.....	243

Bevezetés

A kötet alapjául szolgáló kutatómunka az Országos Kriminológiai Intézetben (OKRI) folyt, egy évtizeden keresztül. 2008-ban az OKRI felvette a munkatervébe *A büntetőjogi felelősség aktuális kérdései. Társadalomra veszélyesség és büntetőjog-ellenesség* című kutatást¹, amely – többek között – azt vizsgálta meg, hogy mi okozza a társadalomra veszélyesség körüli valós vagy vélt bonyodalmakat, a társadalomra veszélyesség milyen viszonyban áll a (materiális) jogellenességgel, illetve mit nyerne a jogalkalmazás a bűncselekmény esetleges formálissá válásával.

2010-ben a kutatási téma folytatásaként, és az időközben bekövetkezett jogszabályi változásokra figyelemmel a megelőző jogos védelem új², 2014-ben pedig a jogos védelem megváltozott szabályait³ tekintetem át és elemeztem, kitérve a büntetőjogi felelősségi akadályrendszert érintő alapvető kérdésekre is.

A büntetőjogi felelősség vizsgálata körében 2015-ben *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban* címen kezdtem kutatást. Az első kutatási év azt a feladatot tűzte maga elé, hogy a bűncselekmény lehetséges elméleti kategorizálása által járuljon hozzá a bűncselekmény tanának irodalmához.⁴ A kutatás folytatásaként 2016-ban a bűncselekmények elkövetési magatartás szerinti csoportosításának kidolgozására került sor.⁵ A 2017-ben az elkövetési magatartáson kívüli objektív tényállási elemek (elkövetési tárgy, eredmény, okozati összefüggés, szituációs elemek, tettességhez szükséges ismérvek) körébe vonható csoportosítások kidolgozása volt a feladat.⁶ A 2018-as kutatási év a bűncselekmény fogalmának szubjektív eleme, a bűnösség vizsgálatára fókuszált.⁷ A kutatómunka utolsó évében (2019) azokat a törvényi tényállásokban esetlegesen szereplő elemeket, záradékokat tekintetem át, amelyek bűncselekménytani értelemben nem tekinthetők az általános törvényi tényállás elemeinek. Ezeket lehet voltaképp „tényálláson kívüli

---

¹ OKRI-munkaterv 2008, III. 8. 1. pont

² „*A büntetőjogi felelősség aktuális kérdései 2. A megelőző jogos védelem*” (OKRI-munkaterv 2010, III. 8. 1. pont)

³ „*A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái*” (OKRI-munkaterv 2014, B.1. 27.)

⁴ „*A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban I. A bűncselekmények osztályozásának lehetősége*” (OKRI-munkaterv 2015, III. A. 25. pont)

⁵ „*A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban II. A bűncselekmények csoportosítása az elkövetési magatartás szerint*” (OKRI-munkaterv 2016, III. A.13. pont)

⁶ „*A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban III. A bűncselekmények csoportosítása az objektív tényállási elemek szerint*” (OKRI-munkaterv 2017, III. A.16. pont)

⁷ „*A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban IV. A bűnösség*” (OKRI-munkaterv 2018, III. A. 16. pont)

tényállási elemeknek” nevezni.⁸ Szintén 2019-ben zárult a büntetőjogi felelősség aktuális kérdéseit áttekintő kutatás, a bűnösségen alapuló felelősség áttörésének vizsgálatával.⁹

Az alábbiakban a kutatási évtized lezárásaként a hazai bűncselekménytan alapjait és aktuális kérdéseit a bűncselekmény fogalma és a bűncselekmények osztályozása alapján ismertetem. Nem vállalkozom minden felelősségtani probléma megoldására, de még vázolására sem, a választott módszer azonban – reményeim szerint – alkalmas arra, hogy áttekintést adjon a hazai büntetőjogi gondolkodás egy fontos szeletéről, és adott esetben segítséget, más esetben vitaalapot nyújtson a büntetőjog iránt érdeklődőnek.

---

⁸ „A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban V. A tényálláson kívüli tényállási elemek”(OKRI-munkaterv 2019, III. A. 3. pont)

⁹ „A büntetőjogi felelősség aktuális kérdései IV. A bűnösségen alapuló felelősség áttörése”(OKRI-munkaterv 2019, III. A. 2. pont)

I. A bűncselekmény fogalma

A büntető törvénykönyv¹⁰ a bűncselekmény fogalmát a következők szerint határozza meg: *bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli*[4. § (1) bek.].

Nem lehet eltekinteni azonban attól, hogy régtől fogva létezik a bűncselekmény fogalmának – nem csupán didaktikai szempontból lényeges – „tudományos” meghatározása is.¹¹

1. A bűncselekmény törvényi fogalma

A bűncselekmény törvényi meghatározásának alapvetően kétféle megoldása alakult ki. Az úgynevezett *formális* megoldás lényege, hogy a törvény a bűncselekmény fogalmát csupán a nullum crimen/nulla poena sine lege elvével írja le, azaz csupán annyit rögzít, hogy *bűncselekményt csak az a cselekmény képez, amit a törvény (az elkövetése előtt) annak nyilvánít (büntetni rendel).*

Abból kiindulva, hogy a bűncselekmény formális meghatározásából nem lehet megismerni azt, a törvény milyen okból nyilvánít egy cselekményt bűncselekménnyé, alakultak ki az úgynevezett *materiális* bűncselekményfogalmi meghatározások. A bűncselekmény fogalma ennek megfelelően a büntetendőség mellett a társadalomra veszélyességgel és a bűnösséggel egészült ki. Fontos azonban kiemelni, hogy a bűncselekmény fogalma *csak akkor* tekinthető *formálisnak*, ha a büntetni rendeltségen kívül mást nem tartalmaz. *Materiálisnak* ellenben *nem csak akkor* tekinthető, ha a társadalomra veszélyesség szerepel benne. A materiális (anyagi) bűncselekményfogalmi meghatározásnak az a feladata, hogy *„azokat a feltételeket, amelyek esetére az állam büntetést állapít meg, magába felvegye”*.¹²

E két alapvető tétel figyelmen kívül hagyása tévedésre és következtelenségre adhat okot. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy sok esetben a bűncselekmény formális meghatározása mellett a törvény más rendelkezéseiből kibonthatók a bűncselekmény fogalmi elemei. Így az új lengyel btk. bár a bűncselekmény fogalmát csupán a büntetni rendeltséggel határozza meg, más rendelkezéseiből kibontható a bűncselekmény többi fogalmi eleme (társadalomra károsság, bűnösség).¹³

---

¹⁰ 2012. évi C. törvény

¹¹ Lakó Ibolya: A bűncselekmény-fogalom alakulása hazánkban a századfordulótól a Btá-ig. In: Horváth Tibor – Szűk László (szerk.): Büntetőjogi szakirodalom-gyűjtemény. I. kötet, Budapest, 1987, 347–363. o.

¹² Heller Erik: A magyar büntetőjog tankönyve. Szent István Társulat, Szeged, 1931, 120. o.

¹³ Nagy Ferenc: A bűncselekmény törvényi fogalmáról jogösszehasonlító kitekintéssel. Büntetőjogi Kodifikáció, 2001/1., 8. o.

Hasonló a helyzet a német¹⁴, a francia¹⁵ vagy akár a belga¹⁶ btk. esetében is.

A nyugat-európai országok többsége a bűncselekmény fogalmát a törvényben a nullum crimen/nulla poena sine lege elvének garanciális szabályával írja le, a volt szocialista országokban pedig – legalábbis egyelőre – a materiális meghatározás változatlanul fennmaradt.¹⁷ Ebben a körben Románia emelendő ki: a 2014. február 1-jén hatályba lépő új büntető törvénykönyv (2009. évi 286. törvény) számúzte a társadalomra veszélyesség (pericol social) kategóriáját a bűncselekmény fogalmából. A definíció szerint a bűncselekmény a büntetőtörvény által meghatározott bűnösen elkövetett olyan cselekmény, amely jogellenes és az elkövetőnek felróható [15. cikk (1) bek.].¹⁸ A bűncselekmény fogalma tehát úgy maradt materiális, hogy abban a társadalomra veszélyesség már nem kapott helyet.

Hazai viszonylatban az első írott büntető törvénykönyv, az 1878. évi V. törvény (Csemegi-kódex), a formális bűncselekményfogalmi meghatározás talaján állt¹⁹. Ezen az 1950. évi II. törvény (Btá.) változtatott azzal, hogy a büntetendőség mellett a társadalomra veszélyességet is a fogalom elemévé tette²⁰, majd az 1961. évi V. törvény újabb materiális elemként kiegészítette a bűnösséggel. A hatályos Btk. lényegét tekintve fenntartotta ezt a szabályozást.

2. A bűncselekmény tudományos fogalma

Magyarországon egészen a XIX. század második feléig a bűncselekmény fogalmának nem volt dogmatikai meghatározása. Ez után sem annyira a bűncselekmény, mintsem a tényálladék fogalma került az érdeklődés középpontjába. A magyar büntetőjog kezdetektől fogva alapvetően a német bűncselekményfogalmi megoldáshoz állt közelebb. A *német modellre* az elméleti tisztaságra törekvés jellemző, azonban ennek következtében bonyolult és absztrakt bűncselekmény-fogalmat érvényesít. A bűncselekmény fogalma a német büntetőjogban több elemre, illetve részelemre bomlik, s ezek között általában a cselekmény (*Handlung*), az objektív és szubjektív elemeket is tartalmazó tényállásszerűség (*Tatbestandmäßigkeit*), a jogellenesség (*Rechtswidrigkeit*) és a bűnösség (*Schuld*) különül el.²¹

---

¹⁴ StGB 15., 32–35. §. In: Strafgesetzbuch. 38. Auflage. Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 2002

¹⁵ CP 122-4; 122-5; 122-7. cikkek. In: Mayaud, Yves (ed.): Code pénal. Dalloz, Paris, 2003

¹⁶ CP 70-71. cikkek. In: Marie-Aude Beernert – Françoise Tulkens – Damien Vandermeersch (eds.): Code pénal. Bruylant, Bruxelles, 2003

¹⁷ Nagy Ferenc (2001a): i. m. 8. o.

¹⁸ Román Büntető törvénykönyv. Forum Iuris. Kolozsvár, 2017, 10. o.

¹⁹ Annak 1. §-a szerint: „*Büntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez, amelyet a törvény annak nyilvánít.*”

²⁰ A Btá. 1. §-ának (3) bekezdése értelmében: „*Büntett az a társadalomra veszélyes cselekmény, amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli.*”

²¹ Lásd korábban Mezger (Edmund Mezger: Strafrecht. Duncker & Humblot. München und Leipzig, 1931, S. 89.); illetve napjainkban: Wessels (Johannes Wessels – Werner Beulke: Strafrecht. Allgemeiner Teil. C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2004, S. 30.)

E fogalmi vázat a különböző szerzők sokszor különböző tartalommal ruházzák fel, de a keret lényegében mindvégig megmarad.²² A francia (és olasz) modell ezzel szemben lényegesen egyszerűbb és konkrétabb bűncselekmény-fogalmat érvényesít.²³ Ennek alapvető jellemzője a bűncselekmény materiális és morális elemre bontása, illetve a jogellenesség önálló elemként kezelésének elutasítása.²⁴ Az úgynevezett klasszikus francia bűncselekményfogalmi rendszer szerint a bűncselekmény elemei a törvényi (l'élément légal), a materiális (l'élément matériel) és a morális elem (l'élément moral).²⁵ Az ezzel szembeni úgynevezett tisztán objektív bűncselekményfogalmi rendszer a bűncselekmény elemének csupán annak törvényi előfeltételét (l'élément préalable) és az objektív tényállási elemeket (les éléments constitutifs) tekinti.²⁶ Mindkettő jellemzője, hogy a büntetőjogi felelősség elválik a bűncselekmény fogalmától azzal, hogy a beszámítási képesség nem a bűncselekmény fogalmi elemeként, hanem a bűncselekmény fogalmán túl, a büntetőjogi felelősség elemeként jut szerephez.

A bűncselekmény fogalmának meghatározásával elsőként komolyabban foglalkozó hazai szerzők a definíció elemévé a büntetendő cselekmény mellett a jogellenességet tették (Angyal Pál, Finkey Ferenc), később egészült ki a fogalom a bűnösséggel (Vámbéry Rusztem, Irk Albert).²⁷ A bűncselekmény ezek fényében olyan cselekmény, amely jogellenes, büntetendő és bűnös. Ez a fogalmi váz később úgy pontosult, hogy a büntetendőség helyére a tényállásszerűség került, így bűncselekménynek az olyan cselekmény minősül(t), amely tényálladákszerű, jogellenes és bűnös (Heller Erik²⁸, Nagy Ferenc²⁹). Egyes hazai szerzők a bűncselekmény törvényi fogalmának materiálissá válásával (a Btá. hatálybalépésével) a bűncselekmény tudományos fogalmában is hasznosították a társadalomra veszélyesség kategóriáját. A bűncselekmény tudományos fogalmával kapcsolatban végezetül Erdősy Emil említendő meg, aki bűncselekményfogalmi koncepciójában felcserélte a bűncselekmény fogalmi elemét.

---

²² Lásd erről bővebben Walter Gropp: Strafrecht. Allgemeiner Teil. Springer, 2001, S. 99–103.

²³ Lásd a klasszikus olasz büntetőjogi iskola keretében Carrara felfogását, aki szerint a bűncselekmény a „polgárok biztonsága védelmére kihirdetett állami törvénynek, az ember pozitív vagy negatív, erkölcsileg beszámítható külső tetteből származó megszegése”. A bűncselekmény (büntett) megvalósulásához voltaképpen két elemet (erőt) követelt meg: a fizikai és az erkölcsi elemet (Francesco Carrara: A büntető jogtudomány programja. MTA, Budapest, 1878. 40–48. o.), illetve a klasszikus francia büntetőjogi felfogásra Adolphe Chauveau – Faustin Hélie: Théorie du Code pénal. Tome I. Paris, 1887.

²⁴ Tokaji Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. KJK, Budapest, 1984, 36. o.

²⁵ Lásd Georges Levasseur (Gaston Stefani – Georges Levasseur – Bernard Bouloc: Droit pénal général. Dalloz, Paris, 1997, p. 183., 296.)

²⁶ Lásd korábban Joseph-Louis-Elzéar Ortolan, illetve napjainkban: Jean Pradel. Jean Pradel: Droit pénal général. Cujas, Paris, 1995, p. 347.

²⁷ Lásd bővebben Lakó Ibolya: i. m. 347–363. o.

²⁸ Heller Erik: A magyar büntetőjog általános tanai. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1945, 75. o.

²⁹ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2001, 134. o.

Érvelése szerint az elfogadott sorrend (tényállásszerűség, jogellenesség, bűnöség) nem felel meg a valóságnak: a jogalkalmazó ugyanis az első lépcsőben azt vizsgálja, hogy mi történt, és ki az elkövető. A jogalkalmazó elsősorban a történeti tényállást állapítja meg: az adott cselekmény veszélyes-e a társadalomra és az elkövető bűnös-e. Ezek után kerül sor a cselekmény büntetőjogi minősítésére: a történeti tényállás melyik törvényi tényállás kereteibe illeszthető. A bűncselekmény ismérvei tehát Erdősy szerint: cselekmény, társadalomra veszélyesség, bűnösség, tényállásszerűség.³⁰ Ez a megoldás, azon túl, hogy nem alkalmazott, nincs tekintettel arra a meglehetősen gyakori esetre, amikor a nyomozás ismeretlen tettes ellen indul. A jogalkalmazó (és itt most nem csak a bíróra gondolok) a beérkezett adatok ismeretében legelőször azt állapítja meg, hogy milyen törvényi tényállás látszik megvalósulni. Ez még akkor is így van, ha nyilvánvalóan nem büntethető (például gyermekkorú) elkövetővel van dolga. Az másik kérdés, hogy ha az elkövető gyermekkorú, fölösleges azt vizsgálni, hogy cselekménye társadalomra veszélyes-e, vagy sem. Ebben az esetben a bűnösség vizsgálata megelőzi a társadalomra veszélyesség vizsgálatát. A vázolt modell tehát a gyakorlatban sem állja meg feltétlenül a helyét, amit egyébként a szerző a tudományos igényű elméletek mércéjének tekintett.

A bűncselekmény fogalmának álláspontom szerinti meghatározása során alapvetően a német modellt³¹, pontosabban annak legfejlettebb hazai adaptációját veszem alapul, azonban szükségesnek tartom bizonyos irányú korrigálását. A hivatkozott megoldás a bűncselekményt olyan cselekményként határozza meg, amely tényállásszerű (diszpozíciószerű³²), (büntető)jogellenes és bűnös.³³ A *cselekmény* e rendszer szerint olyan emberi magatartás, amely hatóképes és akaratlagos.

A *tényállásszerűség*en belül objektív tényállási elemeket (elkövetési tárgy, elkövetési magatartás, szituációs elemek, eredmény és okozati összefüggés), tetteséghez szükséges ismérveket (közönséges és különös bűncselekmények, illetve a szükségképpen többes közreműködés esetkörei), és szubjektív tényállási elemeket (szándékosság/gondatlanság, motívum, célzat) különböztet meg.

---

³⁰ Erdősy Emil: A mai magyar bűncselekménytan és a társadalmi valóság. Jogtudományi Közlöny, 2005/2., 62. o.

³¹ Ezt hazai viszonylatban következetesen a szegedi büntetőjogi iskola (Heller Erik [1880–1958], Tokaji Géza [1926–1996], végül Nagy Ferenc) érvényesíti, de Földvári József is utal arra, hogy e felfogás tekinthető uralkodónak. Földvári József: A bűncselekmény fogalmáról – de lege ferenda. Magyar Jog, 1999/1., 3. o.

³² A diszpozíciószerűség kiemelését az indokolja, hogy ellenkező esetben az előkészület, illetve a felbujtás és a bűnségély kifejtése nem minősülne fogalmilag bűncselekménynek, tekintve, hogy e magatartások nem tényállásszerűek. Tokaji Géza: i. m. 149–150. o.

³³ Heller Erik a bűncselekményt tényálladékszerű, jogellenes és alanyilag bűnös cselekményként definiálta [Heller Erik (1945): i. m. 75. o.]. Tokaji Géza azt a cselekményt tekintette bűncselekménynek, amely társadalomra veszélyes, bűnös (felróható) és amelyet a törvény diszpozíciószerűvé nyilvánítva büntetéssel fenyeget (Tokaji Géza: i. m. 11. o.). A szegedi iskola jelenlegi bűncselekmény-fogalmát lásd Nagy Ferenc: Anyagi büntetőjog. Általános rész I. Iurisperitus. Szeged, 2014, 143. o.

A *(büntető)jogellenesség* e rendszerben önálló fogalmi elem, amely felöleli a formális és materiális jogellenességet is³⁴, a *bűnösség* elemei között pedig a megfelelő életkor, a beszámítási képesség, a szándékosság/gondatlanság és az elvárhatóság szerepel.

3. Saját álláspontom

A bűncselekmény a hazai törvényi definíció szerint az a szándékosan vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli [Btk. 4. § (1) bek.]. Mint említettem, a bűncselekmény fogalmának régtől fogva létezik az úgynevezett „tudományos” meghatározása is. A legelterjedtebb fogalmi váz szerint a bűncselekmény *olyan cselekmény, amely tényállás-szerű (diszpozícióyszerű), (büntető)jogellenes és bűnös*. Mielőtt rátérnék az általam helyesnek vélt („tudományos”) bűncselekmény-fogalom meghatározására, első lépésként szükségesnek tartom azt megvizsgálni, hogy a bűncselekmény imént említett tudományos és törvényi fogalmi elemei megfeleltethetők-e egymással.

3.1. A törvényi és a tudományos bűncselekmény-fogalom viszonya

Az általános vélemény szerint a tényállászerűség (diszpozíciószerűség) fogalmi párja a büntetőtörvény által való büntetendőség („amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli”), a (büntető)jogellenesség párja a társadalomra veszélyesség³⁵, a bűnösség pedig – az egyéb ismérvek mellett – szándékosság vagy gondatlanság.³⁶

Hogy ez mennyire fogadható el, a következőkből talán kiderül. Véleményem szerint egy-egy jogintézmény valódi értelmét, jellegét, jelentőségét a törvényi fogalom nem mindig képes megvilágítani. Ennek jó példája a jogos védelem, amelyet a büntetőjog tudománya és gyakorlata is úgy kezel, mint „társadalomra veszélyességet kizáró okot”.³⁷ Ha azonban megvizsgáljuk a jogos védelem törvényi szabályát, az úgy szól, hogy „nem büntetendő az a cselekmény”, amit jogos védelemben követnek el. Feltételezve azt, hogy a Btk. nem csupán egymás mellé rakott

---

³⁴ A tényállászerű (diszpozíciószerű) cselekmény akkor (büntető)jogellenes, ha büntetőjogi normába ütközik, és büntetőjogi szankcióval fenyegetett, ha jogi tárgyat sért vagy veszélyeztet, és ha nem állnak fenn jogellenességet kizáró okok.

³⁵ A társadalomra veszélyességről mint a bűncselekmény fogalmi eleméről lásd bővebben Kőhalmi László: A büntetőjog alapproblémái. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2012, 57–96. o.

³⁶ Belovics Ervin – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. Második, hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2014, 142. o.

³⁷ Blaskó Béla – Lajtár István – Elek Balázs: A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok. In: Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 1. kötet. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013, 148. o.; Belovics Ervin – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: i. m. 199. o.; Kónya István (szerk.): Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. I. kötet. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2013, 94. o.

szabályokból áll, hanem a szabályok valamilyen rendszert követnek, a következő probléma áll elő. A jogos védelem szabálya – legalábbis a törvényi definíciókat figyelembe véve, és a fogalmi elemek elkülönítését és egymáshoz való viszonyát következetesnek tekintve – valójában nem a társadalomra veszélyesség hiányával, hanem a büntetni rendeltség hiányával látszik összefüggésben állni. Ha közelebről megvizsgáljuk a társadalomra veszélyesség törvényi fogalmát, ez a kétség csak tovább fokozódik. A társadalomra veszélyes cselekmény a törvény szerint az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti [Btk. 4. § (2) bek.]. Azt azonban nem lehet megfelelő komolysággal állítani, hogy az a védelmi cselekmény, amely bűncselekményi tényállást merít ki, ne sértené más személy (tudniillik a támadó) személyét.³⁸ Több száz jogos védelemmel kapcsolatos bűntügy vizsgálata³⁹ után nyugodt szívvel merem kijelenteni, hogy sérti. A védelmi cselekmény tipikusan testi épség elleni támadásban (a testi sértés és/vagy a garázdaság valamely eseteként) vagy adott esetben emberölésben nyilvánul meg. Ilyenkor legfeljebb az mondható, hogy a büntetlenség azon alapul, hogy az elhárító cselekményt a szükségesség és arányosság keretei között egy magasabb társadalmi vagy egyéni érdek megfelelően kompenzálja. Az igaz, hogy van olyan nézet, amely a társadalomra veszélyességet a materiális jogellenességgel úgy igyekszik összhangba hozni, hogy a törvényi fogalmat ezzel a kompenzációs klauzulával színesíti. Így korábban *Tokaji Géza*, napjainkban Nagy Ferenc szerint társadalomra veszélyes a jogi tárgyat az elkövetéskor fennforgó feltételek alapján reálisan sértő vagy veszélyeztető olyan cselekmény, amely megfelelő társadalmi előnnyel nincs, vagy kellőképpen nincs kompenzálva.⁴⁰ Ez a meghatározás azonban nincs összhangban a törvényi definícióval.

A büntetőjogi felelősséget kizáró okok megfogalmazása, és az, hogy ezek fennállása esetén valójában a tényállásszerű cselekmény társadalomra veszélyessége nem „tűnik el”, legalábbis megkérdőjelezi, hogy a törvény rendszerében ezen okok a társadalomra veszélyesség hiányával állnak összefüggésben.

Mindezeket azért is szükséges tisztázni, mert olyan elgondolások is feltűnnek mérvadó jogi szakkönyvekben, hogy a jogos védelem törvényi szabálya a jogtalan támadás elhárításához szükséges cselekmény *elkövetőjének a büntethetőségét* a magatartás társadalomra veszélyességének hiányára való tekintettel zárja ki, illetve hogy a jogos védelmi helyzetben megvalósuló cselekménnyel okozott jogtárgysértés esetén a *tényállásszerűség csupán látszólagos, mivel hiányzik a bűncselekmény*

---

³⁸ Ellentétes véleményen van az Aradi-Szili-Kis-szerzőpáros, szerintük a jogos védelmi helyzetben megvalósuló támadás elleni cselekmény elveszíti materiális jogellenességét, ugyanis nem tekinthető olyan tevékenységnek, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sértene vagy veszélyeztetné. Aradi Csilla – Szili-Kis Ádám: Jogos védelem a jogos védelem? Belügyi Szemle, 2014/7-8., 53. o.

³⁹ Mészáros Ádám: A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái. OKRI, Budapest, 2015

⁴⁰ Tokaji Géza: i. m. 109. o., Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Második, átdolgozott kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 134. o.

*lényegi eleme, a társadalomra veszélyesség.*⁴¹ Már most világossá kell tenni azonban egyrészt azt, hogy a jogos védelem – és immár a törvény is tekintettel van erre – a *cselekmény büntetendőségét*, és nem az elkövető büntetendőségét zárja ki, másrészt azt, hogy a jogos védelem, akár jogellenességet, akár társadalomra veszélyességet kizáró okként fogjuk is fel, a védelmi cselekmény *tényállásszerűségét nem érinti*: a tényállásszerűség és a jogellenesség (vagy társadalomra veszélyesség) különböző bűncselekményfogalmi kategóriák.

Véleményem szerint helyesebb a jogos védelmet a bűncselekmény tudományos fogalmában szereplő jogellenesség hiányával összefüggésbe hozni, a törvényi bűncselekmény- és társadalomra veszélyesség-fogalom ugyanis nem tűnik alkalmasnak arra, hogy egyértelműen kifejezze a büntetendőséget kizáró okok bűncselekményfogalmi szerepét. A jogos védelemben kifejtett cselekmény a törvény szerint nem büntetendő, de valójában nem a tényállásszerűség, hanem a jogellenesség hiánya miatt. Ha komolyan vesszük a társadalomra veszélyesség törvényi fogalmát (és alapvetően nem tehetjük meg, hogy nem), akkor nem állítható, hogy a védelmi cselekmény – bár nem büntetendő, de – ne sértené adott esetben más személyét. Ez nem érinti annak az igazságát, hogy vannak olyan körülmények, amelyek során megvalósított magatartás – bár az anyagi jogba ütközni látszik – mégsem vonhat maga után büntetőjogi rosszallást, mert a cselekmény (elrugaskodva a törvényi fogalomtól és „magasztosabb” értelemben véve) nem veszélyes a társadalomra, sőt a legtöbb esetben egyenesen hasznos.⁴² Viszont – és ezt ismét hangsúlyozni kell – a társadalomra veszélyesség ebben az értelemben nem azonos a törvényi meghatározásával, hanem annál patetikusabb értelemben szerepel. Valójában tényleg arról van szó, hogy jogos védelmi helyzetben a jogi tárgy sértése ellenére a védelmi cselekményt egy (megfelelő) társadalmi előny kompenzálja.

Az eddigiekből is kitűnik, hogy a törvényi bűncselekmény-fogalom nem feltétlenül tűnik alkalmasnak következetes megállapítások levonására, a dogmatikai tisztaság érdekében is szükségesnek látszik a bűncselekmény fogalmát „tudományosan” meghatározni. A definíció megalkotása előtt érdemesnek tartom elhatárolni a bűncselekmény, a tényállás és a tényállásszerűség fogalmait.

3.2. Bűncselekmény-tényállás-tényállásszerűség

A *bűncselekmény* absztrakt fogalma az anyagi büntetőjogi felelősség összes objektív és szubjektív elemét magában foglalja. Így a tényállásszerűséget, a jogellenességet és a bűnösséget, illetve ezek összetevőit. Ezek elnevezéséről és tartalmi meghatározásáról természetesen lehet vitatkozni, a lényegen azonban voltaképp nem.

A *tényállás* a bűncselekmény tanában kétfajta értelemben szerepelhet: (különös) törvényi tényállásként és általános törvényi tényállásként. (A történeti tényállás a büntetőeljárás keretében jut igazi jelentőséghez.)

⁴¹ Blaskó Béla – Lajtár István – Elek Balázs: i. m. 148–149. o.

⁴² Kádár Miklós – Kálmán György: A büntetőjog általános tanai. KJK, Budapest, 1966, 323. o.

A *(különös) törvényi tényállás* a törvény által büntetni rendelt befejezett tettesi magatartás leírása, amely tényállási elemekből áll. A tényállási elemek lehetséges körét határozza meg az *általános törvényi tényállás*.

A *(különös) törvényi tényállásban* nem szükségképpen jelenik meg minden lehetséges általános törvényi tényállási elem (vannak például immateriális bűncselekmények, amelyek esetén a törvényi tényállás nem tartalmaz eredményt, és így okozati összefüggésnek sem kell fennállnia az elkövetési magatartás és annak nem létező tényállási eredménye között). Azoknak a tényállási elemeknek azonban, amelyek a *(különös) törvényi tényállásban* szerepelnek, a büntetőjogi felelősség lehetőségének beálltához kivétel nélkül meg kell valósulniuk. Így jutunk el a tényállásszerűség fogalmához. Mint ahogy azonban a tényállást is kétféle értelemben használtam, a tényállásszerűség jelentéstartalma is ehhez igazodón kétféle lehet.

A *(különös) törvényi tényállás vonatkozásában* akkor lesz egy cselekmény *tényállásszerű*, ha azok a tényállási elemek, amelyeket a törvényi tényállás tartalmaz, kivétel nélkül és teljes egészében megvalósulnak. A tényállásszerűség a cselekmény jellemzője, és nem az elkövetőé. Egy konkrét törvényi tényállás vonatkozásában a tényállásszerűség megállapításához azt kell megnézni, hogy az elkövető cselekménye, ami nem más, mint az elkövetési magatartás, rendelkezik-e azokkal az ismérvekkel, amelyeket a törvényi tényállás támaszt: például olyan módon vagy olyan eszközzel került-e sor a kifejtésére, ahogy azt a tényállás megköveteli, előidézte-e azt az eredményt, amit a tényállás megkövetel, stb.

A bűncselekmény absztrakt fogalmában szereplő *általános törvényi tényállás vonatkozásában a tényállásszerűség* valójában az általános törvényi tényállás elemeit jelenti. Mint látni fogjuk, ez csupán objektív elemeket foglal magában, ezért a továbbiakban ezt a fajta általános tényállásszerűséget *objektív tényállásszerűségnek* nevezem. A *(különös) tényállásszerűsége* a következőkben tényállásszerűségként hivatkozom.

3.3. A büntetőjogi felelősség vizsgálatának iránya

A tényállásszerűség nem jelent automatikusan büntetőjogi felelősséget, anyagi jogi értelemben sem.

A tényállásszerű cselekmény megállapítása esetén kell vizsgálni a bűncselekmény (de nem a tényállás!) további objektív és szubjektív elemeit, így a büntetőjog-ellenességet és az elkövető bűnösségét.

A *büntetőjog-ellenesség* körében azt kell vizsgálni, hogy a tényállásszerű cselekmény sértett vagy veszélyeztetett-e jogi tárgyat (materiális jogellenesség), és hogy esetlegesen nem állt-e fenn valamilyen jogellenességet kizáró ok. A materiális jogellenesség lényege a jogi tárgy sértése, veszélyeztetése; a jogi tárgy pedig az az alapvető társadalmi érdek vagy érték, amit a bűncselekmény támad, illetve a másik oldalról, a büntetőjog védelemben részesít.

Ezek a társadalmi értékek, érdekek absztrakt kategóriák (például emberi élet, tulajdonjog, emberi méltóság, közlekedés biztonsága stb.), amelyeket a hatályos törvény a társadalomra veszélyesség fogalmában nevesít [Btk. 4. § (2) bek.].

A *bűnösség* vizsgálata logikailag a tényállásszerű és büntetőjog-ellenes cselekmény elkövetőjének vizsgálata. Nevezetesen annak vizsgálata, hogy az elkövető hogyan viszonyult az eddig a külvilágban objektíve megvalósult cselekményéhez, illetve rendelkezik-e azokkal a szubjektív követelményekkel, amik fennállása esetén – anyagi jogi értelemben – felelőssé lehet tenni a cselekményéért.

3.4. A jogi tárgy rendszerbeli helye

A *jogi tárgy* megfogalmazásom szerint *azokat az alapvető társadalmi értékeket, érdekeket jelenti, amelyeket a bűncselekmény támad, illetve a büntetőjog védelmében részesít.* A jogi tárgy (illetve a jogi tárgy sérelme/veszélyeztetése) a bűncselekmény fogalmában a büntetőjog-ellenesség keretében (materiális jogellenesség) jut szerephez (nyilvánul vagy jelenik meg). Azok a felfogások tévesek, amelyek a tényállás részévé kívánják tenni. A (különös) törvényi tényállásnak nyilvánvalóan nem lehet része, mert törvényi tényállásban nem szerepel. Így az emberölés törvényi tényállása nem tartalmazza, hogy az emberölés az emberi életet sértő bűncselekmény, a lopásé sem, hogy az a tulajdonviszonyokat sértő bűncselekmény. Az általános törvényi tényállássá tétele pedig az gátolja, hogy – bár igaz, hogy minden bűncselekménynek van jogi tárgya, azonban – az általános törvényi tényállás a törvényi tényállási elemek absztrakciója. Így, ami nem törvényi tényállási elem, az nem lehet eleme az általános törvényi tényállásnak sem!

A jogi tárgy tehát formailag nem szerepel a bűncselekmény tényállásában/diszpozíciójában, objektív jellegű, de az objektív tényállási elemektől különbözően az elkövető tudatától független (azaz arra nem kell kiterjednie a tudatnak), és az eljárás során sem kell bizonyítani.

3.5. A fogalomalkotás szempontja

A bűncselekmény fogalmának meghatározása során a legfontosabb követelmény, hogy annak alapján mindenkor el lehessen dönteni, hogy egy cselekmény bűncselekménynek minősül-e, vagy sem. Másként fogalmazva: a bűncselekmény fogalmának *„minden olyan összetevőt tartalmaznia kell, amelyek együttesen lehetővé teszik egy magatartás bűncselekménnyé minősítését, illetve elhatárolják a bűncselekményeket a nem bűncselekményektől”*⁴³.

Mindemellett szükséges megemlíteni azokat a további szempontokat is, amelyekre a fogalomalkotás során igyekeztem figyelemmel lenni.

Fontos követelménynek tekintetem a *fogalomalkotás általánosságát*, amelyen az értendő, hogy olyan definíciót tartottam célszerűnek alkotni, amely egyrészt

---

⁴³ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 143. o.

nem rugaszkodik el teljesen a de lege lata hatályos törvényi bűncselekmény-fogalomtól, másrészt akkor is helytálló maradhat, ha a törvényi fogalom egyszer netalán ismét formálissá válik.⁴⁴ További vezérelv volt az *objektív és szubjektív elemek egyértelmű elválasztása*, és annak a követelménye, hogy *minden szükséges fogalmi elem helyet kapjon a rendszerben, azonban minden elem csupán egyetlen helyen szerepeljen*. Ez utóbbi leginkább a szándékosság/gondatlanság rendszerbeli elhelyezését érinti.

3.6. A szubjektív tényállási elemek kirekesztése

A hazai büntetőjogi irodalmat áttekintve a legtöbb bűncselekménytani és tényállástani felfogás hibájaként azt lehet felróni, hogy azokban nem lehet egyértelműen elválasztani a tényállást és a bűncselekményt. A szándékosság és a gondatlanság ezekben a rendszerekben egyfelől a tényállás szubjektív eleme, másfelől a bűnösség két kategóriája is. Még a szegedi büntetőjogi iskola bűncselekmény-fogalma is – bármennyire fejlettnak és dogmatikailag megalapozottnak tekinthető is – ebben a tekintetben bizonyos korrekcióra szorul, mivel nem lehet egyértelműen elválasztani a fogalom objektív és szubjektív oldalát, tekintettel arra, hogy a szubjektív alapú elemek több helyen is szerepelnek. Így az akaratlagosság (ami voltaképp szubjektív elem) az elvileg a fogalom objektív oldalát képező cselekmény eleme; továbbá a szándékosság/gondatlanság egyrészt szubjektív tényállási elem, másrészt a bűnösség központi eleme is egyben. A *szándék kettős helyének* német hatásra átvett *tana*⁴⁵ jelenti a legfőbb problémát. Egy példával megvilágítva: amennyiben az elkövető adott esetben tévedésben van, ami a szándékát zárja ki, e rendszer alapján egyaránt mondható, hogy a cselekmény nem tényállásszerű, mivel a szubjektív tényállási elemek nem valósulnak meg, illetve – a tévedés rendszertani elhelyezéséből következően – hogy a tényállásszerű és (büntető)jogellenes cselekmény nem bűnös.

A koherens bűncselekményfogalmi konstrukció egyik legfontosabb érdeme az, hogy benne a *fogalmi elemek* a büntetőjogi felelősség megállapításához olyan *láncolatot alkotnak*, hogy az utóbbi vizsgálatára csak akkor kerülhet sor, ha a sorban előbbi kétségtelenül megvalósul, s ennek során az objektív irányból kelle-ne a szubjektív felé haladni (azaz a felelősséget, ha lehet, objektív alapon lehessen kizárni). A szubjektív elemek több helyen történő szerepeltetése éppen e cél elé

⁴⁴ Az erre vonatkozó igény időnként felmerül, így korábban a büntető törvénykönyv szakmai előkészítését végző Kodifikációs Bizottság tagjainak többsége a formális bűncselekmény-fogalom mellett foglalt állást. Lásd Pázsit Veronika: Tájékoztató a Kodifikációs Bizottság üléseiről. Büntetőjogi Kodifikáció, 2001/1., 33. o.); illetve ennek megfelelő konkrét normaszöveg-javaslatot tett közzé Wiener A. Imre: A Btk. általános része de lege ferenda. MTA JTI, Budapest, 2003, 40. o.; és az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium: Törvénytervezet a Büntető törvénykönyvről. Büntetőjogi Kodifikáció, 2007/1., 4. o.

⁴⁵ A szándék kettős rendszerbeli elhelyezése a kezdetektől meghatározza a szegedi büntetőjogi iskola bűncselekménytani felfogását, érvényesítése Heller óta töretlen. Lásd Heller Erik (1945): i. m. 92–94., 133–134. o.; Tokaji Géza: i. m. 134., 216–237. o.; Nagy Ferenc – Tokaji Géza: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 1998, 129., 165. o.

gördít akadályokat. A büntetőjog-ellenesség hiányát ugyanis akkor kell vizsgálni, ha a cselekmény tényállásszerűsége megállapítható. Azokban a megközelítésekben, amelyekben a tényállásszerűségnek a szándékosság/gondatlanság is eleme, a tényállásszerűség csak ezek fennállása esetén lehet teljes. A szándékosság vizsgálata viszont szubjektív ismérv vizsgálata, ami, ha a büntetőjog-ellenesség hiányzik, felesleges. A gyakorlat oldaláról megvilágítva a kérdést, például egy jogos védelemben végrehajtott emberölés szándékos emberölésnek minősül, a jogalkalmazó (az egyszerűség kedvéért a bíró) a szándékos emberölés büntette miatt emelt vád alól menti fel a terheltet. A felmentés oka az, hogy büntethetőséget kizáró ok állapítható meg, ami az anyagi jogra lefordítva azt jelenti, hogy jogos védelem mint jogellenességet kizáró ok áll fenn, ezért a bűncselekmény nem valósul meg. Az nyilvánvaló, hogy a védelmi cselekményként kifejtett ölési cselekményt a bűnösség valamelyik alakzatával, az egyszerűség kedvéért szándékosan valósította meg az elkövető. Viszont a lényeg az, hogy a vád mindig egy bűncselekményre vonatkozik, nem egy tényállásra. A bűncselekmény, ami több a tényállásnál, magában foglal minden objektív (büntetőjog-ellenesség) és szubjektív (bűnösség) elemet. Ez tehát a vád. A büntetőeljárás során a bíróság megállapítja, hogy a cselekmény az emberölés tényállásába ütközik, mert az elkövető mást megölt. De a további vizsgálat során kiderül, hogy az elkövető a cselekményét jogos védelmi helyzetben fejtette ki. Emiatt felmenti az ellene emelt vád (bűncselekmény) alól, és nem kell a továbbiakban azt vizsgálni, hogy a sértett halálát kívánta, vagy abba csupán belenyugodott. Ellenkező esetben arra kellene hivatkoznia a felmentő ítéletnek, hogy a gyanúsított nem ölési szándékkal, hanem védekező magatartással járt el.⁴⁶

Mindezek következtében a *szubjektív tényállási elemek* kívül maradnak az objektív tényállásszerűsége, és kizárólag a bűnösség elemei közé kerülnek.

A szándékosság/gondatlanság voltaképp a több elemből felépülő bűnösség központi kategóriája, és nem is annyira a cselekmény, mint inkább az elkövető jellemzője. Ezért a szándékosságot és a gondatlanságot rendszertanilag csupán a bűnösség elemei között helyezem el, ezzel egyidejűleg lemondok azok rejtett tényállási elemkénti értelmezéséről.

A szándékosság/gondatlanság vizsgálatát álláspontom szerint tehát a bűnösség keretében kell elvégezni. Az előzőek értelmében nem lehet egyetérteni azokkal a felfogásokkal, amelyek a bűnösséget már az általános törvényi tényállásba is beépítik. A szándékosságot a törvényi tényállások döntő többségükben nem tartalmazzák {kivételet a foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés [Btk. 165. § (3) bek.], illetve a kibúvás a harci kötelezettség teljesítése alól [Btk. 456. § b) pont] jelent}, a gondatlanságot pedig csak azokban a kivételes esetekben, amikor a törvény a gondatlan elkövetést is bünteti. A szándékosság/gondatlanság megjelenítése a törvényben nem törvényi tényállási elemként értelmezendő, hanem az elkövető bűnösségi követelményére való utalásként. A szándékosság

---

⁴⁶ Lásd hasonló értelemben a Fejér Megyei Főügyészség B.2798/2010/2. számú nyomozás-megszüntető határozatát.

rejtett tényállási elemkénti, vagy bűnösségeként szubjektív tényállási elemkénti értelmezése azért nem üdvözlendő, mert a törvény nemcsak a szándékos, hanem a jogellenes (társadalomra veszélyes) cselekményeket rendeli büntetni. Ha viszont ezeket is a törvényi tényállás elemeivé tesszük, akkor ezzel a tényállásszerűség (a törvényi tényállási elemek megvalósulása) egyben a bűncselekmény megvalósulását is eredményezné, tekintve hogy a jogellenességet és a bűnösséget is magában foglalná. Mivel pedig a szándékosság nem törvényi tényállási elem, nem lehet az általános törvényi tényállás eleme sem. Annak viszont nincs akadálya, hogy a tényállásszerűség túl a bűnösség körében vizsgáljuk.

A *motívum* és a *célzat* valójában hasonlóak, mint az objektív tényállásszerűség szituációs elemei. A legtöbb (legalábbis szándékos) bűncselekményt ugyanis valamilyen motívumból, indítatásból, célból követik el, valamilyen szükséglet kielégítését valósítják meg. A motívum és a cél azonban a büntetőjogban alapvetően közömbös, néhány – viszonylag kevés – esetben emeli ki a jogalkotó azt a motívumot vagy célzatot, amelyre tekintettel a büntetendő cselekmény elkövetője bűncselekmény miatt kell hogy felelősséggel tartozzon. Mivel e két kategória szorosan az elkövetőhöz, annak szubjektumához kapcsolódik, ezért sorolom ezeket a bűnösség elemei közé.

3.7. A bűncselekmény és a büntetendő cselekmény

Az előzőekben vázolt elvek figyelembevételével a bűncselekmény fogalmát alapvetően egy objektív (a cselekmény büntetendősége) és egy szubjektív (az elkövető bűnössége) részre osztom. Ennek megfelelően *bűncselekmény* alatt azt az *elkövetése előtt törvény által büntetni rendelt cselekményt (büntetendő cselekmény)* értem, *amelynek az elkövetője bűnös*⁴⁷.

Fontos megemlíteni, hogy a bűncselekmény fogalma absztrakt fogalom. Ez azt jelenti, hogy olyan elemeket is tartalmaz, amelyeket a konkrét esetben megvalósuló bűncselekmény nem feltétlenül kell hogy tartalmazzon, lásd például az általános törvényi tényállás és a különös törvényi tényállás viszonyát. Minden olyan elemet tartalmaz ugyanakkor, amely a konkrét bűncselekmény miatti anyagi jogi felelősség megállapításakor nélkülözhetetlen, és az absztrakció ez esetben konkrétummá válik.

A *büntetendő cselekmény* alá az (általános vagy objektív) tényállásszerűség (diszpozíciószerűség) és a büntetőjog-ellenesség tartozik. A tényállásszerűség mellett a diszpozíciószerűség kiemelését az indokolja, hogy törvényi tényállásokat a Btk. Különös része határoz meg, ezek a befejezett tettesi bűncselekmények leírásai (ezekből absztrahálhatók az általános törvényi tényállás elemei), azonban bűncselekményt megvalósító felelősségtani rendelkezéseket (diszpozíciókat) az Általános rész is tartalmaz, ezek vagy nem befejezett, vagy nem tettesi magatartások (ezekből absztrahálhatók az általános diszpozíciószerűség elemei).

---

⁴⁷ Hasonlóan, Földvári József is az elkövető „bűnösségét” javasolta az új büntető törvénykönyvbe felvenni a bűncselekmény fogalmának meghatározása kapcsán. Lásd Földvári József (1999): i. m. 4. o.

Nem tartalmazza az objektív tényállásszerűség/diszpozíciószerűség sem a jogi tárgyat, sem a szubjektív tényállási elemként ismert szándékosságot/gondatlanságot, motívumot, célzatot.

A *bűnösség* az elkövetők tényállásszerű (diszpozíciószerű) és büntetőjog-ellenes cselekménye miatti, anyagi jogi felelősségéhez szükséges szubjektív ismérveit jelenti.

4. A jövő bűncselekmény-fogalma

Az előzőkből láthattuk, hogy a bűncselekmény törvényi és tudományos fogalma nem feltétlenül áll koherens viszonyban egymással. *Belovics Ervin* meglátása szerint a tudományos zűrzavart az okozza, hogy a bűncselekmény tanával foglalkozó szerzők egy része megpróbálta/megpróbálja kiiktatni a társadalomra veszélyesség kategóriáját.⁴⁸ Ennek elismerése mellett kell megemlíteni azt is, hogy sem a bűncselekmény fogalmának többi eleme, sem a tényállási elemek csoportosítása nem azonos a különböző szerzőknél.

Felmerülhet a kérdés, hogy miként lehet feloldani a törvényi és a tudományos fogalom közötti feszültséget, illetve hogy egyáltalán szükséges-e azt feloldani.

Az első kérdés kapcsán három megoldás képzelhető el:

a) *Belovics Ervin* a bűncselekmény tudományos fogalmát lényegében a törvényi fogalomhoz igazítja, álláspontja szerint a bűncselekmény olyan, ember által létrehozott cselekmény, amely tényállásszerű, társadalomra veszélyes és bűnös.⁴⁹ Ezzel *Belovics* lényegében asszimilálja a tudományos fogalmat a törvényi fogalommal.

b) *Gellér Balázs* és *Ambrus István* megszüntetné a bűncselekmény tudományos fogalmát. Véleményük szerint a törvényi bűncselekményfogalom mellett nem indokolt különálló tudományos fogalmat is fenntartani, mivel ez azzal a valós veszéllyel jár, hogy a tudományos fogalom elrugaszkodik a legáldefiníciótól, a törvényi és a tudományos fogalom pedig nem lesz egymással megfeleltethető. Javaslatának lényege szerint indokolt a bűncselekmény tudományos fogalmának önállóságát kiiktatni, ehelyett annak valamennyi ismervét az absztrakt tényállás tárgyi vagy alanyi oldalán elhelyezni. Mindennek a következménye, hogy a bűncselekmény fogalmát kizárólag mint legáldefiníciót lehet a jövőben tárgyalni, az absztrakt tényállás ezzel egyidejűleg többelemű, komplex fogalomná válik.⁵⁰

---

⁴⁸ *Belovics Ervin*: Büntetőjog I. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2017, 154. o.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ *Gellér Balázs* tudományos előadása. Elhangzott az Értékteremtő tudomány. A büntető jogtudományok emberi és tudományos értékeket védő szerepével kapcsolatos időszaki kérdésekről címmel, az MTA IX. Osztály Állam- és Jogtudományi Bizottság Büntetés-végrehajtási Jogi Albizottság, az OKRI és a Bv. Tudományos Tanács által szervezett tudományos konferencián, 2019. november 27-én.

c) Ab absurdum elképzelhető a törvényi fogalom eltörlése is. Korábban, az új büntető törvénykönyv általános részi koncepciójában *Ligeti Katalin* amellett tört lándzsát, hogy a bűncselekmény fogalmát nem kell a törvényben szabályozni.⁵¹ A javasolt normaszöveg az „Alapelvek” között rögzítette volna azt, hogy „*Büntetés vagy intézkedés csak olyan cselekmény miatt alkalmazható, amelyre a törvény elkövetése idején büntetőjogi szankció kiszabását rendeli*”⁵². Érdemes megjegyezni, hogy a jogalkotó az „új” Btk.-ban a bűncselekmény fogalmát megtartotta ugyan, azonban nem látta szükségét a büntetőjog immanens részét képező „büntetés” fogalmát meghatározni!

Az ideális valószínűleg az lenne, ha a törvényi és a tudományos bűncselekmény-fogalom egybeesne, ezzel a konfliktus a fogalmak között megszűnne. A legkevesebb esély viszont erre van. A büntetőjog-alkotás alapvetően kriminálpolitikai beágyazottságú, a büntetőjog tudománya pedig a dogmatika alapján orientálódik.

Véleményem szerint a problémásnak ítélt alapfogalmak eltörlése nem a fejlődést szolgálja. Nem lenne szerencsés sem a törvényi fogalom eltörlése, hiszen mégiscsak a büntetőjog, a büntetőjogi felelősség alapkövérről van szó, sem a tudományos fogalom megszüntetése, ezzel a büntetőjogi gondolkodás keretek közé szorítása. Olyan legáldefiníció meghatározása, amely minden igényt kielégít, szintén nehezen elképzelhető, elég csak a társadalomra veszélyesség kategóriájához való ragaszkodásra gondolni.

Régóta formálódó álláspontom szerint a bűncselekmény fogalmát a törvényben elegendő lenne a jelenleginél egyszerűbben meghatározni, abban csupán az objektív és a szubjektív oldalra utalni. A fogalom továbbra is materiális maradna, azonban a materiális elemet nem a társadalomra veszélyesség, hanem a bűnösség jelentené. Ennek megfelelően lenne a bűncselekmény *az elkövetése előtt törvény által büntetni rendelt cselekmény, amelynek az elkövetője bűnös*. Mindemellett a fogalmi elemek kibontása megmaradna a tudományos-gyakorlati élet feladatának.

---

⁵¹ Ligeti Katalin: Az új Büntető törvénykönyv Általános Részének koncepciója. Büntetőjogi Kodifikáció, 2006/1., 15. o.

⁵² Uo. 38. o.

II. A bűncselekmény mint cselekmény

A bűncselekményfogalmi elemek tartalmi ismertetése során azt szükséges kiemelni, hogy az általam preferált bűncselekmény-fogalomban a *cselekmény* nem önálló elem, azaz nem bír önálló dogmatikai funkcióval, szerepe csupán a fogalom összetartása (*negatív cselekménytan*). Ennek oka az, hogy a cselekmény *hatóképessége* végső soron az elkövetési magatartás kifejtése kapcsán kap értelmet, ugyanis az elkövetési magatartás, akár tényállásszerű, akár diszpozíciószerű, azt követeli meg, hogy külvilági változást hozzon létre, vagy tartson fenn. Azaz a hatóképességet az elkövetési magatartás hordozza. Az nem fordulhat elő, hogy egy magatartás *büntetőjogi szempontból* cselekménynek minősül, viszont nem minősül egyszersmind elkövetési magatartásnak, illetve ha a magatartás nem hatóképés (gondolati szakban marad), akkor eleve nem is kerülhet sor a vizsgálataira. Az *akaratlagosság* követelménye pedig valójában a bűncselekmény szubjektív oldalához kapcsolódik. Az akaratlagosság e rendszerben mint az objektív megvalósult tevékenység vagy mulasztás, és az elkövető közötti szubjektív alapú kapocs szerepel, azaz az elkövető és a cselekménye közötti szubjektív kapcsolóként. A nem akaratlagos magatartásnál nem tagadható annak objektív megvalósulása, és az sem mondható, hogy adott esetben ne lenne büntetőjog-ellenes, azaz ne sértene vagy veszélyeztetne jogi tárgyat.

A „cselekmény” tehát a bűncselekmény tisztán jogi, absztrakt fogalmában azért nem kap önálló dogmatikai tartalmat, mert önmagában csupán jogi értékelés nélküli, a valóságban megtörtént tevékenység vagy mulasztás. A cselekmény akkor jut a büntetőjog szempontjából jelentőséghez, ha tényállásszerűvé (diszpozíciószerűvé) és büntetőjog-ellenessé válik. Így például – Nagy Ferenc szemléletes példája nyomán – ha valaki egy lakásban zongorázik, ez kétségtől a valóság egy megnyilvánulásának, cselekménynek tekinthető. Önmagában azonban nem állhat büntetőjogi vizsgálat hatálya alatt. Azonban, ha ezt a cselekményt azért követi el valaki, hogy a mellette emberölést elkövető társa cselekményét azzal segítse, hogy a sértett kiabálását túlzengje, a valóságban megnyilvánuló cselekmény azzal válik a büntetőjog szempontjából relevánssá, hogy diszpozíciószerű bűnsegédi magatartásnak minősül. Szintén ez állapítható meg akkor, ha valaki egyébként emberölésre alkalmas kést vásárol. Ez kétségtől egy valós cselekmény, de csak akkor vonható a bűncselekmény fogalma alá, ha azt más ember megölésének célzatával fejtí ki az elkövető. A valóságban megtörténő „cselekmény” csak ekkor és ily módon (nem pusztán cselekményként, hanem elkövetési magatartásként, *büntetőjogi* cselekményként) kerül a bűncselekmény jogi fogalma alá.

Mindennek következménye, hogy a bűncselekmény fogalmi elemei közül az elkövetési magatartás az, amelynek léte és így meghatározása rendkívül fontos. A bűncselekményi tényállás e központi kategóriáját a következők szerint tartom helyesnek megfogalmazni: *az elkövetési magatartás a különös részi törvényi tényállásban (vagy általános részi diszpozícióban) megjelölt olyan emberi magatartás, amely külvilági változást hoz létre, tart fenn, vagy annak létrehozására*

alkalmas (ténylegesen vagy potenciálisan hatóképes), és amit mint objektíve megvalósult tevékenységet vagy mulasztást az elkövetővel az akaratlagosság szubjektív ismérve kapcsol össze. A befejezett, tevéses bűncselekmények esetén a külvilági változás létrehozása nem igényel különösebb magyarázatot. Akár materiális (például zsarolás⁵³), akár immateriális (például lopás⁵⁴) bűncselekményről van szó, az elkövetési magatartás külvilági változásban (zsarolás esetén vagyoni hátrányban, lopás esetén birtokváltozásban) nyilvánul meg. Az elkövetési magatartást az eredménytől az különbözteti meg, hogy ez utóbbi esetben maga a törvényi tényállás jelöli meg azt a külvilági változást, aminek be kell következnie az elkövetési magatartással okozati összefüggésben.

A kísérleti szakban megrekedt bűncselekmények esetén lehet szó arról, hogy az elkövetési magatartás külvilági változás létrehozására alkalmas. Így például a tervszerűen elkészített mérge a passzív alany halálának előidézésre alkalmas akkor is, ha végül az ital elfogyasztása elmarad. Mindezen túl előfordulhat az is, hogy a kísérleti szakban maradt bűncselekmény – maradék-bűncselekményként értékelve – már önmagában is létrehoz külvilági változást.

A (befejezett) mulasztásos bűncselekmények esetén valójában arról van szó, hogy bár az elkövető magatartása általában nem idézi elő a külvilági történést, az általában tőle független, viszont magatartása ezt az eseményt vagy folyamatot megállíthatná, az esetleges eredmény bekövetkezését elháríthatná, amennyiben kötelességszerű magatartását kifejtené. Vannak olyan esetek, amikor az elkövető tevékenyen vesz részt a külvilági történésemben, tehát az tőle nem független, így például ha valaki a sértettet véletlenül vagy tévedésből zárja be egy helyiségbe, majd ezt követően – amikor ezt észlelte – nem engedi ki. Úgyszintén a segítségnyújtás elmulasztásának minősített esetét az követi el, aki a veszélyhelyzetet maga idézte elő. De szintén nem függetleníthető a külvilági történéstől a cserben hagyás elkövetője, aki nem lehet más, mint a közlekedési balesettel érintett jármű vezetője.

---

⁵³ Aki jogtalan haszonszerzés végett mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel vagyoni hátrányt okoz [Btk. 367. § (1) bek.].

⁵⁴ Aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el [Btk. 370. § (1) bek.].

III. Az objektív tényállásszerűség (diszpozíciószerűség)

1. A tényállás jelentéstartalmai

Büntetőjogi értelemben tényállásról háromfajta értelemben lehet beszélni. Ezek a történeti, a törvényi és az úgynevezett általános törvényi tényállás.

2. A történeti tényállás

A történeti tényállás az elkövetett bűncselekmény életbeni lefolyásának a leírása, amely a bűncselekmény büntetőjogi szempontból lényeges ismérveit tartalmazza. Egyben megválaszolja a kriminalisztika hét alapkérdését, nevezetesen, hogy ki, mit, mikor, hol, hogyan, mivel és miért követett el. Így például a garázdaság vétsége és a könnyű testi sértés vétsége megállapítását megalapozó történeti tényállás a következő: 2005. december 1. napján 16 óra 15 perc körüli időben a szegedi R. körúton, az L. Áruház körüli útszakaszon, amikor a közlekedési lámpa pirosra váltott, K. I. gyanúsított kiszállt az általa vezetett XXX-111 forgalmi rendszámú, Suzuki Swift típusú személygépkocsiból, odament a mellette álló Volkswagen Transporter típusú személygépkocsinhoz, majd annak vezetőjét, S. G.-t előzetes szóváltást követően egy alkalommal arcának bal oldalán, a szeme környékén közepes erővel ököllel megütötte. A sértett a bántalmazás következtében nyolc napon belül gyógyuló sérülést szenvedett. A gyanúsított cselekménye alkalmas volt arra, hogy az ott lévőkben félelmet, riadalmat keltsen.

3. A törvényi tényállás

A törvényi tényállás az egyes bűncselekménytípusok befejezett tettesi alakzatát meghatározó törvényi ismérvek összessége. Így például, a fentebbi történeti tényállás kapcsán felmerülő bűncselekmények törvényi tényállása a következő:

- a) Aki olyan kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen (garázdaság) [Btk. 339. § (1) bek.].
- b) Aki más testi épségét vagy egészségét sérti, testi sértést követ el. Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon belül gyógyul, az elkövető könnyű testi sértés miatt büntetendő [Btk. 164. § (1)–(2) bek.] (könnyű testi sértés).

Fontos megjegyezni, hogy a törvényi tényállás megvalósítója alapvetően tettes lesz, a tényálláson kívül közreműködők részesként (felbújtó vagy bűnsegéd) tartoznak felelősséggel, ám ezek büntetőjogi felelőssége nem a különös részi tényálláson, hanem a fogalmakat meghatározó általános részi diszpozíción alapul.

E helyütt érdemes megkülönböztetni a tényállást és a diszpozíciót.

3.1. Tényállás és diszpozíció

A kiindulópont a jogi norma vizsgálata, amely alapvetően három részből áll, úgymint:

- a) hipotézis;
- b) diszpozíció; és
- c) jogkövetkezmény.

A büntetőjogi norma ehhez képest eltér annyiban, hogy összeolvad a hipotézis és a diszpozíció, így a büntetőjogi norma két része:

- a) diszpozíció; és
- b) jogkövetkezmény.

A *büntetőjogi diszpozíció* annak leírása, hogy a büntetőjogi norma címzettjének milyen magatartást kell, szabad, vagy nem szabad tanúsítania. Ezt általában a Btk. Különös része teszi meg, azonban találni ilyen (felelősségtani) rendelkezéseket az Általános részben is. Ebben a tekintetben kell megkülönböztetni a törvényi tényállást a büntetőjogi diszpozíciótól.

Törvényi tényállásokat a Btk. Különös része határoz meg: ezek nem mások, mint a befejezett tettesi magatartások körülírásai. A büntetendő előkészületi magatartások, és a részesség alakzatainak jellemzője azonban, hogy nem illeszkednek a törvényi tényállás alá, viszont kifejtésük bűncselekménynek minősül. A bűncselekmény fogalmának meghatározása során – mint ahogy láthattuk – erre tekintettel kell lenni. Hazánkban a *szegedi büntetőjogi iskola* a bűncselekmény-fogalmában következetesen megjeleníti a tényállásszerűség mellett a diszpozíció-szerűséget is.⁵⁵

Problémát a kísérlet besorolása okozhat. Mint említettem, a (különös) törvényi tényállás a befejezett tettesi magatartást írja le, a bűncselekményt megkísérlő (kísérleti szakig juttató) pedig a törvényi tényállás alá eső cselekményt valósít meg, a tényállásszerűség azonban nem teljes. Bár a törvény úgy szól, hogy kísérlet miatt büntetendő, aki a szándékos bűncselekmény elkövetését megkezdi, de nem fejezi be, ezen a törvényi tényállás megkezdését kell érteni, ami tipikusan az elkövetési magatartás megkezdését (úgynevezett nem teljes kísérlet), vagy kifejtését (úgynevezett teljes kísérlet) jelenti (az utóbbi esetben akkor lehet szó kísérletről, ha a tényállásszerű eredmény nem következik be). Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a kísérlet megvalósítása – legalábbis tényállástani szempontból – nem feltétlenül követeli meg az elkövetési magatartás megkezdését. Vannak ugyanis olyan esetek, amikor az elkövetési magatartáshoz kapcsolódó, tevékenységben megnyilvánuló, de tényállástani szerepét tekintve szituációs elemnek minősülő elkövetési mód megvalósításával már kísérletről beszélünk. Így például a szabálysértési értékre dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás vétsége esetén [Btk. 370. § (2) bek. bc) pont], amennyiben az elkövető csak az eltulajdonítani szándékolt dolog őrzését biztosítani hivatott berendezés elleni erőszakot fejt ki, nem állapíthatnánk meg kísérletet, ha azt az elkövetési magatartás megkezdésétől (ami a lopás esetén az

⁵⁵ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 143., 150. o.

idegen ingó dolog megérintése) tennénk függővé. A dolog elleni erőszak kifejtője azonban kétségtelenül kísérletet követ el, és tettesnek kell tekinteni. Hasonló a helyzet a magánlakásértés vétsége [Btk. 221. § (1) bek.] esetén, amikor az elkövető a más lakásába való bemenetel céljából az erőszakot kifejti, azonban a lakásba egész testével nem jut be. Az erőszak kifejtése csupán elkövetési mód, azonban kifejtésével már kísérletről beszélhetünk.

Mivel a bűncselekmények egy részét nemcsak tevékenységgel, hanem mulasztással is el lehet követni, meg kell említeni a mulasztásos bűncselekmények és a kísérlet kapcsolatát. Az úgynevezett tiszta mulasztásos bűncselekmények, amelyek esetén a mulasztás önmagában, eredményre tekintet nélkül büntetendő (azaz voltaképp immateriális bűncselekményekről van szó), kísérlete kizárt. Az úgynevezett vegyes mulasztásos bűncselekmények azonban csakis materiális bűncselekmények lehetnek: a mulasztáson felül a tényállásszerű eredménynek is be kell következnie a tényállásszerűség fennálltához. Ezek a bűncselekmények a tevéses materiális bűncselekmények sorsát osztják annyiban, hogy teljes kísérlet esetén sem lesz teljes a tényállásszerűség az eredmény elmaradása miatt.

Mivel a kísérlet megvalósítása esetén a törvényi tényállás fogalma nem valósul meg (hiába tettes lesz a kísérlet megvalósítója, de nem befejezett a cselekménye, így a tényállásszerűség nem teljes), a kísérlet miatti felelősség valójában diszpozíció alapul.

A diszpozíció és a tényállás tehát nem teljesen azonos fogalmak. A bűncselekmények törvényi tényállását a Btk. Különös része határozza meg, így például az emberölés büntetetté [160. § (1) bek.] tényállását. Ez azzal az előírással, hogy aki más megöl, büntetetté követ el, a befejezett tettesi magatartást írja le. Azonban büntetőjogi felelősséget érintő rendelkezések találhatók az Általános részben is, mivel bűncselekményért nem csupán a tettesek és nem csupán befejezett bűncselekmény miatt tartoznak felelősséggel. Az előkészület, a kísérlet, a felbujtás és a bűnsegély fogalmát a törvény Általános része határozza meg, ezek is büntetőjogi normák, diszpozíciók, azonban nem tényállások. Azaz a diszpozíció az átfogó kategória: minden tényállás diszpozíció, de nem minden diszpozíció tényállás.

Még egy dolgot kell megemlíteni, mégpedig azoknak a megengedő diszpozícióknak a körét, amelyek a büntetőjogi felelősség alól mentesíthetnek. Ilyen például a jogos védelem vagy a végszükség. Ezekben az esetekben arról van szó, hogy a jogos védelmi vagy végszükségi helyzetbe került személy bár olyan cselekményt fejt ki, amely tényállásszerű, azonban e cselekmény kifejtésére a törvény felhatalmazza. Az elkövető büntetlensége ilyenkor az általános részi megengedő diszpozíció alapul.

Arra nézve, hogy miként írja le a diszpozíció a kerülendő, tanúsítandó vagy megengedett magatartást, négyféle megoldás ismeretes. A diszpozíció fajtái ekképpen:

- a) az egyszerű;
- b) a leíró;
- c) a hivatkozó vagy utaló; illetve
- d) a keretdiszpozíció.

Az *egyszerű* diszpozíció a bűncselekményt lényegében a nevével határozza meg, ilyen például az emberölés: aki mászt megöl [Btk. 160. § (1) bek.]; a testi sértés: aki más testi épségét vagy egészségét sérti [Btk. 164. § (1) bek.], tényállása. Ez a fajta megoldás viszonylag ritka a büntető törvénykönyvben.

A *leíró* diszpozíció a bűncselekményt a lényeges ismérveivel írja körül. Ilyen például a lopás: aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa [Btk. 370. § (1) bek.]. Ez a leggyakoribb fajta diszpozíció a Btk.-ban.

A *hivatkozó vagy utaló* diszpozíció egy másik büntetőjogi normára hivatkozik azért, hogy ezzel a jogalkotó elkerülje a felesleges ismétléseket. Ilyen például a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak (Btk. 311. §), amely a hivatalos személy elleni erőszakra [Btk. 310. § (1) bek.] utal vissza.

A *keretdiszpozíció* lényege, hogy van egy büntetőjogi rendelkezés, amely a keretet adja, és azt egy másik jogághoz tartozó (tehát nem büntetőjogi) jogszabályi rendelkezés tölti ki tartalommal. Ilyen például a közúti baleset okozása: aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével másnak vagy másoknak gondatlanságból súlyos testi sértést okoz [Btk. 235. § (1) bek.]. A keretet ez a rendelkezés jelenti, ezt azonban a közúti közlekedés szabályait tartalmazó jogszabály, a KRESZ [1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet] tölti ki tartalommal, ugyanis ezek megszegésével fog a bűncselekmény megvalósulni. Mivel a büntetőjogi norma nem csupán a KRESZ-szabályok megszegését rendeli büntetni, hanem a büntetőjogi felelősséghez az is kell, hogy ezzel az elkövető másnak vagy másoknak gondatlanságból súlyos testi sérülést okozzon, ezt a fajta diszpozíciót *büntetőjogi többletelemet tartalmazó keretdiszpozíciónak*⁵⁶ szokás nevezni. Ezzel szemben *tisztán blankettáris keretdiszpozíció*⁵⁷ az, amely már a más jogágbeli szabály megszegését bűncselekményként rendeli büntetni. Ilyen például a veszélyes eb tartásával kapcsolatos kötelezettség megszegésének az a változata, amely annak a cselekményét rendeli büntetni, aki a veszélyes eb tartására vonatkozó jogszabályban előírt biztonsági előírást megszegi [Btk. 359. § (2) bek. bb) pont].

A büntetőjogi norma második eleme, a *jogkövetkezmény*, tipikusan szankcióban nyilvánul meg, ugyanakkor az mégsem csak negatív irányú lehet, hanem pozitív is. Így például a jogos védelmi helyzetben [Btk. 22. § (1) bek.] kifejtett védekező magatartás következménye az lesz, hogy az egyébként tényállásszerű cselekmény nem lesz büntetendő. Fontos megemlíteni, hogy az ilyen és hasonló esetben a történeti tényállásnak ki kell terjednie azokra a tényekre, amelyek a büntetőeljárásban majd a felelősség alóli mentesülést eredményezik.

3.2. A törvényi tényállás szintjei

Törvényi tényállása minden bűncselekménynek van. Több esetben a törvény azonban nemcsak a történeti tényállások absztrahált és tipikusan előforduló esetét határozza meg, hanem kiemel olyan körülményeket, amelyeket az általánosanál

⁵⁶ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 104–105. o.

⁵⁷ Uo. 104. o.

súlyosabban vagy enyhébben rendel büntetni. Ebben a megközelítésben beszélhetünk alap-, minősített vagy privilegizált tényállásról.

Alaptényállása – mint említettem – minden különös részi bűncselekménynek szükségképpen van. Előfordul, hogy a törvény egy bűncselekménynek több alaptényállását is megfogalmazza. Így a rablás egyik alapesetét az valósítja meg, aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett úgy vesz el mástól, hogy evégből valaki ellen erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz, vagy öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezi [Btk. 365. § (1) bek.]; de úgyszintén rablást valósít meg a tetten ért tolvaj, ha a dolog megtartása végett erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz [Btk. 365. § (2) bek.]. Ezekben az esetekben a különböző alapesetek büntetési tételei megegyeznek. Találni példát ugyanakkor arra is, hogy a jogalkotó a különböző alapeseteket eltérő mértékű büntetéssel fenyegeti. Így a magánlaksértés első alapesetét [Btk. 221. § (1) bek.] a törvény vétség miatt két évig, második alapesetét [Btk. 221. § (2) bek.] büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni. Hasonló megoldást követ a testi sértés két alapesetének meghatározása során is [Btk. 164. § (2) és (3) bek.].

Minősített tényállásról akkor beszélünk, ha a törvényhozó az alaptényálláshoz egy általa súlyosabban megítélendő körülményt fűz, és ahhoz súlyosabb büntetést rendel. Így például, a garázdaság minősített tényállása valósul meg, ha az alaptényállást csoportosan, vagy a köznyugalmat súlyosan megzavarva, fegyveresen, vagy felfegyverkezve, illetőleg nyilvános rendezvényen követik el [Btk. 339. § (2) bek.]. Úgyszintén a könnyű testi sértés minősített tényállása valósul meg, ha a testi sértést például aljas indokból vagy célból követik el, vagy ha például maradandó fogyatékossgát okoz [Btk. 164. § (4)–(5) bek.].

A minősített tényállás tehát a minősítő körülménnyel kiegészült alaptényállás, a minősítő körülmény pedig az a körülmény, amit a jogalkotó súlyosabb megítélésűnek tart, és ehhez a törvényben súlyosabb jogkövetkezményt fűz.

Privilegizált tényállásról akkor beszélünk, ha a törvényhozó az alaptényálláshoz egy általa enyhébben megítélendő körülményt fűz, és ahhoz enyhébb büntetést rendel. Privilegizált tényállást viszonylag ritkán fogalmaz meg a jogalkotó, az eddig példaként említett bűncselekmények, a garázdaság és a könnyű testi sértés viszonylatában nem is tesz ilyet. Az emberölés alaptényállásához [Btk. 160. § (1) bek.] képest azonban enyhébben büntetendő az erős felindulásban elkövetett emberölés. Ezt a privilegizált tényállást az követi el, aki más méltányolható okból származó erős felindulásában öl meg [Btk. 161. §]. Míg az emberölés alapesetének a büntetése öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, a privilegizált emberölés büntetése két évtől nyolc évig terjed.

A privilegizált tényállás tehát a privilegizáló körülménnyel kiegészült alaptényállás, a privilegizáló körülmény pedig az a körülmény, amit a jogalkotó enyhébb megítélésűnek tart, és ehhez a törvényben enyhébb jogkövetkezményt fűz.

A minősítő/privilegizáló körülményektől meg kell különböztetni az úgynevezett *súlyosító/enyhítő körülményeket*. Az elhatárolás alapja, hogy a minősítő/privilegizáló

körülményeket a jogalkotó határozza meg és rendeli súlyosabban/enyhébben büntetni a törvényben, a súlyosító/enyhítő körülményeket ezzel szemben a jogalkalmazó (tipikusan a bíró) határozza meg, és a törvény szabta büntetési tételkeret között ezek függvényében állapítja meg a büntetés tényleges mértékét (vagy épenséggel a szankció fajtáját). A büntetéskiszabás aránytalanságának megelőzése érdekében a Kúria Büntető Kollégiuma véleményt tett közzé a súlyosító és enyhítő körülmények értékeléséről.⁵⁸

A minősítő/privilegizáló és a súlyosító/enyhítő körülmények viszonyát illetően azt kell kiemelni, hogy azt a körülményt, amit a törvényhozó már súlyosabb vagy enyhébb megítélésüként értékelt a törvényben (és ehhez mérten állapította meg az általánostól eltérő büntetési tételkeretet), a jogalkalmazó alapvetően nem értékelheti még egyszer súlyosító vagy enyhítő körülményként, mert az a kétszeres értékelés tilalmába ütközne.⁵⁹ Olyan esetben azonban, amikor a konkrét körülmény súlya a minősítéshez szükséges mértéket jelentősen meghaladja, a Kúria szerint nincs akadálya azt – a súlyosabb vagy a privilegizált minősítés mellett – súlyosító vagy enyhítő körülményként is értékelni.⁶⁰

4. Az általános törvényi tényállás

Míg a törvényi tényállások az egyes bűncselekménytípusok absztrakt törvényi meghatározásai, az általános törvényi tényállás ennél magasabb szintű absztrakciós művelet útján érhető el. Az általános törvényi tényállás a különböző törvényi tényállások közös kategóriáit tartalmazza.

A tényállási elemek csoportosítását illetően többfajta felfogással találkozhatunk a hazai büntetőjogban.

4.1. A hagyományos felfogások

Az eredetileg szovjet hatást követő, hagyományos hazai felfogások a törvényi tényállást négy fő alkotórészből állónak tekintik:

- a) a bűncselekmény tárgya;
- b) tárgyi oldala;
- c) alanya;
- d) alanyi oldala.

Az általános részi tankönyvek közül alapvetően azokat tekintem át, amelyeket napjainkban az egyetemek jogi karai használnak. A budapesti – és majd a pécsi – tankönyvek ismertetését azonban érdemes kiterjeszteni olyan művekre is, amelyek bár már nincsenek használatban, azonban jelentős befolyást gyakoroltak egy-egy korszakra. Ennek megfelelően ismertetem a budapesti tankönyvek között az

---

⁵⁸ 56/2007. BK vélemény

⁵⁹ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 86–87. o.

⁶⁰ 56/2007. BK vélemény I. pont

1966-os kiadású Kádár–Kálmán-féle tankönyvet, illetve a *Békés Imre* neve által fémjelzett 2003-as kiadású tankönyvet, a pécsi tankönyvek között pedig *Földvári József* legutolsó kiadású általános részi tankönyvét, mivel 1974 és 2009 között ez határozta meg a büntetőjog oktatását Pécsen.

A) Az 1966-os kiadású *Kádár–Kálmán-tankönyv*⁶¹ szerint az általános törvényi tényállás a bűncselekmény tárgyából; a bűncselekmény tárgyi, objektív oldalát jellemző elemekből; a bűncselekmény alanyából; és a bűncselekmény alanyi, szubjektív oldalát jellemző elemekből áll.⁶² A szerzőpáros szerint

- a) a bűncselekmény tárgya: az a társadalmi viszony, amit a bűncselekmény sért vagy veszélyeztet;
- b) a bűncselekmény tárgyi (objektív) oldalához tartozó elemek:
  - ba) a cselekmény társadalomra veszélyessége,
  - bb) a társadalomra veszélyes magatartás (tevékenység és mulasztás), és a bűncselekmény elkövetésének módozata,
  - bc) az elkövetés helye és ideje,
  - bd) a végrehajtás eszköze,
  - be) az eredmény vagy a közvetlen veszély bekövetkezése,
  - bf) materiális bűncselekmények esetén az okozati összefüggés;
- c) a bűncselekmény alanya: a megfelelő korhatárt elért, beszámítási képességgel rendelkező természetes személy;
- d) a bűncselekmény alanyi (szubjektív) oldalát jellemző vonások:
  - da) a bűnösség (szándék és gondatlanság),
  - db) a magatartás motívuma,
  - dc) a különleges célzat.⁶³

E felfogás értékelését nehezíti, hogy a szerzők szerint az általános törvényi tényállás nem azonosítható a büntett fogalmával (az 1961. évi V. törvény a monista felfogás alapján a bűncselekményt büntettnek tekintette), azonban a büntett elemeiként a következőket jelölik meg:

- a) társadalomra veszélyesség;
- b) tényállásszerűség;
- c) jogellenesség;
- d) bűnösség.⁶⁴

Tovább nehezíti a dolgot, hogy a tényállásszerűség mint fogalmi elem kifejtését a szerzők azzal kezdik, hogy a „*társadalomra veszélyes cselekmények közül azokat kell büntetni, amelyeket a törvényhozó büntetni rendel*”⁶⁵. A fentiek értelmében a tényállásnak eleme a társadalomra veszélyesség, majd külön bűncselekményfogalmi elemként is megjelenik, amit a tényállásszerűség szűkít le.

---

⁶¹ Kádár Miklós – Kálmán György: i. m.

⁶² Uo. 233. o.

⁶³ Uo. 234–238. o.

⁶⁴ Uo. 229–233. o.

⁶⁵ Uo. 229. o.

A bűncselekmény tárgya az általános törvényi tényállás első eleme, amelyet a szerzők azon társadalmi viszonyként határoztak meg, amit a bűncselekmény sért vagy veszélyeztet, ugyanakkor a bűncselekmény tárgyi oldalához tartozó elem, a cselekmény társadalomra veszélyessége tartalmát is a társadalmi érdekek sérelme vagy veszélyeztetése alkotja.⁶⁶

A bűnösség az előbbiek értelmében szintén tényállási elem volt, a büntett fogalmában azonban ismét szerepet kap azzal az indokkal, hogy „a bűnösség a cselekmény tényállásszerűségének, a büntett fogalmának kardinális eleme, helyes tehát különös nyomatékkal felhívni a jogalkalmazó figyelmét a bűnösség kérdésének súlyára, vizsgálatának fontosságára”⁶⁷.

Végül a fogalomzavart tovább fokozza a büntett fogalmának meghatározása, amely szerint „büntett a társadalomra veszélyes, jogellenes (tényállásszerű), bűnösen elkövetett cselekmény”⁶⁸. Ebben a meghatározásban a tényállásszerűség a jogellenesség szinonimájaként szerepel.

B) A Nemzeti Közszolgálati Egyetemen használatos tankönyvet⁶⁹ jegyző Blaskó Béla az általános törvényi tényállást egyrészt objektív és szubjektív, másrészt szükséges és nem szükséges elemekre osztja.⁷⁰ Az objektív elemek között kap helyet a tárgy és a tárgyi oldal, a szubjektív elemek között pedig az alany és az alanyi oldal.

Az általános törvényi tényállás tárgya Blaskó szerint kétféle értelemben közelelithető meg: szükséges elemként mint jogi tárgy, illetve nem szükséges elemként mint elkövetési tárgy.⁷¹ Tehát Blaskó az elkövetési tárgyat az általános törvényi tényállás tárgya körében tárgyalja.

A jogi tárgy az „a társadalmi viszonyokban kifejezésre jutó érdek vagy érték, amelyet a bűncselekmény sért vagy veszélyeztet”⁷². Blaskó a jogi tárgynak három fajtáját különbözteti meg: a közvetlen, a különös és az általános jogi tárgyat. Közvetlen jogi tárgyon az adott bűncselekmény által legkonkrétabban támadott társadalmi viszonyokat (érdekeket, értékeket) érti, példája szerint az emberölés közvetlen jogi tárgya az emberi élet.⁷³ A különös jogi tárgy az egymással rokon közvetlen jogi tárgyak gyűjtőfogalma, ezek megfogalmazására a Btk. egyes fejezetcímeiben kerül sor. Az általános jogi tárgy pedig „a büntetőjogilag védett, oltalmazott társadalmi viszonyok (érdekek, értékek) összessége”⁷⁴, ami nem más, mint az állam jogrendje.

Némiképp zavart okozhat a rendszerben, hogy Blaskó (ebben a tekintetben egyébként helyes) felfogásában a társadalomra veszélyesség nem eleme az általános

---

⁶⁶ Uo. 220. o.

⁶⁷ Uo. 233. o.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Blaskó Béla: Magyar büntetőjog. Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest–Debrecen, 2010

⁷⁰ Uo. 655. o.

⁷¹ Uo. 154. o.

⁷² Uo. 155. o.

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo.

törvényi tényállásnak; a jogi tárgy azonban (nem helyeselhetően) igen, azokat az alapvető társadalmi értékeket és érdekeket viszont, amelyeket a bűncselekmény sért vagy veszélyeztet, éppenséggel a társadalomra veszélyesség fogalma tartalmazza!

Az *elkövetési tárgy* a bűncselekmény tárgyának nem szükségképpeni eleme, Blaskó meghatározása szerint „*olyan fizikai értelemben vett dolog, amire vagy akire nézve a bűncselekmény elkövetője az elkövetési magatartást megvalósítja*”⁷⁵. Véleményem szerint helyesebb lett volna a fogalomban megjeleníteni, hogy itt valójában a tényállásban megjelölt dologról vagy személyről lehet csakis szó.

Az *általános törvényi tényállás tárgyi oldalának szükséges eleme* az elkövetési magatartás, *nem szükséges elemei* pedig az eredmény, az okozati összefüggés, és az elkövetés szituációjához tartozó ismérvek, úgymint a hely, az idő, a mód és az eszköz.⁷⁶

A *bűncselekmény alanya* kapcsán Blaskó megkülönbözteti az általános alannyá válás feltételeit és a speciális alanyt (tettet).⁷⁷

Az *általános alannyá válás* feltételei szükséges elemei az általános törvényi tényállásnak, és ide a bűncselekmény elkövetésekor betöltött megfelelő életkor, a legalább korlátozott beszámítási képesség, és a természetes személyi minőség tartozik.⁷⁸

A beszámítási képesség két konjunktív feltétele a felismerési és az akarati képesség. Fogalmát tekintve Blaskó szerint beszámítási képességgel az rendelkezik, aki „*képes arra, hogy a felismeréséhez viszonyítva akaratának megfelelő magatartást tanúsítson*”⁷⁹. E definíció adós marad annak meghatározásával, hogy a felismerésnek tulajdonképpen mire kell vonatkoznia. Ennek ugyanis kulcsszerepe lenne a büntetőjogi felelősség megállapíthatósága tekintetében.

A *speciális tettes (alany)* csak olyan személy lehet, aki az általános alannyá válás feltételein túl bizonyos bűncselekmények vonatkozásában további követelményeknek, egyéb ismérveknek is megfelel.⁸⁰ Itt voltaképp a különös bűncselekményekről van szó.

A *bűncselekmény alanyi oldalának szükséges elemei* a szándékosság és a gondatlanság, *nem szükséges elemei* pedig a célzat és a motívum.⁸¹ A szándékosságot és a gondatlanságot Blaskó a bűnösséggel azonosítja, aminek meghatározását a következőképpen adja: „*a bűnösség az elkövető tudata és társadalomra veszélyes cselekménye között, szándékosság vagy gondatlanság formájában megnyilvánuló, aktuális pszichikai viszony*”⁸². Ez a meghatározás – akárcsak a beszámítási képesség esetén – némiképp pontatlannak tekinthető. A bűnösség idézett meghatározása

---

⁷⁵ Uo. 156. o.

⁷⁶ Uo. 655. o.

⁷⁷ Uo. 169–170. o.

⁷⁸ Uo. 169. o.

⁷⁹ Uo.

⁸⁰ Uo. 170. o.

⁸¹ Uo. 655. o.

⁸² Uo. 179. o.

nincs tekintettel arra, hogy a pszichés viszonyoknak felróhatóknak kell lennie, és nemcsak az elkövető és annak társadalomra veszélyes cselekménye, hanem a cselekmény következményei között is fenn kell állnia.

Blaskónál is problémát jelent az azonos tartalmú kategóriák több helyen való szerepeltetése. A jogi tárgy sértése/veszélyeztetése egyrészt az általános törvényi tényállás tárgya (szükséges elem), azonban tartalmát a társadalomra veszélyesség adja, ami viszont a bűncselekmény fogalmának másik eleme. A szándékosságban/gondatlanságban megnyilvánuló bűnösség pedig a tényállástan körében a bűncselekmény alanyi oldalának szükséges eleme, egyszersmind a bűncselekmény fogalmának konjunktív feltétele.⁸³

Nem lehet végül egyet érteni azzal, ahogy keverednek e rendszerben az általános törvényi tényállás és a bűncselekmény elemei. A bűncselekmény megvalósulásának egyik eleme a tényállásszerűség, így következetlenségre adhat alapot a „bűncselekmény alanyi oldalának” és „az általános törvényi tényállás alanyi oldalának” együtt kezelése. A bűncselekmény alanyi oldalának akkor van jelentősége, ha az eltér az általános törvényi tényállás alanyi oldalától.

C) Békés Imre a 2003-ban megjelent, többszerzős általános részi tankönyvben⁸⁴ több szempontból haladó álláspontra helyezkedett. Álláspontja szerint a törvényi tényállást meg kell tisztítani a szocialista büntetőjog-tudomány által felduzzasztott fogalmi elemektől, aminek következtében kirekesztette a törvényi tényállás fogalmából a cselekmény társadalomra veszélyességét (jogellenességét) és az úgynevezett jogi tárgyat. A jogi tárgyat Békés önálló bűncselekményfogalmi ismérvek tekintette, amely nem épül be a törvényi tényállásba. A törvényi tényállásba így csak a különös részi ismérvek tartoznak, és ezek az általános részi szabályok közül csupán a szándékossággal és a gondatlansággal egészülnek ki. Békés felhívta a figyelmet arra, hogy a törvényi tényállásba egyéb ismérvet nem szabad belemagyarázni.⁸⁵

Békés tényállástani osztályozása két alapvető kategóriát különített el, a törvényi tényállás tárgyi oldali ismérveit (ezek az objektív tényállási elemek) és a törvényi tényállás alanyi oldali ismérveit (ezek a szubjektív tényállási elemek).

A törvényi tényállás tárgyi oldali ismérvei (objektív tényállási elemek) közé tartozik

- a) szükséges ismérvként a cselekmény;
- b) rendszerinti ismérvként:
  - ba) az elkövetési tárgy (passzív alany),
  - bb) az eredmény,
  - bc) az okozati összefüggés;
- c) esetleges ismérvként:
  - ca) az elkövetés módja,
  - cb) eszköze,

---

⁸³ Uo. 150. o.

⁸⁴ Békés Imre (szerk.): Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2003

⁸⁵ Békés Imre: A törvényi tényállás tana. In: Békés Imre (szerk.): i. m. 99. o.

- cc) helye,
- cd) ideje.

A *törvényi tényállás alanyi oldali ismérvei* (szubjektív tényállási elemek) közé tartozik:

- a) szükséges ismérvként:
  - aa) a szándékosság,
  - ab) a gondatlanság;
- b) esetleges ismérvként:
  - ba) a motívum,
  - bb) a célzat.⁸⁶

Fontos felismerése Békésnek, hogy az alany nem része a törvényi tényállásnak. Érvelése szerint, ha a tettes benne lenne a törvényi tényállásban, a tettes fogalmából kiindulva, önmagát kéne megvalósítania. Ezért Békés szerint nem a törvényi tényállás alanyáról kell beszélni, hanem a bűncselekmény alanyáról.⁸⁷

Ezt a már-már haladó gondolatot sajnos némiképp lerontja egyrészt a tényállás-tani fejezet felépítése, másrészt a bűncselekmény fogalmáról vallott álláspontja.

Az elsőként említett probléma arra irányul, hogy bár Békés kiemelte, hogy az alany nincs benne a törvényi tényállásban, a törvényi tényállást taglaló fejezet felépítése mégis a következő:

- a) a bűncselekmény tárgya, a jogi tárgy;
- b) a törvényi tényállás tárgyi oldala (objektív tényállási elemek);
- c) a bűncselekmény alanya;
- d) a törvényi tényállás alanyi oldala (szubjektív tényállási elemek).⁸⁸

Véleményem szerint nem szerencsés vegyíteni a tényállási elemeket és a bűncselekmény fogalmi elemeit.

A másodikként említett probléma ismertetése során onnan kell kiindulni, hogy Békés Imre szerint a bűncselekmény társadalomra veszélyes, bűnös és büntetendő cselekmény. A büntetendőség ebben a rendszerben magában foglalja a tényállás-szerűséget és ezzel összefüggésben a formális jogellenességet, a társadalomra veszélyesség pedig azonos a materiális jogellenességgel.⁸⁹

Felmerül a kérdés ugyanakkor, hogy ha a bűncselekmény alanya nem a tényállás körében helyezkedik el, akkor hol. A bűncselekmény imént ismertetett fogalmába ugyanis nem helyezhető el. A társadalomra veszélyesség (materiális jogellenesség) és a büntetendőség (tényállás-szerűség és formális jogellenesség) esetén ez nyilvánvaló, a bűnösség kategóriája maradhatna mentsvárként. Békés azonban a bűnösség elemeinek a szándékosságot és a gondatlanságot tekintette.⁹⁰

---

⁸⁶ Békés Imre (2003b): i. m. 100. o.

⁸⁷ Uo. 101. o.

⁸⁸ Uo., illetve részletesen: 97–134. o.

⁸⁹ Békés Imre: A bűncselekmény fogalma. In: Békés Imre (szerk.): i. m. 85. o.

⁹⁰ Békés Imre (2003a): i. m. 93. o.; illetve Békés Imre (2003b): i. m. 121. o.

A *bűncselekmény alanya* Békés szerint egyébiránt az az ember, aki rendelkezik az alannyá válás feltételeivel, nevezetesen megfelelő életkorral⁹¹ és beszámítási képességgel.⁹² Az alany mint kategória azonban sajnálatos módon ellentmondások célkeresztjébe kerül az elkövetői minőség értelmezése és a rendszertani elhelyezése tekintetében. Békés az egyik helyen azt állítja, hogy „a *bűncselekmény alanya a bűncselekmény elkövetésében tettesként vagy részesként vehet részt*”⁹³, magyarul azt állítja, hogy aki alany, az lehet tettes (vagy részes). Más helyen azonban a beszámítási képességet kizáró elmebeteg állapotban büntettet elkövető tettesről írja, hogy vele szemben is lefolytatandó a büntetőeljárás és elrendelhető a kényszergyógykezelés⁹⁴, azaz az is tettes lehet, aki nem lehet alany.

A büntetőjogi felelősségre vonás akadályait taglaló fejezetet jegyző *Belovics Ervin* beszámítást kizáró okként értelmezi a gyermekkort (azaz a megfelelő életkor hiányát), a kóros elmeállapotot, a kényszert és a fenyegetést (azaz a beszámítási képesség hiányát), ezek közös jellemzőjeként említi, hogy hiányzik a *bűncselekmény alanya*. Ennyiben következetes a Békés által felvázolt rendszerhez. Megjegyzi ugyanakkor, hogy egyes szerzők „*ezeket az okokat nem a törvényi tényállással, hanem a bűnösséggel hozzák összefüggésbe*”⁹⁵. Ebből azonban logikailag az következik, hogy *Belovics* a tényállás elemének tekinti az alanyiságot, ez viszont nincs összhangban Békés tanításával.

Problémát okoz Békés rendszerében, hogy a szándékosságot/gondatlanságot felölölő *bűnösséget* egyrészt az alanyi oldal szükséges elemének tekintette, azaz szubjektív tényállási elemnek, a törvényi tényállás elemének, ezzel egyidejűleg a *bűncselekmény tényállástól* elkülönülő, önálló fogalmi elemének – anélkül, hogy többlettartalmat kapna.

Mindezek fényében nehezen értelmezhetők a büntetőjogi felelősség vizsgálatának lépcsőiről írtak. Azzal egyet lehet érteni, hogy a dogmatikai elemzés szempontjából az első vizsgálati fok a tényállásszerűség, amelynek megállapítása után a második lépcsőben a cselekmény társadalomra veszélyessége (materiális jogellenessége) kerül vizsgálatra, majd a tényállásszerűség és a társadalomra veszélyesség megállapítása után kerül sor a bűnösség vizsgálatára.⁹⁶ Azonban, ha a szándékosság/gondatlanság a tényállás része, akkor annak vizsgálatát az első lépcsőben kellene elvégezni, így viszont az azonos tartalmú bűnösség kiüresedik, és semmi szükség az ismételt vizsgálatára.

Ugyanígy felvethető a kérdés a büntetőjogi felelősséget kizáró okok kapcsán, ahol *Belovics* azt állítja, hogy a tévedés a szándékos bűnösséget zárhatja ki⁹⁷. Mivel

---

⁹¹ Békés nem ezt a kifejezést használja, hanem az „elkövetéskor betöltött tizennegyedik életév”-et. Azóta azonban a büntetőtörvény változott a büntethetőségi korhatár tekintetében, ezért egyszerűsítettem le a követelményt a megfelelő életkorra.

⁹² Békés Imre (2003b): i. m. 118. o.

⁹³ Uo.

⁹⁴ Békés Imre (2003a): i. m. 89. o.

⁹⁵ *Belovics Ervin*: A büntethetőséget kizáró okok. In: Békés Imre (szerk.): i. m. 136. o.

⁹⁶ Békés Imre (2003a): i. m. 93–94. o.

⁹⁷ *Belovics Ervin* (2003): i. m. 136. o.

a szándékosság a tényállás szubjektív eleme, kérdésként merül fel, hogy miért nem a tényállásszerűséget.

A felelősséget kizáró okok Békésnél sem problémamentesek. Arra a kérdésre, hogy a törvényben nevesített okok, mint például a jogos védelem, a társadalomra veszélyességet vagy a jogellenességet zárják-e ki, azt a választ adja, hogy a jogellenességet kizáró okok szerinti felfogás híve.⁹⁸ Bár arra nem utal, hogy a jogellenességet ebben az esetben formális vagy materiális értelemben érti-e, megvizsgálva az eddig ismertetett felfogását, meglepő következtetésre lehet jutni. Mint láttuk, Békés rendszerében a büntetendőség a tényállásszerűséget és ezzel összefüggésben a formális jogellenességet foglalja magában, a társadalomra veszélyesség pedig azonos a materiális jogellenességgel.⁹⁹ Ha a tételmondatban a jogellenesség a materiális jogellenességre vonatkozott, akkor a tételnek nincs értelme, mert önellentmondást tartalmaz (nem lehet választani társadalomra veszélyesség és társadalomra veszélyesség között). Ha azonban a formális jogellenességet, akkor ez azt jelentené, hogy a jogos védelem tényállásszerűséget kizáró ok, ami egyrészt szintén ellentmondást szül a rendszerben, mert a tényállásszerűség megállapítása után kellene a tényállásszerűség hiányát megállapítani, másrészt meg kellene jelölni azt a tényállási elemet, aminek a hiányát eredményezné adott esetben a jogos védelem, harmadrészt szembe menne azzal az általában elfogadott elvvel, hogy a jogos védelem jogellenességet (társadalomra veszélyességet) kizáró ok.

D) A pécsi iskola neves oktatója, Földvári József tankönyvében¹⁰⁰ az általános törvényi tényállás elemeinek a jogtárgyat, a tárgyi elemeket, az alanyt és az alanyi elemeket tekintette.¹⁰¹

A *bűncselekmény tárgya* Földvári szerint „a törvényhozó által védeni kívánt azon társadalmi viszony, amelyet az elkövető magatartása sért vagy veszélyeztet”¹⁰². A fogalom fő elemei, hogy társadalmi viszonyokra vonatkozik, a társadalmi viszony pedig mindig emberek közötti viszony, de ezek közül is csak az lehet a bűncselekmény tárgya, amelynek létezéséhez és funkcionálásához társadalmi érdek fűződik.¹⁰³ A bűncselekmény tárgya vonatkozásában megkülönböztette az *általános tárgyat* (ez az, amit minden bűncselekmény sért, ami nem más, mint a társadalmi viszonyok összességének védelmét ellátó jogrend); a *különös tárgyat* (ez a társadalomra veszélyesség fogalmában szereplő állami rend, társadalmi rend, gazdasági rend, az állampolgárok személye és az állampolgárok jogai); és az *egyedi tárgyat* (ez az az életjelenség, amely egy meghatározott társadalmi viszony létezésének, funkcionálásának az egyik előfeltétele).¹⁰⁴

---

⁹⁸ Békés Imre (2003a): i. m. 93. o.

⁹⁹ Uo. 85. o.

¹⁰⁰ Földvári József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2006

¹⁰¹ Uo. 88. o.

¹⁰² Uo. 92. o.

¹⁰³ Uo. 91. o.

¹⁰⁴ Uo. 93–94. o.

A *bűncselekmény tárgyi elemei* Földvári rendszerében:

- a) a cselekmény;
- b) a cselekmény következményei (ezek büntetőjogilag jelentős két alakja az eredmény és a veszélyeztetés);
- c) az okozati összefüggés;
- d) az elkövetés módja;
- e) az elkövetés helye és ideje;
- f) az elkövetés eszköze.¹⁰⁵

A *bűncselekmény alanya* az az elkövető, akit a bűncselekmény megvalósítása miatt felelősségre lehet vonni, akivel szemben büntetést is lehet alkalmazni (büntethető elkövető).¹⁰⁶ A fogalmat tovább pontosítva, a bűncselekmény alanya csak olyan természetes személy lehet, aki rendelkezik az alannyá válás feltételeivel, ami Földvári szerint nem más, mint a beszámítási képesség.¹⁰⁷ A beszámítási képesség Földvári rendszerében a bűnösség feltétele, de nem a bűnösség eleme.¹⁰⁸ A beszámítási képesség első feltétele az olyan értelmi képesség, amelynél fogva a cselekvő cselekményét a társadalomtól elvárt módon tudja értékelni; második feltétele az akarati képesség, amelynél fogva képes az említett értékelésnek megfelelően cselekedni.¹⁰⁹ Végeredményben a beszámítási képesség „*az embernek azon testi-pszichikai állapota, amelynél fogva képes cselekményét megfelelő társadalmi-erkölcsi értékelésben részesíteni és ezen értékelésnek megfelelően cselekedni*”¹¹⁰. Bár Földvári a bűncselekmény alanyának tárgyalása során nem említette kifejezetten, azonban a tényállásszerűséget kizáró okok taglalásakor utalt rá, hogy a beszámítási képességet kizárja a gyermekkor.¹¹¹ Ebből az következik, hogy a megfelelő életkor Földvárinál a bűncselekmény alanyiség részét képezi.

A *bűncselekmény alanyi elemei* között helyezte el Földvári a bűnösség valamilyen megnyilvánulási formáját mint szükségszerű elemet (szándékosság, gondatlanság); és esetleges elemként a motívumot és a célzatot.¹¹²

A *bűncselekmény fogalmát* illetően Földvári három követelményt támasztott: a cselekmény társadalomra veszélyességét, a törvény által büntetni rendeltséget (Földvári más szavaival: tényállásszerűséget) és az elkövető szándékosság – kivételes esetben gondatlanság – formájában meglévő bűnösségét.¹¹³

Mindebből az a probléma adódik, hogy a bűncselekmény tárgya Földvári szerint az általános törvényi tényállás eleme, azonban annak tartalmát a bűncselekmény egy másik, a tényállásszerűségtől különböző fogalmi eleme, a társadalomra

---

¹⁰⁵ Uo. 97–112. o.

¹⁰⁶ Uo. 113. o.

¹⁰⁷ Uo. 114. o.

¹⁰⁸ Uo.

¹⁰⁹ Uo. 115–116. o.

¹¹⁰ Uo. 116. o.

¹¹¹ Uo. 145. o.

¹¹² Uo. 118. o.

¹¹³ Uo. 130. o.

veszélyesség határozza meg. A szándékosság és a gondatlanság pedig két bűncselekményfogalmi elemnek is szerves része: az általános törvényi tényállás szükségképpeni eleme, illetve az ezen felüli önálló bűncselekményfogalmi elem, a bűnösség központi eleme is.

E) Az új pécsi tankönyv¹¹⁴ tényállástani fejezetét jegyző Balogh Ágnes az általános törvényi tényállás elemeinek a jogtárgyat, a tárgyi elemeket, az alanyt és az alanyi elemeket tekinti.¹¹⁵

A *bűncselekmény tárgyának* meghatározása során Balogh a „napjainkban elfogadott meghatározást” veszi alapul, e szerint a bűncselekmény tárgya „a törvényhozó által védett azon társadalmi viszony, amelyet az elkövető magatartása sért vagy veszélyeztet”¹¹⁶. A tárgy fajtái az általános, a különös és az egyedi tárgy. Az *általános tárgy* a társadalmi viszonyok összessége, ami nem más, mint a jogrend, amelyet minden bűncselekmény sért. A *különös tárgy* az egymással összefüggő társadalmi viszonyok elkülönített csoportja, amelyet a törvényhozó a társadalomra veszélyesség fogalmába is beépített (mások személye és jogai, a társadalmi, gazdasági és állami rend). Az *egyedi tárgy* „az az önálló életjelenség, konkrét társadalmi viszony, amelyet a törvényhozó védelemben részesít. Ezt jogi tárgynak is nevezzük.”¹¹⁷ Én személy szerint nem látom különösebb értelmét a bűncselekmény tárgya, tárgy, jogi tárgy megkülönböztetésnek. Tulajdonképpen ugyanarról van szó: azokról az alapvető társadalmi érdekekről és értékekről, amit az egyik oldalon a bűncselekmény sért vagy veszélyeztet, a másik oldalon a büntetőjog védelemben részesít. Ami viszont nagyobb probléma, az a bűncselekményfogalmi elemek keveredése. Ha ugyanis a jogi tárgyat a tényállás elemévé tesszük, és a jogi tárgy tartalmi meghatározását a társadalomra veszélyesség fogalmával azonosítjuk, a tényállásszerűség materiális tartalmat kap. Így viszont nem lesz tartható az a kitétel, hogy a társadalomra veszélyesség a materiális jogellenességgel, a büntetni rendeltség pedig a formális jogellenességgel és a tényállásszerűséggel¹¹⁸, illetve a formális jogellenességgel azonosítható¹¹⁹.

A *bűncselekmény tárgyi elemeit* Balogh a következőképp csoportosítja:

- a) a cselekmény;
- b) a cselekmény következményei (eredmény és veszély);
- c) az okozati összefüggés;
- d) az esetleges tárgyi elemek (az elkövetés helye, ideje, eszköze és módja).¹²⁰

---

¹¹⁴ Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2015

¹¹⁵ Balogh Ágnes: A törvényi tényállás fogalma és fajtái. In: Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): i. m. 96. o.

¹¹⁶ Balogh Ágnes: A bűncselekmény tárgya. In: Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): i. m. 98. o.

¹¹⁷ Balogh Ágnes (2015c): i. m. 99. o.

¹¹⁸ Balogh Ágnes: A bűncselekmény fogalma. In: Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): i. m. 87. o.

¹¹⁹ Balogh Ágnes (2015a): i. m. 90. o.

¹²⁰ Balogh Ágnes: A bűncselekmény tárgyi elemei. In: Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): i. m. 101–108. o.

Az *alany* meghatározása során utal a büntetőjog tudományára, amely alanynak azt a személyt nevezi, akit az elkövetett bűncselekmény miatt felelősségre lehet vonni.¹²¹ Az alanytól elkülöníti az elkövetőt, akit a bűncselekmény megvalósulásában bármilyen módon közreműködő személlyel azonosít, és olyan gyűjtőfogalomként határoz meg, amely a tettest, a közvetett tettest, a társtetteseket, a felbujtót és a bűnsegédet egyaránt jelöli.¹²² Sajnálatos módon nincs tekintettel arra, hogy a büntetendő előkészületi cselekmény kifejtője is bűncselekményt valósít meg, ekképpen az elkövetők közé kellene sorolni.

Az alany olyan természetes személy, aki rendelkezik az alannyá válás feltételével, a beszámítási képességgel.¹²³ A beszámítási képességet a Földvári-féle fogalomra támaszkodva határozza meg: „*az ember azon testi-pszichikai állapota, amelynél fogva képes cselekményét megfelelő társadalmi-erkölcsi értékelésben részesíteni és ezen értékelésnek megfelelően cselekedni*”¹²⁴. Utal azonban arra, hogy mindegyre csak az képes, aki rendelkezik egyfajta fejlődésbeli feltétellel, ami nem más, mint a büntethetőségi korhatár elérése¹²⁵, illetve a fejlődésbeli feltétel mellett a beszámítási képességhez az is szükséges, hogy „*az agy rendeltetészerűen működjön, azaz ne álljon fenn kóros elmeállapot, mely a büntethetőséget kizárja*”¹²⁶.

A *bűncselekmény* (törvényi tényállások) *alanyi elemei* a bűnfelelősség elvéből adódóan a bűnösség valamelyik megnyilvánulási formája (szándékos vagy gondatlan elkövetés), illetve a motívum és a célzat.¹²⁷ Megjegyzést ehhez annyit mindenképpen érdemes tenni, hogy nem szerencsés egy témakörön belül a bűncselekmény elemeiről és a tényállás elemeiről beszélni, mert fogalomzavarra adhat okot. A bűncselekménynek kétségtelenül van alanyi vagy szubjektív eleme, de az nem szükségszerű, hogy ez egyben a tényállás eleme is legyen. A bűncselekmény fogalma több elemből épül fel, és ezek közül csupán az egyik a tényállásszerűség.

F) A miskolci tankönyv¹²⁸ tényállástani fejezetét jegyző *Görgényi Ilona* az általános törvényi tényállás elemeinek a bűncselekmény tárgyát, a jogi tárgyat; a tárgyi oldal tényállási elemeit; a bűncselekmény alanyát; végül az alanyi oldal tényállási elemeit tekinti.¹²⁹

---

¹²¹ Balogh Ágnes: A bűncselekmény alanya és a beszámítási képesség. In: Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): 109. o.

¹²² Balogh Ágnes (2015e): i. m. 109. o.

¹²³ Uo.

¹²⁴ Uo. 112. o.

¹²⁵ Uo.

¹²⁶ Uo. 113. o.

¹²⁷ Balogh Ágnes: A bűncselekmény alanyi elemei. in: Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): i. m. 115. o.

¹²⁸ Horváth Tibor – Lévy Miklós (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész. Complex, Budapest, 2014

¹²⁹ Görgényi Ilona: Tényállásban. In: Horváth Tibor – Lévy Miklós (szerk.): i. m. 143. o.

A *bűncselekmény tárgya, a jogi tárgy „az a büntetőjog által védett érdek, illetve érték, amelyet a bűncselekmény sért vagy veszélyeztet”*¹³⁰. Görgényi állítása szerint a Btk. társadalomra veszélyességet rögzítő szabálya az öt legfontosabb jogtárgyat tartalmazza, a jogi tárgy fajtáinak – Földvárihoz hasonló – ismertetése során azonban ezekre nincs tekintettel. A jogi tárgy fajtái Görgényi szerint az általános tárgy, a különös tárgy és a közvetlen jogi tárgy. Az *általános jogi tárgy* megegyezik Földvári felfogásával, ez ugyanis az, amit végső soron minden bűncselekmény támad, azaz a jogrend. A *különös jogi tárgy* Földvári szerint a társadalomra veszélyesség fogalmában szereplő állami rend, társadalmi rend, gazdasági rend, az állampolgárok személye és az állampolgárok jogai, Görgényi szerint ellenben az egymáshoz kapcsolódó közvetlen jogi tárgyak gyűjtőfogalma, így például a közlekedés elleni bűncselekmények különös jogi tárgya valamennyi esetben a közlekedés biztonsága. A Btk. Különös részében továbbá az egyes fejezetek a különös jogi tárgyakra figyelemmel rendszereződnek. A *közvetlen jogi tárgyak* az egyes bűncselekmények által támadott értékek, így például a közúti baleset esetén a közúti közlekedés biztonsága.¹³¹

A *tárgyi oldal* tényállási elemei:

- a) az elkövetési tárgy;
- b) az elkövetési magatartás;
- c) az eredmény;
- d) az okozati összefüggés;
- e) az elkövetés szituációjához tartozó elemek.¹³²

A *bűncselekmény alanya* az a személy lehet, aki rendelkezik az alannyá váláshoz szükséges feltételekkel. Ez egyrészt a tizennegyedik (illetve bizonyos körben a tizenkettedik) életév betöltését, másrészt a megfelelő beszámítási képesség fennálltát követeli meg.¹³³ A beszámítási képesség fogalmának meghatározása kapcsán utal arra, hogy az egyrészt felismerési, másrészt akarati képesség: beszámítási képességgel Görgényi szerint ugyanis az rendelkezik, aki „*képes a cselekménye következményeinek a felismerésére (felismerési képesség) és arra, hogy e felismerésének megfelelően cselekedjék (akarati képesség)*”¹³⁴. E fogalom annyiban pontosításra szorul, hogy a cselekménynek nem akármilyen következményeire vonatkozik a felismerési képesség, hanem annak társadalomra veszélyes következményeire.

Az *alanyi oldal* tényállási elemei a miskolci tankönyv szerint:

- a) a szándékosság vagy gondatlanság; illetve
- b) a motívum, célzat.¹³⁵

---

¹³⁰ Görgényi Ilona: i. m. 144. o.

¹³¹ Uo. 144. o.

¹³² Uo. 143. o.

¹³³ Uo. 159–160. o.

¹³⁴ Uo. 160. o.

¹³⁵ Uo. 143. o.

Problémát jelent ennél a felfogásnál is, hogy az általános törvényi tényállás elemeként megjelölt (jogi) tárgyat a bűncselekmény másik fogalmi eleme (társadalomra veszélyesség) határozza meg¹³⁶, illetve a bűnösség két különböző bűncselekményfogalmi elem keretében való elhelyezése¹³⁷.

4.2. A modern felfogások

A) Belovics Ervin általános részi tankönyvében¹³⁸ a bűncselekmény fogalma hazai fejlődésének bemutatását azzal zárja, hogy tudományos zűrzavart okozott, hogy a szerzők egy része megpróbálta a bűncselekmény tudományos fogalmából kiiktatni a társadalomra veszélyesség kategóriáját. Véleménye szerint a jogtudomány nem hagyhat figyelmen kívül olyan elemeket, amelyek részei egy adott nemzet jogrendszerének, és nem fordíthatja félre a fejét a neki nem tetsző törvényi fogalmak előtt. Amikor egy fogalmat a törvény definiál, annak alapulvétele mind a jogtudománynak, mind a jogalkalmazásnak kötelességszerű feladata. Elismeri ugyanakkor, hogy mindez nem jelenti azt, hogy egy fogalmat a jogtudomány ne illethetne bármilyen kritikával, ne tarthatna feleslegesnek vagy indokolatlannak, vagy éppen ellenszenvesnek. Ennek figyelembevételével, tekintettel a legális definícióra határozza meg a *bűncselekmény fogalmát*, amely „*olyan az ember által létrehozott cselekmény, amely: tényállásszerű, társadalomra veszélyes, és bűnös*”¹³⁹.

Ebben a rendszerben „*kizárólag az a cselekmény minősül bűncselekménynek, amely kimeríti részben (kísérlet) vagy egészben valamely különös részi törvényi tényállást vagy valamely általános részi törvényi tényállásnak felel meg (előkészület, közvetett tettesség, részesség), tehát tényállásszerű. Materiális értelemben veszélyes a társadalomra, azaz sérti vagy veszélyezteti mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét, és a cselekmény megvalósítására bűnösen (szándékosan vagy gondatlanul) kerül sor.*”¹⁴⁰

Ezen előfeltételeknek megfelelően Belovics megállapítja, hogy a bűncselekmény legális fogalma megfeleltethető a bűncselekmény definíciójának: a fogalmi elemek azonosak, eltérés csak a Btk.-beli meghatározás körében, a sorrend vonatkozásában található.¹⁴¹ Egyet lehet érteni azzal az állításával, hogy a bűncselekményfogalmi ismérvek egymásra épülnek, és a bűncselekmény létrejötte szempontjától a sorrendnek relevanciája van, a büntetőjogi felelősségre vonhatóság vonatkozásában ezt a sorrendet be kell tartani. Az előzőekben ismertetett törvénypozitivisták megállapítás fényében azonban kérdéses, hogy vajon megteheti-e a jogalkalmazó vagy a jogtudomány képviselője, hogy felborít egy olyan sorrendet, amit a jogalkotó állított. Mindenesetre Belovics szerint a helyes sor-

---

¹³⁶ Uo. 130. o.

¹³⁷ Uo. 136., 160. o.

¹³⁸ Belovics Ervin (2017): i. m.

¹³⁹ Uo. 154. o.

¹⁴⁰ Uo.

¹⁴¹ Uo. 155. o.

rend, hogy a cselekménynek tényállásszerűnek, társadalomra veszélyesnek és bü-
nösnek kell lennie.¹⁴²

Érdekes megoldását választja a *cselekményfogalom* elemzésének Belovics Er-
vin, midőn azt a társadalomra veszélyesség fogalmából kiindulva határozza
meg.¹⁴³ Az kétségtelen, hogy ebben a fogalomban történik utalás arra, hogy a cse-
lekmény tevékenység vagy mulasztás lehet, azonban a cselekményfogalom értel-
mezésére több támpontot a törvény e definícióban nem ad.

A *tényállásszerűség* kategóriáját Belovics meglehetősen tágan értelmezi, e szer-
int a tényállásszerűség „*olyan emberi cselekményt feltételez, amely beleillik
valamelyik a Btk. Különös része által meghatározott bűncselekménybe vagy meg-
felel a Btk. Általános része körében definiált előkészületi, közvetett tettesi vagy
részesi fogalmi kritériumoknak*”¹⁴⁴. A tankönyv értelmetlennek minősíti azokat az
álláspontokat, amelyek különbséget tesznek törvényi tényállás és diszpozíció
között, tekintettel arra, hogy a törvény Általános részében definiált tevékenysé-
gek (előkészület, közvetett tettség, felbujtás, bűnsegély), „*amennyiben a rájuk
vonatkozó törvényi tényállásban foglaltaknak megfelelnek, a bűncselekményt
létrehozzák. [...] Valamennyi idetartozó cselekmény büntetendőségének az alapját
[...] ugyanúgy a törvényi tényállásnak való megfelelés képezi, a különbség csak
annyi, hogy ezeket a büntetendő cselekményeket [...] a jogalkotó az Általános
részben rendelte szabályozni.*”¹⁴⁵ Sajnálatos módon a szerző saját magával keve-
redik ellentmondásba (és éppenséggel rávilágít a lényegre) midőn azt állítja, hogy
a közvetett tettes „*definíciójából egyértelműen kitűnik, hogy közvetett tettes
cselekménye nem tényállásszerű, mert a törvényi tényállás létrehozója más olyan
személy, aki nem büntethető*”¹⁴⁶. (Zárójelben kell megjegyezni, hogy tévedésben
lévő személy felhasználása esetén az előbbi állítás nem teljesen igaz, mert ha a
tévedés gondatlanságon alapul, és a törvény a gondatlan elkövetést büntetni ren-
deli, a felhasznált személy is büntethető lesz.) Más esetekben is meglehetősen
furcsának hat tényállásszerűnek nevezni annak a cselekményét, aki a törvényi
tényállás keretei közé nem illő cselekményt fejt ki.

Később Belovics azt állítja, hogy a tényállásszerűség „*nem más, mint a törvé-
nyi tényállásban leírtaknak való megfelelés*”¹⁴⁷. A részeség tárgyalását kezdő
mondat azonban úgy hangzik: „*A részesek [...] nem valósítanak meg tényállásze-
rű magatartást, azaz a Btk. különös része által büntetni rendelt cselekmény elkö-
vetésében úgy működnek közre, hogy tevékenységük kívül esik a konkrét bűncse-
lekmény törvényi tényállásának keretein.*”¹⁴⁸ Ha azonban a tényállásszerűség a
törvényi tényállásban leírtaknak való megfelelés, és a részesi cselekmények leírá-
sa is tényállásban történik, akkor a részesek nem tehetnek mást, mint hogy tény-

---

¹⁴² Uo.

¹⁴³ Uo. 156. o.

¹⁴⁴ Uo. 160. o.

¹⁴⁵ Uo. 163. o.

¹⁴⁶ Uo.

¹⁴⁷ Uo. 160. o.

¹⁴⁸ Uo. 352. o.

állásszerű magatartást valósítanak meg. Mindebből az következik, hogy a tényállás-szerűség–diszpozíciószerűség megkülönböztetésével kapcsolatos ellenállás jóval nagyobb bonyodalmat okoz, mint amennyit profitálni lehetne belőle. Összemosódik a tettesség–részszerűség közti elhatároló ismérv, értelmezhetetlenné válik az előkészület (olyan tényállásszerű magatartássá válik, amely egyébként kívül esik a törvényi tényállás keretein).

Belovics rendszerében *a törvényi tényállás tárgyi, azaz objektív jellegű elemei:*

- a) az elkövetési magatartás (szükséges ismérv);
- b) az elkövetési tárgy, passzív alany;
- c) az eredmény;
- d) az okozati összefüggés (rendszerinti ismérvek);
- e) az elkövetés ideje;
- f) az elkövetés helye;
- g) az elkövetés módja;
- h) az elkövetés eszköze;
- i) az objektív büntethetőségi feltétel (esetleges ismérvek).¹⁴⁹

A törvényi tényállás alanyi, azaz szubjektív jellegű elemei:

- a) a szándékosság;
- b) a gondatlanság (szükséges ismérvek);
- c) a motívum; és
- d) a célzat (esetleges ismérvek).¹⁵⁰

A törvényi tényállás tanának további tárgyalását – a tényállási elemeket megelőzően – Belovics a védett jogtárggyal kezdi. A bűncselekmény *jogi tárgya* a büntetőjogi jogvédelemmel kapcsolatos tudományos absztrakció.¹⁵¹ Helyesen állapítja meg, hogy a védett jogtárgy törvényi definíciója a bűncselekmény egyik fogalmi ismérvében: a társadalomra veszélyesség fogalmában jelenik meg.¹⁵² Adós marad ugyanakkor annak magyarázatával, hogy miért a törvényi tényállás keretei között tárgyalja a jogi tárgyat, hiszen, mint ahogy megállapítja: a védett jogi tárgy nem része a törvényi tényállásnak, azon kívül esik. Az, hogy „*a Btk. Különös Részében szereplő bűncselekmények elemzésének minden esetben első fázisa a védett jogtárgy egzakt definiálása*”¹⁵³, véleményem szerint nem erős érv.

Az *elkövetési tárgy-passzív alany* témakörében kell kiemelni azt, hogy ezek a törvényi tényállások ismérvei. Ezért értelmezhető nehezen a tankönyv azon megállapítása, amely szerint a garázdaság bűncselekményének elkövetési tárgya és passzív alanya is lehet, attól függően, hogy az erőszak dolog vagy személy ellen

---

¹⁴⁹ Uo. 175–176. o.

¹⁵⁰ Uo. 176. o.

¹⁵¹ Uo.

¹⁵² Uo. 177. o.

¹⁵³ Uo. 178. o.

irányul-e.¹⁵⁴ A garázdaság törvényi tényállása ugyanis nem tartalmaz elkövetési tárgyra utalást.¹⁵⁵

Sajátos – de nem egyedi – megoldás az *objektív büntethetőségi feltétel* tényállási elemmé tétele. Belovics szerint az objektív büntethetőségi feltétel „*olyan tárgyi oldali ismérv, amelynek bekövetkezése elengedhetetlen követelménye a büntetőjogi felelősség megállapíthatóságának. Az objektív büntethetőségi feltétel tehát törvényi tényállási eleme az adott bűncselekménynek, bekövetkezése viszont – amint elnevezéséből is kitűnik – objektív jellegű, azaz a megvalósulásakor az elkövető felelősségre vonására sor fog kerülni, függetlenül attól, hogy tudott-e a feltétel bekövetkezéséről.*”¹⁵⁶

A *bűncselekmény alanya* – akárcsak Békés Imrénél – nem teljesen következetesen szerepel a törvényi tényállás tanában. Belovics felidézi Békés megállapítását, miszerint „*az alany nincs benne a törvényi tényállásban*”¹⁵⁷. Ha viszont nem tényállási elem, akkor nem biztos, hogy a törvényi tényállás tana keretében kell tárgyalni. A bűncselekmény alanyáról szólni pedig azért problematikus, mert az alapul vett bűncselekmény-fogalomban az alany nem szerepel fogalmi elemként, ebből következőleg kérdéses, hogy az alannyá válás feltételeinek (megfelelő életkor és beszámítási képesség) hiánya a bűncselekmény fogalmát melyik elem szintjén zárja ki. Tovább fokozza a bonyodalmakat, hogy a tettesség tárgyalása során Belovics azt állítja, annak, hogy a gyermekkorú és a beszámítási képességgel nem rendelkező személy nem lehet tettese a bűncselekménynek, az a dogmatikai indoka, hogy „*amennyiben az alannyá válásnak a tényállásszerűség körében jelentőséget tulajdonítunk, akkor az alanyiség feltételeivel nem rendelkező által létrehozott magatartás a törvényi tényálláson kívül esik*”¹⁵⁸. Az előzőek értelmében azonban a bűncselekményi alanyiség éppenséggel kívül esik a tényállásszerűség körén!

A *szubjektív tényállási elemeket* magyarázó fejezet azzal az állítással kezdődik, hogy a „*bűncselekmény egyik fogalmi eleme a bűnösség, azaz a szándékosság vagy a gondatlanság*”¹⁵⁹. Az állítás helyes annyiban, hogy a bűncselekménynek valóban eleme a bűnösség, illetve a bűnösség két központi eleme valóban a szándékosság vagy a gondatlanság. Fogalmi zavart okoz, és következetlenségre ad alapot azonban a bűnösséget mint önálló fogalmi elemet egy másik, szintén önálló fogalmi elem alá (is) vonni. Szándékosságot kizáró ok esetén így egyaránt mondható, hogy a cselekmény nem tényállásszerű, illetve hogy nem bűnös. Ez viszont dogmatikai problémákhoz vezethet.

---

¹⁵⁴ Uo. 179. o.

¹⁵⁵ A hatályos törvény értelmében a garázdaság tényállása a következő: „Aki olyan kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő” [Btk. 339. § (1) bek.].

¹⁵⁶ Belovics Ervin (2017): i. m. 190. o.

¹⁵⁷ Uo. 176. o.

¹⁵⁸ Uo. 341. o.

¹⁵⁹ Uo. 192. o.

További problémát okoz a *büntethetőséget kizáró okok csoportosítása*. Ez ugyanis nincs összhangban sem a törvényi, sem a tankönyv által alkalmazott bűncselekmény-fogalommal. A büntetőjogi felelősséget kizáró okoknak alapvetően a bűncselekmény fogalmát kell érinteniük. A bűncselekmény fogalmát Belovics pedig úgy határozza meg, mint „*olyan az ember által létrehozott cselekmény, amely: tényállásszerű, társadalomra veszélyes, és bűnös*”¹⁶⁰. A büntethetőséget kizáró körülmények azonban: társadalomra veszélyességet kizáró, beszámítást kizáró, és bűnösséget kizáró okokra oszlanak.¹⁶¹ Mivel a társadalomra veszélyesség és a bűnösség a bűncselekmény fogalmi eleme, így az ezekhez rendelt kizáró okok következetesek. Az alany azonban nem a törvényi tényállás része¹⁶², a bűncselekmény fogalma pedig szintén nem tartalmaz az alanyra való utalást. Így kérdésként merül föl, hogy a beszámítást kizáró okok (gyermekkor, kóros elmeállapot, kényszer és fenyegetés, illetve a jogos védelem és a végszükség túllépése) tulajdonképpen mit zárnak ki.

B) Az ELTE új büntetőjogi tankönyvének¹⁶³ szerzői, Gellér Balázs és Ambrus István a tényállásszerű magatartást a büntetni rendeltséggel azonosítják. Miután megkülönböztetik a törvényi, absztrakt és történeti tényállást, rögzítik, hogy a tényállásszerűség a törvényi tényállás keretei között értelmezik.

A tényállásszerűség körében foglalkoznak a jogellenesség kategóriájával, amely álláspontjuk szerint nem azonos a tényállásszerűség vagy büntetni rendeltség fogalmával: „*[j]ogellenesség esetén a tényállásszerűség és a társadalomra veszélyesség együttes fennállása szükséges*”¹⁶⁴.

Üdvözlendő, ahogy a szerzők különbséget tesznek tényállás és diszpozíció között. Álláspontjuk szerint a tényállás a szűkebb fogalom, ami „*egy-egy bűncselekmény különös része, befejezett tettesi alakzatát meghatározó törvényi ismérvek összessége*”¹⁶⁵. A tényállásba azonban a szerzők szerint nem tartozik bele az előkészület, a felbujtás vagy a bűnsegély, amik a törvény szerint büntetni rendelt cselekmények. „*A diszpozíció tágabb fogalom, amely a büntetni rendelt, de a tényálláson kívül eső felsorolt cselekményeket tartja a bűncselekmény-fogalom keretei között. A diszpozíció tehát a büntetni rendelt magatartás tágabb értelmezése.*”¹⁶⁶

Mint említettem, a szerzők a törvényi tényállás tana keretében történeti (konkrét), törvényi és absztrakt (általános) tényállás között tesznek különbséget.¹⁶⁷ Az *absztrakt tényállás* a különös részi törvényi tényállások állandó (szükséges), gyakori és esetleges elemeit tartalmazza.¹⁶⁸ A jogalkalmazás során – a szerzők

---

¹⁶⁰ Uo. 154. o.

¹⁶¹ Uo. 215. o.

¹⁶² Uo. 176. o.

¹⁶³ Gellér Balázs – Ambrus István: A magyar büntetőjog általános tanai I. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2017

¹⁶⁴ Uo. 185. o.

¹⁶⁵ Uo. 185–186. o.

¹⁶⁶ Uo.

¹⁶⁷ Uo. 201. o.

¹⁶⁸ Uo. 202. o.

szavaival – „a történeti tényállásból kell kiválogatni a jogilag releváns tényeket, és ezek absztrakcióját veti össze a jogalkalmazó az adott törvényi tényállás elemeivel, melyeket az absztrakt tényállás szempontjai szerint választott ki”¹⁶⁹.

Az absztrakt tényállást a szerzők tárgyi (objektív, actus reus) és alanyi (szubjektív, mens rea) oldalra osztják.¹⁷⁰ Kiemelik, hogy a tettességhez szükséges ismérveket az objektív tényállási elemek körében értelmezik, mivel „ezek elsősorban a tárgyi oldal megoldandó kérdéseiként jelentkeznek”¹⁷¹.

A szerzők rendszerezése szerint a *tényállás tárgyi elemei*

- a) az elkövetési tárgy (passzív alany);
- b) az elkövetési magatartás;
- c) az eredmény;
- d) az okozati összefüggés;
- e) a szituációs elemek (hely, idő, mód, eszköz);
- f) az objektív büntethetőségi feltétel; és
- g) a tettességhez szükséges ismérvek (az alannyá válás feltételei).¹⁷²

A *tényállás alanyi elemei* pedig

- a) a társadalomra veszélyesség tudata vagy annak elvárhatósága;
- b) a szándékosság;
- c) a gondatlanság;
- d) a motívum; és
- e) a célzat.¹⁷³

Az *elkövetési tárgy* meghatározása során üdvözlendő annak kiemelése, hogy az csak a *törvényi tényállásban meghatározott személy, dolog vagy más speciális tárgy* lehet, akire vagy amelyre az elkövetési magatartás hatása irányul.¹⁷⁴ A szerzők a „más speciális tárgyat” azért szerepeltetik külön a definícióban, mert „a Btk. rendszerében léteznek olyan élettelen [...] tárgyak, amelyek elkülönült legáldefiníciójuk miatt nem vonhatóak a dolog büntetőjogi fogalma alá”¹⁷⁵. Ilyennek tekintik a közokiratot mint a közokirat-hamisítás elkövetési tárgyát, vagy az egyedi azonosító jelet, a készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, és az elektronikus hírközlő hálózat útján másnak továbbított vagy azon tárolt adatot.¹⁷⁶

Helyesen állapítják meg a szerzők, hogy vannak olyan bűncselekmények, amelyeknek nincs elkövetési tárgyuk, mint például a garázdaság.¹⁷⁷ Ezt azért érdemes megjegyezni, mert Belovics Ervin a garázdaságot az olyan bűncselekményi körre

---

¹⁶⁹ Uo.

¹⁷⁰ Uo.

¹⁷¹ Uo.

¹⁷² Uo. 203. o.

¹⁷³ Uo.

¹⁷⁴ Uo. 204. o.

¹⁷⁵ Uo. 205. o.

¹⁷⁶ Uo. 205–206. o.

¹⁷⁷ Uo. 206. o.

hozza fel példának, amelynek elkövetési tárgya és passzív alanya is lehetséges, annak okán, hogy a tényállásban szereplő erőszak egyaránt irányulhat személy és dolog ellen is.¹⁷⁸

Az *elkövetési magatartás* fogalmát a szerzők nem határozzák meg, azonban utalnak arra, hogy az aktív (tevőleges) és passzív (mulasztásos) magatartás lehet. A mulasztás fogalmát úgy határozzák meg, mint „*jogellenes erőpihentetés, annak ellenére, hogy az elkövetőnek képessége (objektív képesség) és készsége (szubjektív lehetőség) is meglenne az erő kifejtésre*”¹⁷⁹.

A bűncselekményeket az elkövetési magatartás szempontjából csak tevéssele, kizárólag mulasztással, illetve tevőlegesen és mulasztással egyaránt elkövethető bűncselekményi kategóriákba sorolják.¹⁸⁰ Utóbbi esetkörbe tartoznak azok a bűncselekmények, amelyek esetén a tényállás külön-külön nevesíti a tevőleges és a mulasztásos elkövetést; amelyek esetén az elkövetési magatartás keretjelleggel van meghatározva vagy generális köteleességszegésben nyilvánul meg (például a számviteli rendjének megsértése, a kiskorú veszélyeztetése vagy a hűtlen kezelés); végül a nyitott törvényi tényállások. A nyitott törvényi tényállásokkal kapcsolatban két dolgot kell kiemelni. Az egyik, hogy a szerzők tovább bővítik a speciális (büntetőjogon kívüli) köteleességek katalógusát midőn abba felveszik az olyan megtévesztő magatartást, amely másokat elzár a segítségnyújtástól¹⁸¹, a másik pedig az úgynevezett *kvázi nyitott törvényi tényállás* kategóriája. Ennek lényege, hogy elkövethetők akár tevéssele, akár mulasztással, a mulasztásos változat miatti felelősséghez szükség van valamilyen speciális jogi kötelezettségre, azonban – eltérően a (valódi) nyitott törvényi tényállásos bűncselekményektől – nem eredmény-bűncselekmények.¹⁸²

A szerzők az új kategória létjogosultsága tekintetében a Kúria egy döntésére hivatkoznak, amely a rágalmozás és a becsületsértés kapcsán fogalmaz úgy, hogy „*mindkét bűncselekmény – alapesetét tekintve – formális, tehát nem eredmény-bűncselekmény. Formális bűncselekmény esetén pedig az elkövetési tevékenység pontos meghatározása annál is inkább szükséges, mert a tárgyi oldalon – a jogi tárgyon kívül – egyedül ez határozza meg a cselekmény jellemzőit. Másképpen szólva a Btk. az elkövetési magatartást a becsületsorbításra alkalmasság függvényében határozza meg; vagyis a Btk. megadja a védendő értéket, ami a becsület, viszont a törvény a bíróra bízza valamely elkövetési magatartás sértésre alkalmasságának eldöntését. Tehát a törvény valójában nem ad konkrét elkövetési magatartást, hanem megfélelmetést vár el; ezért lehet mondani, hogy nyitott törvényi tényállás, és a törvény a bíró feladatává teszi a konkretizálást*” (EBH 207, B. 11. [28]).¹⁸³

¹⁷⁸ Belovics Ervin (2017): i. m. 179. o.

¹⁷⁹ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 207. o.

¹⁸⁰ Uo. 208–209. o.

¹⁸¹ Uo. 211. o.

¹⁸² Uo. 212. o.

¹⁸³ Uo. 213. o.

Véleményem szerint a Kúria okfejtése nem teljesen állja meg a helyét. Az igaz, hogy mindkét bűncselekmény immateriális bűncselekmény. Az is igaz, hogy a becsület csorbítására való alkalmasság immanens része a miattuk való felelősségnek. Azonban az elkövetési magatartásokat a törvény – nagyrészt – egyértelműen határozza meg: a rágalmozás vonatkozásában tény állítása, híresztelése, vagy tényre közvetlenül utaló kifejezés használata; a becsületsértés vonatkozásában kifejezés használata vagy egyéb ilyen cselekmény. Probléma valójában ez utóbbival lehet, de az sem a cselekmény jellegére vonatkozik, ugyanis az összes magatartás kizárólag tevessel valósítható meg. Ily módon a nyitott törvényi tényállás felvetése nem tűnik megalapozottnak. A probléma inkább abban ragadható meg, hogy az „egyéb ilyen cselekmény elkövetése” mennyiben felel meg a határozott normaalkotás követelményének. Itt valóban lehet a bíróságnak értelmezési mozgástere, ez azonban nem változtat azon, hogy az elkövetési magatartás tevésben nyilvánulhat meg. Azt az esetet, amikor az immateriális bűncselekmény esetén az elkövetési magatartás „bizonytalan”, nem a nyitott törvényi tényállás lazításában, hanem a határozott normaalkotás követelményének sérelme körében lenne érdemes vizsgálni.

A becsület csorbítására való alkalmasságot pedig párhuzamba lehet állítani a *Wiener A. Imre* által kimunkált társadalmi eredménnyel, aminek a lényege, hogy „*bizonyos bűncselekmények következménye csak társadalmi tapasztalaton alapuló bírói mérlegelés alapján ismerhető fel és értékelhető. Amennyiben egy törvényi tényállás kapcsán társadalmi eredményt szükséges értékelni, ez [...] korántsem jelenti azt, hogy egyúttal tényállástani értelemben is eredmény-bűncselekményről lenne szó.*”¹⁸⁴ Ez történik például a garázdaság kapcsán a cselekmény másokban megbotránkozás vagy riadalom keltésére való alkalmasságának vizsgálata során.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a szerzők maguk is vázolnak több, a kvázi nyitott törvényi tényállás kategóriájával szemben felhozható ellenérvet. Ezek között említik, hogy következetes alkalmazásával azt ki lehetne terjeszteni csaknem valamennyi immateriális bűncselekményre, ez viszont a nyitott törvényi tényállás megszüntetésével, illetve a materiális és immateriális bűncselekmények közötti különbség megszűnésével járna. A legnyomósabb ellenérvnek mégis azt tekintik, hogy a büntetőjogi normát mindig megszorítón kell értelmezni, így például az általuk a kvázi nyitott törvényi tényállás lehetőségének mintapéldájaként felhozott zaklatás körében a háborgatás mulasztásos változata csak contra legem történhet. A jogalany azonban „*nem hozható olyan helyzetbe, hogy olyan cselekményt büntessen a jog, amelyről a bírók és jogtudósok sem tudnak egyértelműen állást foglalni! Ez az előreláthatóság követelménye.*”¹⁸⁵

A szerzők a tényállás tárgyi elemei közé teszik az *objektív büntethetőségi feltételt*, ami, mint a bűncselekmény egyik eleme, „*puszta megvalósulása által felelőssé teszi az elkövetőt, függetlenül attól, hogy az tudott-e erről az elemről vagy sem (feltételezve természetesen, hogy a büntetőjogi felelősség egyéb feltételei fennállnak)*”¹⁸⁶. Példaként az öngyilkosságban közreműködést és a csődbűncse-

---

¹⁸⁴ Uo. 218. o.

¹⁸⁵ Uo. 215. o.

¹⁸⁶ Uo. 228–229. o.

lekményt említik. Az objektív büntethetőségi feltétel tényállási elemmé tételével okozott csapdába a szerzők a kísérlet kapcsán esnek bele. Itt már azt állítják, hogy az objektív büntethetőségi feltétel hiánya, mivel nem tényállási elem (!), nem keletkezett kísérletet.¹⁸⁷

A szerzők a *szándékosság/gondatlanság* úgynevezett *kettős rendszerbeli elhelyezkedésének* talaján állnak, hiszen a szándékosságot/gondatlanságot úgy a bűnösség, mint a törvényi tényállás elemének is tekintik.¹⁸⁸

C) A *szegedi büntetőjogi iskola* tanítása szerint a tényállási elemeket a következők szerint lehet csoportosítani¹⁸⁹:

- a) *objektív tényállási elemek*:
  - aa) az elkövetési tárgy,
  - ab) az elkövetési magatartás,
  - ac) a szituációs elemek,
  - ad) az eredmény, és
  - ae) az okozati összefüggés;
- b) a *tettességhez szükséges ismérvek* körében tárgyalja:
  - ba) a közönséges bűncselekményeket,
  - bb) a különös bűncselekményeket, és
  - bc) a szükségképpen többes közreműködés eseteit;
- c) *szubjektív tényállási elemek*:
  - ca) a szándékosság,
  - cb) a gondatlanság,
  - cc) a motívum, és
  - cd) a célzat.

Ezzel a rendszerezéssel kapcsolatban helyeselhető, hogy a jogi tárgyat nem tekinti tényállási elemnek, még ha a tényállást meghatározó kategória is.¹⁹⁰ Szintén egyet lehet érteni azzal, hogy nem tényállási elemek a bűncselekmény-alanyiság feltételei sem. „Az, hogy a bűncselekmény alanya csak természetes személy lehet, magától értetődően általánosan elfogadott [...] A bűncselekmény alanyiságának a további ismérveit, az életkort és a beszámítási képességet pedig nem tényállási elemként szabályozza a törvény, hanem büntethetőséget kizáró okként ragadja meg őket. [...] A törvényi tényállásba [...] legfeljebb csak negatív elemként (kizáró okok hiányaként) építhetők be, ami célszerűtlen, de a jogalkalmazással sincs összhangban, mivel az az életkorra és a beszámítási képességre nem a tényállásszerűség, hanem a büntethetőséget kizáró okok síkján van figyelemmel.”¹⁹¹

Vita tárgyát képezheti ugyanakkor a tettességhez szükséges ismérvek rendszertani elhelyezése, illetve a szándékosság/gondatlanság kettős helyének tana.

---

¹⁸⁷ Uo. 360. o.

¹⁸⁸ Uo. 195. o.

¹⁸⁹ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 158. o.

¹⁹⁰ Uo. 156. o.

¹⁹¹ Uo.

A *tettességhez szükséges ismérveknek* a cselekmény büntetendősége körébe, az objektív tényállásszerűség alá vonását régtől fogva kialakult véleményem szerint¹⁹² az indokolja, hogy a sajátképi különös bűncselekmények tekintetében a cselekmény büntetendőségét a tettességhez szükséges ismérv alapozza meg, így például a vérfertőzés esetén a közösülés (szexuális cselekmény) azzal válik büntetendővé, ha egyenes ági rokonok között történik [Btk. 199. § (1) bek.]. A bűncselekményi alanyiság címen ismert kérdéskör (megfelelő életkor, beszámítási képesség) ugyanakkor a bűnösség körében vizsgálendő. Mindezek alapján nem tartom szükségesnek külön, közbenső tényállási elemként tárgyalni a tettességhez szükséges ismérveket. Újabb más szerzők, így a Gellér–Ambrus-szerzőpáros is arra jutnak, hogy a tettességhez szükséges ismérveket nem önálló csoportban, hanem az objektív tényállási elemek egyik kérdésköröként érdemes értelmezni, mivel ezek elsősorban a tárgyi oldal megoldandó kérdéseiként jelentkeznek. További érvek, hogy a tettességhez szükséges személyes kvalifikáltság többnyire nem a didaktikailag az elkövetői tanok keretébe illeszkedő problematikaként, hanem az egyes különös részi tényállások elemeként merül fel.¹⁹³

Fontosabb ugyanakkor, hogy a szegedi rendszerben a szándékosság/gondatlanság azon túl, hogy szubjektív tényállási elem, egyben a bűnösség két központi kategóriája is¹⁹⁴. Az ezzel kapcsolatos problémakört a korábbiakban már részletesen kifejtettem.

4.3. Saját álláspontom

Saját álláspontom a korábban említett és részletesen bemutatott „pillérekre” épül. Ezek az alapvetések:

- a) az objektív és szubjektív elemek egyértelmű elválasztása;
- b) a jogi tárgy elkülönítése a bűncselekmény tényállásától;
- c) a tényállásszerűség objektív alapokra helyezése;
- d) a szubjektív tényállási elemek kirekesztése a tényállásszerűség köréből;
- e) a tettességhez szükséges ismérvek áthelyezése az objektív tényállási elemek közé;
- f) minden szükséges fogalmi elem egyetlen helyen szerepeltetése.

Mindezek eredményeképpen: az *objektív tényállásszerűség (diszpozícióyszerűség)* kategóriája mentes minden szubjektív alapú elemtől. Ezen belül az *objektív tényállásszerűség* alá az objektív tényállási elemek, nevezetesen

- a) az elkövetési magatartás;
- b) az elkövetési tárgy;
- c) az eredmény;
- d) az okozati összefüggés;

---

¹⁹² Mészáros Ádám: A bűncselekmény elkövetői. Elméleti és gyakorlati alapkérdések. Ad Librum, Budapest, 2008, 43–44. o.

¹⁹³ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 202. o.

¹⁹⁴ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 249. o.

- e) a szituációs elemek; illetve
- f) a tettességhez szükséges ismérvek tartoznak.

4.4. Az objektív tényállási elemek

4.4.1. Az elkövetési magatartás

Az *elkövetési magatartás* a törvényi tényállás – tevékenységben, mulasztásban vagy ezek kombinációjában megnyilvánuló – szükségképpeni eleme. A bűncselekményi tényállás e központi kategóriáját a következők szerint tartom helyesnek megfogalmazni: *az elkövetési magatartás a különös részi törvényi tényállásban (vagy általánosan részi diszpozícióban) megjelölt olyan emberi magatartás, amely külvilági változást hoz létre, tart fenn, vagy annak létrehozására alkalmas (ténylegesen vagy potenciálisan hatóképes), és amit mint objektíve megvalósult tevékenységet vagy mulasztást az elkövetővel az akaratlagosság szubjektív ismérve kapcsol össze.*

4.4.2. Az elkövetési tárgy

Az *elkövetési tárgy* a törvényi tényállásban megjelölt személy, dolog, más speciális tárgy¹⁹⁵, jog vagy entitás, akire vagy amire a bűncselekmény elkövetési magatartása irányul, vagy behatást gyakorol.

Ahhoz, hogy a törvényi tényállásban szerepeljen, ragaszkodni kell.¹⁹⁶ Ellenkező esetben nem lenne tényállási elem.¹⁹⁷

---

¹⁹⁵ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 204. o.

¹⁹⁶ Kivételesen lehetnek olyan bűncselekmények, amelyeknek bár passzív alanyuk nincs, sértettjük azonban lehet. Így például a gazdasági csalás törvényi tényállásában [Btk. 374. § (1) bek.] passzív alany nem szerepel, eredmény azonban igen. Ebből következően a bűncselekménynek csak sértette lehet, mégpedig az, akinél a kár bekövetkezik, passzív alanya azonban nincs. Ezzel szemben Sinku Pál a bűncselekmény passzív alanyának tekinti a vagyoni hátrányt szenvedett gazdasági társaságot, magánszemélyt. Lásd Sinku Pál: A vagyoni elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész. HVG-ORAC, Budapest, 2012, 621. o.

¹⁹⁷ A szegedi büntetőjogi iskola következetesen megjeleníti a fogalomban, hogy az elkövetési tárgynak a tényállásban kell szerepelnie: „Az elkövetési tárgy a törvényi tényállásban megjelölt az a személy vagy dolog, akire vagy amire az elkövetési magatartás behatást gyakorol, vagy mint behatás irányul” [Tokaji Géza: i. m. 172. o.; illetve legutóbb Nagy Ferenc (2014a): i. m. 158. o.]. Hasonló fogalmat vesz át Görgényi: „Elkövetési tárgy az a törvényi tényállásban megjelölt dolog vagy személy, amire vagy akire nézve az elkövető az elkövetési magatartást megvalósítja” (Görgényi Ilona: i. m. 146. o.), mellőzi ugyanakkor a fogalomból a megjelölést Blaskó: „az elkövetési tárgy olyan fizikai értelemben vett dolog, amire vagy akire nézve a bűncselekmény elkövetője az elkövetési magatartást megvalósítja” (Blaskó Béla: i. m. 156. o.). Balogh a Földvárinál olvasott fogalmat teszi magáévá: az elkövetési tárgy „az a fizikai léttel bíró dolog, amelyen a védelmet igénylő érték megjelenik” [vö. Földvári József (2006): i. m. 94. o.; illetve Balogh Ágnes: A bűncselekmény tárgya. In: Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2015, 99. o.]

A *személy* alapvetően más, élő, természetes személy lehet. Ha az elkövetési tárgy személy, azt passzív alanyként nevezzük. A *dolog* fogalmát illetően a Ptk.-ra vagyunk kénytelenek hagyatkozni. E szerint: a birtokba vehető testi tárgy tulajdonjog tárgya lehet [Ptk. 5:14. § (1) bek.]. A Btk. a vagyoni elleni bűncselekmények körében a dolog fogalmát kiterjeszti a villamos és a gazdaságilag hasznosítható más energiára és a vagyoni jogosultságot megtestesítő olyan okiratra, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában – illetve a dematerializált formában kibocsátott értékpapír esetében az értékpapír-számla jogosultjának – biztosítja [Btk. 383. § a) pont].

Mindezeket túl azonosíthatók olyan elkövetési tárgyak, amelyek nem illeszthetők be sem a személy, sem a dolog fogalma alá. Így például a magzatelhajtás [Btk. 163. § (1) bek.] elkövetési tárgya a magzat, a magzat azonban nem személy, nem ember¹⁹⁸, és nyilvánvalóan nem is dolog; a magántitok megsértésének [Btk. 223. § (1) bek.] elkövetési tárgya a magántitok, amely nem vonható a dolog fogalma alá; az állatkínzás [Btk. 244. § (1) bek.] elkövetési tárgya a gerinces állat, aminek a dologkénti kezelését megnehezíti az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény preambuluma, amely szerint az állatok érezni, szenvedni és örülni képes élőlények.

4.2.3. Az eredmény

Az eredmény az elkövetési magatartással összefüggésben bekövetkező, a tényállásban megjelölt külvilági változás. Fontos kiemelni, hogy a bűncselekménytan szempontjából eredményként csak a *tényállásban* megjelölt külvilági változás (következmény) vehető figyelembe. Így például a csalás esetén a bűncselekménnyel okozott kár {csalást követ el, aki jogtalan hasznoszerzés végett más tervedésbe ejt vagy tervedésben tart és *ezzel kárt okoz* [Btk. 373. § (1) bek.]. A tényállás azonban lehet mind alap-, mind minősített, mind privilegizált tényállás. Alapeseti tényállási eredmény az imént említett csalás tényállása. Minősített tényállásban szereplő eredmény található például a maradandó fogyatékoságot okozó könnyű testi sértés tényállásában [Btk. 164. § (5) bek.], privilegizált tényállásban szereplő eredmény pedig az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 161. §) tényállásában.

Fontos kiemelni, hogy a bűncselekmény tanában más jelent a bűncselekmény eredménye, és más annak következménye.

A bűncselekmény *következménye*, amennyiben az nem tényállási elem, eredményként nem vehető figyelembe. Így például a szexuális erőszak [Btk. 197. § (1) bek.] eredményt nem tartalmazó bűncselekmény (szexuális erőszakot követ el, aki a szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el. A szexuális kényszerítés más szexuális cselekményre vagy annak eltűrésére való kényszerítése, a szexuális cselekmény pedig a közösülés és minden súlyosan szemérem sértő cselekmény, ami a nemi vágy felkeltésére, fenn-

---

¹⁹⁸ Vida Mihály: Az élet és az egészség elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina – Szomora Zsolt – Vida Mihály: Anyagi büntetőjog. Különös rész. I. Iurisperitus Bt., Szeged, 2013, 44. o.

tartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul). Ebben a bűncselekményben voltaképp a kényszerítés és a közösülés az elkövetési magatartás, eredményt a tényállás nem tartalmaz. Ha adott esetben a bűncselekmény passzív alanya a szexuális erőszak (erőszakos közösülés) miatti szégyénérzetében öngyilkosságot követ el, ez a bűncselekmény következményének tekinthető, de tényállástani értelemben nem az eredményének.

Az eredmény általában valamilyen ténylegesen bekövetkező külvilági változás, mint például a testi épség sérelme, vagy kár bekövetkezése. A kár a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés [Btk. 459. § (1) bek. 16. pont].

Lehet azonban valamilyen külvilági változás előidézésnek a lehetősége (veszélyeztetés), mint például a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének a veszélyeztetése a kiskorú veszélyeztetésének tényállásában [Btk. 208. § (1) bek.].

Előfordul, hogy a tényállás „negatív eredményként” valamilyen változásnak a hiányát tartalmazza. Így például a hűtlen kezelés eredménye a vagyoni hátrány okozása [Btk. 376. § (1) bek.], a vagyoni hátrány pedig a vagyonban okozott kár mellett magában foglalja az elmaradt vagyoni előnyt is [Btk. 459. § (1) bek. 17. pont].

4.4.4. Az okozati összefüggés

Az okozati összefüggés az elkövetési magatartás és az eredmény közötti kauzális kapcsolatot. Az okozatossági teóriák ismertetése meghaladja a választott téma tartalmi és terjedelmi korlátait, ezért ezekre részletesen nem térek ki.¹⁹⁹ Egyedül a legáltalánosabban alkalmazott módszert, a *conditio sine qua non* formuláját tartom szükségesnek megemlíteni.

Az 1850–1870-es évek során az osztrák *Julius Glaser* és a német *Maximilian Buri* által a büntetőjogba átültetett filozófiai elmélet, a *feltételek egyenértékűségének tanának* két alapvető tétele, hogy minden szükséges feltétel ok, és minden ok egyenértékű. Az első tétel alapja, hogy minden okozat számos ok együttes fennforgásának a következménye, a cselekmény pedig akkor okozza az eredményt, ha az annak egyik feltétele volt. Mindebből az is következik, hogy ha a cselekmény elmarad, akkor az eredménynek is el kell maradnia (valamely cselekmény akkor oka az eredménynek, ha a cselekmény gondolatban nem hagyható el anélkül, hogy az eredmény ne maradna el²⁰⁰). A második tétel következménye, hogy mivel az okozati összefüggés fennállása esetén minden ok a többivel, legyen az bármily távoli is, egyenértékű, az eredmény okozása szempontjából nem lehet köztük különbséget tenni.

---

¹⁹⁹ Az okozati összefüggés értelmezéséhez, különösen a mulasztás okozatosságának részletes elemzéséhez lásd Erdősy Emil: Kérdőjelek az okozatosság büntetőjogi értelmezésében. In: Korinek László – Kóhalmi László – Herke Csongor (szerk.): Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára. Pécs, 2004, 15–28. o.

²⁰⁰ Györgyi Kálmán: Az okozati összefüggésről. In: Büntetendőség, büntethetőség. Büntetőjogi Tanulmányok. KJK-Kerszöv, Budapest, 2000, 225. o.

A teória tehát azt állítja, hogy a cselekmény abban az esetben okozatos, ha az eredmény gondolatban el nem hagyható feltétele (hipotetikus eliminációs eljárás). Legfontosabb hiányossága viszont, hogy nem képes arra választ adni, hogy valóban gondolatban el nem hagyható feltétel-e. Tehát, hogy az egyik feltétel elmaradása esetén is megvalósult volna a cselekmény, vagy nem. Györgyi Kálmán arra hívta föl a figyelmet, hogy a *conditio sine qua non* formula nem ad magyarázatot magára az okozatosságra, az csak akkor alkalmazható, ha tudjuk, hogy a cselekmény és az eredmény között okozati kapcsolat áll fenn. Ha az ok hatásmódját nem ismerjük, a formula nem mond semmit.²⁰¹ Földvári József pedig a teória értékelése kapcsán azt tartotta a *conditio sine qua non* legnagyobb hibájának, hogy elmélet lett belőle, és nem maradt meg gyakorlati módszernek²⁰². Elfogadhatatlannak tartotta, hogy egyenlőséglet lehetne tenni az eredményt előidéző feltételek közé.

A *conditio sine qua non* teória hibája tehát, hogy nem tud, és nem is akar különbséget tenni az okok között. Természetesen, a büntetőjogi felelősség megállapításához szükséges okozati összefüggéssel kapcsolatban kialakultak úgynevezett okkiválasztó, illetve relevanciaelméletek. Ezek ismertetésétől a jelen esetben eltekintek.²⁰³ Négy dolgról azonban szót kell ejteni: az okozati összefüggés hiányáról, annak objektív felelősséget megalapozó szerepéről, és a tettesség-részesség tanában betöltött szerepéről, végül a mulasztás okozatosságáról.

a) Az *okozati összefüggés* hiányáról beszélhetünk akkor, ha az elkövetési magatartást (például a mérge tervszerű elhelyezését a sértett italában) gondolatban elhagyjuk, és ennek ellenére is bekövetkezik a tényállásszerű eredmény (a sértett halála). Erre kerülhet sor például akkor, ha a halálos dózisu mérge beadása után, még a mérge hatása előtt, a sértettet egy harmadik személy lelövi. Ilyen esetben az eredeti okozati láncolatot egy másik, attól független, új okozati lánc „leelőzi”, ezáltal az eredeti okozati láncolatot megszakítja.²⁰⁴

b) Korábban az úgynevezett *praeterintentionális bűncselekmények* körét az eredmény folytán minősülő, azaz az olyan bűncselekményekre értették, amelyeknél az elkövető felelősségét a bűnösségén túlterjedve az okozatosság alapozta meg.²⁰⁵ Heller Erik mindezt úgy fogalmazta meg 1945-ben: „[e]gyes szándékos bűncselekmények esetén a törvény a sértettnek a szándékosan előidézett eredménnyel okozati összefüggésben álló további jogsérelmét tudja be minősítő körülményül, mégpedig tekintet nélkül arra, hogy arra nézve terheli-e a büntettest gondatlanság, vagy sem (praeterintencionális bűncselekmények)”²⁰⁶. Az 1961-es Btk. hatálybalépése előtt, az elkövető objektív alapon (az okozatosság folytán) felelt ezért a körülményért. Az 1961-es Btk.-val életbe lépett bűnösségi elv következtében az elkövető immár csak akkor felelt a súlyosabb eredményért, ha arra legalább a gondatlansága kiterjedt.

---

²⁰¹ Uo.

²⁰² Földvári József (2006): i. m. 106. o.

²⁰³ Lásd ezekről bővebben Nagy Ferenc (2014a): i. m. 167–177. o.

²⁰⁴ Uo. 171. o.

²⁰⁵ Heller Erik (1945): i. m. 151–152. o.

²⁰⁶ Uo. 149., 151–152. o.

c) A *tettesség-részesség* viszonylatában a kauzalitás kérdése sajátosan alakul. A részesi alakzatok csak annyiban valósulhatnak meg, amennyiben eredményesek. Mivel a részesi alakzatok eredményességet tételeznek fel (a tettesi alapcselekménynek a részes magatartásával összefüggésben legalább kísérleti szakig kell jutnia), az okozati összefüggést a részesi magatartás mint cselekmény, és a tettesi magatartás mint eredmény között kell vizsgálni.

A felbujtás követelménye, hogy ez váltsa ki a tettesi akaratelhatározást, és ennek következtében a tettes a bűncselekmény elkövetését legalább megkísérelje. A pszichikai bűnsegély lényegét tekintve a bűncselekmény elkövetésére már elhatározott tettes szándékának erősítésében, a fizikai bűnsegély pedig a tettesi cselekmény fizikai úton történő előmozdításban áll.

A *conditio sine qua non* elvét alapul véve, amennyiben a felbujtó cselekményét gondolatban elhagynánk, a tettesi cselekmény nem valósulna meg. Ez esetben a felbujtás kétségtelenül oka a tettesi bűncselekménynek. Azonban ha szigorúan tartjuk magunkat ezen okozatossági elvhez, és azt állítjuk, hogy bűnsegély is csak akkor valósul meg, ha eredményes (anélkül mozdítja elő a tettesi cselekményt, hogy meghatározná azt, azaz nem ez a döntő tényező), akkor, ha gondolatban elhagyjuk a bűnsegéd magatartását, a tettesi bűncselekmény ennek ellenére is megvalósulhat. Így viszont – az okozati összefüggés hiánya miatt – nem volna alap a bűnsegély megállapítására. Az okozatossági formula szerint ugyanis ha az előzmény elmaradása esetén a cselekmény (eredmény) bekövetkezik, az előzmény nem oka annak. Az egyedüli megoldást az okozatosság elismerésére itt az az úgynevezett *konkretizáló klauzula* jelentheti, amely akként egészíti ki az említett teóriát, hogy az előzmény akkor oka az eredménynek, ha anélkül ez utóbbi nem úgy és nem akkor következett be, mint ahogy és amikor bekövetkezett. Így például ha a bűnsegéd segítsége vagy rábeszélése hiányában a tettes többet gondolkodna a bűncselekmény elkövetésén, és ezért időben később követné el azt, vagy más eszközzel.

Mivel a részesi alakzatok csak eredményesség esetén valósulnak meg, így nem lehet azt állítani, hogy kevésbé oka a tettesi cselekménynek a felbujtás, mint a bűnsegély. Ha ugyanis azt állítjuk, hogy bűnsegély nélkül is megvalósulna a tettesi cselekmény, akkor a bűnsegély kívül esne az okozatosságon. A konkretizáló klauzula sem ad kétséget kizáró megoldást e problémára. Mivel tehát a bűnsegély éppúgy és éppoly oka a tettesi cselekménynek, mint a felbujtás, így rendkívül óvatosan lehet csak okkiválasztásról beszélni. Végző soron nem marad más, mint felbujtás esetén *elindító vagy előidéző*, bűnsegély esetén pedig *előmozdító okozatosságról* szólni. Ennek megfelelően csak az olyan magatartás esik a részesség alá, amely vagy elindítja, vagy előmozdítja a tettesi alapcselekményt.

d) A mulasztás okozatossága

Mulasztásról büntetőjogi értelemben akkor beszélünk, ha az elkövetőnek fennáll a cselekvési lehetősége és a cselekvési képessége, azonban mindezek ellenére, és mindezekon túl: cselekvési kötelessége ellenére nem cselekszik. A mulasztásos bűncselekmények jellemzője, hogy az elkövető magatartása általában nem idéz elő külvilági történést, viszont cselekménye ezt az eseményt vagy történést megállíthatná, az esetleges eredményt elháríthatná.

Az okozati összefüggést az előzőekben az elkövetési magatartás és az eredmény közötti kauzális kapcsolatként határoztam meg. A mulasztás okozatosságát mindebből következően a tényállásszerű eredményt tartalmazó, úgynevezett vegyes mulasztásos bűncselekmények esetén lehet értelmezni. Eltérően azonban a tevéses materiális bűncselekményektől, a vegyes mulasztásos bűncselekmények esetén a mulasztó nem az eredmény okozásáért kell hogy felelőséggel tartozzon, hanem annak meg nem akadályozásáért. Ehhez az szükséges, hogy a mulasztónak reális lehetősége legyen az eredmény elhárítására. Mindez mégsem eredményez valódi kauzalitást a mulasztás és az eredmény meg nem akadályozása között.

4.4.5. A szituációs elemek

A szituációs elemek a törvényi tényállásban megjelölt, ezáltal a büntetőjogi felelősséghez szorosan kapcsolódó körülmények, úgymint a bűncselekmény elkövetésének helye, ideje, módja vagy eszköze. Természetesen minden bűncselekményt valahol, valamikor, valamilyen módon, esetleg valamilyen eszközzel követnek el, ezek a körülmények a bűncselekmény megvalósulása szempontjából általában közömbösek (esetleg a büntetés kiszabás körében nyerhetnek értékelést). Amikor azonban a törvény meghatározza a tényállásban ezeket a körülményeket, akkor azoknak a bűncselekménnyé váláshoz meg kell valósulniuk.

Helyként határozza meg a törvény a közutat a közlekedési bűncselekmények körében; *időként* az éjjeli elkövetést a magánlaksértés tényállásában [Btk. 221. § (2) bek. a) pont]; *módként* a dolog elleni erőszakkal elkövetést a lopás [Btk. 370. § (2) bek. bc) pont], *eszközként* a hamis vagy lopott kulcsot szintén a lopás [Btk. 370. § (2) bek. bg) pont] tényállásában.

4.4.6. A tettességhez szükséges ismérvek

A tettességhez szükséges ismérvek a büntetendő cselekmény (objektív tényállásszerűség) elemei közé kerülnek. Ennek indoka, hogy a sajátképi különös bűncselekmények tekintetében a cselekmény büntetendőségét a tettességhez szükséges ismérv alapozza meg, így például a vérfertőzés esetén a közönsülés (szexuális cselekmény) azzal válik büntetendővé, ha egyenes ági rokonok között történik [Btk. 199. § (1) bek.]. Az idetartozó kategóriákkal a bűncselekmények csoportjai között foglalkozom részletesen.

IV. A tényálláson kívüli tényállási elemek

A Btk. Különös része egyes bűncselekmények megfogalmazásakor olyan feltételeket támaszt a büntetőjogi felelősséget érintően, amelyek voltaképp nem sorolhatók be a tényállási elemek (az általános törvényi tényállás elemei) körébe. Ilyen például, hogy az öngyilkosságra mást rábíró csak akkor tartozik felelősséggel, *ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik*; a kényszerítés akkor írható az elkövető terhére, *ha más bűncselekmény nem valósul meg*. Más esetekben a felelősséget moduláló körülmények nem sorolhatók be az általános törvényi tényállás elemei közé. Így például ha a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, *amelynek az elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti*. Az ilyen körülmények közös jellemzője, hogy bár a bűncselekmény törvényi tényállásában (annak alap-, minősített, hipotetikusan privilegizált szintjén) szerepelnek, azonban bűncselekménytani értelemben nem tekinthetők az általános törvényi tényállás elemeinek. Ezeket lehet voltaképp „*tényálláson kívüli tényállási elemeknek*” nevezni. Ebbe a körbe a továbbiakban a büntethetőség anyagi jogi előfeltételét (objektív büntethetőségi feltétel), a szubszidiaritási záradékot, illetve a minősítő körülményként szereplő úgynevezett egyéb objektív ismérvet sorolom (hasonló jellegű privilegizált körülmény jelenleg nem szerepel a Btk.-ban).

1. A másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel

A büntetőjog általános részi irodalmában ismert, ám viszonylag ritkán tárgyalt jogintézmény az úgynevezett objektív büntethetőségi feltétel. A következőkben arra a kérdésre keresem a választ, hogy a büntethetőség anyagi jogi előfeltétele milyen viszonyban áll a bűncselekmény fogalmával, a büntetőjogi felelősséggel, illetőleg mennyiben objektív és mennyiben büntethetőségi feltétel.

1.1. Jogirodalmi álláspontok

1.1.1. Korábbi nézetek

A) A múlt század elején *Angyal Pál* a büntethetőség elsődrendű feltételeitől (be-számítási képesség, tényálladékszerűség, jogellenesség, bűnösség) elkülönülten tárgyalta az úgynevezett másodrendű büntethetőségi feltételeket. Ezek „*a tényálladéktól és a cselekvő akaratelhatározásától független oly körülmények, melyek egyes bűncselekményekre vonatkozóan az állami büntetőigény létrejöttéhez szükségesek, és tehát – a törvény rendelkezéseihez mérten – a ius puniendi különös alapzatát rakják le*”²⁰⁷. *Angyal* példálózó jelleggel felsorolta a Csemegi-kódexben található eseteket, amik között megemlítette az öngyilkosság elkövetését vagy megkísérlését „az öngyilkosságnál való részesség s az amerikai párbaj

²⁰⁷ *Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. Athenaeum, Budapest, 1920, 439. o.*

bűncselekményénél”, illetve a házasság felbontásának vagy az elválásnak jogerős ítélettel kimondását a házasságtörés esetén. Megemlítendő azonban, hogy míg a házasságtörésnél a törvény valóban tartalmazta a büntethetőségi feltételt²⁰⁸, az öngyilkosságban közreműködés esetében nem²⁰⁹.

Angyal felhívta a figyelmet arra, hogy a minősítő körülményt képező ismérvek (akár eredmény, akár egyéb objektív ismérv) nem vonhatók a másodrendű büntethetőségi feltételek körébe, mivel ezeknek nem az a jellemzőjük, hogy megalapozzák az állam büntetőigényét, hanem csupán a súlyosabb büntetés alkalmazásának feltételei.²¹⁰

Angyal szerint mivel a másodrendű büntethetőségi feltételek jogi természetéé és hatása az, hogy az állam büntetőigényét alapozzák meg, a cselekmény büntetendőségének éppúgy feltételei, mint az elsődleges büntethetőségi feltételek, a különbség abban van, hogy nem tartoznak a tényálladékhöz (azaz nem tényállási elemek).

Angyal abból, hogy a másodrendű büntethetőségi feltétel hiányában nem valósul meg bűncselekmény, azt a következtetést vonta le, hogy e feltétel hiányában

- a) büntetőeljárást nem lehet indítani (a megindult eljárást meg kell szüntetni, a vádlottat fel kell menteni);
- b) magánindítványt joghatályosan nem lehet előterjeszteni;
- c) nem lehet szó kísérletről, bűnrészességről, bűnpártolásról;
- d) nem lehet szó büntett, vétség vagy büntettes feldicséréséről (174. §) vagy hamis vádról.

Ugyanakkor nem tartotta kizártnak a feltételt nélkülözö cselekménnyel szembeni jogos védelmet, mivel „*a másodrendű büntethetőségi feltétel hiánya csak a cselekmény büntetendő jellegét zárja ki, de nem érinti annak jogellenes minőségét, s így amennyiben az jogtalan támadás, – habár nem is bűncselekmény – a Btk. 79. §²¹¹-a alkalmazásának nem vágja útját*”²¹².

Abból, hogy a másodrendű büntethetőségi feltétel nem tartozik a tényálláshoz (tényálladékhöz), azt a következtetést vonta le, hogy

- a) a szándékosságnak vagy a gondatlanságnak nem kell átfognia ezt a feltételt;
- b) a feltétel be nem következését érintő tévedés a szándékot nem zárja ki;
- c) a cselekmény befejezése független a feltétel beálltától;
- d) az elévülés a bevezés, és nem a feltétel bekövetkezésének napján veszi kezdetét;

---

²⁰⁸ A törvény 246. §-a szerint: „*A házasságtörés, ha a miatt házasság-felbontás, vagy az elválás, jogerejű ítélet által kimondatott: három hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.*”

²⁰⁹ A törvény 283. §-ának első bekezdése szerint: „*Három évig terjedhető fogházzal büntetendő az: a ki valakit öngyilkosságra rábír, vagy e célra annak tudva eszközöket vagy szereket szolgáltat.*”

²¹⁰ Angyal Pál (1920): i. m. 440. o.

²¹¹ Jogos védelem

²¹² Angyal Pál (1920): i. m. 441. o.

- e) a cselekmény elkövetésének helye és ideje szempontjából a feltétel beálltának időpontja közömbös;
- f) a cselekmény befejezése és a feltétel bekövetkezése közti időben nyújtott segítség nem bűnségély, hanem bűnpártolás.²¹³

B) A XX. század közepén *Viski László* azt állapította meg, hogy a büntetőjog korabeli irodalma megegyezett abban, hogy „több törvényi tényállás elemei között olyanok is szerepelnek, amelyek nem a tényállásbeli cselekményt jellemzik, hanem a büntethetőségnek pusztá feltételei. Ezeket a feltételeket az elkövető tudatának nem kell átfognia, és ezért úgynevezett objektív büntethetőségi feltételek.”²¹⁴ Az objektív büntethetőségi feltételek hatása Viski szerint kétfajta lehet:

- a) feltételként szerepelnek a büntethetőség megállapításánál, meglétük nélkül egyáltalán nincs „büntethető cselekmény”;
- b) fennállásuk a büntetési tételt módosítja csupán.

Az első esetre példaként a házasság felbontását hozta fel a már említett házasságtörés esetén, illetve a BHÖ 23. pontjában szabályozott büntetést. Ennek lényege, hogy aki a lázadás elkövetésére nyilvánosan felhívást intéz, ha a lázadás a felhívás folytán követtetett el vagy kíséreltetett meg, mint felbújtó büntetendő. Zárójelben jegyezte meg Viski, hogy ez valójában csupán látszólag tisztán objektív feltétel, mivel a felhívó célja épp a büntett elkövetése volt a felhívás által.²¹⁵

A második esettel kapcsolatban Viski arra utalt, hogy a német jogirodalom sok esetben látja megállapíthatónak a tényállási elemek objektív jellegét, azonban a szerzők egy része ezeket nem választja külön az eredmény szerint minősített büntettek körétől (ezeknél az eredmény szerepel objektív, a büntetési tételt módosító elemként). Viski szerint az akkori magyar büntetőjogban csupán egyetlen esetben lehet ilyen objektív minősítő ismérvet elismerni, mégpedig a közveszélyes munkakerülés egyik minősített eseténél. A BHÖ 259. pontjának b) alpontja szerint a közveszélyes munkakerülés súlyosabban büntetendő, ha olyan tények merülnek fel, amelyekből meg lehet állapítani, hogy a tettes rendszerint bűncselekmények elkövetéséből tartja fenn magát. Viski szerint „[e]z az egy eset [...], ahol a rendelkezés természetéből folyóan az álláspont nem jelenti az objektív felelősség elismerését. Minden más esetben, és így a látszólag eredmény szerint, objektíve minősített cselekményeknél is [...] meg kell követelni a bűnösséghez az illető körülmény tudását vagy tudatának lehetőségét. [...] Az objektív felelősséget azonban valamennyiük vonatkozásában el kell vetni.”²¹⁶

C) Ezen a ponton terminológiailag fontos megállapítani, hogy a korábbi szakirodalom az objektív büntethetőségi feltételt sokszor az objektív felelősséggel hozta összefüggésbe, azaz olyan törvényi rendelkezésekkel, amelyek a bűnösségen alapuló felelősség elvével ellentétben állnak.²¹⁷ Györgyi Kálmán magyarázata sze-

²¹³ Uo.

²¹⁴ Viski László: Szándékosság és társadalomra veszélyesség. KJK, Budapest, 1959, 142. o.

²¹⁵ Uo. 142. o.

²¹⁶ Uo. 143. o.

²¹⁷ Györgyi Kálmán: Az objektív büntethetőségi feltételek problémája. In: A Budapesti Eötvös

rint a szakirodalom az objektív büntethetőségi feltételen nem a büntetőjogi felelősség elkövető tudatától független valamennyi feltételét érti, hanem „[á]ltalában olyan, a büntetőtörvényben meghatározott tárgyi körülményekről esik szó e néven, amelyek az elkövető felelősségére kihatnak, de nem tartoznak a törvényi tényállás tárgyi oldalához, és ezért ezekre az elkövető bűnösségének nem kell kiterjednie”²¹⁸. Györgyi szerint tehát az objektív büntethetőségi feltételeket el kell határolni a törvényi tényállástól, mindemellett kapcsolódnak a büntethetőségi akadályokhoz, mivel hiányuk büntetlenséget eredményez.²¹⁹

Utalt Györgyi arra is, hogy az objektív büntethetőségi feltételekre nézve a kor szakirodalma nemcsak hogy egymástól jogi természetüket tekintve lényegesen különböző büntetőjogi ismérveket foglalt össze²²⁰, de általánosan elfogadott elvi álláspont sem alakult ki velük kapcsolatban²²¹. Mindemellett a jogirodalom alapján három csoportot különböztetett meg²²²:

- a) a bűncselekménnyel szorosabb vagy lazább kapcsolatban álló, vagy attól független, a cselekmény veszélyességére utaló körülmények, mint például a Csemegi-kódexben a házasságtörésnél a házasság felbontásának vagy az elválásnak jogerős ítélettel történő kimondása²²³. Györgyi leszögezte, hogy ebben a körben a bűnösség törést szenved, mivel a jogalkotó a bűnösség körén kívül maradó körülményektől tette függővé a felelősséget;
- b) az eredményfelelősség esetei, ezen belül:
  - ba) amikor a tényállásszerű, jogellenes és bűnös cselekménnyel okozati összefüggésben olyan, súlyosabb eredmény következik be, amelyhez a törvény súlyosabb minősítést fűz,
  - bb) amikor az alapcselekmény nem büntetőjog-ellenes ugyan, de a hozzá kapcsolódó eredmény a felelősséget megalapozó hatású. Györgyi megállapításai szerint „[a] bekövetkezett súlyosabb eredményt pusztán az elkövető cselekményével való okozati összefüggése alapján terhére beszámították, tekintet nélkül arra, hogy az elkövető az eredmény bekövetkezését előre láthatta-e vagy sem. Ekképpen a súlyosabb eredmény, valamint a cselekmény és az eredmény közötti okozati összefüggés a büntethetőség objektív feltétele volt.”²²⁴
- c) a bűncselekménnyel kapcsolatban álló személyek akaratnyilatkozatai (magánindítvány, felhatalmazás, kívánat esetei).²²⁵ Ezeket Györgyi nem tartotta a téma szempontjából relevánsnak, mivel nem érintik a cselekmény tényállásszerűségét, jogellenességét, bűnösségét, hanem csupán az „üldöz-

---

Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának actái. IX. kötet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1967, 173–174. o.

²¹⁸ Uo. 174. o.

²¹⁹ Uo.

²²⁰ Uo. 180. o.

²²¹ Uo. 175. o.

²²² Uo. 175–181. o.

²²³ Lásd Angyal példálózó felsorolását.

²²⁴ Györgyi Kálmán (1967): i. m. 178. o.

²²⁵ Uo. 175–176. o.

hetőség” feltételei. És miután ezekre a bűnösségnek nem kell kiterjednie, létezésük nem jelenti a bűnösségi elv sérelmét.

Történetileg időrendben haladva, Györgyi megemlítette, hogy a Btá. bár a bűncselekmény fogalmában a bűnösséget külön nem emelte ki, rendelkezéseiből mégis az tűnt ki, hogy a bűnösségen alapuló felelősség elvét vallotta²²⁶. Ezzel szemben a bírói gyakorlat a korábbi berögződés szerint a súlyosabb eredmény vonatkozásában következetesen objektív álláspontra helyezkedett, midőn a súlyosabb eredményt akkor is a tettes terhére rőtta, ha őt e tekintetben még gondatlanság sem terhelte. A joggyakorlat tehát az eredményben mint minősítő körülményben pusztán objektív büntethetőségi feltételt látott.²²⁷ Az eredményfelelősségen kívüli egyéb objektív büntethetőségi feltételekkel kapcsolatban végül azt emelte ki, hogy azok jelentős része hatályát veszítette, viszont új objektív büntethetőségi feltételt tartalmazott a III. Bn. 14. §^{228-a}.²²⁹

Az 1961. évi V. törvény csak bűnösségen alapuló felelősséget ismert, „*a bűnösségi elvvel összhangban szabályozta az eredmény szerint minősülő bűncselekményekért való felelősséget, és ezzel a korábbi magyar büntetőjogban objektív büntethetőségi feltételnek tekintett súlyosabb eredmény ilyen jellegét megszüntette*”²³⁰. Mindezek mellett Györgyi két esetben azonosított objektív büntethetőségi feltételt az akkori büntetőjogban. Egyrészt a beszámításképtelen ittas állapotban történt tényállás-megvalósítás esetén objektív büntethetőségi feltételnek tekintette a törvényben meghatározott bármely büntett tényállása tárgyi elemeinek megvalósítását, másrészt a rágalmazás és becsületsértés esetén a valóság bizonyítása mint eljárási aktus sikertelenségét²³¹. Mindkét esetre vonatkozóan állította, hogy az objektív büntethetőségi feltétel léte objektív felelősséget eredményez.²³²

Összegző megállapításai szerint „*az objektív büntethetőségi feltételek léte mindig a tételes joghoz kötött, és a bűnösségi elv érvényesítésének kisebb-nagyobb következetlenségeit tanúsítja. [...] elméleti fogalmának kialakítása ezért csak viszonylagos értékű lehet. Általános érvénnyel csak annyi mondható el, hogy objektív büntethetőségi feltétellel állunk szemben, ha a törvény rendelkezése szerint valamely cse-*

---

²²⁶ Uo. 181. o.

²²⁷ Uo. 182. o.

²²⁸ Aki önhibájából eredő ittas vagy kábítószerrel bódult állapotban olyan cselekményt követ el, amely a büntetőtörvények értelmében büntett vagy egy évet meghaladó foga házzal büntetendő vétség – ha ez az állapot annak beszámítását kizárja – egy évig terjedhető foga házzal büntetendő.

²²⁹ Györgyi Kálmán (1967): i. m. 182. o.

²³⁰ Uo. 183. o.

²³¹ Utóbbi esetkörrel kapcsán Tokaji Géza azt jegyezte meg, hogy a rágalmazás való tény állításával is elkövethető, így a tény valótlanágával kapcsolatos pszichés viszony kö zömbös. Ha a valóság bizonyításának elrendelése esetén a tény valónak bizonyul, bü n t e t h e t ő s é g e t k i z á r ó o k h a t á l y o s u l. K i e m e l t e a z t i s, h o g y a z e l j á r á s s o r á n a b i z o n y í t á s s i k e r t e l e n s é g e n e m a n y a g i j o g i s z e m p o n t. M i n d e z e k a l a p j á n T o k a j i n e m t e k i n t e t t e o b j e k t í v b ü n t e t h e t ő s é g i f e l t é t e l n e k a b e c s ü l e t v é d e l e m k ö r é b e n s z a b á l y o z o t t v a l o s á g b i z o n y í t á s á t. T o k a j i G é z a: i. m. 146. o.

²³² Györgyi Kálmán (1967): i. m. 191. o.

lekmény vagy a cselekményen kívül fekvő más tény akként hat ki az elkövető felelősségére, hogy ezt az ő bűnösségének nem kell átfognia”²³³.

D) Tokaji Géza – Györgyi Kálmánra hivatkozva – utalt arra, hogy a büntethetőség feltételeit illetően nem egységes a terminológia, a különböző elnevezések (objektív büntethetőségi feltételek, a büntethetőség másodlagos feltételei) nem ugyanazt a fogalmat fedik.²³⁴ Tokaji meghatározása szerint az objektív büntethetőségi feltételek „a cselekmény jogellenességét (társadalomra veszélyességét) befolyásoló olyan tényállási elemek, amelyekre [...] a bűnösségnek [...] nem kell kiterjednie”. Ilyennek tekintette Tokaji az 1961. évi Btk. (a bűnösségi elv bevezetése) előtti minősítő körülményt képező eredményeket, illetve az 1948. évi XLVIII. t.c.z. (III. Bn.) által bevezetett sui generis bűncselekményként szabályozott ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekmény viszonylatában az alapcselekmény létrejöttét.²³⁵

Ettől eltérően, az úgynevezett másodlagos büntethetőségi feltételeket „az jellemzi, hogy azok sem a jogellenességet (a társadalomra veszélyességét), sem pedig a bűnösséget (a felróhatóságot) nem befolyásolják”²³⁶. Tokaji szerint a másodlagos büntethetőségi feltételek nagy része már akkor tárgyaltan volt, azonban kiemelte, hogy tettesbüntetőjogi alapon ilyennek minősült a szabálysértést bűncselekménnyé felminősítő visszaesés.²³⁷ Utalt arra is, hogy a joggyakorlat a különös kegyetlenséggel elkövetett emberölést is a másodlagos büntethetőségi feltételek irányában értelmezte akkortájt.²³⁸

Tokaji szerint tehát az objektív büntethetőségi feltételek a bűnösségen alapuló felelősség elvét törlik át (olyan ismérvek, amelyekre az elkövető bűnösségének már nem kell kiterjednie²³⁹), a másodlagos büntethetőségi akadályok a bűncselekmény fogalma szempontjából teljes mértékben „rendszeridegenek”, azok kizárólag célszerűségi szempontokon alapulnak²⁴⁰, létjogosultságuk kriminálpolitikailag indokolható csupán, de egy következetesen tettbüntetőjogi bűncselekmény-fogalom szempontjából rendszeridegeneknek bizonyulnak²⁴¹. Tokaji végül arra jutott, hogy „ha kimutatható is, hogy objektív büntethetőségi feltételek büntetőjogunkban nincsenek, objektív felelősség mégis létezik, és pedig a beszámítási képességet kizáró ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekmény viszonylatában”²⁴².

---

²³³ Uo.

²³⁴ Tokaji Géza: i. m. 66. o.

²³⁵ Uo.

²³⁶ Uo. 68. o.

²³⁷ Az 1978. évi IV. törvény a lopás, sikkasztás, csalás, rongálás, orgazdaság esetén a szabálysértési értékre elkövetett cselekményt vétségge minősítette, ha azt különös visszaesőként követték el. Ezt az 1993. évi XVII. törvény törölte el azzal az indokkal, hogy jogállami viszonyok között az elkövető személyi körülményei, előélete nem eredményezhetik a felelősségi alakzat módosulását.

²³⁸ Tokaji Géza: i. m. 154. o.

²³⁹ Uo. 142. o.

²⁴⁰ Uo. 68. o.

²⁴¹ Uo. 155. o.

²⁴² Uo. 146. o.

E) Békés Imre a törvényi tényállás tárgyi oldala (objektív tényállási elemek) körében, a tárgyi oldal rendszerinti ismérvei között foglalkozott az objektív büntethetőségi feltétellel. Meghatározása szerint objektív büntethetőségi feltételnek „a tárgyi oldalon elhelyezkedő, általában az eredményhez hasonló olyan tényállási ismérvet tekintünk, amelyre az alany bűnösségének (szándékosságának, vagy gondatlanságának) nem kell kiterjednie. A büntethetőségi feltétel éppen azért »objektív«, mert – szemben az eredménnyel, vagy a tárgyi oldal egyéb ismérveivel – a bűnösség nem fogja át. Az objektív büntethetőségi feltétel jogi hatása abban áll, hogy a hozzá kapcsolódó jogkövetkezmény arra tekintet nélkül hatályosul, hogy arra a tettes tudata nem terjedt ki, sőt, adott esetben reá nem is terjedhetett ki.”²⁴³

Békés első példája a segítségnyújtás elmulasztásának azon minősített esete volt, amikor a sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna. Ebben a körben rámutatott: arra a körülményre, hogy a segítségnyújtás a sértett életét megmenthette volna, az elkövető bűnösségének nem kell kiterjednie. A halált az elkövető azon mulasztása okozta, hogy nem nyújtott segítséget a sértettnek. Ha a halált ebben az esetben eredménynek tekintenénk, arra az elkövető bűnösségének ki kellene terjednie, amiből az következik, hogy a halált előre lehetett, és előre kellett volna látnia. A halál azonban ebben az esetben nem eredményként viselkedik, az elkövető terhére annak ellenére hatályosul, hogy nem látta előre, nem tudta és nem is tudhatta, hogy az elmulasztott segítségnyújtás az életveszélyben lévő sértett életét megmenthetné.²⁴⁴

Másik példája a „nem eredményszerű objektív büntethetőségi feltételként” érvényesülő azon kitétel az öngyilkosságban közreműködésnél, hogy az öngyilkosságot a sértett elkövesse vagy megkísérelje. Az elkövető ilyenkor objektíve felel az öngyilkossághoz nyújtott segítségéért, ha a sértett utóbb az öngyilkosságot elköveti vagy megkísérli.²⁴⁵

Békés szerint korábban, a Csemegi-kódex hatálya idején a halált okozó testi sértés is voltaképp ebbe a körbe tartozott, mivel e bűncselekmény megállapításához elegendő volt a szándékos súlyos testi sértés, és az annak okozataként bekövetkező halál. Mivel a törvény nem kívánta meg a halálos eredményre kiterjedő bűnösséget, tehát a halálos következmény előre látását, így voltaképp a halál ebben az esetben sem eredmény, hanem az objektív büntethetőségi feltétel jogi sorsát osztja.²⁴⁶

Wiener A. Imre az objektív büntethetőségi feltételt a tényállásszerűség körében, az objektív tényállási elemek között tárgyalta. Véleménye szerint az objektív büntethetőségi feltételt illetően „[e]gészen kivételes a tárgyi és az alanyi oldal kapcsolata”²⁴⁷, erre ugyanis a bűnösség egyáltalán nem terjedhet ki.

---

²⁴³ Békés Imre (2003b): i. m. 115. o.

²⁴⁴ Uo.

²⁴⁵ Uo.

²⁴⁶ Uo.

²⁴⁷ Wiener A. Imre: Tényállásszerűség. In: Wiener A. Imre (szerk.): Büntetőjog. Általános rész. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003, 72. o.

Különbséget tett aszerint, hogy az objektív büntethetőségi feltétel szabályozására alapesetben, vagy minősítő körülményként kerül-e sor:

- a) amennyiben alapesetben, akkor annak bekövetkezése nélkül nem valósul meg bűncselekmény, kísérleti stádiumban sem, így például ha az öngyilkosságban közreműködés tekintetében az öngyilkosságot meg sem kísérlik, a tényállásszerű magatartás büntetlen marad;
- b) amennyiben minősített esetben, az objektív büntethetőségi feltételre a gondatlanságnak sem kell kiterjednie, a minősítés az elkövető tudatától független, mint például a hamis vád esetén, ha annak következtében büntetőeljárás indul, vagy a vádlottat elítélik.²⁴⁸

1.1.2. Jelenkori álláspontok

A) Új büntetőjogi tankönyvében Belovics Ervin az objektív büntethetőségi feltételt a tényállási elemek között helyezi el²⁴⁹. A szerző szerint az objektív büntethetőségi feltétel „*olyan tárgyi oldali ismérv, amelynek bekövetkezése elengedhetetlen követelménye a büntetőjogi felelősség megállapíthatóságának. Az objektív büntethetőségi feltétel tehát törvényi tényállási eleme az adott bűncselekménynek, bekövetkezése viszont – amint elnevezéséből is kitűnik – objektív jellegű, azaz a megvalósulásakor az elkövető felelősségre vonására sor fog kerülni, függetlenül attól, hogy tudott-e a feltétel bekövetkezéséről*”²⁵⁰. Példaként az öngyilkosságban közreműködést említi, amely tényállásban a „ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik” szövegrész az objektív büntethetőségi feltétel.²⁵¹

B) Szintén új tankönyvében²⁵² Gellér Balázs és Ambrus István az objektív büntethetőségi feltételt ugyancsak a tényállás tárgyi elemei közé teszi²⁵³, ami, mint a bűncselekmény egyik eleme, „*puszta megvalósulása által felelőssé teszi az elkövetőt, függetlenül attól, hogy az tudott-e erről az elemről vagy sem (feltételezve természetesen, hogy a büntetőjogi felelősség egyéb feltételei fennállnak)*”²⁵⁴. Példaként az öngyilkosságban közreműködést és a csődbűncselekményt említik. Öngyilkosságban közreműködésért akkor felel a más öngyilkosságra rábíró, vagy ahhoz segítséget nyújtó, ha az öngyilkosságot elkövetik vagy megkísérlik (ez utóbbi az objektív büntethetőségi feltétel). Ilyenkor a felelősség arra való tekintet nélkül következik be, hogy az elkövető ismeri-e cselekményének eredményét.²⁵⁵

---

²⁴⁸ Wiener A. Imre (2003a): i. m. 73. o.

²⁴⁹ Belovics Ervin (2017): i. m. 175–176. o.

²⁵⁰ Uo. 190. o.

²⁵¹ Uo.

²⁵² Gellér Balázs – Ambrus István: i. m.

²⁵³ Vö.: Uo. 203., 204., 228–230. o.

²⁵⁴ Uo. 228–229. o.

²⁵⁵ Uo. 229. o.

C) Nagy Ferenc az objektív büntethetőségi feltételt a tényállás tanától elkülönülten, a bűncselekmény és a büntethetőség témakörén belül, a másodlagos büntethetőségi feltételek mellett tárgyalja.

A *másodlagos büntethetőségi feltételek* jellemzője, hogy nem befolyásolják sem a jogellenességet (társadalomra veszélyességet), sem a bűnösséget, a bűncselekmény fogalma szempontjából általában rendszeridegenek, és többnyire célszerűségi, kriminálpolitikai szempontokon alapulnak. Ilyen volt korábban a szabálysértést bűncselekménnyé felminősítő visszaesés, napjaink büntetőjogából pedig az érték-egybefoglalás intézménye. Utóbbi esetben a másodlagos büntethetőségi feltétel annak a cselekménynek a megvalósítása, amelynek következtében az elkövetési érték már meghaladja a bűncselekményi értékhatárt, indoka pedig az ismételt bűnelkövetésben rejlő fokozottabb társadalomra veszélyesség.²⁵⁶

Az *objektív büntethetőségi feltétel* a büntethetőség törvényi tényállásban megfogalmazott anyagi jogi előfeltétele.²⁵⁷ Ha nem realizálódik, a bűncselekmény nem állapítható meg. Azért objektív, mert a tényfeltételnek objektíve kell fennállnia, az elkövető tudta és akarata nélkül, vagyis az elkövető szándéka nem terjed ki rá.²⁵⁸ Erre példa a csődbűncselekmény.

Megemlítendő, hogy Nagy ettől megkülönbözteti az úgynevezett *szubjektív büntethetőségi feltételt*, amikor „a büntethetőség – egyébként objektív tényállási elemnek nem egyértelműen minősíthető – anyagi jogi előfeltétele az elkövető tudatától és akaratától nem független”²⁵⁹. Erre példa az öngyilkosságban közreműködés.

1.2. Fogalom meghatározás

A jogirodalmi álláspontok áttekintéséből láthatóan nincs egységes definíciója az úgynevezett objektív büntethetőségi feltételnek. Az is látszik, hogy a kérdéskör több problémát is felvet, ezekre azonban a fogalomalkotás után célszerű majd kitérni. A többjelentésű fogalom lehetőséget ad a saját fogalomalkotásra, ugyanakkor a fogalom következetes alkalmazásának kötelezettségét is keletkezteti.

Az áttekintett álláspontok eltérők az objektív büntethetőségi feltétel rendszerbeli helyét, illetőleg a tényálláshoz való viszonyát tekintve. Érdeemes ezért először ezekkel foglalkozni, majd állást foglalni a kérdésben.

1.2.1. Rendszerbeli hely

Az objektív büntethetőségi feltételt a tényállás elemének (objektív tényállási elemnek) tekintette korábban Viski László, Tokaji Géza, Békés Imre, Wiener A. Imre; újabban Belovics Ervin, Geller Balázs és Ambrus István. Nem tekintette ugyanakkor tényállási elemnek korábban Angyal Pál és Györgyi Kálmán, újabban pedig Nagy Ferenc.

---

²⁵⁶ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 273–274. o.

²⁵⁷ Uo. 274. o.

²⁵⁸ Uo.

²⁵⁹ Uo.

Azok, akik a tényállás elemei között helyezik el, utalnak arra, hogy az objektív büntethetőségi feltéteket az elkövető tudatának nem kell átfognia, azokra a bűnösségnek (szándékoságnak vagy gondatlanságnak) nem kell kiterjednie, sőt Wiener A. Imre szerint a bűnösség egyáltalán nem terjedhet ki rá.²⁶⁰ Akik nem tekintették tényállási elemnek, ebből szintén ezt a következtetést vonták le, nevezetesen, hogy az objektív büntethetőségi feltételt nem kell átfognia a szándékoságnak vagy a gondatlanságnak.

1.2.2. Tényállási szint

Angyal Pál, bár nem tekintette tényállási elemnek az objektív büntethetőségi (másodrendű büntethetőségi) feltételt, annak hatókörét az alaptényállás viszonylatára korlátozta. Álláspontja szerint objektív büntethetőségi feltétel minősítő körülmény nem lehet, mivel annak jogi hatása az, hogy az állam büntetőigényét megalapozza, nem pedig a súlyosabb büntetés alkalmazásának feltétele.²⁶¹ Több szerző, így például Viski László, a minősített esetek között is elképzelhetőnek tartotta az objektív büntethetőségi feltétel szabályozását.²⁶² Ennek oka lehet, hogy korábban az objektív büntethetőségi feltétel és az objektív felelősség fogalmi sajátosan keveredtek. A bűnösségi elv Btk.-beli deklarálását követően is lehetségesnek tartotta az objektív büntethetőségi feltétel minősített esetkénti szabályozását Wiener A. Imre²⁶³ és Békés Imre²⁶⁴ (utóbbi a segítségnyújtás halált okozó elmulasztásának minősített esetét is az objektív büntethetőségi feltétel problémakörébe vonta. Ezzel később részletesebben foglalkozni kell még).

1.2.3. Objektív jelleg

Az objektív büntethetőségi feltétel objektivitását megkérdőjelezte Viski László és Nagy Ferenc. Előbbi a lázadás elkövetésére felhívás esetén hívta fel a figyelmet arra, hogy e bűncselekménynél csupán látszólag tisztán objektív a büntethetőségi feltétel, mivel a felhívó célja épp a büntett elkövetése a felhívás által.²⁶⁵ Utóbbi az öngyilkosságban közreműködést, amit tipikus példának szokás felhozni az objektív büntethetőségi feltételre, egyenesen szubjektív büntethetőségi feltételnek nevezi, mivel a büntethetőség anyag jogi előfeltétele nem független az elkövető tudatától és akaratától.²⁶⁶ Az azonban kérdéses, hogy az objektív büntethetőségi feltétel többi esetében sincs-e ez ugyanígy, magyarul lehet-e azt mondani, hogy akár a csődbűncselekmény vonatkozásában függetleníthető lenne az elkövető tudatától, hogy cselekményének következtében csődeljárás indulhat.

---

²⁶⁰ Wiener A. Imre (2003a): i. m. 72. o.

²⁶¹ Angyal Pál (1920): i. m. 439–440. o.

²⁶² Viski László: i. m. 142–143. o.

²⁶³ Wiener A. Imre (2003a): i. m. 73. o.

²⁶⁴ Békés Imre (2003b): i. m. 115. o.

²⁶⁵ Viski László: i. m. 142. o.

²⁶⁶ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 274. o.

1.2.4. Objektív büntethetőségi feltétel és objektív büntetőjogi felelősség

Fontos felhívni a figyelmet az objektív büntethetőségi feltétel és az objektív büntetőjogi felelősség közötti különbségre. Ami általánosan elfogadott a magyar büntetőjogban, hogy a bűncselekmény miatti felelősség akkor áll fenn, ha az objektív tényállási elemekre az elkövető bűnössége (szándékossága/gondatlansága) kiterjed. Ez alapvetően azt követeli meg, hogy az elkövető tudomással bírjon a tényállási elemről, és annak bekövetkezését vagy kívánja, vagy abba belenyugodjon, vagy könnyelműen bízson annak elmaradásában. (Egyedül a hanyag gondatlanság esetében nincs szó tudomásról és előre látásról, itt a felelősséget az előrelátás hiánya alapozza meg, amennyiben az a tőle elvárható figyelem vagy körültekintés hiányán alapul.) Amennyiben az objektív büntethetőségi feltétel tényállási elem, az amiatti felelősséghez ezt a követelményt nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ellenkező esetben objektív büntetőjogi felelősséget kell megállapítani.

Az objektív büntetőjogi felelősség azt jelenti, amikor az elkövető felelősségét olyan körülmény alapozza meg, amelyre a bűnössége (szándékossága vagy gondatlansága) nem terjedt ki. A cselekmény és a következménye közti okozati összefüggés alapozza meg ilyenkor a felelősséget. Ilyen volt korábban (az 1961-es Btk. hatálya előtt) a halált okozó testi sértés miatti felelősség. A bűnösségi elv deklarálásával ilyenre elvileg nem kerülhet már sor: tényállási elemre, akár alap-, akár minősített esetben kerül is megfogalmazásra, az elkövető bűnösségének ki kell terjednie. Ha a minősített eset eredmény, elegendő a gondatlanság, ha más objektív ismérv, a szándékosság a követelmény. Ezzel kapcsolatban érdekes kérdést vetne fel, ha az öngyilkosságban közreműködés esetén tényállási elemnek tekintenénk az objektív büntethetőségi feltételt, amihez – a következetesség okán – meg kellene követelni a bűnösséget. Ha ugyanis erre a gondatlanság terjedne ki, akkor – alapeset lévén – ez az egész bűncselekményt gondatlanná tenné, és így akkor nem lenne büntetendő a cselekmény.

1.2.5. Stádiumtani összefüggések

Annak, hogy az objektív büntethetőségi feltételt tényállási elemnek tekintjük-e, vagy sem, nem elhanyagolható stádiumtani konzekvenciái vannak.

Ha az objektív büntethetőségi feltétel a törvényi tényállás eleme (lenne), akkor annak hiányában a bűncselekmény befejeztként nem valósulhat(na) meg. A kérdés az, hogy ilyenkor lehet-e szó kísérletről. Kísérlet miatt az büntethető, aki a szándékos bűncselekmény elkövetését megkezdi, de nem fejezi be. A bűncselekmény elkövetésének megkezdése tipikusan az elkövetési magatartás megkezdését jelenti, kivételesen kísérletet kell megállapítani az elkövetési magatartáshoz kapcsolódó, tevékenységben megnyilvánuló, de tényállástani szerepét tekintve elkövetési mód megvalósítása esetén is. Az objektív büntethetőségi feltétel nem tevékenységet kifejező kategória, leginkább az eredményhez mint tényállási elemhez áll közel. A kísérletre vetítve mindezt, teljes kísérletről van szó akkor, amikor az elkövetési magatartás teljes egészében megvalósul, és a tényállásszerű eredmény nem következik be, nem teljes kísérlet esetén még az elkövetési magatartást sem

fejti ki a maga egészében az elkövető. Mivel az objektív büntethetőségi feltétel se nem tevékenység (nem az elkövető tevékenysége), se nem eredmény, a kísérlet fogalmilag nem jöhet szóba, ha az nem következik be. Hiányában azonban a tényállás nem lehet befejezett.

E helyütt érdemes röviden szót ejteni az eredmény és a büntethetőségi feltétel elhatárolásáról. A hazai büntetőjogban általánosan elfogadott, hogy az eredmény objektív tényállási elem, amelyre az elkövető szándékának (adott esetben gondatlanságának) ki kell terjednie. Az eredmény bekövetkezése nélkül a bűncselekmény nem valósul meg befejezetten, csupán kísérleti szakban marad.

Álláspontom szerint a büntethetőségi feltétel nem tényállási elem, elvileg az elkövető szándékának nem kell rá kiterjednie (tudomásától azonban nem függetleníthető!). Hiányában a bűncselekmény befejezetten megvalósul, a büntethetőség azonban mégsem következik be.

Visszatérve a stádiumtani összefüggésekre, nem elhanyagolható szempont, hogy amennyiben kizárt a kísérlete az objektív büntethetőségi feltételt tartalmazó bűncselekménynek, akkor ezzel az elkövető eszik a kísérleti stádiumhoz kötődő, esetleges kedvezményektől. Így a kísérlettől való önkéntes visszalépés, vagy a kétszeres leszállás lehetőségétől.

Ha az objektív büntethetőségi feltétel nem tényállási elem, hiánya nem érinti a tényállásszerűséget. Ebből következőleg nem kizárt az objektív büntethetőségi feltételt tartalmazó bűncselekmény kísérletének a megállapítása. Ez nem zárja ki, hogy az elkövető mégse tartozzon ezért a kísérletért felelősséggel (ha az objektív büntethetőségi feltétel nem valósul meg).

Fontos elhatárolási szempont, hogy a kísérlet az alapcselekmény (öngyilkosság, emberrablás) kapcsán jut jelentőséghez, a másodlagos büntethetőségi feltétel az ehhez kapcsolódó bűncselekmény esetén.

A kísérlet a cselekmény büntetendőségének feltétele: ha nem valósul meg kísérlet, azaz a cselekmény nem lép a tényállás keretei közé, a cselekmény fő szabály szerint nem büntetendő (a kivételt az előkészületi magatartások büntetendővé tétele jelenti).

A büntethetőségi feltétel ellenben az elkövető büntethetőségének a feltétele, nem érinti sem a tényállásszerűséget, sem a büntetendőséget. Azaz a cselekmény a feltétel bekövetkezésének hiányában is bűncselekménynek minősül, annak minden anyagi jogi konzekvenciájával, csupán az elkövető nem lesz e cselekmény miatt büntetendő.

1.2.6. Következtetés

Az objektív büntethetőségi feltételt mindezek következtében nem lehet tényállási elemnek tekinteni, és valójában természetét tekintve nem is az. Sokkal inkább a büntethetőség anyagi jogi előfeltétele. A különbség a tényállási elemektől abban ragadható meg, hogy a tényállási elemek bekövetkezte a cselekmény büntetendő-

ségének a feltétele, az objektív büntethetőségi feltétel pedig a bűncselekmény miatti büntethetőség (másodlagos) feltétele. Azaz, az objektív büntethetőségi feltétel nem érinti a bűncselekmény fogalmát, hiánya nem eredményezi sem a tényállásszerűség, sem a büntetőjog-ellenesség, sem a bűnösség hiányát, hanem az elkövető büntethetőségének további feltétele. Nem lehet ezért egyetérteni Wiener A. Imrével, aki szerint az alaptényállásban megjelenő objektív büntethetőségi feltétel bekövetkezése nélkül nem valósul meg bűncselekmény.²⁶⁷

Mindezek alapján a(z anyagi) büntetőjogi felelősség képlete a következő:

büntetendőség + büntethetőség (= bűncselekmény) + másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel.

Elhelyezkedését tekintve azonban azt kell megállapítani, hogy elváltak egymástól az objektív büntethetőségi feltétel rendszerbeli és törvényi helye. Az előzők értelmében nem tényállási elem, azonban a törvény mégis a tényállásban említi. Másrétül egyébként nem is tehetne. Mindebből következően az objektív büntethetőségi feltétel voltaképp tényálláson kívüli tényállási elem.

Mivel nem tényállási elem, elvileg nem kell rá kiterjednie az elkövető szándékoságban vagy gondatlanságban megnyilvánuló bűnösségének. Mindez nem jelenti azt, hogy az objektív büntethetőségi feltétel áttörné a szorosán vett bűnösségi elvet, azon legfeljebb lazít. Az objektív büntethetőségi feltétellel szemben is követelmény, hogy az elkövető arról, annak lehetséges bekövetkezéséről tudjon.

1.2.7. Összegzés

Összegezve az elmondottakat, az objektív büntethetőségi feltétel

- a) kívül áll a bűncselekmény fogalmán;
- b) nem tényállási elem, még ha a törvényi tényállás kapcsán szabályozza is a törvény; ugyanakkor
- c) a büntethetőség anyagi jogi (elő)feltétele; azaz
- d) a büntetőjogi felelősség elengedhetetlen feltétele;
- e) büntethetőségi feltétel lévén csak az alaptényállás viszonylatában értelmezhető, minősített esetként (a felelősség modulációja révén) nem;
- f) objektivitása erősen megkérdőjelezhető, mivel nem függetleníthető az elkövető tudomásától;
- g) éppen ezért nem eredményez objektív büntetőjogi felelősséget.

1.2.8. Terminológia

Arra való tekintettel, hogy az objektív büntethetőségi feltétel valójában nem teljesen objektív, és a fogalma, illetve értelmezési/alkalmazási köre nem volt egységes, és jelentősen szűkült is, a továbbiakban a „másodlagos büntethetőségi feltétel” elnevezést használom. Korábban Angyal Pál a „másodrendű büntethetőségi feltétel”

---

²⁶⁷ Wiener A. Imre (2003a): i. m. 72. o.

elnevezést alkalmazta²⁶⁸ az azóta objektív büntethetőségi feltételként ismertté vált kategóriára, napjainkban – Tokaji Géza nyomán²⁶⁹ – Nagy Ferenc továbbra is használja a másodlagos büntethetőségi feltétel elnevezést²⁷⁰, de az objektív büntethetőségi feltételtől elkülönítve. Markáns különbséget azonban nem tesz a kettő között, és a másodlagos büntethetőségi feltételre vonatkozó példája (a szabálysértést bűncselekményre felminősítő visszaesői minőség) már nem a hatályos jog része.

1.3. Esetkörök

Másodlagos (objektív) büntethetőségi feltételt kevés esetben tartalmaz a hatályos Btk. Ezek a következők:

a) Emberölés

Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra rábír, *ha az öngyilkosságot elkövetik* [Btk. 160. § (5) bek.].

b) Öngyilkosságban közreműködés

ba) Aki mászt öngyilkosságra rábír, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, *ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik*, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő [Btk. 162. § (1) bek.].

bb) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bír rá öngyilkosságra, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, *ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik*, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő [Btk. 162. § (2) bek.].

c) Emberrablás feljelentésének elmulasztása

Aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy emberrablás elkövetése készülő, és erről az érintett személyt vagy a hatóságot, mihelyt teheti, nem tájékoztatja, *ha az emberrablást megkísérlik vagy elkövetik*, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő (Btk. 191. §).

d) Csődbűncselekmény

Az (1)–(3) bekezdésében meghatározott bűncselekmény akkor büntethető, *ha*

- *a csődjárást megindították;*
- *a felszámolást, kényszertörlési, illetve kényszer-végelszámolási eljárást elrendelték;* vagy
- *a felszámolási eljárás megindítása törvény kötelező rendelkezése ellenére nem történt meg* [Btk. 404. § (5) bek.].

---

²⁶⁸ Angyal Pál (1920): i. m. 439–441. o.

²⁶⁹ Tokaji Géza: i. m. 67–68. o.

²⁷⁰ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 273–274. o.

e) Tiltott piacbefolyásolás

Az (1)–(4) bekezdés alkalmazandó a piaci visszaélésekről, valamint a 2003/6/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2003/124/EK, a 2003/125/EK és a 2004/72/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2014. április 16-i 596/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: 596/2014/EU rendelet) 2. cikk (2) bekezdés a) és b) pontjában meghatározott ügyletekre és eszközökre is, *ha az ügylet, a megbízás, az ajánlat vagy a magatartás a pénzügyi eszköz vagy az azonnali árutózsdei ügylet árára, árfolyamára vagy értékére hatást gyakorol*[Btk. 411. § (5) bek.].

Mindezekben túl érdemes megemlíteni néhány olyan esetkört, amelyek valójában nem tekinthetők másodlagos büntethetőségi feltételnek, már csak azért sem, mert nem az alaptényállással állnak összefüggésben, azonban korábban objektív büntethetőségi feltételnek tekintették, és – ami talán fontosabb – valódi dogmatikai problémákat jelentenek.

a) Segítségnyújtás halált okozó elmulasztása

A segítségnyújtás elmulasztásának régtől fogva minősített esete, *ha a sérített meghalt, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna.*²⁷¹

b) Halált okozó testi sértés

Szintén régóta minősített esete a testi sértésnek, *ha az halált okoz(ott).*²⁷²

c) Súlyos testi sértés

A súlyos testi sértés szabályozása az elmúlt időszakban változott, érdemes ezért az utóbbi három büntetőkódex normaszövegét ismertetni:

ca) Az 1961. évi Btk. szerint: aki másnak testi épségét vagy egészségét sérti, ha az okozott sérülés vagy betegség nyolc napon belül gyógyult, egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy javító-nevelő munkával (könnyű testi sértés), *nyolc napot meghaladó gyógyulási idő esetén* pedig három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő (súlyos testi sértés).²⁷³

cb) Az 1978-as Btk. értelmében: aki más testi épségét vagy egészségét sérti, ha a sérülés vagy a betegség nyolc napon belül gyógyul, a könnyű testi sértés vétségét követi el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. *Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon túl gyógyul, az elkövető a súlyos testi sértés büntetettét követi el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*²⁷⁴

²⁷¹ 1961. évi V. törvény 259. § (2) bek.; 1978. évi IV. törvény 172. § (2) bek.; 2012. évi C. törvény 166. § (2) bek.

²⁷² 1961. évi V. törvény 257. § (4) bek.; 1978. évi IV. törvény 170. § (5) bek.; 2012. évi C. törvény 164. § (8) bek.

²⁷³ 1961. évi V. törvény 257. § (1) bek.

²⁷⁴ 1978. évi IV. törvény 170. § (1)–(2) bek.

- cc) A 2012. évi Btk. előbb a testi sértés fogalmát, majd annak könnyű és súlyos változatát határozza meg a következők szerint: Aki más testi épségét vagy egészségét sérti, testi sértést követ el. Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon belül gyógyul, az elkövető könnyű testi sértés vétsége miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. *Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon túl gyógyul, az elkövető súlyos testi sértés bűntette miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*²⁷⁵

d) A hamis vád minősített esetei

A hamis vád minősített esetei szintén megváltoztak az idők során, ezért itt is célszerű a pontos törvényszöveg ismertetése:

- da) Az 1961. évi Btk. azt rendelte súlyosabban büntetni, *ha a hamis vád olyan bűntettre vonatkozott, amelynek elkövetőjét a törvény öt évet meghaladó szabadságvesztéssel fenyegeti, illetve még súlyosabban, ha halálbüntetéssel is fenyegeti.*²⁷⁶
- db) Az 1978-as Btk. a hamis vád minősített eseteként azt fogalmazta meg, *ha a hamis vád alapján büntetőeljárás indul, még súlyosabb esetként pedig, ha a hamis vád alapján a vádlottat elítélik.*²⁷⁷
- dc) A 2012. évi Btk. értelmében súlyosabban minősül, *ha a hamis vád alapján az érintett ellen büntetőeljárás indul, még súlyosabban, ha a hamis vád alapján a vádlottat elítélik, vagy a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, amelynek elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti.*²⁷⁸

1.4. Konklúziók

A másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel fogalmának és esetköreinek meghatározását követően elemzés alá kell venni azokat a bűncselekményi tényállásokat, amelyek ilyen feltételt tartalmaznak. Ezek között némelyek esetében az elméleti alapvetés kidolgozása miatt adott esetben át kellett értékelni a korábbi megállapításokat.²⁷⁹

1.4.1. Az öngyilkosságban közreműködés és a másodlagos büntethetőségi feltétel

Az öngyilkosságban közreműködés kapcsán a másodlagos büntethetőségi feltétel törvénybe iktatása alapvetően az indokoltság kérdését veti fel, ugyanakkor nem lehet eltekinteni annak értelmezési nehézségeitől sem. A formulát egyesek objektív,

²⁷⁵ 2012. évi C. törvény 164. § (1)–(3) bek.

²⁷⁶ 1961. évi V. törvény 172. § (2) bek.

²⁷⁷ 1978. évi IV. törvény 233. § (2)–(3) bek.

²⁷⁸ 2012. évi C. törvény 268. § (2)–(3) bek.

²⁷⁹ Mészáros Ádám: Az emberölés és az öngyilkosságban közreműködés aktuális kérdései. *Ügyészek Lapja*, 2015/3-4., 5–46. o.

mások szubjektív²⁸⁰ büntethetőségi feltételnek tekintik. Korábban Györgyi Kálmán hívta fel a figyelmet arra (amit teljességgel elfogadhatónak lehet tekinteni), hogy az elkövetési magatartások (rábírás, segítségnyújtás) már önmagukban feltételezik, hogy az öngyilkosságot legalább megkíséreljék.²⁸¹ Szintén felhívta a figyelmet arra, hogy az öngyilkosság megkísérlése, elkövetése nem az elkövető tudatától független körülmény.²⁸² Tokaji Géza pedig egyenesen kijelentette, hogy az elkövetett vagy megkísérelt öngyilkosságra a szándékosságnak ki kell terjednie.²⁸³ Míg Györgyi Kálmán a másodlagos büntethetőségi feltételt magyarázó jellegű kitételnek minősítette és utalt arra, hogy arra praktikus okból van szükség²⁸⁴, Tokaji Géza büntethetőséget kizáró okká transzformálta volna²⁸⁵.

Véleményem szerint nem indokolt a törvény szövegében a másodlagos büntethetőségi feltétel. Kétségtelen, hogy az öngyilkosság nem bűncselekmény, ezért a részességi alakzatok nem alkalmazhatók azzal kapcsolatban, azonban a törvényhozó azzal, hogy (részesi jellegű) sui generis tényállást alkotott, ezt a problémát áthidalta: az öngyilkosságra rábíró vagy az öngyilkossághoz segítséget nyújtó tettese lesz a bűncselekménynek.

A bűncselekmény elkövetési magatartásai a rábírás és a segítségnyújtás, amik egyben a felbujtás és a bűnsegély elkövetési magatartásai is. Értelmezésük ennek megfelelően nem lehet más, mint a részesi alakzatok kapcsán. Az viszont „dogma”, hogy a rábírás csak akkor valósul meg, ha sikeres, azaz amennyiben a rábírt legalább megkísérli elkövetni azt a magatartást, amelyre a rábírás vonatkozott. Ebben a tekintetben közömbös, hogy a rábírással érintett magatartás bűncselekmény-e (lásd felbujtás) vagy önmagában nem büntetendő cselekmény (öngyilkosság). A sikertelen rábírás felhívásnak minősíthető, ami alapvetően nem büntetendő sem bűncselekmény, sem öngyilkosság vonatkozásában. [A felbujtás keretein belül a sikertelen rábírás (ami a felbujtás kísérlete) csak akkor büntetendő, ha a felhívással érintett bűncselekmény előkészületét a törvény büntetni rendeli, lévén hogy a sikertelen felbujtás bűncselekmény elkövetésére való felhívásnak minősül. Az öngyilkosságban közreműködés esetén az öngyilkosságra való sikertelen rábírás szintén nem büntetendő cselekmény.]

Egyedüli értelme a büntethetőségi feltételnek akkor lenne, ha az öngyilkosságban közreműködés elkövetési magatartása az öngyilkosságra felhívás, esetleg más, bizonytalanul meghatározott cselekmény (például más öngyilkosságában közreműködik) lenne. Erről viszont szó sincs.

Vitathatatlan, hogy indokolatlanul kiterjesztené a büntetőjogi felelősség körét, ha az öngyilkosságra való eredménytelen rábírás vagy ahhoz való eredménytelen segítségnyújtás (akár felhívás, akár közreműködés formájában) is bűncselekmény

---

²⁸⁰ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 274. o.

²⁸¹ Györgyi Kálmán (1967): i. m. 188. o.

²⁸² Uo.

²⁸³ Tokaji Géza: i. m. 66. o. 135. lábjegyzet

²⁸⁴ Györgyi Kálmán (1967): i. m. 188. o.

²⁸⁵ Tokaji Géza: i. m. 66. o. 135. lábjegyzet

lenne. Viszont mivel a rábírás sikert, azaz eredményességet feltételez, helyesen értelmezve a törvényt, ez a büntethetőségi feltétel nélkül sem következhetne be.

A segítségnyújtással kapcsolatban szintén ez a helyzet. Ez az elkövetési magatartás is csak akkor valósulhat meg, ha az a magatartás, amelyhez a segítségnyújtás történik, legalább megkísérelten bekövetkezik. Az elkövetéshez szükséges vagy azt könnyítő (akár fizikai, akár pszichikai) feltételek biztosítása alapvetően nem büntetendő magatartások sem bűncselekményre, sem öngyilkosságra vonatkozóan. Helyesen értelmezve a törvényt, a büntethetőségi feltétel előírására ebben az esetben sincs semmi szükség. Talán nem véletlen, hogy a szilárd dogmatikai alapokon álló Csemegi-kódex nem követelt meg büntethetőségi feltételt az öngyilkosságban közreműködés büntethetőségéhez.²⁸⁶

Véleményem szerint elegendő lenne a törvényben azt előírni, hogy *„Aki mást öngyilkosságra rábír, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”*.

A bűncselekmény minősített esete sem problémamentes. Minősített eset lévén, valójában nem lehet szó büntethetőségi feltételről, törvénybe iktatása szintén felesleges. Helyesebb lett volna a minősített esetet akként megfogalmazni, *hogy két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követi el*.

1.4.2. Az emberölés és a másodlagos büntethetőségi feltétel

Az emberölés speciális esete²⁸⁷ kapcsán előírt másodlagos büntethetőségi feltétel még több problémát vet fel. Az emberölés ezen esetének elkövetési magatartása csupán a rábírás, ami miatt akkor tehető felelőssé az elkövető, ha az öngyilkosságot elkövetik. Ebből az következne, hogy az öngyilkosság megkísérlése esetén a rábíró nem felel büntetőjogilag. Ez azonban nincs így, de a megoldás nem a jogalkotói akarat szerint alakul. Az emberölés speciális esetét a büntetőjogba bevezető, a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény indokolása szerint az emberölés speciális esetének megvalósulási feltétele, hogy az öngyilkosságot elkövessék; erre azért van szükség, mert a bűncselekmény a halálos eredménnyel válik befejezetté, mivel pedig az emberölés kísérlete büntetendő, a megkísérlési fordulatra nincs szükség.

Itt valójában nem erről van szó, az indoklás nincs tekintettel a kísérlet és a másodlagos büntethetőségi feltétel közötti különbségre, illetve az elkövetési magatartás értelmezésére. Mielőtt ezekre kitérnék, hangsúlyosan meg kell jegyezni, hogy az emberölés alapesete és speciális esetének elkövetési magatartása között lényegi különbség van. Az alapeset nyitott törvényi tényállás, ahol az eredmény

---

²⁸⁶ Három évig terjedhető fogházzal büntetendő az: a ki valakit öngyilkosságra rábír, vagy e célra annak tudva eszközöket vagy szereket szolgáltat (283. §).

²⁸⁷ A Btk. 160. § (5) bekezdésében meghatározott bűncselekményt a továbbiakban az egyszerűség kedvéért az emberölés speciális eseteként jelölöm.

(halál) okozásán van a hangsúly, és ez a bűncselekmény elkövethető akár tevés-
szel, akár mulasztással. Az emberölés speciális esetének elkövetési magatartása ezzel
szemben konkrétan meghatározott cselekmény (rábírás), ami csak tevés-
szel valósítható meg. A két különböző elkövetési magatartásra tekintettel a két alapeset
nem keverhető össze, így nem állítható, hogy a speciális eset tekintetében azért
nincs szükség a megkísérlési fordulatra, mert az emberölés másik alapesetének a
kísérlete büntetendő. Érdemes megjegyezni, hogy az öngyilkosságban közremű-
ködés sem nyitott törvényi tényállás, az elkövetési magatartás az öngyilkosságra
rábírás vagy annak elkövetéséhez segítség nyújtása, azaz tevés-
szel magatartások (ez még akkor is igaz, ha kivételesen előfordulhat mulasztásos bűnségély a részesség
értelmezése kapcsán).

Tovább menve, az tény, hogy amennyiben a rábírás sikeres, és a passzív alany
elköveti az öngyilkosságot, az emberölés befejezetten megvalósul. Kérdéses azon-
ban, hogy mi a helyzet akkor, ha bár a rábírás sikeres és eredményes, a passzív alany
csupán megkísérlő az öngyilkosságot. A fő kérdés az, hogy az emberölés speciális
esete, és ugyanígy, az öngyilkosságban közreműködés bűncselekménye tekintet-
ben a halál tényállás-
tanilag eredménynek tekinthető-e. Ennek megválaszolása során
érdemes előbb az öngyilkosságban közreműködést megvizsgálni, az abból eredő
következtetésnek az emberölés speciális esete kapcsán is helytállónak kell lennie.

Ha az öngyilkosságban közreműködés tényállásában a halál (az öngyilkosság
mint más önkezű halála) eredmény, akkor nincs értelme másodlagos büntethető-
ségi feltételként előírni, hogy az öngyilkosságot megkíséreljék vagy elkövessék,
mivel az eredménynek a büntetőjogi felelősséghez be kell következnie (befejezett
bűncselekményként), illetőleg meg kell „kísérlődnie” (kísérletként).

A tényállásban azonban az öngyilkosság (más önkezű halála) nem eredm-
nyként, hanem másodlagos büntethetőségi feltételként nyert külön szabályozást,
ebből pedig az következik, hogy a bűncselekmény befejezettségéhez nem szükséges
az öngyilkosság befejezett megvalósítása, a bűncselekmény akkor is befejezett, ha az
öngyilkosságot megkísérlik. Ezt elismeri a Kúria 3/2013. Büntető jogegységi határo-
zata, amely a halál beálltát a bevégeztség stádiumának tekintve állítja azt, hogy a
halál beállta a törvényi tényállás teljességéhez nem feltétlenül szükséges²⁸⁸. Nem
egészen érthető viszont, hogy ezt a gondolatot az emberölés speciális esetére miért
nem ültette át a legfőbb bírói fórum. Ott ugyanis abból indul ki, hogy a törvényi
tényállás eredmény-bűncselekmény, befejezettségéhez az szükséges, hogy az ön-
gyilkosság végrehajtása folytán a passzív alany halála bekövetkezzék.

A probléma tehát az, hogy mindkét bűncselekmény közös elkövetési magatar-
tása az öngyilkosságra rábírás, azonban míg az egyik esetben a Kúria a halált (ön-
gyilkosságot) eredménynek tekinti, a másik esetben a bevégeztség stádiumának.
A törvényi szabályozásból kitűnően azonban a halál (öngyilkosság) bekövetkezte
másodlagos büntethetőségi feltétel.

---

²⁸⁸ III. 4. pont

Valójában, ha a rábírás sikeres ugyan, de a passzív alany csupán megkísérli az öngyilkosságot, akkor az a helyzet áll elő, hogy az elkövetési magatartás megvalósul, és egyébként eredményes is (így voltaképp a tényállás befejezetten megvalósul), azonban az elkövető a másodlagos büntethetőségi feltétel miatt mégsem fog emberölés miatt felelősséggel tartozni, mivel ahhoz az öngyilkosság elkövetése szükséges.

Ebben az esetben azonban nem az emberölés kísérletéről van szó, mivel a rábírás teljes egészében megvalósult, sikeres és eredményes volt. Tehát, a tettesi cselekmény voltaképp ilyenkor is befejezett, de a törvény értelmében az elkövető nem büntethető, mivel a büntethetőségéhez az kell, hogy az öngyilkosságot elkövessék. Magyarul, az elkövetési magatartás kifejtése esetén a bűncselekmény már akkor befejezett, ha az öngyilkosságot megkísérlik.

Az emberölés speciális esetének valódi kísérlete akkor valósulna meg, ha a rábírás eredménytelen, azaz annak nyomán az öngyilkosjelölt meg sem kísérli az öngyilkosságot. Ez azonban, mivel sikertelen rábírásnak minősíthető, voltaképp előkészületi jellegű magatartás. Előkészület miatt azonban nem büntethető az öngyilkosságra felhívó, egyrészt azért, mert a büntetőjogi értelemben vett előkészület szándékos *bűncselekményt* feltételez, az öngyilkosság viszont nem bűncselekmény; másrészt, még ha az öngyilkosság bűncselekmény lenne is, a törvény rendszeréből kiindulva az emberölés büntetendő előkészülete a speciális emberölés esetén az általános alapesethez képest nem kerülhet szóba.

Az öngyilkosság megkísérlése esetén mindezekből láthatóan az emberölés kísérlete (és előkészülete) nem jöhet szóba²⁸⁹. A megoldást *Karsai Krisztina* abban látja, hogy amikor az öngyilkosságot a passzív alany csupán megkísérli, az elkövető az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 162. §) miatt tartozik büntetőjogi felelősséggel²⁹⁰. Ez a megoldás, annak ellenére, hogy nincs összhangban a törvényhozó intenciójával, ami emberölés kísérleteként szerette volna értékelni a cselekményt, még mindig elfogadhatóbb, viszont nem maradéktalanul. Az emberölés kísérletének büntetése a befejezett cselekményhez igazodik (még ha van is mód a kísérlet enyhébb megítélésére), ami jelen esetben öttől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés. Az öngyilkosságban közreműködés büntetési tétele, az eset körülményeitől függően (jelen esetben az életkornak van jelentősége) egytől öt évig, vagy kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés. Az emberölés kísérlete és az öngyilkosságban közreműködés büntetési tétele között, mint látható, elég nagy a különbség. Szintén problémás, hogy a büntetőjogi irodalom és gyakorlat a beszámítási képességgel nem rendelkező, illetve a tizennégy év alatti személy ön-

---

²⁸⁹ Ellentétes álláspontot képvisel az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről szóló 3/2013. Büntető jogegységi határozat, amely szerint ha a passzív alany az öngyilkosságot megkezdi, de nem fejezi be, vagy befejezi, de a halál (az önkéntes elállás vagy önkéntes eredményelhárítás kivételével) bármely okból nem következik be, az emberölés kísérletét kell megállapítani (III. 1. pont).

²⁹⁰ Karsai Krisztina: Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Complex, Budapest, 2013, 316. o.

gyilkosságra bírását emberölésként minősítette/minősíti²⁹¹, e tényállástól eltérni a „kísérlet” esetén, dogmatikailag nem aggálymentesen indokolható csak.

Összegzésként az emelendő ki, hogy másodlagos büntethetőségi feltétel beiktatására az emberölés speciális esete kapcsán sem volt szükség, mivel a rábírás feltételezi az öngyilkosság elkövetését vagy megkísérlését. Az az elgondolás pedig, hogy a megkísérlési fordulatra azért ne lenne szükség, mert az emberölés kísérlete büntetendő, tévedésen alapszik.

1.4.3. A másodlagos büntethetőségi feltétel jellege az emberölés és az öngyilkosságban közreműködés példáján

A fogalomalkotás során felmerült, hogy a másodlagos büntethetőségi feltétel a cselekmény büntetendőségét, vagy az elkövető büntethetőségét érinti-e, azaz hogy be nem következése esetén a cselekmény nem lesz-e büntetendő, vagy az elkövető nem lesz-e büntetendő.

Az emberölés és az öngyilkosságban közreműködés áttekintését követően egy példával talán megfelelően lehet szemléltetni a problémát, és levonni a konklúziót.

A példa szerint *A.* rábírja *B.*-t, hogy az bírja rá a tizenkét éves *C.*-t öngyilkosság elkövetésére, és *C.* ennek hatására az öngyilkosságot megkísérli.

Az bizonyos, hogy *C.* nem felel semmilyen bűncselekményért, lévén hogy az öngyilkosság nem bűncselekmény.

Még az is bizonyos, hogy *B.* megvalósítja az emberölés speciális tényállását (ami nem nyitott törvényi tényállás, hanem csak tevészel elkövethető cselekmény), azonban mégsem tartozik büntetőjogi felelősséggel az emberölés miatt, mivel a büntethetőségi feltétel ezt kizárja (*C.* az öngyilkosságot nem elkövette, csupán megkísérelte).

Itt viszont több bizonytalansági elem lép közbe.

Ha a büntethetőségi feltétel *objektív jellegű*, és hiánya a cselekmény büntetendőségét zárja ki, ennek lehet az a következménye, hogy *A.* nem felelhet emberölésre való felbujtás miatt, mivel hiányzik a büntetendő tettesi alapcselekmény. Már amennyiben a másodlagos büntethetőségi feltétel figyelembe vehető a részességhez szükséges tettesi alapcselekmény vonatkozásában. Bűncselekmény-fogalmi szinten ugyanis a tényállásszerűség, a büntetőjog-ellenesség és a bűnösség fennáll, ami a teljes járulékosági modellt alapul véve megalapozza a megfelelő tettesi alapcselekményt. De ha a másodlagos büntethetőségi feltételt a büntetendőséggel hozzuk összefüggésbe, ez alááshatja a megfelelő (büntetendő) tettesi alapcselekmény létét.

A helyzetet tovább bonyolítja, hogy *B.* magatartását ebben az esetben – legalábbis a korábban említett jogirodalmi álláspont szerint²⁹² – az öngyilkosságban

²⁹¹ Lásd bővebben Mészáros Ádám (2015b): i. m.

²⁹² Karsai Krisztina (2013a): i. m. 316. o.

közreműködés tényállása alá kell vonni. Ennek következtében *B.* öngyilkosságban közreműködés miatt felel. *A.* büntetőjogi felelősségének megítélésével kapcsolatban azonban számos kérdés vetődik fel. A legfontosabb, hogy *A.* vajon emberölésre, vagy öngyilkosságban közreműködésre való felbujtás miatt felel-e.²⁹³ A kérdés megválaszolásához kapcsolódik, hogy a büntethetőségi feltétel vajon meghatározhatja-e a tényállásszerűséget (a bűncselekményi minősítést), vajon múlhat-e ezen, hogy a tettesi cselekmény milyen tényállásba fog ütközni. Helyénvaló az a következmény, hogy ha a tizenkét éves passzív alany csupán megkísérli az öngyilkosságot, öngyilkosságban közreműködés, ha el is követi, emberölés valósul meg?

A másik oldalról viszont, az emberölés (5) bekezdés szerinti változata nemcsak az emberölés alapesetéhez képest speciális, hanem az öngyilkosságban közreműködéshez képest is. És így, mint speciális bűncselekmény, „leelőzi” az általánost. Legalábbis a tényállásszerűség szintjén. Ebből pedig az következik, hogy ha a tényállásszerűség fennáll, akkor ezt a bűncselekményt kell megállapítani, a büntethetőségi feltételtől függetlenül.

Ha viszont a büntethetőségi feltétel *szubjektív jellegű* (valóban büntethetőségi feltétel), és hiánya az elkövető büntethetőségét zárja ki, *A.* emberölésre való felbujtás miatt felel, annak ellenére, hogy a tettes, *B.* nem tartozik emiatt (az emberölés miatt) büntetőjogi felelősséggel. Ez a megoldás nem mond ellent a részesség járulékoságának, amely tényállásszerű, büntetőjog-ellenes és bűnös alapcselekményt követel meg.

Mindezeket a következő táblázat szemlélteti.

Ha büntethetőségi feltétel:

C.	B.	A.
megkísérli az öngyilkosságot	a speciális emberölés tettese (tényállásszerű + jogellenes + bűnös) DE: nem felelhet emiatt, helyette: ----- öngyilkosságban közreműködés!	a speciális emberölés felbujtója (van megfelelő tettesi alapcselekmény)
elköveti az öngyilkosságot	a speciális emberölés tettese	a speciális emberölés felbujtója

²⁹³ A kérdés megválaszolásának egyik módja lehet az in dubio mitius elvének segítségül hívása. Az említett elv az in dubio pro reo elvének anyagi jogi megfelelője, és azt hivatott biztosítani, hogy törvényi bizonytalanság esetén ne lehessen olyan (értelmezési) szabályt felállítani, ami az elkövetőre nézve hátrányos helyzetet teremt. Az elv tehát lényegében azt tilalmazza, hogy általános elvvé szilárduljanak olyan álláspontok, amelyek alátámasztására nincs egyértelmű törvényi rendelkezés, és vagy ez alapozza meg a felelősséget, vagy súlyosbítja azt. Másként fogalmazva: az in dubio mitius elve a jogszabályi bizonytalanság esetén az elkövetőre kedvezőbb értelmezés követelményét, és az elkövetőre hátrányosabb értelmezés tilalmát fogalmazza meg. Lásd erről bővebben Mézáros Ádám: Jogfilozófia és igazságosság a büntetőjogban. Az in dubio mitius elve. Acta Univ. Szegediensis Jur. et Pol. Publicationes doctorandorum juridicorum. Tomus IV. Fasc. 1–15. Szeged, 2004, 391–413. o.

Ha büntetendőségi feltétel:

C.	B.	A.
megkísérli az öngyilkosságot	az emberölés nem büntetendő cselekmény, ezért:	nem lehet az emberölés felbujtója, mert az emberölés nem büntetendő, így nem megfelelő tettesi alapcselekmény, ezért:
	az öngyilkosságban közreműködés tettese	öngyilkosságban közreműködés felbujtója
elköveti az öngyilkosságot	a speciális emberölés tettese	a speciális emberölés felbujtója

Ha tényállási elem:

C.	B.	A.
megkísérli az öngyilkosságot	az emberölés nem tényállás-szerű, így nem bűncselekmény, ezért:	nem lehet az emberölés felbujtója, mert az emberölés nem bűncselekmény, mivel nem tényállás-szerű, így nem megfelelő tettesi alapcselekmény, ezért:
	az öngyilkosságban közreműködés tettese	öngyilkosságban közreműködés felbujtója
elköveti az öngyilkosságot	a speciális emberölés tettese	a speciális emberölés felbujtója

Rengeteg bizonytalanságot és ellentmondást szüntetne meg, ha a törvény az emberölés kapcsán azt írná elő, hogy „Aki tizennegyedik életévét be nem töltött, vagy beszámítási képességgel nem rendelkező személyt²⁹⁴ öngyilkosságra rábír, vagy annak elkövetéséhez segítséget nyújt, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”.

1.4.4. Az emberrablás feljelentésének elmulasztása

Az emberrablás feljelentésének elmulasztása különleges abban az értelemben, hogy mulasztásos elkövetési magatartáshoz fűz büntetendőségi feltételt, ami az alpbűncselekmény meghatározott stádiumára vonatkozik. A tényállás annak a cselekményét rendeli büntetni, aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy emberrablás elkövetése készül, és erről az érintett személyt vagy a hatóságot, mihelyt teheti, nem tájékoztatja. A büntetőjogi felelősség feltétele, hogy az emberrablást megkísérleljék vagy elkövessék (Btk. 191. §). Mivel az emberrablás feljelentésének elmulasztása tiszta mulasztásos bűncselekmény, ennek a kísérlete fogalmilag kizárt.

Meg kell azonban említeni, hogy ha valaki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy emberrablás készül, ez az elkövető tudatától nem független, legfeljebb az akaratától lehet az. A büntetőjogi felelősség éppen a tudomáson alapul. Felelős-

²⁹⁴ A jelenlegi normaszövegben szereplő „akaratnyilvánításra képtelen” személlyel szembeni kifogásokat lásd Mészáros Ádám (2015b): i. m.

ségének beállta azonban adott esetben meglehetősen bizonytalan: az, hogy az emberrablók mikor lépnek a tényállás keretei közé, a feljelentést elmulasztó cselekvőségén kívül áll, így az is, hogy felelőssé lesz-e egyáltalán tehető, és ha igen, mikor. Az bizonyos, hogy amennyiben az elkövető hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy emberrablás elkövetése készül, addig a pillanatig, amíg az emberrablást nem kísérlik meg, mulasztása ellenére nem tartozik felelősséggel.

A felelősségi szabályokat a következők szerint lehet összefoglalni:²⁹⁵

- a) Ha valaki megtudja, hogy emberrablás elkövetése készül, és azt időben jelenti, ami miatt az emberrablás meghiúsul, nem tartozik felelősséggel, az emberrablók azonban az előkészület miatt felelnek.
- b) Ha valaki megtudja, hogy emberrablás elkövetése készül, de azt nem jelenti időben, azonban a készülő emberrablás más okból lelepleződik, a mulasztó bár megvalósítja a tényállást, mégsem tartozik felelősséggel, az emberrablók azonban az előkészület miatt felelnek.
- c) Ha valaki megtudja, hogy emberrablás elkövetése készül, de azt nem jelenti időben, és emiatt az emberrablást megkísérlik (például túszul ejtik a paszszív alanyt, de a követelést még nem közlik) vagy befejezetten valósítják meg, a mulasztó megvalósítja a tényállást és büntethető is lesz miatta, az emberrablók pedig az eset körülményeihez képest felelnek kísérlet vagy befejezett bűncselekmény miatt.
- d) Ha valaki megtudja, hogy emberrablás elkövetése készül, de azt nem jelenti időben, viszont az emberrablók a készülő emberrablás folytatásától önként elállnak (az előkészülettől önként visszalépnek), sem a mulasztó, sem az emberrabló nem felel emberrablás miatt (az utóbbiak legfeljebb a maradék-bűncselekményért tehető felelőssé).
- e) Ha valaki megtudja, hogy emberrablás elkövetése készül, de azt nem jelenti időben, és emiatt az emberrablást megkísérlik ugyan, de az emberrablók a kísérlettel önkéntesen visszalépnek, a mulasztó felel a feljelentés elmulasztása miatt, annak ellenére, hogy az emberrablók az emberrablás kísérlete miatt nem büntethetők (legfeljebb a maradék-bűncselekményért tehető felelőssé).
- f) Ha valaki megkísérelt vagy befejezett emberrablásról szerez tudomást, nem köteles azt jelteni, így ha azt nem jelenti időben, nem követ el bűncselekményt, az emberrablók pedig az eset körülményeihez képest felelnek kísérlet vagy befejezett bűncselekmény miatt.

Aggályosnak két esetet lehet tekinteni. Az egyik, amikor a mulasztó annak ellenére felelőssé tehető, hogy az emberrabló a kísérlettel önként visszalép. A másik, hogy vajon a mulasztó felelőssé tehető-e, ha nem a mulasztása miatt kísérlik meg vagy fejezik be az emberrablók a cselekményüket. Azaz, ha a feljelentés elmulasztása voltaképp nem (előmozdító) oka az emberrablásnak. Ha a mulasztást gondolatban elhagynánk, és az emberrablás mégis megvalósulna, a *conditio sine qua non* formula (és így az arra épülő okozatossági teóriák) alapján nem állapítható meg az okozati összefüggés.

---

²⁹⁵ Táblázatba foglalva az alfejezet végén megtekinthető.

Felelősségi szabályok

eset	magatartás	történet	A.	B.
A. megtudja, hogy készül	jelenti	emiatt meghiúsul	nem felel	előkészület
A. megtudja, hogy készül	nem jelenti	más okból lelepleződik	nem felel	előkészület
A. megtudja, hogy készül	nem jelenti	megvalósul (befejezett vagy kísérlet)	felel	felel
A. megtudja, hogy készül	nem jelenti	B. eláll az előkészülettől	nem felel	nem felel (max. maradék-bűncselekmény)
A. megtudja, hogy készül	nem jelenti	B. eláll a kísérlettől	felel	nem felel (max. maradék-bűncselekmény)
A. megtudja, hogy már megkísérelték	nem jelenti	kísérlet	nem felel	felel

1.4.5. A csődbűncselekmény

A csődbűncselekmény esetén szabályozott büntethetőségi feltétel más jellegű, mint az eddig említettek. A szakirodalom szerint mindaddig, amíg az eredmény, azaz a hitelező vagy a hitelezők kielégítésének részben vagy egészben történő meghiúsítása nem következik be, a büntett kísérlete állapítható meg.²⁹⁶ A bűncselekmény miatti büntetőjogi felelősség feltétele azonban az objektív büntethetőségi feltétel megvalósulása, ennek hiányában még teljes tényállásszerűség esetén sem lehet megindítani a büntetőeljárást²⁹⁷.

A különbség az eddig tárgyalt esetektől abban ragadható meg, hogy míg az emberölésnél, az öngyilkosságban közreműködésnél és az emberrablás feljelentésének elmulasztásánál e bűncselekmények befejezett tettesi magatartásához fűz a törvény büntethetőségi feltételt, és a rábírt személy, illetve az emberrabló cselekményének a stádiuma számít a büntetőjogi felelősség megállapítása kapcsán, addig a csődbűncselekmény kísérlete esetén is lehet szerepe a büntethetőségi feltételnek (sőt szükségese is a bekövetkezése).

²⁹⁶ Molnár Gábor Miklós: A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: i. m. 740. o.

²⁹⁷ Karsai Krisztina: A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): i. m. 857. o.

1.4.6. A nem valódi büntethetőségi feltételek

Mint ahogy arra korábban utaltam, létezik néhány olyan esetkör, amely valójában nem tekinthető másodlagos büntethetőségi feltételnek, már csak azért sem, mert nem az alaptényállással áll összefüggésben, azonban korábban objektív büntethetőségi feltételnek tekintették, és – ami talán fontosabb – valódi dogmatikai problémát jelent.

1.4.6.1. A segítségnyújtás halált okozó elmulasztása

Békés Imre az objektív büntethetőségi feltételek tárgyalása során első példaként a segítségnyújtás elmulasztásának azon minősített esetét említette, amikor a sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna. Békés szerint arra a körülményre, hogy a segítségnyújtás a sértett életét megmenthette volna, az elkövető bűnösségének nem kell kiterjednie. A halált az elkövető azon mulasztása okozza, hogy nem nyújtott segítséget a sértettnek. Ha a halált ebben az esetben eredménynek tekintenénk, arra az elkövető bűnösségének ki kellene terjednie, amiből az következik, hogy a halált előre lehetett, és előre kellett volna látnia. A halál azonban ebben az esetben nem eredményként viselkedik, az elkövető terhére annak ellenére hatályosul, hogy nem látta előre, nem tudta és nem is tudhatta, hogy az elmulasztott segítségnyújtás az életveszélyben lévő sértett életét megmenthetné.²⁹⁸

Békés Imre gondolatai a segítségnyújtás elmulasztásának halált okozó minősített esetével kapcsolatban²⁹⁹ mindenképpen elgondolkodtatók. Békés érvelése szerint a minősített eset azért nem lehet eredmény, mert arra a bűnösségnek ki kellene terjednie, ami a jelen esetben nem valósulhat meg, mivel ennek feltétele az lenne, hogy a halált előre lehetett és előre kellett volna látni. Békés ezért ezt objektív büntethetőségi feltételnek tekintette.

Véleményem szerint a minősített esetet egyben (egységében) kell értelmezni, nem bontható ketté a halál bekövetkezésére, ami egyébként tényállástani értelemben eredmény lenne, és arra, hogy a sértett életét a segítségnyújtás megmenthette volna, hanem a minősített eset jogi jellegét egységben kell megítélni. A minősített eset ily módon nem eredmény. Ha eredmény lenne, arra elegendő lenne az elkövető gondatlanságának kiterjednie. A tudatos gondatlanság azonban feltételezi a cselekmény következményeinek az előrelátását, azaz az elkövetőnek előre kellett volna látnia a halált, valójában azonban nem látta előre, hogy a segítségnyújtás az életveszélyben lévő sértett életét megmenthetné. Hanyag gondatlanság esetében azt kellene az elkövető terhére róni, hogy azért nem látta előre azt, hogy a segítségnyújtása a sértett életét megmenthette volna, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta. A jelen esetben viszont a halál bekövetkeztét senki nem láthatta előre, és ha nem lehetett előre látni, akkor

---

²⁹⁸ Békés Imre (2003b): i. m. 115. o.

²⁹⁹ Súlyosabban büntetendő a cselekmény, ha a sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna [Btk. 166. § (2) bek.].

nem lehet megkövetelni annak tudomása lehetőségét, hogy a segítségnyújtás az életveszélyben lévő sértett életét megmenthetné. Amennyiben viszont a minősített esetet nem eredménynek tekintjük, hanem úgynevezett egyéb objektív ismérvnek, az emiatti felelősség szabály szerint szándékos bűnösséget követel meg. A tudati oldal azonban – a tudatos gondatlanságnál említett okok miatt – továbbra is hiányzik.

Valójában másodlagos büntethetőségi feltételnek sem tekinthető, mert nem az alaptényállás viszonylatában értelmezendő, azaz nem a büntethetőség feltétele, hanem a cselekmény mikénti minősülésének.

Mindezek alapján nem marad más következtetés, mint hogy a segítségnyújtás halált okozó minősített esete – mivel hiányzik a tudati oldal minimuma, illetve az előreláthatóság lehetősége – voltaképp objektív felelősséget keletkeztet.

1.4.6.2. A halált okozó testi sértés

Korábban, a Csemegi-kódex hatálya idején a halált okozó testi sértést is objektív büntethetőségi feltételként értelmezték, annak okán, hogy e bűncselekmény megállapításához elegendő volt a szándékos súlyos testi sértés, és az annak okozataként bekövetkező halál. Mivel a törvény nem kívánta meg a halálos eredményre kiterjedő bűnösséget, tehát a halálos következmény előre látását, így voltaképp a halál ebben az esetben sem az eredmény, hanem az objektív büntethetőségi feltétel jogi sorsát osztotta.³⁰⁰

Az 1961. évi V. törvény hatálybalépése óta a halálos eredmény miatti felelősséghez az elkövető gondatlansága szükséges, így sem objektív felelősségről, sem objektív (másodlagos) büntethetőségi feltételről nincs szó.

1.4.6.3. A súlyos testi sértés

Nem sokkal a szocialista Btk. hatálybalépését követően Györgyi Kálmán felhívta a figyelmet arra, hogy a testi sértés tényállása kapcsán régóta vitatott a gyógytartamnak mint minősítő körülménynek a problémája.³⁰¹ Nevezetesen, hogy a súlyos testi sértés a könnyű testi sértés minősített esete-e, vagy külön alaptényállás, ezzel összefüggésben: a gyógytartam a törvényben objektív büntethetőségi feltétel-e. Ebben a kérdésben vitába szállt Horváth Tiborral, aki szerint a gyógytartam a testi sértésnél objektív büntethetőségi feltétel, mivel a súlyosabb eredményért való felelősség szabálya itt nem alkalmazható, lévén hogy a súlyos testi sértés nem minősített esete a testi sértésnek, hanem a könnyű testi sértés mellett a testi sértés másik alapesete.³⁰² Ezzel szemben Györgyi Kálmán álláspontja szerint a törvény mindig minősített esetet határoz meg, ha „*azonos elkövetési magatartás különböző súlyos következményeihez igazítja a büntetési tételt*”³⁰³. Mindennek következménye, hogy a súlyos testi sértés a testi sértés (egyik) minősített esete. Mivel ez – a nyolc napon túl gyógyuló sérülés vagy betegség – büntető-

³⁰⁰ Békés Imre (2003b): i. m. 115. o.

³⁰¹ Györgyi Kálmán (1967): i. m. 188. o.

³⁰² Uo.; Horváth Tibor: A Btk. 18. §-a a gyakorlatban. Magyar Jog, 1965/5., 194–195. o.

³⁰³ Györgyi Kálmán (1967): i. m. 189. o.

jogi értelemben vett eredmény, alkalmazni kell rá a súlyosabb eredményért való felelősség szabályát. Ebből következően a sérülés vagy betegség gyógytartama nem objektív büntethetőségi feltétel.

Györgyi Kálmán mindezen túl felhívta a figyelmet egy dogmatikai problémára. Ismertetése szerint Horváth Tibor azzal is érvelt a gyógytartam objektív büntethetőségi feltételkénti kezelése mellett, hogy amennyiben minősítő eredmény lenne, arra elegendő lenne kiterjednie a gondatlanságnak, a gondatlan bűncselekmény kísérlete viszont kizárt, ez pedig szűkre szabná a súlyos testi sértés kísérletének esetkörét.³⁰⁴ Györgyi Kálmán ezzel szemben azt hozta fel, hogy „[a]z a tény, hogy a gyógytartam tekintetében elegendő az elkövető gondatlansága, nem jelenti sem azt, hogy ezután kizárt az, hogy valaki súlyos sérülés okozására irányuló szándékkal kövesse el a büntettet (tehát a testi sértés nem lesz fogalmilag vegyes bűnösségű bűncselekmény!), még kevésbé azt, hogy valaki ezt megkísérelje. Abban az esetben viszont, ha objektív büntethetőségi feltételnek tekintjük a gyógytartamot, a súlyos testi sértés kísérletét valóban nem lehetne megállapítani, mert az objektív büntethetőségi feltétel tekintetében a kísérlet fogalmilag kizárt. Vagy olyan visszás következtetésre jutnánk, hogy súlyos testi sértés kísérlete esetén a szándéknak át kell fognia a célba vett sérülés súlyosságát, befejezett büntett esetén pedig ettől eltekintünk.”³⁰⁵

Az említett és idézett gondolatok több mint ötven éve fogalmazódtak meg. A probléma azonban mind a mai napig aktuális. Bár a 2012. évi C. törvény próbálta „rendbe tenni” a testi sértés alap- és minősített eseteit, miniszteri indokolása egyenesen kijelenti, hogy mind a könnyű, mind a súlyos testi sértés tényállása alapesetet képez³⁰⁶, Belovics Ervin továbbra is azt az álláspontját tartja fenn, hogy mindennek ellenére a törvény változatlanul a szándékos testi sértés egyetlen alapesetét fogalmazza meg, mégpedig a könnyű testi sértést, a további testi sértések a minősített eseteket hozzák létre³⁰⁷.

Véleményem szerint a helyes értelmezés az, amelyik – összhangban a hatályos törvénnyel, ami a korábban is helyesnek tartható álláspontot szentesítette – a testi sértés két alapesetét különbözteti meg. A súlyos testi sértés kapcsán így nincs szó sem objektív (másodlagos) büntethetőségi feltételről, és nincs probléma a minősítő eredmény tekintetében sem.

1.4.6.4. A hamis vád

A hamis vád minősített esetei az 1961. évi V. törvényben másként szerepeltek, mint az azt követő Btk.-kban, és voltaképp az alapügy tárgyát képező bűncselekmény büntetési tételei alapozták meg a súlyosabb minősítést.³⁰⁸ Mint ahogy arra Györgyi

³⁰⁴ Horváth Tibor (1965): i. m. 194. o.

³⁰⁵ Györgyi Kálmán (1967): i. m. 189. o.

³⁰⁶ A törvény 164. §-ához fűzött miniszteri indokolás.

³⁰⁷ Belovics Ervin: Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: i. m. 91–92. o.

³⁰⁸ Az 1961. évi V. törvény 172. §-ának (2) bekezdése szerint a büntetés, ha a hamis vád olyan büntetetre vonatkozott, amelynek elkövetőjét a törvény öt évet meghaladó szabadságvesz-

Kálmán utalt, korábban e körülményeket Földvári József objektív büntethetőségi feltételként értelmezte, Györgyi Kálmán viszont tagadta ezek objektív büntethetőségi feltétel voltát.³⁰⁹ Az 1978. évi IV. törvény a minősítési rendszert megváltoztatta, és innentől kezdve az alapozta meg a súlyosabb elbírálást, ha a hamis vád alapján büntetőeljárás indult, illetve ha az alapján a vádlottat elítélték [233. § (2)–(3) bek.]. A 2012. évi C. törvény mindezt azzal az esettel egészítette ki, ha a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, amelynek elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti [Btk. 268. § (3) bek. b) pont].

Tokaji Géza a törvényi változásokra utalva hívta fel a figyelmet arra, hogy a normatív tényállási elemekkel kapcsolatos szándék problémája továbbra is fennáll. Ennek alapját nem a minősített esetek megfogalmazásában látta (azokat Tokaji minősítő körülményt képező eredménynek tekintette, amire elegendő a gondatlanságnak kiterjednie), hanem abban, hogy súlyosabban büntetendő a hamis vád, ha az bűncselekményre, mint ha csupán szabálysértésre vagy fegyelmi vétségre vonatkozik.³¹⁰ Tokaji példája szerint ha valaki a haragosát a szabálysértési hatóság előtt azzal vádolja hamisan, hogy az egy fóliasátorból ellopott ötszáz forint értéket, anélkül hogy tudná, hogy a bírói gyakorlat a fóliasátras lopást „helyiségnek” tekinti, azt sem tudja, hogy haragosát nem szabálysértéssel, hanem bűncselekménnyel vádolja. Ilyen esetben „[ny]ilvánvaló, hogy az elkövető a vádja ténybeli alapjával ebben az esetben is tisztában volt, s az annak megfelelő életbeli helyzet társadalmi jelentőségét is hozzávetőleg ismerte”³¹¹. Egyetértett ezért Györgyi Kálmánnal abban, hogy „már csak a normatív tényállási elemekre vonatkozó szándék dogmatikai kezelése alapján sem beszélhetünk a hamis vád körében objektív büntethetőségi feltételről. Ugyanakkor a példánk az a gyanúnkat támasztja alá, hogy a normatív tényállási elemeket átfogó szándéknak olykor némi objektív színezete is lehet azáltal, hogy az elkövető a cselekmény társadalomra veszélyességének a valódi fokában anélkül téved, hogy ez a javára lenne írható.”³¹²

Napjainkban a hamis vád minősített eseteivel kapcsolatos bűnösségi követelmény változatos képet mutat.

A *szegedi büntetőjogi iskola* tankönyvei eltérően vélekednek a kérdésről. Egy korábbi tankönyvben *Maráz Vilmosné* a hamis vád minősített eseteit az elkövető tudatától független, objektív büntethetőségi feltételnek tekintette.³¹³ A legújabb tankönyvben *Karsai Krisztina* kettébontja a minősített eseteket, és a büntetőeljárás megindulását, illetve a vádlott elítélését tényállástanilag eredménynek minősítve a Btk. 9. §-ának alkalmazását veszi alapul, az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetésével való hamis vádolásról ettől

---

téssel fenyegeti, két évtől nyolc évig; halálbüntetéssel is fenyegeti, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés.

³⁰⁹ Györgyi Kálmán (1967): i. m. 186–187. o.

³¹⁰ Tokaji Géza: i. m. 143–144. o.

³¹¹ Uo. 144. o.

³¹² Uo.

³¹³ Maráz Vilmosné: Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része. HVG-ORAC, Budapest, 2009, 334. o.

elkülönítve állítja azt, hogy arra nem alkalmazható a Btk. 9. §-a, a minősített eset megállapításához annak tudatát tartja elegendőnek, hogy a hamis vád a legsúlyosabb társadalmi megítélésű bűncselekmények egyikére vonatkozik.³¹⁴ Hasonlóan vélekedik a kérdésről *Mezőlaki Erik*.³¹⁵

Kóhalmi László és Csák Zsolt a Btk. kommentárjában a hamis vád minősített esetei tekintetében szándékos bűnösséget követel meg.³¹⁶

Véleményem szerint a minősített esetek tényállástani értelemben nem tekinthetők eredménynek. A minősítő körülmények nem okoznak materiális sérelmet úgy, mint például a testi sérülés vagy a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenés, és nem is veszélyeztető jellegű körülmények. A büntetőeljárás indulása és a vádlott elítélése a hamis vád következménye, az életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetettség pedig egy objektív tény. Amennyiben a minősítő körülmények nem eredmények, hanem úgynevezett egyéb objektív ismérvek, a miattuk való felelősség feltétele a rájuk kiterjedő szándék. Hogy ez miként alakul az egyes minősített esetek kapcsán, a következőkben fogjuk látni. A továbbiakban azonban – jellegükre tekintettel – érdemes külön kezelni az első kettőt, és a harmadik esetet.

Az első két minősített eset (a büntetőeljárás megindulása, a vádlott elítélése) tekintetében bizonyos egyrészt az, hogy azok nem függetlenek az elkövető tudatától, másrészt, hogy bekövetkezésük az elkövető hatáskörén kívül áll. Ezen azt értem, hogy a hamis vádolás után már nem az elkövetőn múlik, hogy indul-e és ha igen, mikor büntetőeljárás, illetve történik-e vádemelés és az után születik-e elmarasztaló ítélet. (Azt azért zárójelben érdemes megjegyezni, hogy egy ideálisan működő igazságszolgáltatási rendszerben egy feljelentést nem feltétlenül és automatikusan kell büntetőeljárásnak követnie. Erre adott esetben a hamisan vádoló is hivatkozhat.) Nem függetlenek az elkövető tudatától, mert annak lehetőségét, hogy a hamis vádolás következtében büntetőeljárás indulhat, esetleg annak nyomán el is ítélik a vádlottat, előre kell látnia az elkövetőnek. Ráadásul, a tipikus az egyenes szándékkal elkövetett (alapeseti) hamis vád, az elkövető célja éppen az, hogy a megvádolt személy büntetőjogi felelősségét megállapítsák. A helyzetet színezi azonban, hogy mivel a szándékos hamis vádnál az elkövető tisztában van azzal, hogy a vád hamis, arról is tudomással kell bírnia, hogy nem feltétlenül fog eljárás indulni, vagy a vádlottat felmentik. Mindennek a következménye az, hogy az eljárás megindulásában, illetve az elítélésben teljesen biztos nem lehet, ezek bekövetkezését reálisan lehetségesnek tartja, az érzelmi viszonyulása a kívánás és a belenyugvás lehet (egyenes, illetve eshetőleges szándék). Viszont nem kizárt az azzal való védekezés, hogy az elkövető, bár reálisan lehetségesnek tartotta az

---

³¹⁴ Karsai Krisztina: Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina – Szomora Zsolt – Vida Mihály: Anyagi büntetőjog. Különös rész I. Iurisperitus. Szeged, 2013, 272. o.

³¹⁵ Mezőlaki Erik: Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): i. m. 557. o.

³¹⁶ Kóhalmi László – Csák Zsolt: Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Pólt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 5. kötet. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 115. o.

eljárás megindulását vagy az elítélést, e súlyosabb következmények elmaradásában könnyelműen bizakodott, aminek reális alapját épp a vád hamisságáról való tudomás alapozza meg. Ez esetben tudatos gondatlanság a bűnösségi alakzat. Mivel viszont a minősítő körülmények nem eredmények, a felelősség megállapításához a gondatlanság nem elegendő.

A harmadik minősítő körülmény (az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetésével való hamis vádolás) szintén nem független az elkövető tudatától. Ebben az esetben az elkövetőnek arról kell tudnia, hogy különösen súlyos bűncselekménnyel vádol hamisan. Ez esetben azonban pusztán a tudomás nem eredményez bűnösséget, ahhoz a megfelelő pszichés viszonyulás is szükséges lenne. Itt azonban a minősített esetet jelentő tény nem következménye az elkövető cselekményének, ezért a kívánás, a belenyugvás, a könnyelmű bizakodás valójában értelmezhetetlen.

Összességében az állapítható meg, hogy a hamis vád minősítő körülményeihez kapcsolódó bűnösségi követelmény koránt sem problémamentes. Ezzel kapcsolatban, kicsit magasabb nézőpontból érdemes azt megemlíteni, hogy a minősítő körülmény a bűnösségi követelményt alapul vevő csoportosítás szerint eredmény, úgynevezett egyéb objektív ismérv, illetve egyéb szubjektív ismérv lehet. Az úgynevezett *egyéb objektív ismérv* alá tartozó minősítő körülmények nem sorolhatók be kivétel nélkül a tényállási elemek közé. Emiatt válik szükségessé a tényállási elemektől elkülönült tárgyalásuk. Az ezek miatti büntetőjogi felelősség feltétele a körülményről, vagy a körülmény bekövetkezésének lehetőségéről való tudomás. A bűnösségi alakzatok (szándékosság/gondatlanság) ezekben az esetekben voltaképp nem értelmezhetők, viszont e „tudati minimum” miatt nem lehet szó a bűnösségen alapuló felelősség áttöréséről.

2. A szubszidiaritási záradék

A szubszidiaritási záradék a bűncselekmény fogalmát (a cselekmény tényállásszerűségét, büntetőjog-ellenességét, bűnösségét) nem érinti, hanem azt határozza meg, hogy adott esetben a záradékkal terhelt bűncselekményt, vagy másik bűncselekményt (is) kell-e megállapítani az elkövető terhére. Ilyen értelemben a bűncselekményi minősítést határozza meg. A szubszidiaritást általában a látszólagos alaki halmazat eseteként ismeri és tárgyalja a büntetőjog irodalma, azonban létezik olyan nézet is, amely inkább törvényi egységként értékelné³¹⁷.

Véleményem szerint különbséget kell tenni aszerint, hogy a szubszidiaritási záradék milyen hatással bír. Amennyiben kizárja az alaki halmazatot egy másik bűncselekménnyel (bűncselekményi körrel), ezáltal a halmazat a törvény szerint látszólagos, és valójában törvényi egységről van szó. Ezt az esetet lehet abszolút szubszidiaritásnak (alternativitásnak) nevezni. Ebben az esetben teljes a vagylogosság, sohasem

---

³¹⁷ Ambrus István: *Egység – halmazat. Régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben.* Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék, Szeged, 2014, 221. o.

állhat alaki halmazatban a záradékolt és más bűncselekmény. Amennyiben a záradék nem zárja ki az alaki halmazatot más, azonos, vagy kevésbé súlyos bűncselekménnyel, van szó relatív szubszidiaritásról. Ebben az esetben csak akkor kizárt az alaki halmazat, ha a másik bűncselekmény súlyosabb. Ha azonban azonos súlyú vagy enyhébb, az alaki halmazat valóságos a két bűncselekmény között.

Mindezek alapján a szubszidiaritási záradék három változatát lehet megkülönböztetni:

- a) „ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg”;
- b) „ha más bűncselekmény nem valósul meg”; illetve,
- c) ha konkrétan meghatározott bűncselekményi kör nem valósul meg.

2.1. Relatív szubszidiaritás

A szubszidiaritás e változatára a tipikus példát a garázdaság (Btk. 339. §) jelenti. Mindemellett ilyen záradékot tartalmaz:

- a) a háborús bűncselekmények körében a hadikövet ellen erőszak [Btk. 148. § (1) bek.]; a túlélők megölésére utasítás (Btk. 150. §); a háborús fosztogatás [Btk. 154. § (1) bek.]; a visszaélés a nemzetközi jog által védett jelvényvel vagy jelzéssel (Btk. 157. §);
- b) az egészséget veszélyeztető bűncselekmények köréből a kóros szenvedélykeltés [Btk. 181. § (2) bek.], a kábítószer készítésének elősegítése [Btk. 182. § (1) bek.];
- c) a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények köréből a szeméremérintés [Btk. 205. § (2)–(3) bek.];
- d) a gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények köréből a kiskorú veszélyeztetése [Btk. 208. § (2) bek.], a kapcsolati erőszak [Btk. 212/A. § (1) bek.];
- e) a közlekedési bűncselekmények köréből a cserben hagyás (Btk. 239. §);
- f) az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények köréből a hatósági eljárás megzavarása [Btk. 279. § (1) bek.]; az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés [Btk. 280. § (2) bek.];
- g) a köznyugalom elleni bűncselekmények köréből – a garázdaságon kívül – a nemzeti jelkép megsértése (Btk. 334. §), a rendbontás [Btk. 340. § (1)–(2) bek.];
- h) a közbizalom elleni bűncselekmények köréből a gépjármű kilométer-számláló műszer által jelzett érték meghamisítása (Btk. 348. §);
- i) a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények köréből a jogellenes tartózkodás elősegítése [Btk. 354. § (1)–(2) bek.], a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés (Btk. 355. §);
- j) a katonai bűncselekmények köréből az előljárói gondoskodás elmulasztása [Btk. 451. § (1) bek.].

2.2. Abszolút szubszidiaritás (alternativitás)

2.2.1. Ha más bűncselekmény nem valósul meg

A tipikus példa ebben a körben a kényszerítés (Btk. 195. §), ezen kívül azonban ezt a záradékot tartalmazza:

- a) az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények köréből a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- és képfelvétel készítése [Btk. 226/A. § (1) bek.];
- b) a minősített adat és a nemzeti adatvagyron elleni bűncselekmények köréből a nemzeti adatvagyron körébe tartozó állami nyilvántartás elleni bűncselekmény [Btk. 267. § (1) bek.];
- c) a közbizalom elleni bűncselekmények köréből az okirattal visszaélés [Btk. 346. § (2) bek.]; a sportlétesítmény tiltott befolyásolása [Btk. 349/A. § (1) bek.];
- d) a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények köréből a határozással kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §);
- e) a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények köréből a versenytárs utánzása [Btk. 419. § (1) bek.].

2.2.2. Ha konkrét bűncselekmény nem valósul meg

Erre jelenleg egyetlen példával szolgál a Btk., ez pedig a katonai bűncselekmények köréből az előljárói intézkedés elmulasztása [Btk. 452. § (1) bek.]. Ez a bűncselekmény csak akkor valósulhat meg, ha konkrét bűncselekmény(i kör), nevezetesen emberiség elleni vagy háborús bűncselekmény nem valósul meg.

3. A minősítő körülményként szereplő úgynevezett egyéb objektív ismérv

A minősítő körülményeket nagyrészt be lehet sorolni a tényállási elemek valamelyik csoportjába. Ezt szemléltetendő:

- a) *elkövetési tárgy* a jelentős mennyiségű kábítószer [Btk. 177. § (2) bek. a) pont];
- b) *passzív alany* a tizennegyedik életévet be nem töltött személy [Btk. 160. § (2) bek. i) pont];
- c) *eredmény* a halál okozása [Btk. 190. § (3) bek. c) pont];
- d) *elkövetési hely* a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek vagy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal létesítménye [Btk. 176. § (2) bek. c) pont];
- e) *elkövetési idő* a háború ideje [Btk. 258. § (2) bek. c) pont];
- f) *elkövetési mód* a különös kegyetlenséggel történő elkövetés [Btk. 164. § (6) bek. e) pont];
- g) *elkövetési eszköz* a fegyver [Btk. 310. § (2) bek.];
- h) *tettességhez szükséges ismérv* a segítségnyújtásra egyébként is köteles személyi minőség [Btk. 166. (3) bek.];

- i) a bűnösség körében értékelendő *motívum vagy célzat* az aljas indok vagy cél [Btk. 226. § (2) bek. a) pont].

A minősítő körülmény egy másik csoportosítás – nevezetesen a bűnösségi követelmény – szerint eredmény, úgynevezett egyéb objektív ismérv, illetve egyéb szubjektív ismérv lehet.

Az *eredmény* tényállási szerepe különösebb magyarázatot nem igényel, minősített esetként a miatta való felelősséget a Btk. 9. §-a határozza meg: az eredményhez mint a bűncselekmény minősítő körülményéhez fűzött súlyosabb jogkövetkezmények akkor alkalmazhatók, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terheli.

Úgynevezett *egyéb szubjektív ismérv* például a nyereségvágy [Btk. 160. § (2) bek. b) pont], ami tényállástani értelemben motívum, vagy az aljas cél [Btk. 160. § (2) bek. c) pont], ami tényállástani értelemben célzat. A motívum szándékosságot, a célzat pedig kimondottan egyenes szándékot követel meg az elkövető részéről.

Amennyiben a minősítő körülményt képező tényállási elem *úgynevezett egyéb objektív ismérv*, az ezért való felelősséghez az szükséges, hogy azt az elkövető szándéka átfogja. Amennyiben e körülményre az elkövetőnek csupán a gondatlansága terjed ki, a minősítő körülményért nem, csupán az alaptényállás megvalósításáért tartozik felelősséggel. Megemlítendő ugyanakkor, hogy az úgynevezett egyéb objektív ismérv alá tartozó minősítő körülmények nem sorolhatók be kivétel nélkül az előzőekben említett tényállási elemek alá. Emiatt válik szükségessé a tényállási elemektől elkülönült tárgyalásuk.

A hatályos Btk.-t alapul véve, objektív ismérv, de nem elkövetési tárgy (passzív alany), nem eredmény, nem szituációs elem, illetve nem motívum vagy célzat például:

- a) a hamis vád keretében, ha annak alapján az érintett ellen büntetőeljárás indul [Btk. 268. § (2) bek.], vagy ha olyan bűncselekményre vonatkozik, amelynek elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti [Btk. 268. § (3) bek. b) pont];
- b) a lopás, sikkasztás, orgazdaság keretében, ha nagyobb, jelentős, különösen nagy vagy különösen jelentős értékre követik el [Btk. 370. §; 372. §; 379. §];
- c) több bűncselekmény esetében a csoportos [Btk. 301. § (2) bek.], a bünszövetségben [Btk. 190. § (2) bek. b) pont], vagy az üzletszerűen [Btk. 163. § (2) bek. a) pont] történő elkövetés.

Az ezek miatti büntetőjogi felelősség feltétele a körülményről, vagy a körülmény bekövetkezésének lehetőségéről való tudomás. A bűnösségi alakzatok (szándékosság/gondatlanság) ezekben az esetekben voltaképp nem értelmezhetők.

Végezetül a *privilegizáló körülményekről* kell röviden szót ejteni. Ilyen körülményeket viszonylag ritkán fogalmaz meg a jogalkotó, ezek azonban besorolhatók a tényállási elemek közé.

Ennek megfelelően:

- a) *tettességhez szükséges* ismérv az emberölés kapcsán a méltányolható okból származó erős felindulás (Btk. 161. §);
- b) *elkövetési tárgy* a kábítószer birtoklása kapcsán a csekély mennyiségre történő elkövetés [Btk. 178. § (5) bek.];
- c) *elkövetési tárgy* a lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés kapcsán a kézilőfegyverre, vadászlőfegyverre, sportlőfegyverre, illetve az ahhoz tartozó lőszerre irányuló elkövetési magatartás kifejtése [Btk. 325. § (4) bek.].

4. Összegzés

Az előzőekben ismertetettek közül kitűnően, a Btk. Különös része egyes bűncselekmények megfogalmazásakor olyan feltételeket támaszt a büntetőjogi felelősséget érintően, amelyek nem sorolhatók be a tényállási elemek (az általános törvényi tényállás elemei) körébe. Az öngyilkosságra mást rábíró csak akkor tartozik felelősséggel, *ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik*; a kényszerítés akkor írható az elkövető terhére, *ha más bűncselekmény nem valósul meg*; előfordul, hogy a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, *amelynek az elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti*. Az ilyen körülmények közös jellemzője, hogy bár a bűncselekmény törvényi tényállásában (annak alap-, minősített, hipotetikusán privilegizált szintjén) szerepelnek, azonban bűncselekménytani értelemben nem tekinthetők az általános törvényi tényállás elemeinek. Ezeket lehet voltaképp „*tényálláson kívüli tényállási elemeknek*” nevezni. Ebbe a körbe soroltam a büntethetőség anyagi jogi előfeltételét (másodlagos büntethetőségi feltétel), a szubszidiaritási záradékot, illetve a minősítő körülményként szereplő úgynevezett egyéb objektív ismérvet.

A másodlagos büntethetőségi feltétel jellemzője, hogy

- a) kívül áll a bűncselekmény fogalmán;
- b) nem tényállási elem, még ha a törvényi tényállás kapcsán szabályozza is a törvény; ugyanakkor
- c) a büntethetőség anyagi jogi feltétele; azaz
- d) a büntetőjogi felelősség elengedhetetlen feltétele;
- e) büntethetőségi feltétel lévén csak az alaptényállás viszonylatában értelmezhető, minősített esetként (a felelősség modulációja révén) nem;
- f) objektivitása erősen megkérdőjelezhető, mivel nem függetleníthető az elkövető tudomásától;
- g) éppen ezért nem eredményez objektív büntetőjogi felelősséget.

Az egyes tényállások áttekintésének eredménye, hogy több esetben, így az emberölés speciális esete és az öngyilkosságban közreműködés kapcsán átgondolandó lenne a másodlagos büntethetőségi feltétel szabályozása. A jelenlegi megoldás az indokoltság kérdésén túl értelmezési kérdéseket vet fel. Az emberrablás feljelentésének elmulasztása és a csődbűncselekmény esetén különösebb dogmatikai problémákat nem okoznak a büntethetőségi feltételek, alternatív szabályozási megoldás-

ként elvileg felmerülhet a büntethetőségi akadályá transzformálásuk, bár nem biztos, hogy ezzel sokat nyerne a jogalkalmazás és a jogdogmatika.

A *szubszidiaritási záradék* értékelését az határozza meg, hogy milyen hatással bír. Amennyiben kizárja az alaki halmazatot egy másik bűncselekménnyel (bűncselekményi körrel), ezáltal a halmazat a törvény szerint látszólagos, és valójában törvényi egységről van szó. Ezt az esetet lehet abszolút szubszidiaritásnak (alternativitásnak) nevezni. Ebben az esetben teljes a vagylagosság, sohasem állhat alaki halmazatban a záradékolt és más bűncselekmény. Amennyiben a záradék nem zárja ki az alaki halmazatot más, azonos, vagy kevésbé súlyos bűncselekménnyel, van szó relatív szubszidiaritásról. Ebben az esetben csak akkor kizárt az alaki halmazat, ha a másik bűncselekmény súlyosabb. Ha azonban azonos súlyú vagy enyhébb, az alaki halmazat valóságos a két bűncselekmény között.

A *minősítő körülmény* a bűnösségi követelményt alapul vevő csoportosítás szerint eredmény, úgynevezett egyéb objektív ismérv, illetve egyéb szubjektív ismérv lehet. Az úgynevezett *egyéb objektív ismérv* alá tartozó minősítő körülmények nem sorolhatók be kivétel nélkül a tényállási elemek közé. Emiatt válik szükségessé a tényállási elemektől elkülönült tárgyalásuk. Az ezek miatti büntetőjogi felelősség feltétele a körülményről, vagy a körülmény bekövetkezésének lehetőségéről való tudomás. A bűnösségi alakzatok (szándékosság/gondatlanság) ezekben az esetekben voltaképp nem értelmezhetők, viszont e „tudati minimum” miatt nem lehet szó a bűnösségen alapuló felelősség áttöréséről.

V. A büntetőjog-ellenesség

A *büntetőjog-ellenesség* kapcsán legelőször magának a kategóriának a létjogosultságát (a jogelleneségtől való megkülönböztettségét) kell tisztázni.

Ennek során onnan érdemes kiindulni, hogy a jogelleneségen mint átfogó kategórián belül meg lehet és meg is kell különböztetni a különböző jogágak szerinti jogelleneséget. Ezeknek az átfogó jogellenességhez, és egymáshoz való viszonya az, amely rendezésre szorul. Az nem lehet vitás, hogy a jogellenesség eredete egységes töről fakad. Ha úgy tetszik, a jogrend egységét az alkotmány (Alaptörvény) testesíti meg, amennyiben meghatározza az alapvető jogokat és kötelességeket. Minden jogsértés végső soron az alkotmány által védelemben részesített jogok megsértését jelenti. A jogsértés kezelése azonban mindig annak a jogágnak a területére kell hogy tartozzon, amely sérelmet szenvedett. Így például az emberölés büntetőjog-ellenes cselekmény, de nyilvánvalóan ütközik az Alaptörvény azon rendelkezésébe, hogy mindenkinek joga van az élethez³¹⁸ (II. cikk). E cselekmény elbírálására alapvetően a büntető igazságszolgáltatás jogosult a büntetőjog (büntetőtörvény) alapján. Olyan „általános” bírói fórum nincs, amely a cselekményt a jogrend elleni általános támadásként, az alkotmány (Alaptörvény) szabálya szerint próbálná megítélni. Szintén nem jogosult a polgári bíróság büntetőügyben eljárni. Ugyanakkor vannak olyan cselekmények, amelyek adott esetben több jogág szabályait tekintve is jogellenesek lehetnek. Így a rágalmazás vagy becsületsértés a büntetőjogi tényálláson kívül a polgári jog szerinti jó hírnév sérelmét is eredményezi [Ptk. 2:45. § (2) bek.]. A lelkiismereti szabadság sérelme, a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése – a büntetőjogi védelem mellett – a személyhez fűződő jogok sérelmét is jelenti (Ptk. 2:43. §). Így tehát azt, hogy a cselekmény jogellenességét mely jogág szerint kell megítélni, hogy van-e kizárólagosság e tekintetben vagy lehet párhuzamosság, körültekintően kell megítélni. Az is fontos szempont, hogy a különböző jogágak szerinti jogelleneségek egymással dinamikus viszonyban vannak (lehetnek). Ezért van az, hogy a típusában büntetőjog-ellenes cselekmény a konkrét esetben a jogrend egy másik szabályának engedélye folytán megszűnik jogellenesnek lenni, és ez visszahat magának a büntetőjog-ellenességnek a megítélésére is. A tipikus, vagy absztrakte szabályozott és a konkrét cselekmény jogellenesége között mindezek fényében olyan különbség van, amit mindig vizsgálni kell.

A büntetőjog hazai irodalmában Nagy Ferenc a „büntető-jogellenesség” kategóriáját alkalmazza, én a „büntetőjog-ellenesség” terminológiát részesítem előnyben. A terminológiai különbség magyarázatához onnan érdemes kiindulni, hogy a jogrend a jogellenességnek az egységes fogalmát ismeri. A jogrend egységének elvéből következik az, hogy például a polgári jog szerint fennálló jogelleneséget kizáró

---

³¹⁸ A korábbi Alkotmány ehhez még hozzáfűzte, hogy attól senkit sem lehet önkényesen megfosztani [54. § (1) bek.].

okok közvetlenül a büntetőjogban is alkalmazhatók, különben értékellentmondás keletkezne, ha valamilyen jogterületen megengedett magatartás a büntetőjogban büntetendő lenne.³¹⁹ A másik oldalról viszont a büntetőjogi jogellenesség a jogellenességen mint átfogó kategórián belüli halmaz értelmezendő. Bűncselekmény a büntetőjog szempontjából jogellenes (tilalmazott) cselekmény lehet csak, a más jogág (polgári jog, szabálysértési jog) szempontjából jogellenes cselekmény nem feltétlenül minősül bűncselekménynek (büntetőjog szubszidiaritása). A büntetőjogi jogellenesség meghatározásából is az következik, hogy a cselekménynek büntetőjogi normába kell ütköznie és büntetőjogi szankcióval kell fenyegetettnek lennie. A jogellenesség valódi jellemzője tehát az, hogy egy magatartás a büntetőjog szempontjából jogellenes. Ezért találok kifejezőbbnek a „büntetőjog-ellenesség” terminológiát, mint a „büntető-jogellenesség” használatát.

Mindezek alapján a *büntetőjog-ellenesség* kategóriája látszik olyannak, amit a bűncselekmény fogalmában hasznosítani lehet.

Ezzel azonban két alapvető kérdés merül fel. Az egyik, hogy szükséges-e a büntetőjog-ellenességet önálló fogalmi elemként építeni be a rendszerbe, vagy – a francia megoldás érvrendszerét elfogadva³²⁰ – elegendő annak implicit módon kezelése. Ez utóbbi szerint a jogellenesség azért nem önálló fogalmi elem, mert a törvény eleve csak a jogellenes cselekményt rendeli büntetni, azaz amennyiben jogellenességet kizáró ok áll fenn, valójában a büntetni rendeltség mint a bűncselekmény törvényi előfeltétele hiányzik. A másik pedig, hogy miért nem használható a társadalomra veszélyesség fogalma a rendszerben.

Az első kérdéssel kapcsolatban az állapítható meg, hogy egy cselekmény objektíve büntetendőségéhez nemcsak az szükséges, hogy azt a törvény egy tényállásban vagy diszpozícióban leírja, hanem ezen felül az is, hogy az ténylegesen jogi tárgyat sértsen vagy veszélyeztessen. Az igaz tehát, hogy a törvény alapvetően a formálisan jogellenes cselekményeket rendeli büntetni, azonban nem lehet eltekinteni sem a materiális jogellenesség, sem a jogellenességet kizáró okok hiányának követelményétől ahhoz, hogy egy cselekményt büntetendőnek tekintsünk. Ennek megfelelően indokolt a büntetőjog-ellenesség kategóriájának fenntartása³²¹, amely azt a követelményt támasztja, hogy a tényállásszerű (diszpozíciószerű) cselekmény:

- a) formálisan jogellenes; illetve
- b) materiálisan jogellenes legyen; és
- c) ne álljon fenn jogellenességet kizáró ok.

A tényállásszerű (diszpozíciószerű) cselekmény akkor *formálisan jogellenes*, ha büntetőjogi normába ütközik és büntetőjogi szankcióval fenyegetett³²², akkor *mate-*

---

³¹⁹ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 204. o.

³²⁰ Gaston Stefani – Georges Levasseur – Bernard Bernard Bouloc: i. m.; Jean Pradel: i. m.

³²¹ Tóth Mihály szavaival a jogellenesség a „*bűncselekmény-fogalom integráns része, általános eleme*”. Tóth Mihály: Néhány gondolat Irk Albertnek a bűncselekmény „jogellenességéről” megfogalmazott nézetei ürügyén. In: Tóth Mihály – Gál István László (szerk.): Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára. Separatum, Pécs, 2004, 194. o.

³²² Nagy Ferenc (2014a): i. m. 195. o.

riálisan jogellenes, ha jogi tárgyat sért vagy veszélyeztet. Büntetőjog-ellenesnek azonban mindez csak akkor tekinthető, ha nem áll fenn jogelleneséget kizáró ok.

A második kérdéssel kapcsolatban – nevezetesen, hogy miért nem a társadalomra veszélyesség kategóriáját hasznosítja az általam meghatározott bűncselekmény-fogalom – a következőkre kell felhívni a figyelmet. A hatályos Btk. – mint ahogy a Btá.-t követő büntető törvénykönyvek is – elvileg pontosan meghatározza, hogy mit kell társadalomra veszélyes cselekményen érteni. A büntetőjog tudományában azonban ez a fogalom önálló életre kelt. Ennek következtében kezdtek el azon gondolkodni különböző korszakok neves kriminalistái, hogy a társadalomra veszélyesség mihez köthető (mit tekintünk társadalomnak, mit tekintünk veszélynek, globális vagy regionális fogalom-e)³²³, van-e osztálytartalma, mi van akkor, ha egy állampolgár személyét sértő cselekmény nem ellentétes a társadalmi renddel³²⁴, jogalkotói vagy jogalkalmazói kategória-e, vagy mindkettő.³²⁵ Szintén nem alakult ki egységes felfogás arra nézve, hogy a társadalomra veszélyesség pusztán a bűncselekménnyé nyilvánítás jogpolitikai indoka-e³²⁶, vagy konkrét bűncselekmény-fogalmi tartalommal bír: nevezetesen, hogy hiánya kizárja-e a bűncselekmény megalósulását.

Nagy Ferenc, akárcsak korábban Tokaji Géza, a törvényi bűncselekmény-fogalomban szereplő társadalomra veszélyességet kodifikált materiális jogellenességnek tekinti. A társadalomra veszélyességet megállapítása szerint szintűgy a jogtárgysértés/-veszélyeztetés alapozza meg, mint a materiális jogellenességet.³²⁷ Magyarul mind a társadalomra veszélyesség, mind a materiális jogellenesség a jogi tárgy sértését vagy veszélyeztetését jelenti.

Amennyiben viszont a társadalomra veszélyesség és a materiális jogellenesség azonos fogalmak, és mindkettő jellemzője, illetve fogalmi eleme a jogi tárgy sértése/veszélyeztetése, akkor ha egy cselekmény jogi tárgyat sért vagy veszélyeztet, fogalmilag társadalomra veszélyessé és egyben materiálisan jogellenessé is válik. Így nem fordulhat elő, hogy egy olyan cselekmény, ami jogi tárgyat sért, nem minősül társadalomra veszélyesnek, mert az fogalmi ellentmondás lenne. Ezzel szemben nem lehet azt állítani, hogy a jogellenességet kizáró okok fennállása esetén a kifejtett tényállásszerű cselekmény ne sértene vagy veszélyeztetne jogi tárgyat. Így például jogos védelem esetén az elhárító magatartás (például testi sértés, élet kioltása) amellet, hogy a jog büntetlenséget biztosít a kifejtője részére, sérti a támadó testi épségét vagy életét. A szülői/pedagógusi fegyelmezési jog gyakorlása során (például szobafogságban megnyilvánuló személyi szabadság megsértése) szintén nem arról van szó, hogy a gyermek személyi szabadsága ne sérülne. Ha a terhesség megszakítása törvényi felhatalmazás alapján kiadott en-

---

³²³ Irk Ferenc: A gondatlan bűncselekmények újrakodifikálásának elméletéhez. *Jogtudományi Közlöny*, 2002/3., 117–118. o.

³²⁴ Viski felvetését idézi Irk Ferenc: i. m. 119. o.

³²⁵ Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza: *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Belügyminisztérium, Budapest, 1980, 89. o.

³²⁶ *A Büntető Törvénykönyv magyarázata.* KJK, Budapest, 1986, 38. o.

³²⁷ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 198. o.

gedély szerint történik, a magzat elpusztítása nem lesz bűncselekmény a jogszabály engedélye mint jogellenességet kizáró ok miatt. Az viszont nem állítható, hogy ebben az esetben a magzat élethez való joga, azaz a védett jogi tárgy egyébként ne sérülne. Legfeljebb az állítható, hogy egy másik joggal, a terhes nő önrendelkezési jogával ütközik, és az alatt marad. Az ilyen és hasonló esetekben tehát a tényállászerű cselekmény – mivel a jogi tárgy sérelme megvalósul – társadalomra veszélyes, és materiálisan jogellenes is marad.

Nagy Ferenc ezt a problémát azzal igyekszik megoldani, hogy kiegészíti a társadalomra veszélyesség (materiális jogellenesség) fogalmát. E szerint a jogi tárgyat az elkövetéskor fennforgó feltételek alapján reálisan sértő vagy veszélyeztető cselekmény akkor társadalomra veszélyes (materiálisan is jogellenes), ha *megfelelő társadalmi előnnyel nincs, vagy kellőképpen nincs kompenzálva*.³²⁸ Ez a meghatározás azonban azon túl, hogy legfeljebb a materiális jogellenességgel kapcsolatban tartható fenn (a társadalomra veszélyesség legáldefiníciójával nem egyeztethető össze), további problémát okoz, nevezetesen azt, hogy a jogellenesség megállapításához megkövetelt feltételrendszer utolsó eleme („ne álljon fenn jogellenességet kizáró ok”³²⁹) voltaképp kiüresedik. Ha ugyanis az egyébként formálisan jogellenes cselekmény megfelelő társadalmi előnnyel kompenzálva van, akkor – az előzők értelmében – materiálisan nem lesz jogellenes, azaz a cselekmény nem lesz bűncselekmény. Így tehát a büntetőjog-ellenesség megvalósulásához negatív feltételként megkövetelni a jogellenességet kizáró okok hiányát felesleges.

Nem lehet eltekinteni attól, hogy akár törvényben szabályozott, akár törvényfeletti jogellenességet kizáró ok valósul is meg, a cselekmény objektíve mindenképpen jogi tárgyat sért (vagy veszélyeztet). A jogellenességet kizáró ok a cselekményt jogszerűvé teheti, és ezáltal a felelősség negligálásához vezethet, azonban a jogi tárgy sérelmét nem szüntetheti meg. Éppen ennek elismerése miatt kell megkövetelni a büntetőjog-ellenesség megvalósulásához a jogellenességet kizáró okok hiányát. A jogos védelmi helyzetben kifejtett védelmi cselekmény, a szülői fegyelmezési jog gyakorlása, a jogszabályi engedélyen alapuló terhességmegszakítás jogi tárgyat sért, materiális jogellenessége (társadalomra veszélyessége) nem szűnik meg. A büntetlenség nem a jogi tárgy sérelmének a hiányán alapul, hanem a jogellenességet kizáró ok fennállásán. Ebben a körben nyerhet értelmezést a megfelelő társadalmi előnnyel való kompenzálás, mint ahogy az a gondolatmenet is, hogy jogos védelem esetén a védekező a társadalom védekezési funkcióját veszi át és gyakorolja³³⁰, ezért a cselekménye nemhogy nem veszélyes, sőt még hasznos is a társadalomra nézve.³³¹ Azonban sem a kompenzációs klauzula, sem a társadalomra való veszélytelenség vagy hasznosság nem hozható összefüggésbe a társadalomra veszélyesség törvényi fogalmával. Ahhoz, hogy egy objektív büntetőjogi felelősséget kizáró ok fennállása esetén a cselekmény jogellenességét ki lehessen zárni, szükséges a materiális jogellenesség (jogi tárgy sérelme) követelményén túl

---

³²⁸ Uo. 201. o.

³²⁹ Ezt az elemet Nagy Ferenc rendszere is tartalmazza. Lásd uo. 195. o.

³³⁰ Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok. HVG-ORAC, Budapest, 2009, 77. o.

³³¹ Kádár Miklós – Kálmán György: i. m. 323. o.

még egy elemet beépíteni a rendszerbe, még hozzá annak követelményét, hogy ne álljon fenn jogellenességet kizáró ok. Mert ilyen esetben megvalósul mind a formális, mind a materiális jogellenesség, ennek ellenére a cselekmény mégsem lesz jogellenes. Ennek felismerése miatt nem tartható a társadalomra veszélyesség kategóriája, mert azzal kapcsolatban nincs még egy ilyen vagy hasonló plusz feltétel. A társadalomra veszélyesség hiányáról erre vonatkozó elem nélkül nem lehet beszélni akkor, amikor a fogalom megvalósul.

Összegezvén az eddigieket, akár törvényben szabályozott, akár törvény feletti jogellenességet kizáró ok valósul meg, a tényállásszerű (diszpozíciószerű) cselekmény objektíve mindenképpen sért vagy veszélyeztet jogi tárgyat. Egy jogellenességet kizáró ok a cselekményt jogszerűvé teheti, és ezáltal a büntetőjogi felelősség negligálásához vezethet, azonban a jogi tárgy sérelmét vagy veszélyeztetettségét nem szünteti meg. Így például ha a terhesség megszakítása törvényi felhatalmazás alapján kiadott engedély szerint történik, a magzat elpusztítása nem lesz bűncselekmény a jogszabály engedélye mint jogellenességet kizáró ok miatt. Az viszont nem állítható, hogy ebben az esetben a magzat élethez való joga mint védett jogi tárgy ne sérülne. Legfeljebb az állítható, hogy egy másik joggal, a terhes nő önrendelkezési jogával ütközik, és alatta marad. Éppen ennek (felismerése miatt kell megkövetelni a büntetőjog-ellenesség megvalósulásához a jogellenességet kizáró okok hiányát, és kritikával illetni a társadalomra veszélyesség (illetve annak hiánya) kategóriáját.

A társadalomra veszélyesség – ha mindenképp ragaszkodni kell hozzá – legfeljebb jogalkotási szempontból (mint a bűncselekménnyé nyilvánítás indoka), mintsem bűncselekménytani szempontból lehet üdvözlendő.³³² Azt csupán „zárójelben” jegyzem meg, hogy a társadalomra veszélyesség bűncselekményfogalmi elemkénti kezelése azzal a – nem biztos, hogy üdvözlendő dogmatikai – következménnyel jár, hogy az nemcsak a bűncselekmény fogalmát teszi materiálissá, hanem gyakorlatilag az összes bűncselekményt is. Tehát az alapvetően immateriális bűncselekmények is materiálissá válnak, a materiális bűncselekmények pedig kétszeresen materiálissá.

---

³³² Ezt megerősíti a szabálysértési törvény társadalomra veszélyesség-fogalma: az a tevékenység vagy mulasztás, „*amely a bűncselekményként történő büntetni rendeléshez szükségesnél kisebb fokban sérti vagy veszélyezteteti az Alaptörvény szerinti állami, társadalmi vagy gazdasági rendet, a természetes és jogi személyek, valamint a jogi személyiség nélküli szervezetek személyét vagy jogait*” [2012. évi II. törvény 1. § (2) bek.].

VI. Az elkövető bűnössége

1. A bűnösségen alapuló felelősség

A bűnösségen alapuló felelőssége elve legáltalánosabban értelmezve a bűncselekmény elkövetése miatti büntetőjogi felelősséghez az elkövető bűnösségét követeli meg. Az egyéni bűnösségen alapuló felelősség elve értelmében a bűncselekmény elkövetésében közreműködők közül minden elkövető a saját bűnössége szerint büntetendő, tekintet nélkül a többi elkövető bűnösségére. A büntetőjogban az egyéni bűnösségen alapuló felelősséggel összhangban – legalábbis fő szabály szerint – nem érvényesülhet sem mögöttes, sem kollektív felelősség. Kiemelendő azonban, hogy egészen a XX. század közepéig (az 1961. évi V. törvény hatálybalépéséig) a bűnösségen alapuló felelősség elve nem érvényesült a büntetőjog minden területén, így akkor is lehetőség volt az elkövető felelősségre vonására halált okozó testi sértés miatt, ha a testi sértés okozásán túl a halálos eredményre az elkövetőnek még a gondatlansága (bűnössége) sem terjedt ki.

A speciális büntetőjogi alapelvek között előkelő helyet foglal el a bűnösségen alapuló felelősség elve. Ezt több dimenzióban lehet és kell is vizsgálni.

Mielőtt ezt megtenném, érdemesnek tartom áttekinteni a témával kapcsolatos alapvető fogalmakat.

2. Felelősség – felróhatóság – bűnösség – büntethetőség

Felelősségen általános értelemben valamely cselekmény következményeinek viszonzási kötelezettségét értjük. A *büntetőjogi felelősség* ennél szűkebb: a bűncselekményt elkövető személy azon kötelezettségét jelenti, amellyel vállalja az emiatti büntetőjogi következményeket.³³³ A büntetőjogi felelősségnek alapvetően két oldala különböztethető meg.

Filozófiai oldala és egyben előfeltétele a felróhatóság kérdéséhez kapcsolódik: a büntetőjogi felelősségre vonhatóság alapját egyrészt a kanti általános erkölcsi törvény adja, amennyiben megmondja azt, hogy mi, illetve mi lenne a helyes viselkedés; másrészt az ember szabad akaratának feltételezése: az erkölcsi törvény által kijelölt helyes, vagy azzal szembeni helytelen cselekvés között az ember szabadon választhat. Amennyiben a helytelen cselekvést választja, a választási képessége és lehetősége miatt válik magatartása felróhatóvá, és emiatt van lehetőség vele szemben büntetőjogi hátrányt alkalmazni.³³⁴

---

³³³ Angyal Pál megfogalmazásában: „*Büntetőjogi felelősség a büntetőjogszabállyal ellentétes cselekmény következményeinek viselése.*” Angyal Pál (1920): i. m. 355. o.

³³⁴ Lásd erről bővebben Mészáros Ádám: A jog eredetének és a büntetés jogának egyes filozófiai alapkérdései. *De iurisprudentia et iure publico*, 2007/1–2., 28–65. o.

A felróhatóság tehát filozófiai értelemben a büntetőjogi felelősségre vonhatóság előfeltételeként annak miértjére ad választ. Látni fogjuk azonban, hogy a felróhatóság jogi értelemben is szerephez fog jutni: a bűnösség körében ez lesz az értékelő (normatív) mozzanat.

b) A büntetőjogi felelősség *jogi alapja* a bűncselekmény elkövetése. A bűncselekmény fogalma³³⁵ határozza meg a büntetőjogi felelősség pozitív feltételeit. A *bűncselekmény* az az elkövetése előtt törvény által büntetni rendelt cselekmény (büntetendő cselekmény), amelynek az elkövetője bűnös.

A *bűnösség anyagi jogi értelemben*, a bűncselekmény fogalmi elemeként, az elkövetők bűncselekmény miatti büntetőjogi felelősségéhez szükséges szubjektív követelményeit foglalja magában. Az objektíve büntetendő cselekmény miatt csak az tartozhat büntetőjogi felelősséggel, azaz csak az követhet el fogalmilag bűncselekményt, aki ezekkel az ismérvekkel rendelkezik, azaz a büntetőjog szempontjából bűnös (nullum crimen sine culpa). A bűnösség (a büntetendő cselekmény bűnös megvalósítása) nem jelent automatikusan büntethetőséget.

Az anyagi bűnösség körében jut szerephez a már említett *felróhatóság*, amelyben a bűnösséget olyan felróható pszichés viszonyként tartom helyesnek értelmezni, amely az elkövető és büntetőjog-ellenes cselekménye, illetve ennek következménye között feszül. E meghatározásban a felróhatóság a normatív (értékelő) mozzanat.

A *bűnösség eljárásjogi értelemben* az a bírói értékítélet, amellyel a terhelt büntetőjogi felelősségét megállapítja. Angyal Pál megfogalmazásában „*az mondatik ki, hogy valamely tette valakinek beszámítható: ezzel az van kimondva, hogy azon személy a kérdéses cselekmény elkövetésében bűnös*”³³⁶. Ez az anyagi bűnösség fennállásán túl azt is kifejezi, hogy a vádlattal szemben a büntetőjogi felelősségre vonás valamennyi feltétele fennáll: a cselekménye bűncselekménynek minősül, amit bűnösen követett el, és nem állnak fenn büntetendőséget/büntethetőséget kizáró körülmények.

A *büntethetőség* szűkebb kategória a bűnösségnél, a bűncselekmény elkövetőjének tényleges megbüntethetőségét jelenti. Így ha az elkövető a büntetendő cselekményt bűnösen követi el, azaz bűncselekményt valósít meg, mégsem lesz büntethető, ha ennek különböző okok, mint például a halála, vagy kegyelemben részesítése akadályát állják.

3. Alkotmányos bűnösség?

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a bűnösségen alapuló felelősség elvére, bár rendkívül fontos büntetőjogi alapelv, az Alaptörvény nem tartalmaz utalást.

---

³³⁵ Btk. 4. § (1) bekezdés, illetve az úgynevezett tudományos bűncselekmény-fogalmak.

³³⁶ Lőw Tóbiás (szerk.): A magyar büntető törvénykönyv és teljes anyaggyűjteménye. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest, 1881, 501. o.

Magyarország Alaptörvényének XXVIII. cikke midőn meghatározza az *ártatlanság vélelmét* (senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg), illetve a *nullum crimen et nulla poena sine lege* elvét (senki sem nyilvánítható bűnösnek, és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy [...] más állam joga szerint nem volt bűncselekmény)³³⁷, a bűnösséget perjogi értelemben használja, mint bűnössé nyilvánítást, elítélést. Lényegében ugyanezeket a szabályokat tartalmazta a korábbi *alkotmány*³³⁸ az 1989-es módosítása³³⁹ után. Az *Alkotmánybíróság* 11/1992. (III. 5.) AB határozata a nullum crimen et nulla poena sine lege elvét a büntetőjogi legalitás elve alapján értelmezve megerősítette mindezt, midőn kijelentette, hogy az elvpár általában követeli meg, hogy a büntetőjogi felelősségre vonásnak, az elítélésnek és a megbüntetésnek kell törvényesnek és törvényen alapulónak lennie, mindez az egyén ahhoz való jogát jelenti, hogy csakis törvényesen ítéljék el (nyilvánítsák bűnössé) és büntetését is törvényesen szabják ki (sújtsák büntetéssel).³⁴⁰ Az anyagi jogi bűnösség követelményére vonatkozik azonban az Alkotmánybíróság azon érvelése, miszerint bár „*az objektív büntetőjogi felelősségre nincs külön tiltó szabály az Alkotmányban, az emberi méltósághoz való jogból mégis az következik, hogy alkotmányosan csak a bűnös elkövetőt lehet megbüntetni*”³⁴¹.

4. A bűnösségen alapuló felelősség elvének értelmezési szintjei

A bűnösségen alapuló felelősség – anyagi büntetőjogi elvét – bűncselekménytani, jogkövetkezménytani és büntetéskiszabási szinten lehet vizsgálni.

Bűncselekménytani értelemben a *nullum crimen sine culpa* elvét jelenti, aminek értelmében a bűncselekmény elkövetése miatti büntetőjogi felelősség szükséges feltétele, hogy az elkövető bűnös legyen. A bűncselekménynek tehát fogalmi eleme a bűnösség. Mint látni fogjuk, a bűnösséget több elemből álló fogalomként határozom meg, aminek immanens részei az akaratlagosság, a beszámítási képesség, a cselekmény következményeinek előre látása, vagy éppen annak felróható elmaradása. Mindezek a tulajdonságok csupán természetes személynél jöhetnek szóba, ezért bűnösséggel is csupán természetes személyek rendelkezhetnek.

Jogkövetkezménytani értelemben a *nulla poena sine culpa* elve fogalmazódik meg: büntetést csak olyan személlyel szemben lehet kiszabni, aki bűncselekményt követett el. A bűncselekmény megvalósulása pedig feltételezi az elkövető bűnösségét. Azaz a bűnösség a bűncselekménynek a feltétele, büntetést pedig csak bűncselekmény vonhat maga után. Büntetőjogi intézkedés alkalmazásának ellenben nem feltétele a bűncselekmény fogalmi megvalósulása, éppen a bűnösségi elem

³³⁷ Magyarország Alaptörvénye XXVIII. cikk (2), (4) bek.

³³⁸ A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény, 57. § (2), (4) bek.

³³⁹ Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény, 34. §

³⁴⁰ 11/1992. (III. 5.) AB határozat IV. 3., 4. pont

³⁴¹ 11/1992. (III. 5.) AB határozat V. rész

hiánya miatt. Büntetőjogi intézkedés alkalmazható olyan személlyel szemben is, akinek az elkövetéskor hiányzott a beszámítási képessége (például kóros elmeállapota miatt) vagy a büntethetőséghez szükséges megfelelő életkora. (Már itt érdemes megjegyezni, hogy a beszámítási képesség a bűncselekmény fogalmi elemei közül a bűnösségnek az eleme. Azok a rendszerek, amelyek a tényállási elemekkel hozzák összefüggésbe, nehezen tudnák megmagyarázni az elmebeteg személlyel szemben alkalmazható kényszergyógykezelést, aminek a feltétele a büntetendő – azaz tényállásszerű és jogellenes – cselekmény elkövetése.) Ilyen intézkedés az elkobzás [Btk. 72. § (4) bek. a) pont]; a vagyonelkobzás [Btk. 75. § (2) bek. a) pont]; az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele [Btk. 77. § (2) bek.]; és a kényszergyógykezelés [Btk. 78. § (1) bek.]. Büntetés nem, legfeljebb intézkedés alkalmazható a jogi személyekkel szemben. Ennek alapját a Btk. mellett a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvény teremti meg. A magyar szabályozás értelmében a jogi személy nem követhet el bűncselekményt, bűnösséggel nem rendelkezhet, így önállóan felelőssé nem tehető bűncselekmény miatt, nem lehet bűncselekmény elkövetője. Azonban ha a törvényben meghatározott vezetője, tagja, alkalmazottja, megbízottja által megvalósított szándékos bűncselekmény a jogi személy javára előny szerzését célozta vagy eredményezte, illetőleg ha a bűncselekményt a jogi személy felhasználásával követték el, a jogi személlyel szemben különböző büntetőjogi intézkedések alkalmazhatók (a jogi személy megszüntetése, tevékenységének korlátozása, pénzbírság).³⁴² Fontos megemlíteni, hogy a törvény nem a jogi személy büntetőjogi felelősségéről szól, hanem megteremti a lehetőséget a jogi személlyel szembeni intézkedések alkalmazásának.³⁴³

Büntetéskiszabási értelemben annyiban juthat szerephez a bűnösségen alapuló felelősség elve, hogy adott esetben enyhítő körülmény lehet a szándékos bűncselekmény elbírálása során, ha eshetőlegesen szándékkal követték el, vagy a gondatlan bűncselekmény elbírálása során, ha tudatos gondatlanság helyett hanyagság terhelte az elkövetőt. Ezzel szemben súlyosító körülmény lehet, ha a tipikusan eshetőlegesen szándékkal megvalósuló bűncselekmény esetén az elkövetőt egyenes szándék terhelte (lásd szándékos veszélyeztetési bűncselekmények).

5. Bűnösség a büntetőjog hazai irodalmában

A továbbiakban a bűnösség anyagi büntetőjogi értelmezésével és szerepével foglalkozom. Mielőtt vázolnám a saját álláspontomat, érdemesnek tartom áttekinteni a kurrens büntetőjogi tankönyveket abból a szempontból, hogy miként vélekednek a bűnösségről, annak bűncselekményfogalmi/-tani szerepéről.

A) A Gellér Balázs–Ambrus István-szerzőpáros megfogalmazása szerint a *bűnösség* „az elkövető pszichikus kapcsolata a cselekményéhez és annak eredményéhez vagy következményéhez”³⁴⁴.

³⁴² 2001. évi CIV. törvény 2., 3. §

³⁴³ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 554. o.

³⁴⁴ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 232. o.

A szerzők a bűnösséget a Btk. 4. § (1) bekezdésében meghatározott bűncselekmény-fogalommal összefüggésben értelmezik, amely magában foglalja a szándékosságot, a gondatlanságot és a társadalomra veszélyesség tudatát vagy annak elvárhatóságát.³⁴⁵ Utóbbi elem alapvetően (megdönthető) vélelemként jelentkezik a gyakorlatban: a büntetőjog és a büntetőeljárás jog feltételezi, hogy aki megfelelő életkorral rendelkezik és nem kóros elmeállapotú, tisztában van (tisztában kellene lennie) cselekménye társadalomra veszélyességével. Ugyanakkor adott esetben bizonyítani lehet ennek ellenkezőjét, nevezetesen, hogy az elkövető kóros elmeállapotú, illetve hogy tévedésben volt a társadalomra veszélyességet illetően.³⁴⁶

A bűnösség a szerzők szerint magában foglalja a szándékosságot, a gondatlanságot és a társadalomra veszélyesség tudatát, illetve annak elvárhatóságát.³⁴⁷

A szerzők a szándékosság/gondatlanság úgynevezett kettős rendszerbeli elhelyezkedésének talaján állnak, hiszen a szándékosság/gondatlanság úgy a bűnösség eleme, mint ahogy a törvényi tényállásnak is eleme egyben.³⁴⁸

A bűnösség megállapításának feltétele mindemellett, hogy az elkövető (az elkövetés idején) a törvényben meghatározott életkort betöltse, és (legalább korlátozott) beszámítási képességgel rendelkezzen.³⁴⁹

Az elvárhatósággal mint bűnösségi elemmel kapcsolatban az állapítható meg, hogy általában nemhogy nem tekintik a különböző tankönyvek önálló bűnösségi elemnek, de nem is nagyon említik. Gellér és Ambrus ellenben tudatosan helyezkednek szembe azzal a voltaképp kevés felfogással, amely a bűnösség elemének tekinti az elvárhatóságot. Pedig a Legfelsőbb Bíróság egy jogegységi határozata is úgy érvel, hogy a bűnösségnek eleme a normának megfelelő magatartás elvárhatósága.³⁵⁰ A szerzők ismertetik a döntés indokolását, mindazonáltal nem értenek egyet azzal, hogy a bűnösség további eleme lenne a normának megfelelő magatartás elvárhatósága.³⁵¹ Véleményük szerint az elvárhatóság a társadalomra veszélyesség tudatának a része.³⁵² Érvelésük kiindulópontjaként elismerik, hogy a büntetendő cselekmények elkövetésétől mindenki tartózkodni köteles, azt azonban elvetik, hogy lennének olyan helyzetek, amelyekben ezt a büntetőjog felelősség terhével nem várja el. Az elvárhatóság hiánya – nézetük szerint – *„csupán annyit jelent, hogy a jogalkotó erkölcsi, etikai vagy célszerűségi alapon bizonyos, egyébként Btk.-ba ütköző magatartásokat mégsem rendel büntetni”*³⁵³.

B) Belovics Ervin új büntetőjogi tankönyvében a bűnösség kérdésével nem foglalkozik behatóan. A bűncselekmény általa alkalmazott fogalmában – mint ahogy

---

³⁴⁵ Uo. 194. o.

³⁴⁶ Uo. 196. o.

³⁴⁷ Uo. 231. o.

³⁴⁸ Uo. 195. o.

³⁴⁹ Uo.

³⁵⁰ 2/2002. Büntető jogegységi határozat a vámorgazdaság melletti adócsalás büntetőjogi felelősségéről. I. pont.

³⁵¹ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 196. o.

³⁵² Uo.

³⁵³ Uo. 197. o.

annak legális definíciójában is³⁵⁴ – a bűnösség önálló fogalmi elem (a bűncselekmény olyan, az ember által létrehozott cselekmény, amely tényállásszerű, társadalomra veszélyes és bűnös³⁵⁵). A *bűncselekmény tana* című fejezetben a cselekménnyel, a tényállásszerűséggel és a társadalomra veszélyességgel bővebben foglalkozik, a bűnösség kapcsán azonban a bűnösség perjogi fogalmát, a pszichológiai, a komplex és a normatív bűnösségfogalmat ismerteti nagyon szűken, majd azzal zárja ezt az oldalt, hogy a bűnösségnek a jogtudomány két alakzatát különbözteti meg, a szándékosságot és a gondatlanságot, amely fogalmak bemutatására és tartalmi elemzésére a törvényi tényállás tanáról szóló részben kerül sor.³⁵⁶

A törvényi tényállás tanát tárgyaló fejezet elején utal arra, hogy a tényállásszerűséget a bűnösség, azaz a szándékosság és gondatlanság fogalmával kell kiegészíteni³⁵⁷, illetve a szubjektív tényállási elemek tárgyalása annak megállapításával kezdődik, hogy a bűncselekmény egyik fogalmi eleme a bűnösség, azaz a szándékosság vagy a gondatlanság³⁵⁸.

C) Az újabb pécsi tankönyvben Balogh Ágnes sajnálatosan nem fogalmaz meg önálló álláspontot a bűnösséggel kapcsolatban, helyette a korábbi neves professzor, Földvári József nézeteit ismerteti³⁵⁹. Helyesebbnek tűnik ezért a korábbi, Földvári-féle tankönyvet elővenni.

Földvári a bűnösséget erkölcsileg színezett jogi jellegű jelenségnek tekintette³⁶⁰, és olyan, az elkövető és cselekménye közötti pszichikus viszonyként határozta meg, amely miatt neki cselekményét felróhatjuk.³⁶¹ A bűnösség ebben a felfogásban olyan szubjektív kategória, amelynek alapja az elkövető lelkivilágában van. Mindemellett jogi kategória is, mivel utal a cselekmény felróhatóságára, a büntetőjogi értékelés egyik feltételeként jelenik meg.³⁶² Mindezek alapján, bár a bűnösség fogalma tartalmaz pszichikai elemeket, mégsem merül ki ezekben, nem „színtelen lélektani fogalom”, hanem „*lélektani alapokon felépülő, szociáletikai elemekkel átszótt sajátos büntetőjogi kategória*”³⁶³.

Földvári nézete szerint az elkövető és cselekménye közötti pszichikus kapcsolat alapja a tények ismerete: az elkövető tisztában van cselekményével, az azzal összefüggő körülményekkel, annak következményeivel. Mindezek ismerete érzelmileg színeződik, az elképzelt magatartás tanúsítása a kellemesség vagy a kellemetlenség érzésével párosul. Ehhez járul a társadalmi elítélés alapjául szolgáló tudat (vagy e tudat elvárhatósága) a cselekmény társadalomra veszélyes voltáról (közösségellenességéről). Földvári szerint a cselekmény elhatározását megelőző

---

³⁵⁴ Belovics Ervin (2017): i. m. 155. o.

³⁵⁵ Uo. 154. o.

³⁵⁶ Uo. 173. o.

³⁵⁷ Uo. 175. o.

³⁵⁸ Uo. 192. o.

³⁵⁹ Balogh Ágnes (2015a): i. m. 90–91. o.

³⁶⁰ Földvári József (2006): i. m. 82. o.

³⁶¹ Uo. 83. o.

³⁶² Uo.

³⁶³ Uo.

motivációs harcban mindezek a körülmények részt vesznek, éppúgy a cselekmény társadalomra veszélyes jellegének tudata, mint adott esetben annak hiánya, ami ilyenkor épp az elkövető hibájára vezethető vissza. Végeredményben Földvári szerint „a bűnösségben megnyilvánuló helytelenítő értékítélet alapja a cselekmény társadalomra veszélyes jellegének ismerete, vagy az, hogy ez az ismeret a közösségi várakozással ellentétben hiányzott”³⁶⁴.

A bűnösség két alakzatának a szándékosságot és a gondatlanságot tekintette.³⁶⁵

D) A miskolci tankönyvben Horváth Tibor a bűnösséget pszichológiai és normatív (értékelő) mozzanatok egységeként fogja fel, amelyben az alapvető az elkövető pszichikai viszonya cselekményéhez.³⁶⁶

Horváth szerint a pszichés viszony a társadalomra veszélyes cselekményhez, illetve annak következményeihez fűződő szándékosság vagy gondatlanság formájában nyilvánul meg. Ez azonban nem színtelen lélektani kategória, hanem erkölcsi, társadalmi tartalmat is hordoz annak következtében, hogy társadalomra veszélyes cselekményhez, illetve annak következményeihez fűződik.³⁶⁷ Horváth szerint a pszichikai viszony megléte feltételezi, hogy „az elkövető tudatában volt – vagy tudatában lehetett – cselekménye tényének és esetleges következményeinek. Tudata átfogja cselekménye közösségellenes, társadalomra káros vagy veszélyes jellegét. A bűnösségben megnyilvánuló értékítélet alapja az, hogy annak felismerése a közösségi elvárással szemben neki felróható okból elmaradt.”³⁶⁸

Horváth ellenvéleményét fogalmazza meg a szegedi büntetőjogi iskolával szemben, amely a bűnösség elemének tekinti a megfelelő életkort, a beszámítási képességet és az elvárhatóságot is. Horváth szerint az elkövető cselekménye, életkora, beszámítási képessége szükséges feltétel ugyan, de nem elsősorban a bűnösség előfeltételei, hanem a bűncselekmény létrejöttének általános feltételei: bármelyik hiányában nem beszélhetünk bűncselekményről. A bűnösség fogalma szempontjából – Horváth szerint – teljesen közömbös, hogy e büntethetőségi feltételeket a törvény hol és hogyan, pozitív vagy negatív értelemben szabályozza, illetve hogy azok hiánya milyen büntethetőségi akadályt jelent. Álláspontja szerint dogmatikailag szükségtelen e tényezőket a bűnösség köréhez kötni, és ezzel a dogmatikai rendszerben betöltött szerepüket megkettőzni.³⁶⁹

Az ezzel szembeni „védekezést” a szegedi büntetőjogi iskola bemutatásakor ismertetem. Két dolgot azonban már itt szeretnék kiemelni. Egyrészt, hogy a dogmatikai szerep megkettőzésének kritikája nem túl erős egy olyan rendszerben, amely a szándékosságot/gondatlanságot dogmatikailag két helyen szerepelteti: a bűnösség és a tényállás szintjén. A másik pedig, hogy Horváth az elvárhatóság hiányának értelmezésekor azt állítja, hogy a büntethetőséget kizáró okok területén

---

³⁶⁴ Uo.

³⁶⁵ Uo.

³⁶⁶ Horváth Tibor (2014): i. m. 136. o.

³⁶⁷ Uo.

³⁶⁸ Uo.

³⁶⁹ Uo.

találkozhatunk olyan esetekkel, amikor maga a törvény nyújt lehetőséget annak megállapítására, hogy mikor nem jön létre bűncselekmény az elvárhatóság hiánya folytán, példaként pedig a jogos védelem és a végszükség eseteit említi. E két körülmény alapvetően jogellenességet kizáró ok, legfeljebb túllépésük esetén lehet szó a bűnösség hiányáról, ez azonban nem az elvárhatóság hiányán alapszik.

E) Blaskó Béla a bűnösség tárgyalásának sajátos formáját választotta tankönyvében. A Bűncselekménytan címet viselő harmadik rész első alfejezetének címe A bűncselekmény fogalma, ebben leírja, hogy a bűncselekmény az az emberi cselekmény, amely társadalomra veszélyes, büntetendő és bűnös³⁷⁰; a második – ezzel azonos szintű – alfejezet foglalkozik a társadalomra veszélyességgel, a harmadik a büntetendőséggel, a negyedik a bűnösséggel (ezek mind a bűncselekmény elemei!), az ötödik a bűncselekmények súly szerinti felosztásával, a hatodik pedig a tényállással.

A Bűnösség című alfejezetben lényegileg csupán annyit rögzít, hogy a „szándékosság vagy gondatlanság formájában kifejezésre jutó bűnösség a büntetőjogi felelősségre vonás nélkülözhetetlen szubjektív feltétele”³⁷¹. Kiemeli azt is, hogy az anyagi jogi értelemben felfogott bűnösség fontos helyet foglal el az általános törvényi tényállás rendszerében is, részletesebb elemzésének ígérletét ebben a körben – az alanyi oldal tárgyalása során – teszi.³⁷²

A bűncselekmény alanyi oldalán elhelyezkedő tényállási elemek Blaskó rendszerében a bűnösség (szándékosság, gondatlanság), illetve a motívum és a célzat. (Kérdésként felvethető, hogy vajon maga a bűnösség hogy lehet tényállási elem.)

A bűnösség Blaskó szerint „az elkövető tudata és társadalomra veszélyes cselekménye között, szándékosság vagy gondatlanság formájában megnyilvánuló, aktuális pszichikai viszony”³⁷³. Pszichológiai értelemben „a beszámítási képességgel rendelkező ember akaratának meghatározott minőségét jelenti. Az akaratnak ez a minősége úgy jött létre, hogy a jogsértésre irányuló és az attól visszatartó motívumok összeütközése során az előbbiek felülkerekednek és ennek következtében jogsértésre irányuló szándék keletkezik vagy a jogsértésre irányuló tendencia a gondatlanság következtében szabad utat kap. A bűnösség azonban értékelést is rejt magában, és ezért helytelen a bűnösségről csak pszichikai értelemben beszélni. A fentebb leírt folyamat ugyanis magába foglalja a társadalom rosszalló értékelésének mozzanatát, amelyet a társadalom a jog közvetítésével végez el.”³⁷⁴

F) A szegedi büntetőjogi iskola a bűnösséget több elemből felépülő bűncselekményfogalmi elemnek tekinti. Maga a bűnösség „felróható pszichés viszony az elkövető és a társadalomra veszélyes cselekménye, illetve ennek következménye(i) között”³⁷⁵. A bűnösség ebben az értelemben a pszichológiai és a normatív

---

³⁷⁰ Blaskó Béla: i. m. 142. o.

³⁷¹ Uo. 150. o.

³⁷² Uo.

³⁷³ Uo. 179. o.

³⁷⁴ Uo.

³⁷⁵ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 250. o.

egysége: „bár az ontológiailag létrejövő pszichés viszony a bűnösség alapja, ez a pszichés viszony egy rajta kívüli normatív-értékelő mozzanattal kiegészülve válik általános érvénnyel bűnösséggé. Az iskola helyesen mutat rá arra, hogy a szándékosság/gondatlanság megléte nem jelent minden esetben bűnösséget. Az életkor nem tekinthető a szándékosságban/gondatlanságban megnyilvánuló pszichés viszony feltétlen előfeltételének: a beszámítási képesség, valamint a szándékosság fennállása ellenére »a cselekmény azért nem írható a 14. életévét be nem töltött gyermek terhére, mivel a bűnösségnek csak az ontológiai alapja, azaz a pszichés viszony jött létre, de hiányzik a normatív kritérium, tehát az, hogy a pszichés viszony a törvényben megjelölt életkor alapján felróható legyen«³⁷⁶. A felróhatóság tehát nem mindig a társadalomra veszélyes cselekmény és az elkövetője közti pszichés viszony automatikus következménye, hanem adott esetben a bűnösség körét korlátozó kritérium is.”³⁷⁷

Mindezek figyelembevételével a bűnösség elemei

- a) a megfelelő életkor;
- b) a beszámítási képesség;
- c) a bűnösség két központi alakzata: a szándékosság és a gondatlanság;
- d) a jogszerű magatartás elvárhatósága.³⁷⁸

Horváth Tibor – előzőekben ismertetett – kritikájával szemben érdemes felidézni Nagy Ferenc gondolatait. Ezek szerint „[a]z, hogy a bűncselekmény alanya csak természetes személy lehet, magától értetődően általánosan elfogadott [...] A bűncselekmény alanyiségének a további ismérveit, az életkort és a beszámítási képességet pedig nem tényállási elemként szabályozza a törvény, hanem büntethetőséget kizáró okként ragadja meg őket. [...] A törvényi tényállásba [...] legfeljebb csak negatív elemként (kizáró okok hiányaként) építhetők be, ami célszerűtlen, de a jogalkalmazással sincs összhangban, mivel az az életkorra és a beszámítási képességre nem a tényállásszerűség, hanem a büntethetőséget kizáró okok síkján van figyelemmel.”³⁷⁹

Más szerzők véleményével szemben, akik a megfelelő életkort a beszámítási képesség keretében értelmezik, Nagy professzor úr szerint a megfelelő életkort azért indokolt elválasztani a beszámítási képességtől, mert a beszámítási képességhez szükséges felismerési és értékelési képesség a felnövekvő gyermeknél is kialakulhat, a gyermek jóval hamarabb tudja azt, hogy például ölni vagy lopni nem szabad, mint mikor a bonyolultabb életviszonyok körében kifejtett cselekmények társadalomra veszélyességét is képes már felismerni. A büntető törvénykönyv azonban fő szabályként a büntethetőségi korhatárt bármely cselekményre azonosan határozza meg. Midőn így jár el, valójában „nem a beszámítási képesség meglétét vagy hiányát vélelmezi, hanem közvetlenül a tekintetben foglal állást, hogy általában melyik az az életkor, amelytől kezdve a felelősség céljait a büntetőjogi elbírálás már megfele-

---

³⁷⁶ Uo.

³⁷⁷ Uo.

³⁷⁸ Uo. 251. o.

³⁷⁹ Uo. 156. o.

*lően szolgálhatja, illetve meddig célszerűbb szükség esetén államigazgatási úton megfelelő intézkedést alkalmazni*³⁸⁰.

Az elvárhatóság bűnösségi elemként kezelését Nagy szerint az indokolja, hogy lehetnek olyan helyzetek, amikor az egyébként irányadó közösségi motívumok felmerülésének és uralomra jutásának elmaradása nem tekinthető büntetőjogilag jelentős motivációs hibának, ilyenkor pedig az elkövetéstől való tartózkodás nem várható el. Amiatt, hogy a törvény csupán kevés elvárhatóságot kizáró okot szabályoz, Nagy szerint helytelen lenne az elvárhatóság bűnösségtani szerepét tagadni, mivel *„a bűncselekmény fogalmának minden esetben alkalmasnak kell lennie a bűncselekmény és a nem-bűncselekmény egymástól való elhatárolására, s ehhez adott esetben az elvárhatóság ismérvére is szükség van. De helytelen azért is, mivel az elvárhatóság gondolatának a címzettje a jogalkotó is, s a büntetőjog humanizálása érdekében a dekriminalizálást az elvárhatóságot kizáró okok szaporításával is szolgáltni lehetne és kellene*³⁸¹.

6. A bűncselekménytani bűnösség (saját álláspontom)

Álláspontom szerint a bűnösséget a bűncselekmény fogalmában komplex fogalomként kell meghatározni, amely az elkövetők³⁸² tényállásszerű (diszpozíciószerű) és büntetőjog-ellenes cselekménye miatti, anyagi jogi felelősségéhez szükséges szubjektív ismérveit foglalja magában. A *bűnösség* – definíció szerint – azt a felróható pszichés viszonyt öleli fel, amely az elkövető és büntetőjog-ellenes cselekménye, illetve ennek következménye között feszül.

A *pszichés viszony* voltaképp a szándékosság/gondatlanság, ami azt fejezi ki, hogy az elkövető miként viszonyul a cselekményéhez, illetve annak következményéhez: kívánja azt, belenyugszik abba, könnyelműen bízik annak elmaradásában (hanyag gondatlanság esetén a pszichés viszony hiányzik). Mindezek azonban nem mondanak még semmit a szemrehányhatóság kérdéséről. A *felróhatóság* lesz az az értékelő (normatív) fogalmi elem, amely erre választ ad, ide pedig a megfelelő életkor, a beszámítási képesség, a hanyag gondatlanság és az elvárhatóság tartozik. Az egyébként szándékos vagy adott esetben tudatos gondatlan cselekmény akkor lesz felróható az elkövetőnek, ha megfelelő életkorral és beszámítási képességgel rendelkezik; a hanyag gondatlanság esetén az elvárható figyelem vagy körültekintés hiánya alapozza meg a felróhatóságot, illetve a felróhatóság hiányát alapozza meg, ha a jogszerűtlen magatartástól való tartózkodás az elkövetőtől nem elvárható.

---

³⁸⁰ Uo. 252–253. o.

³⁸¹ Uo. 254. o.

³⁸² Tettesek, részesek, az előkészületi cselekmény elkövetői.

7. A bűnösség elemei

A bűnösség elemeit a kurrens szerzők nagy része a szándékosságra és a gondatlanságra szorítja³⁸³. Minden felfogásra jellemző ugyanakkor, hogy a szándékosságot és a gondatlanságot a tényállási elemek körében is elhelyezi. Így e két fontos elem rendszertanilag két helyen is szerepel. Az ezzel kapcsolatos problémára a bűncselekmény fogalmának meghatározása körében hívtam fel a figyelmet, és ismertettem álláspontomat. E helyütt azt szükséges megemlíteni, hogy a szándékosság/gondatlanság voltaképp a több elemből felépülő bűnösség központi kategóriája, és nem is annyira a cselekmény, mint inkább az elkövető jellemzője. Ezért a szándékosságot és a gondatlanságot rendszertanilag csupán a bűnösség elemei között helyezem el, ezzel egyidejűleg lemondok azok rejtett tényállási elemkénti értelmezéséről.

A szándékosság/gondatlanság vizsgálatát álláspontom szerint a bűnösség keretében kell elvégezni. Nem lehet egyetérteni azokkal a felfogásokkal, amelyek a bűnösséget már az általános törvényi tényállásba is beépítik. A szándékosságot a törvényi tényállások döntő többségükben nem tartalmazzák (kivételt a foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés [Btk. 165. § (3) bek.], illetve a kibúvás a harci kötelezettség teljesítése alól [Btk. 456. § b) pont] jelent), a gondatlanságot pedig csak azokban a kivételes esetekben, amikor a törvény a gondatlan elkövetést is bünteti. A szándékosság/gondatlanság megjelenítése a törvényben nem törvényi tényállási elemként értelmezendő, hanem az elkövető bűnösségi követelményére való utalásként. A szándékosság rejtett tényállási elemkénti, vagy bűnösségeként szubjektív tényállási elemkénti értelmezése azért nem üdvözlendő, mert a törvény nemcsak a szándékos, hanem a jogellenes (társadalomra veszélyes) cselekményeket rendeli büntetni. Ha viszont ezeket is a törvényi tényállás elemeivé tesszük, akkor ezzel a tényállásszerűség (a törvényi tényállási elemek megvalósulása) egyben a bűncselekmény megvalósulását is eredményezné, tekintve hogy a jogellenességet és a bűnösséget is magában foglalná. Mivel pedig a szándékosság nem törvényi tényállási elem, nem lehet az általános törvényi tényállás eleme sem. Annak viszont nincs akadálya, hogy a tényállásszerűsége túl a bűnösség körében vizsgáljuk.

Szintén kitértem rá a bűncselekmény fogalmának ismertetésekor, hogy a *motívum* és a *célzat*, mivel szorosan az elkövetőhöz, annak szubjektumához kapcsolódik, a bűnösség elemei közé kerülnek.

A bűnösség elemei mindezek fényében

- a) az akaratlan képesség;
- b) a megfelelő életkor;
- c) a beszámítási képesség;
- d) a szándékosság/gondatlanság;
- e) az elvárhatóság; illetve
- f) a motívum és a célzat.

A bűnösség elemeinek sorrendje nem véletlenszerű, azok szorosan egymásra épülnek.

³⁸³ Balogh Ágnes (2015a): i. m. 91. o.; Belovics Ervin (2017): i. m. 173. o.; Blaskó Béla: i. m. 150. o.; Horváth Tibor (2014): i. m. 136. o.

7.1. Az akarati képesség

Az *akarati képesség* (*akaratlagosság*) a bűnösség szempontjából a legalapvetőbb kategória. Az akaratlagosság a *bűncselekmény szubjektív oldalához kapcsolódik, és az objektíve megvalósult tevékenység vagy mulasztás, illetve az elkövető közötti szubjektív alapú kapcsot* jelenti. Ez nem más, mint az akarat tartalmától megfosztott akarati forma³⁸⁴, egy értékelésmentes pszichés kapcsolat³⁸⁵, voltaképp a cselekvés tudatos szabályozása.

Az akarati képességet (akaratlagosságot) a bűncselekményfoglalmi elemek közül a cselekménnyel szokásos összefüggésbe hozni.

A *szegedi büntetőjogi iskola* alapvetően a *redukált cselekménytani irányzatot*, illetőleg annak bizonyos tekintetben továbbfejlesztett változatát képviseli.³⁸⁶ Ennek lényege az az elgondolás, hogy a *„valamennyi bűncselekményre egyaránt érvényes cselekmény-fogalomhoz úgy juthatunk, ha az általános cselekmény-fogalmat redukáljuk, azaz bizonyos tartalmi ismérveitől a büntetőjog szükségleteinek megfelelően megfosztjuk, úgy azonban, hogy mindaz megmaradjon, amire a bűncselekmény további fogalmi elemei ráépülhetnek”*.³⁸⁷ Az így meghatározott cselekményfogalom értelmében a cselekmény *„szubjektív és objektív mozzanatok egysége: objektív oldala a hatóképesség, míg szubjektív oldala az akarat tartalmától megfosztott akarati forma, az ún. akaratlagosság”*.³⁸⁸ (Az akarat tartalma e felfogás szerint a bűnösség körében vizsgálendő.)

A szegedi büntetőjogi iskola felfogásában használatos redukált cselekményfogalom értelmében a cselekmény tehát olyan emberi magatartás, amelynek objektív oldala a hatóképesség, szubjektív oldala az akaratlagosság, azonban az ezeknek megfelelő cselekmény csak akkor lehet büntetőjogilag releváns, ha valamilyen, büntetőjogilag védett érték vagy érdek védelmi igényének figyelmen kívül hagyásához vezethet.³⁸⁹ A *hatóképesség* azt jelenti, hogy a kifejtett, illetőleg az elmulasztott magatartás *„a tényleges hatása, avagy az ilyen létrehozására való alkalmassága (az ún. potenciális hatóképessége) révén kapcsolódik a külvilághoz, s ezáltal válhat objektíve társadalomra veszélyessé is”*.³⁹⁰ Az *akaratlagosság* a magatartás és tanúsítója közötti akarati viszony, amely bűnösséget még nem tételez fel. Ennek figyelembevételével az elmebeteg magatartását is lehet cselekményként értékelni, ha nem zárja ki eleve az akaratlagos cselekvésre való képességet, hanem – többnyire a tudattartalmat deformálva – csupán az akaratképződési irány kóros alakulását eredményezi.³⁹¹

---

³⁸⁴ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 147. o.

³⁸⁵ Deák Zoltán: A kényszer és a fenyegetés mint büntethetőségi akadályok dogmatikai természetéről. Magyar Jog, 2016/2., 105. o.

³⁸⁶ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 147. o.

³⁸⁷ Uo.

³⁸⁸ Uo.

³⁸⁹ Uo. 148. o.

³⁹⁰ Uo.

³⁹¹ Uo.

Az általam alkalmazott rendszerben az akaratlanság bűnösségi elemmé tételel egyrészt a negatív cselekménytan, másrészt az indokolja, hogy az akaratlanság követelménye valójában a bűncselekmény szubjektív oldalához kapcsolódik. Az akaratlanság e rendszerben mint az objektíve megvalósult tevékenység vagy mulasztás, és az elkövető közötti szubjektív alapú kapocs szerepel, azaz az elkövető és a cselekménye közötti szubjektív kapcsolatként. A nem akaratlagos magatartásnál nem tagadható annak objektív megvalósulása, és az sem mondható, hogy adott esetben ne lenne büntetőjog-ellenes, azaz ne sértene vagy veszélyeztetne jogi tárgyat.

7.2. A megfelelő életkor

A megfelelő életkor a Btk. rendszerében normatív kategória, az tartozhat büntetőjogi felelősséggel, aki a tényállásszerű és büntetőjog-ellenes cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét (bizonyos esetekben a tizenkettedik életévét³⁹²) betöltötte. Ha az elkövető objektíve nem haladta meg a büntethetőséghez szükséges megfelelő életkort, a bűnösség további vizsgálata szükségtelen.

A büntethetőséghez szükséges megfelelő életkort el kell különíteni a beszámítási képességtől. Mint ahogy arra Nagy Ferenc helyesen utal, a törvény, amikor meghatározza a büntethetőség korhatárát, valójában nem a beszámítási képesség meglétét vagy hiányát vélelmezi, hanem „közvetlenül a tekintetben foglal állást, hogy általában melyik az az életkor, amelytől fogva a felelősség céljait a büntetőjogi elbírálás már megfelelően szolgálhatja, illetve ameddig célszerűbb szükség esetén államigazgatási úton megfelelő intézkedést alkalmazni”³⁹³. Belovics Ervin elmentmondón vélekedik a kérdéstről, egyrészt megállapítja: az, hogy a jogalkotó milyen életkor betöltéséhez fűzi a büntethetőséget, lényegében jogpolitikai kérdés (ennek alátámasztására hivatkozik több ország eltérő életkori megoldására), másrészt azt állítja, hogy a gyermekkor kodifikálása által a jogalkotó lényegében azt vélelmezi, hogy aki még nem töltötte be a tizennegyedik életévét, nem rendelkezik a büntetőjog által megkívánt beszámítási képességgel.³⁹⁴ Mindebből azonban az következne, hogy például Írországból már a hétéves rendelkezik ugyanazzal a beszámítási képességgel, amivel Máltán csak egy tizennyolc éves rendelkezhet.

Belovics új tankönyvében a büntethetőséghez szükséges megfelelő életkort a törvényi tényállás tanán belül, a bűncselekmény alanya vonatkozásában tárgyalja. Álláspontja szerint az alanná válás két feltétele a legalább tizennegyedik (bizonyos esetekben tizenkettedik) életév betöltése, és a legalább korlátozott beszámítási képesség.³⁹⁵ A büntetőjogi felelősséget kizáró okok tárgyalása kapcsán azonban kisebb zavar figyelhető meg a rendszerben. Egyrészt a beszámítást kizáró oknak tekinti a gyermekkorot ugyanúgy, mint a kényszer és a fenyegetést, kiemelve, hogy

---

³⁹² Vö. Btk. 16. §

³⁹³ Nagy Ferenc (2010): i. m. 163. o.

³⁹⁴ Belovics Ervin: A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai. In: Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. HVG-ORAC, Budapest, 2012, 224. o.

³⁹⁵ Belovics Ervin (2017): i. m. 190. o.

a beszámítást kizáró okok közös jellemzője, hogy hiányzik az alannyá válás valamely feltétele, nevezetesen a büntethetőséghez szükséges megfelelő életkor, illetve a legalább korlátozott beszámítási képesség. Másfelől viszont arra jut, hogy „*valójában a gyermekkor esetében is arról van szó, hogy a Btk. által felállított vélelem szerint, aki még nem töltötte be a 14. életévét – bizonyos bűncselekmények megvalósításakor, a 12. életévét –, az nem rendelkezik a büntetőjog által megkívánt beszámítási képességgel*”³⁹⁶. A két állítás némiképp ellentmondón rögzíti a megfelelő életkor és a beszámítási képesség viszonyát.

A Gellér Balázs–Ambrus István-szerzőpáros a bűnösség közös elemeinek tekinti, hogy az elkövető (az elkövetés idején) a törvényben meghatározott életkort betöltse, és (legalább korlátozott) beszámítási képességgel rendelkezzen.³⁹⁷ Ugyanakkor a büntethetőséget kizáró okok tárgyalása során úgy foglalnak állást, hogy a gyermekkor a bűnösséget kizáró okokon belül a beszámítási képességet zárja ki.³⁹⁸

Mindkét idézett felfogásnak le kellene vonnia a következményt: ha a gyermekkor a beszámítási képességet zárja ki (így eleme egy nagyobb halmaznak), akkor nem lehetnek mellérendeltek egymásnak.

A 2012. évi C. törvény a büntethetőségi korhatárt több bűncselekmény³⁹⁹ tekintetében leszállította, és lehetővé tette büntetőjogi intézkedés alkalmazását azzal a tizenkettedik életévét betöltött fiataalkorúval szemben, aki az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással [16. §, 160. § (2) bek.]. A törvényi rendelkezés indoka, hogy „*a gyermekek nagyobb része ebben a korban fejezi be általános iskolai tanulmányait, és ér el olyan testi és szellemi fejlettségi szintet, amelyre tekintettel büntetőjogi felelősségre vonható. Napjainkban azonban a gyermekek biológiai fejlődése felgyorsult, a gyermekek korábban »érnek«, az információs forradalom következtében a kiskorúakat már tizennegyedik életévüket megelőző életszakaszukban elérik a társadalom olyan különféle hatásai, amelyekről a korábbi időkben még védve voltak. A tizenkettő-tizenéves év közötti gyerekek körében is egyre nagyobb mértékben elterjedt az erőszakos érdekvényesítés, ezért szükséges a büntethetőségi korhatár módosítása, a kirívóan agresszív, élet ellen irányuló bűncselekményt megvalósító gyermekkorúak büntetőjogi felelősségre vonása és egyes súlyos bűncselekményeknél a büntethetőség korhatárának leszállítása tizenkét évre. Az ilyen bűncselekményt megvalósító gyermekkorú magatartásából ugyanis arra lehet következtetni, hogy megfelelő segítség hiányában nem lesz képes a későbbiekben a társadalomba való beilleszkedésre és a törvénytisztelő életmódra, ezért a speciális prevencióhoz mindenképpen szükséges a büntetőjog eszközeinek igénybevétele.*”⁴⁰⁰

---

³⁹⁶ Uo. 214. o.

³⁹⁷ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 195. o.

³⁹⁸ Uo. 297. o.

³⁹⁹ Az emberölés [160. § (1)–(2) bek.], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bek.], a terrorcselekmény [314. § (1)–(4) bek.], a rablás [365. § (1)–(4) bek.] és a kifosztás [366. § (2)–(3) bek.].

⁴⁰⁰ A Btk. 16. §-ához fűzött részletes indokolás.

A Btk. új fogalomként vezette be a *belátási képességet*, annak tartalmát azonban nem határozta meg.

Annai kétségtelen, hogy amennyiben a büntetendő cselekmény elkövetője nem rendelkezik a törvényben megkívánt megfelelő életkorral (akár a tizenegyedik, akár a tizenkettedik életév betöltésével), nem kell vizsgálni a bűnösség további feltételeit, így a beszámítási képesség fennálltát vagy hiányát. Amennyiben viszont a bűncselekmény elkövetője rendelkezik a büntethetőséghez szükséges megfelelő életkorral, vizsgálni kell beszámítási képességének fennálltát, annak esetleges korlátozott voltát vagy hiányát. A beszámítási képesség, mint a következőkben látni fogjuk, magában foglalja az úgynevezett felismerési képességet, ami a cselekmény büntetőjog-ellenes (tilalmazott) következményeinek felismerését jelenti. A tizenkettedik életévüket betöltött fiatalkorúak esetén a törvény előírja ugyan a belátási képesség vizsgálatát is, ugyanakkor az valójában a beszámítási képesség vizsgálatára nem kell hogy sor kerüljön.

Mindez nem érinti azonban a megfelelő életkornak a beszámítási képességtől mint bűnösségfogalmi elemtől való külön tartását, mivel a lényeg változatlan: aki nem éri el a büntethetőségi korhatárt, büntetőjogi felelősséggel nem tartozik, bűnösségének további vizsgálatára nem kell hogy sor kerüljön.

7.3. A beszámítási képesség

A *beszámítási képesség* a felismerési képességet és az akarati képességet magában foglaló kategória. *Beszámítási képességgel az rendelkezik, aki képes felismerni cselekménye büntetőjog-ellenes (tilalmazott) következményeit, és képes e felismerésének, illetve akaratának megfelelően cselekedni.* Az akarati képesség minőségileg más (több), mint az előzőekben említett akaratlagosság. Ez ugyanis nem csupán a cselekvés tudatos szabályozása, hanem a cselekmény tilalmazott voltának felismerését követő cselekvés követelménye.

Fontos kiemelni, hogy a beszámítás és a beszámítási képesség nem azonos fogalmak. A beszámítást a Csemegi-kódex⁴⁰¹ ismerte, és a beszámítást kizáró okok között az összes felelősséget kizáró okot értette, nem csak a gyermekkort és a beszámítási képességet kizáró okokat.⁴⁰² A törvény miniszteri indokolása szerint „[b]eszámítás alatt a tettesnek felelőssé tétele értetik. A beszámítás egyértelmű a bűnösséggel, úgy, hogy midőn az mondatik ki, hogy valamely tette valakinek beszámítható: ezzel az van kimondva, hogy azon személy a kérdéses cselekmény elkövetésében bűnös.”⁴⁰³ A kor neves büntetőjogásza, Angyal Pál megkülönböztette a beszámítást a beszámítási képességtől. A *beszámítás* Angyal szerint a cselekményre vonatkozó értékítéletnek a cselekvőre való átvitele és a cselekményben megnyilatkozott egyéniségéhez való hozzáidomítása; a deliktum feletti rosszalló értékítéletnek a cselekvőre vonatkoztatása; büntetőjogi vonatkozásban tehát „az a bírói cse-

⁴⁰¹ 1878. évi V. törvénycikk (a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről)

⁴⁰² Lásd 1878. évi V. törvénycikk VII. fejezet

⁴⁰³ Lőw Tóbiás (szerk.); i. m. 501. o.

lekmény, mely a bűncselekményre vonatkozó rosszalló értékítélettel a cselekvő bűnösségét megállapítja”⁴⁰⁴. A beszámítási képesség ellenben a beszámításnak, azaz a bűnösség megállapításával kapcsolatos rosszalló értékítéletnek a feltétele, amely akkor forog fenn, „ha a cselekvő oly tulajdonságokkal bír, melyek őt egyfelől a cselekmény ténybeli következményeinek és kötelelességellenes voltának felismerésére, másfelől e felismerésből eredő motívumoknak mérlegelésére képesíti”⁴⁰⁵.

7.4. A szándékosság és a gondatlanság

A szándékosság és a gondatlanság a bűnösség mondhatni központi kategóriái, alakzatait a hatályos Btk. – ha nem is teljesen megfelelően⁴⁰⁶, de – definiálja (7., illetve 8. §). A szándékosság/gondatlanság megvalósulásának feltétele, hogy az elkövető az elkövetés időpontjában beszámítási képességgel rendelkezzen.⁴⁰⁷

Szándékos elkövetésről akkor beszélhetünk, ha valaki képes felismerni cselekménye társadalomra veszélyes következményeit, illetve képes e felismerésének megfelelően cselekedni, és az így felismert cselekményének következményeit kívánja (egyenes szándék), vagy azokba belenyugszik (eshetőleges szándék). *Gondatlan elkövetésről* pedig akkor, ha valaki képes felismerni (előre látja) cselekménye lehetséges társadalomra veszélyes következményeit, illetve képes e felismerésének megfelelően cselekedni, és az így felismert cselekménye következményeinek elmaradásában könnyelműen bízik (tudatos gondatlanság), illetve ha valaki cselekménye lehetséges következményeit azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja (hanyagság).

A szándékosság és a gondatlanság csupán a bűnösség körében kap helyet, a tényállási elemek közül kirekesztődnek.

Ennek indoka – a korábban már kifejtetteken túl az is, hogy – a szándékosság/gondatlanság, mint pszichés viszony, valójában nem a büntetendő cselekmény jellemzője: nem a büntetendő cselekmény szándékos vagy gondatlan, hanem az elkövetés (az elkövető viszonyulása a cselekményéhez). Maga a Btk. a szándékosság és a gondatlanság meghatározásakor a bűnösség alakzatait sem a cselekményre érti, hanem a cselekmény következményeihez való viszonyulásra. Szándékosan az követi el a bűncselekményt, aki *cselekményének következményeit* kívánja, vagy e *következményekbe* belenyugszik; gondatlanságból pedig az, aki előre látja *cselekményének lehetséges következményeit*, de könnyelműen bízik azok elmaradásában, vagy aki cselekménye lehetséges *következményeit* azért *nem látja előre*, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja (Btk. 7–8. §).

A szándékosság/gondatlanság kizárólag a bűnösség körébe helyezését egyfajta logikai szabályszerűség is indokolja. A szándékosság/gondatlanság megvalósulásának

⁴⁰⁴ Angyal Pál (1920): i. m. 357. o.

⁴⁰⁵ Uo. 359. o.

⁴⁰⁶ A törvény a tudati és akarati/érzelmi oldalból álló szándékosságnak csupán az akarati/érzelmi oldalát kodifikálta.

⁴⁰⁷ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 253. o.

feltétele, hogy az elkövető az elkövetés időpontjában beszámítási képességgel rendelkezzen.⁴⁰⁸ A beszámítási képesség pedig bűnösségi elem. A „*bűncselekmény-fogalom rendszerében a bűnösség a cselekmény tényállásszerűségét és büntető-jogellenességét feltételezi*”⁴⁰⁹, ugyanakkor a „*tényállásszerűség megállapítása [...] a büntető-jogellenesség előfeltétele. Amennyiben egy magatartás nem tényállásszerű, nem is lehet büntető-jogellenes.*”⁴¹⁰ Tehát, ha a szándékosság/gondatlanság tényállási elem is lenne, akkor tévedés esetén a cselekmény nem lenne tényállásszerű, ebből következőleg nem kerülhetne sor jogellenességének vizsgálatára sem. Így viszont nem lehetne tévedésben lévő személy jogtalan támadásáról sem beszélni.

A hatályos Btk. a tudati és akarati/érzelmi oldalból álló szándékosságnak csupán az akarati/érzelmi oldalát kodifikálta.

A Btk. megreformálására 2001 és 2008 között is voltak már törekvések. Ebben az időben több tervezet is napvilágot látott, majd végül sem új Btk., sem új Általános rész nem született, a kodifikációs kudarcot a 2009. évi LXXX. törvény enyhítette.

Az említett tervezetek akként módosították volna a szándékosság fogalmát, hogy „*Szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményét tudva és akarva valósítja meg, illetőleg cselekménye következményeit kívánja, vagy azokba beleszerez*”⁴¹¹. A változtatás indoka, hogy az 1978. évi Btk.-val szemben korábban kritikaként felmerült, hogy az a tudati és akarati/érzelmi oldalból álló szándékosságnak csupán az akarati/érzelmi oldalát kodifikálta. Wiener A. Imre általános részi koncepciójában csak a szándékosság tudati oldalát javasolta törvénybe iktatni.⁴¹² Ezzel szemben felvethető, hogy így szabályozás nélkül maradna az akarati/érzelmi oldal, s így a fogalom ismét féloldalas lenne. A tervezetek a szándékosság mindkét oldalát kodifikálták volna.

Helyeselhető az az elgondolás, hogy a szándékosság fogalma az érzelmi oldal mellett utaljon a szándék tudati oldalára is. A javasolt megoldás azonban – nyelvezeténél fogva – nehezen lett volna értelmezhető. (A jogszabályokat általában is, az alapvető jogokat érintőket pedig különösen úgy kell fogalmazni, hogy az átlagember, azaz akire vonatkozik, megértse őket.) A „cselekményét akarva” fordulattal nincs különösebb probléma, azonban a tudati oldalt törvénybe iktató „cselekményét tudva” kifejezéssel kapcsolatban alappal vetődhet fel egyrészt a magyar nyelvhelyességi szabályoknak való megfelelés törvényi követelménye⁴¹³, másrészt az, hogy miként lehet egy

---

⁴⁰⁸ Uo.

⁴⁰⁹ Uo. 245. o.

⁴¹⁰ Uo. 195. o.

⁴¹¹ A második Tervezet ezen gyakorlatilag csak stilisztikailag változtatott volna, e szerint: „*Szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményét tudva és akarva valósítja meg, és annak következményeit kívánja, vagy azokba beleszerez.*”

⁴¹² Wiener A. Imre (2003d): i. m. 96. o.

⁴¹³ Az akkor hatályos jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény 18. § (2) bek. szerint a jogszabályokat a magyar nyelv szabályainak megfelelően, világosan és közérthetően kell megszövegezni. Az újabb JAt. csupán annyit ír elő, hogy a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie, illetve utal arra, hogy a jogszabályok megalkotásakor biztosítani kell, hogy a jogszabály megfeleljen az

cselekményt tudva elkövetni, miről tudva kell elkövetni stb. A büntetőjog irodalmában a tudati oldal a tények tudatát és a jogellenesség tudatát öleli fel, ez azonban a javasolt szövegből nem derül ki, és az átlagember számára (de akár a jogalkalmazó számára sem) nem értelmezhető. Helyesebb lett volna a szándékosságot akképp megfogalmazni, hogy „szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményét annak ellenére (vagy úgy) követi el, hogy tudja, hogy az tiltott, és cselekményének felismert következményét kívánja, vagy abba belenyugszik”. E fogalommal, és a tervezetek szerinti definícióval kapcsolatban is kiemelendő, hogy a szándékosság fogalmában szereplő „következmény” nem feltétlenül azonos a törvényi tényállásban adott esetben megkövetelt eredménnyel. Ellenkező esetben a jelenleg hatályos Btk. szándékosságfogalma nem lenne alkalmazható az immateriális (tényállásszerű eredményt nem tartalmazó) bűncselekményekre, a tervezetek szándékosságfogalma pedig az eshetőleges szándékkal megvalósuló immateriális bűncselekményekre. Ezt a fogalmi pontosítást megtéve vált volna a tervezetek definíciója alkalmazhatóvá mind a materiális (tényállásszerű eredményt tartalmazó), mind az immateriális bűncselekmények esetére. Így például a segítségnyújtás elmulasztásának alapeseténél az elkövető tudja, hogy segítséget kellene nyújtani a sérült stb. embernek, illetve hogy mulasztása révén annak helyzete rosszabbodhat (tudati oldal), és ezt felismerve vagy belenyugszik abba (érzelmi oldal: eshetőleges szándék), vagy kívánja azt (érzelmi oldal: egyenes szándék).

7.5. Az elvárhatóság

Az elvárhatóság – a bűnösség elemeként – a jogszerű magatartás elvárhatóságát, illetve a jogszerűtlen magatartástól való tartózkodás elvárhatóságát jelenti.

Az elvárhatóság mint bűnösségi elem tekintetében az állapítható meg, hogy általában nemhogy nem tekintik a különböző tankönyvek önálló bűnösségi elemnek, hanem nem is nagyon említik.

Az elvárhatóság bűnösségi elemként kezelését Nagy Ferenc szerint az indokolja, hogy lehetnek olyan helyzetek, amikor az egyébként irányadó közösségi motívumok felmerülésének és uralomra jutásának elmaradása nem tekinthető büntetőjogilag jelentős motivációs hibának, ilyenkor pedig az elkövetéstől való tartózkodás nem várható el. Amiatt, hogy a törvény csupán kevés elvárhatóságot kizáró okot szabályoz, Nagy szerint helytelen lenne az elvárhatóság bűnösségtani szerepét tagadni, mivel „*a bűncselekmény fogalmának minden esetben alkalmaznak kell lennie a bűncselekmény és a nem-bűncselekmény egymástól való elhatárolására, s ehhez adott esetben az elvárhatóság ismérére is szükség van. De helytelen azért is, mivel az elvárhatóság gondolatának a címzettje a jogalkotó is, s a büntetőjog humanizálása érdekében a dekriminalizálást az elvárhatóságot kizáró okok szaporításával is szolgálni lehetne és kellene.*”⁴¹⁴

Alaptörvényből eredő tartalmi és formai követelményeknek, illetve a jogalkotás szakmai követelményeinek [a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 2. § (1) bek., (4) bek. a) és d) pont].

⁴¹⁴ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 254. o.

A Gellér–Ambrus-szerzőpáros tudatosan helyezkedik szembe azzal a voltaképp kevés felfogással, amely a bűnösség elemének tekinti az elvárhatóságot. Pedig a Legfelsőbb Bíróság egy jogegységi határozata is úgy érvel, hogy a bűnösségnek eleme a normának megfelelő magatartás elvárhatósága.⁴¹⁵ A szerzők ismertetik a döntés indokolását, mindazonáltal nem értenek egyet azzal, hogy a bűnösség további eleme lenne a normának megfelelő magatartás elvárhatósága.⁴¹⁶ Véleményük szerint az elvárhatóság a társadalomra veszélyesség tudatának a része.⁴¹⁷ Érvelésük kiindulópontjaként elismerik, hogy a büntetendő cselekmények elkövetésétől mindenki tartózkodni köteles, azt azonban elvetik, hogy lennének olyan helyzetek, amelyekben ezt a büntetőjog felelősség terhével nem várja el. Az elvárhatóság hiánya – nézetük szerint – „*csupán annyit jelent, hogy a jogalkotó erkölcsi, etikai vagy célszerűségi alapon bizonyos, egyébként Btk.-ba ütköző magatartásokat mégsem rendel büntetni*”⁴¹⁸.

Horváth Tibor szerint a bűncselekmény elkövetésétől való tartózkodás elvárhatósága azért nem lehet a bűnösség eleme, mert az általános állampolgári kötelezettség. Ezt a kötelezettséget a bűncselekményt elkövető megszegi, ezt a tényt pedig a bíróság a pszichikai mozzanatok körében vizsgálja. Horváth szerint a dolgok megkettőzését jelentené, ha mindezt a jogalkalmazónak a pszichikai mozzanatok körén kívül is vizsgálnia kellene. Ettől különböző helyzet az, ha a jogalkalmazó azt állapítja meg, hogy az elkövetőtől – az adott körülmények között – nem volt elvárható a bűncselekmény elkövetésétől való tartózkodás. Ez azonban csak kifejezett törvényi rendelkezésen alapulhat. Horváth példája szerint nem jön létre bűncselekmény az elvárhatóság hiánya miatt a jogos védelem és a végszükség egyes eseteiben. Más esetekben a törvényi tényállásban szerepel az elvárhatóság, mint például a segítségnyújtás elmulasztásának esetében.⁴¹⁹

7.6. A motívum és a célzat

A *motívum* és a *célzat* valójában hasonlóak, mint az objektív tényállásszerűség situációs elemei. A legtöbb (legalábbis szándékos) bűncselekményt ugyanis valamilyen motívumból, indíttatásból, célból követik el, valamilyen szükséglet kielégítését valósítják meg. A motívum és a cél azonban a büntetőjogban alapvetően közömbös, néhány – viszonylag kevés – esetben emeli ki a jogalkotó azt a motívumot vagy célzatot, amelyre tekintettel a büntetendő cselekmény elkövetője bűncselekmény miatt kell hogy felelősséggel tartozzon. Mivel e két kategória szorosan az elkövetőhöz, annak szubjektumához kapcsolódik, ezért sorolom ezeket a bűnösség elemei közé.

---

⁴¹⁵ 2/2002. Büntető jogegységi határozat a vámorgazdaság melletti adócsalás büntetőjogi felelősségéről, I. pont.

⁴¹⁶ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 196. o.

⁴¹⁷ Uo. 197. o.

⁴¹⁸ Uo.

⁴¹⁹ Horváth Tibor (2014): i. m. 137. o.

Motívumon azt a szükségletet, illetve vágyat kell érteni, amely az elkövetőt a büntetendő cselekmény elkövetésére készíti, sarkallja, *célzaton* pedig az elkövető cselekményének azt a feltételezett, illetve kívánt eredményét, amelynek elérésére tevékenységével törekszik.

Érdekes és elgondolkodtató okfejtést vezet le a Gellér–Ambrus-szerzőpáros a célzat és a bűnösség összefüggéséről. Általánosan elismert tétel, hogy a célzat egyenes szándékot feltételez. Ezzel szemben a szerzők állítása szerint „*nem zárható ki, hogy a tényállás egyes elemeire vonatkozóan csupán eshetőleges szándék terjed ki a speciális célzat (például haszonszerzési célzat) egyidejű jelenléte mellett*”⁴²⁰. Érvelésük szerint az egyenes szándéktól eltérően a célzat „*túlnyúlik a törvényi tényállás tárgyi oldalán, tényleges realizálása nem szükséges a bűncselekmény teljes befejezéséhez*”⁴²¹. Példájuk szerint a bolti lopás akkor is befejezett, ha az elkövetőt a kijáratnál a biztonsági őr feltartóztatja, és tőle az ellopott árucikket visszaveszi, ez esetben pedig az eltulajdonítási célzat realizálására nem kerülhet sor. Azaz a szerzők a célzat realizálását a lopás befejezetté válásához fő szabályként nem kívánják meg.

Az általam vázolt rendszer is ugyanezre a következtetésre vezet, azonban némiképp más magyarázattal. A motívumot és a célzatot nem tényállási elemnek, hanem a bűnösség elemének tekintem. Ebből következően a bűncselekmény befejezetté válásához nem szükséges fennállniuk, ahhoz elegendő (és egyben szükséges) az objektív tényállásszerűségnek megvalósulnia. A bűnösségi követelménynek, azaz adott esetben a motívumnak vagy a célzatnak, a bűncselekmény miatti felelősséghez szükséges fennállnia.

---

⁴²⁰ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 235. o.

⁴²¹ Uo.

VII. A vegyes bűnösség

A bűncselekményeket alapvetően szándékos vagy gondatlan bűnösségi alakzattal lehet megvalósítani. *Vegyes bűnösségről* általánosan akkor beszélünk, ha egy adott bűncselekmény vonatkozásában a tényállási elemek egy részére az elkövető szándékossága, más részére a gondatlansága terjed ki. Mivel a definíció egyszerűsége ellenére meglehetősen ellentmondásos felelősségtani területről van szó, érdemes áttekinteni a jogirodalmi álláspontokat.

1. Az újabb jogirodalmi álláspontok

A) Gellér Balázs és Ambrus István a vegyes bűnösséggel a tényállás alanyi (szubjektív) elemei körében foglalkoznak, azonban már a bűncselekmény fogalmának ismeretése során, a bűnösségi elem tárgyalásakor kijelentik, hogy az eredmény szerint súlyosabban minősülő, „vegyes bűnösségű” bűncselekményi alakzatok a jogkövetkezmények szempontjából a szándékos bűncselekmények közé tartoznak.⁴²²

A vegyes bűnösséget – legalábbis az *alaptényállás tekintetében* értelmezve – nem szűkítik le a szándékos és gondatlan tényállási elemek keveredésére, hanem idetartozónak tekintik a szándék különböző formáit az ugyanazon bűncselekmény több tényállási eleme vonatkozásában. Így vegyes bűnösségről van szó akkor is, ha csalás esetén a megtévesztésre (elkövetési magatartás) az elkövető egyenes szándéka, a kár okozására (eredmény) viszont csupán eshetőleges szándéka terjed ki.⁴²³

A *minősített eset tekintetében* jelentkező vegyes bűnösség kapcsán határozzák meg a praeterintentionalis (szándékon túli) bűncselekmények körét. A szerzők szerint azok a bűncselekmények tartoznak ide, amelyeknél a minősített eset és az alapeset bűnössége elkülönülhet egymástól, ilyenkor az alapeset elkövetése szándékos, és az eredményre mint a bűncselekmény minősítő körülményére terjed ki a gondatlanság. Példának a halált okozó testi sértést említik.

Később – még ugyanebben a körben – egyrészt azt állítják, hogy amennyiben a minősítő körülmény eredmény, a Btk. 9. §-a alapján a gondatlanság is elegendő a minősített eset szerinti felelősségre vonáshoz, másrészt hogy azokban az esetekben jön létre praeterintentionalis bűncselekmény, amikor az alapeset tekintetében szükségszerűen szándékosság, a minősített eseti eredményre pedig szükségszerűen gondatlanság terjed ki.⁴²⁴ Az ismertetett állítások azonban nem teljesen fedik egymást: nem mindegy ugyanis, hogy elegendő, vagy szükségszerű-e a gondatlanság.

B) Belovics Ervin tankönyvében a vegyes bűnösséggel rendszertanilag a bűncselekmény alanyi oldala, a szubjektív tényállási elemek körében foglalkozik. Ennek

---

⁴²² Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 194. o.

⁴²³ Uo. 244. o.

⁴²⁴ Uo.

során ismerteti az alapeseti, illetve a minősített esetek vonatkozásában jelentkező vegyes bűnösség megítélését.

A *minősített esetek tekintetében* jelentkező vegyes bűnösség kapcsán a Btk. 9. §-ában megfogalmazott szabályt ismerteti, bár nem teljesen következetesen. Előbb azt állítja, hogy akkor, ha a szándékos bűncselekmény minősítő körülménye eredmény, a minősített bűncselekmény vagy úgy jöhet létre, hogy a szándékosság a maga egészében átfogja az alapesetet, és a minősített esetet is, vagy „[a] szándékosság a maga teljességében átfogja az alapesetet, azonban a minősített eset tekintetében csak gondatlanság terheli az elkövetőt”⁴²⁵. Utóbbi körben (a következő mondatban) hivatkozik a Btk. 9. §-ára, amely szerint az eredményhez mint a bűncselekmény minősítő körülményéhez fűzött súlyosabb jogkövetkezmények akkor alkalmazhatók, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terheli. Példaként a halált okozó testi sértést hozza fel. A probléma azonban az, hogy az első állításából az következik, hogy a tárgyalt esetben csak gondatlanság terhelheti az elkövetőt, a törvény azonban nem ezt állítja, hanem, hogy legalább gondatlanságnak kell terhelnie, a halált okozó testi sértés pedig olyan bűncselekmény, amely esetén a minősítő eredmény tekintetében az elkövetőt nem terhelheti más, csak és kizárólag gondatlanság. Belovics tehát látszólag nem számol azzal, hogy vannak olyan bűncselekmények, amelyek esetén a minősítő eredmény tekintetében elegendő, hogy az elkövető gondatlansága áll fenn, de fennállhat a szándékossága is, erre utal a törvény a „legalább gondatlanság terheli” szövegrésszel [például maradandó fogyatékoságot okozó (könnyű) testi sértés], de vannak olyan bűncselekmények is, amelyek esetén csak gondatlanság terhelheti az elkövetőt (halált okozó testi sértés).

Praeterintencionális bűncselekményeknek azokat nevezi, amelyek tekintetében a szándékosság a maga teljességében átfogja az alapesetet, a minősített eset tekintetében azonban csak gondatlanság terheli az elkövetőt.⁴²⁶

A probléma itt is hasonló, mint az előzőekben említett felfogásnál: dogmatikailag nem mindegy, hogy elegendő, vagy szükségszerű-e a gondatlanság.

C) Földvári József halála után a pécsi jogi karon új büntetőjogi tankönyv jelent meg. Ez sok tekintetben a néhai professzor tanaira épül, sok esetben azonban adós marad saját álláspont kialakításával. Éppen ezért, az új könyv eredményeinek rövid ismertetése után érdemesnek tartom az iskolaalapító Földvári József megálapításait, nézeteit ismertetni, tekintve, hogy azoknak a mai napig ható érvényük van, ma is hivatkozási alapul szolgálnak.

A bűncselekmény alanyi elemei között, az eredményért való felelősség cím alatt tárgyalja Balogh Ágnes a vegyes bűnösség kérdését. Alaptétele az, hogy amennyiben az elkövető szándéka kiterjed az alapeseti tényállási ismérvekre, a minősítő eredményt azonban csak a gondatlanság fogja át, a bűncselekmény minősített esete vegyes bűnösség mellett valósul meg. Ennek két csoportja lehetséges.

---

⁴²⁵ Belovics Ervin (2017): i. m. 202. o.

⁴²⁶ Uo. 202–203. o.

Az elsőbe azok a bűncselekmények tartoznak, amelyeknél a szándék fogalmilag kiterjedhet a minősítő körülményre is, az adott esetben azonban a minősítő eredményt csak a gondatlanság fogja át. Vegyes bűnösség esetén a bűncselekmény megállapításának feltétele az eredmény tényleges bekövetkezése. Amennyiben ez elmarad, de létrejöhetett volna, az eredmény előidézésének lehetősége akkor sem írható az elkövető terhére, ha e lehetőségre a gondatlansága kiterjedt. Ebből következően, a vegyes bűnösségű bűncselekményeknek nincs kísérletük. A másik csoportba azok a bűncselekmények tartoznak, amelyeknél a törvény a minősítő eredményre kiterjedő szándékot kifejezetten kizárja. Ezek a bűncselekmények Balogh szerint a „szándékon túli eredményű” („praeterintencionális”) bűncselekmények.

Földvári József a bűncselekmény alanyi elemei körében kifejtett értelmezésében a praeterintencionális bűncselekmények jellemzője az, hogy *„az elkövető szándékos cselekményével olyan következményeket is előidéz, amelyek kívül esnek a szándékosság körén. Lényegében tehát vegyes bűnösség jellemzi a bűncselekmények elkövetőit: meghatározott pontig szándékosság, azon túl gondatlanság forog fenn.”*⁴²⁷ A praeterintencionális bűncselekmények esetén az elkövetőt az eredmény tekintetében csak gondatlanság terhelheti, szándékosság soha; a szándékosság csak az alaptényállás keretei között állhat fenn.⁴²⁸

D) A miskolci tankönyvben *Görgényi Ilona* a vegyes bűnösség kapcsán megkülönbözteti a tágabb értelemben vett vegyes bűnösséget a vegyes bűnösséggel is elkövethető, illetve a kizárólag vegyes bűnösséggel megvalósuló (praeterintencionális) bűncselekményektől.

Tágabb értelemben vett vegyes bűnösségről van szó abban az esetben, amikor az alaptényállási eredményre az elkövető gondatlansága, a többi alaptényállási elemre pedig a szándékossága áll fenn. Erre az esetre a Btk. 9. § nem vonatkozik, ilyenkor a bűncselekmény gondatlannak minősül.⁴²⁹

A Btk. 9. §-a azokra az esetekre vonatkozik, amikor a szándékos alaptényálláshoz minősített esetként eredmény kapcsolódik. Amikor a szándékos alaptényálláshoz kapcsolódó minősítő eredményt az elkövető gondatlansága okozza, vegyes bűnösség jön létre. A Btk. 9. §-ában szereplő „legalább” kitétel azonban azt jelenti, hogy e minősítő eredményre kiterjedhet az elkövető szándéka is. Az ebbe a körbe tartozó bűncselekmények, mint például az életveszélyt okozó testi sértés, *vegyes bűnösséggel is elkövethető bűncselekmények.*

A *praeterintencionális bűncselekmények* azok, amelyek kizárólag vegyes bűnösséggel követhetők el, ezekben az esetekben a minősítő eredményre az elkövetőnek csak a gondatlansága terjedhet ki (halált okozó testi sértés, limitált veszélyeztetési szándékkal megvalósuló bűncselekmények).

Görgényi kitér arra a problémakörre, hogy el szükséges dönteni, hogy a vegyes bűnösségű bűncselekmények a szándékos vagy a gondatlan bűncselekményekkel

---

⁴²⁷ Földvári József (2006): i. m. 124. o.

⁴²⁸ Uo. 125. o.

⁴²⁹ Görgényi Ilona: i. m. 169. o.

„egyenértékűek-e”. Állítása szerint abban egyetértés van, hogy a jogkövetkezmények szempontjából e bűncselekmények a szándékos bűncselekmények jogi sorsát osztják. Utal azonban arra is, hogy a minősítés szempontjából többen gondatlan bűncselekménynek tekintik. Végül felveti, hogy maga a Btk. is nyitva hagy bizonyos kérdést, midőn mellőzi a halált okozó testi sértés büntetési vagy vétségi megjelölését.⁴³⁰

E) A szegedi büntetőjogi iskola a vegyes bűnösséget a tényállásszerűsége (diszpozíciószűrszerűsége) belül, a szubjektív tényállási elemek körében tárgyalja. A vegyes bűnösséget a legáltalánosabb értelemben akként határozza meg, hogy az objektív tényállási elemek egy részére a szándékosság, más részére a gondatlanság terjed ki.⁴³¹ Helyesen állapítja meg Nagy Ferenc, hogy „*a büntetőjog rendszerében [...] valamely cselekmény vagy szándékos vagy gondatlan*”, azzal azonban nehéz azonosulni, hogy a vegyes bűnösségű bűncselekmények egy része a gondatlan deliktumok sajátos változatát alkotja, más része pedig a szándékos bűncselekmények jogi sorsát osztja.⁴³²

Nagy különbséget tesz aszerint, hogy a vegyes bűnösség az alaptényállás, vagy a minősítő körülmények szintjén jelentkezik-e. Az *alaptényállás szintjén*, ha annak valamelyik ismérvére a gondatlanság terjed csupán ki, az egész bűncselekmény gondatlannak minősül. Ha a *minősítő körülmény* úgynevezett egyéb objektív ismérv, a szándékosságnak ezt át kell fognia, gondatlanság esetén e súlyosabb körülmény nem írható az elkövető terhére. *Szoros értelemben vett vegyes bűnösségről* van szó akkor, ha „*a szándékos bűncselekmény minősítő körülménye eredmény, amire az elkövetőnek adott esetben csupán a gondatlansága terjedt ki*”⁴³³. Nagy szerint az esetek többségében nem szükséges, de lehetséges, hogy a minősítő eredményt az elkövető szándéka is átfogja: az ilyen minősített alakzatok akkor valósulnak meg vegyes bűnösséggel, ha a súlyosabb eredményre in concreto csak a gondatlanság terjed ki. Mindemellett létezik olyan minősített alakzat, amely másként, mint vegyes bűnösséggel meg sem valósítható. Ilyen, csakis vegyes bűnösséggel elkövethető bűncselekmény a halált okozó testi sértés.⁴³⁴

Végezetül megjegyzi Nagy, hogy a szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmények (vitatott módon) általában a szándékos bűncselekmények jogi sorsát osztják, így például akkor is minősülhetnek büntetettnek, ha a szándékos alapcselekmény vétség.⁴³⁵

2. Saját álláspontom

A bűncselekményeket alapvetően szándékos vagy gondatlan bűnösségi alakzattal lehet megvalósítani. *Vegyes bűnösségről* általánosan akkor beszélünk, ha egy adott bűncselekmény vonatkozásában a tényállási elemek egy részére az elkövető

---

⁴³⁰ Uo. 168–169. o.

⁴³¹ Nagy Ferenc (2014a): i. m. 189. o.

⁴³² Uo.

⁴³³ Uo. 190. o.

⁴³⁴ Uo. 191. o.

⁴³⁵ Uo.

szándékossága, más részére a gondatlansága terjed ki. Vannak olyan bűncselekmények, amelyek *potenciálisan* elkövethetők vegyes bűnösséggel is, illetve amelyek tényállásánál *szükségképpen* csak vegyes bűnösséggel követhetők el. Ez utóbbi esetkört nevezhetjük *szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekményeknek*.

Fontos megemlíteni, hogy a *praeterintencionális bűncselekmény* nem azonos a szoros értelemben vett vegyes bűnösséggel. A praeterintencionális bűncselekményeket már akkor is ismerte a büntetőjog tudománya, amikor nem volt még szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmény. Az előbbi voltaképpen azt jelenti, hogy az elkövető felelősségét olyan eredmény határozza meg, amely a szándékán túl következett be.

Azokat a bűncselekményeket, amelyek esetén az eredmény meghaladja az elkövető szándékát, legelőször az olasz praktikusok⁴³⁶ illeték praeterintencionális bűncselekmények elnevezéssel. Az ilyen deliktumok megítélésének alapja egészen a XX. századig az a tétel volt, hogy aki a jogtalanság talajára lép, viselje annak minden következményét (qui in re illicita versatur, tenetur etiam pro casu⁴³⁷). A praeterintencionális bűncselekmények köre arra vonatkozik, amikor az elkövető magatartása szándékos, azonban a bekövetkezett súlyosabb eredményt nem látta előre. A francia és a korábbi olasz terminológia szerinti határozatlan szándéktól az különbözteti meg, hogy utóbbi esetben az elkövető a súlyosabb eredményt előre látja, de nem akarja annak bekövetkezését.⁴³⁸

Hazai viszonylatban a praeterintencionális bűncselekmények körét az eredmény folytán minősülő, azaz az olyan bűncselekményekre értették, amelyeknél az elkövető felelősségét a bűnösségén túlterjedve az okozatosság alapozta meg.⁴³⁹ Heller Erik mindezt úgy fogalmazta meg 1945-ben: „*[e]gyes szándékos bűncselekmények esetén a törvény a sértettnek a szándékosan előidézett eredménnyel okozati összefüggésben álló további jogsérelmét tudja be minősítő körülményül, mégpedig tekintet nélkül arra, hogy arra nézve terheli-e a büntettest gondatlanság, vagy sem (praeterintencionális bűncselekmények)*”⁴⁴⁰.

A hazai jogszabályi környezetet tekintve az 1961-es Btk. hatálybalépése előtt, az elkövető objektív alapon (az okozatosság folytán) felelt ezért a körülményért. Az 1961-es Btk.-val lépett életbe a bűnösségi elv: az elkövető immár csak akkor felelt a súlyosabb eredményért, ha arra legalább a gondatlansága kiterjedt. Az azonban nem szükségszerű, hogy csak a gondatlansága terjedhet ki. Így például az életveszélyt okozó testi sértés esetén e minősítő eredményre kiterjedhet az elkö-

---

⁴³⁶ Az olasz praktikusok a XVI. században tevékenykedő büntetőjogászok voltak, képviselőik közül kiemelendő *Prosper Farinacius* (1544–1614; olasz jogtudós, padovai jogtanár, majd procurator fiscalis, fő műve: *Praxis et Theorica criminalis*), illetve *Julius Clarus* (1525–1575; olasz római katolikus büntetőjogász).

⁴³⁷ Pierre Bouzat – Jean Pinatel: *Traité de droit pénal et de criminologie*. Dalloz, Paris, 1963, p. 188.

⁴³⁸ Francesco Carrara: i. m. 184. o.; illetve Line Teillot – Pascale Urbansky: *Droit pénal général*. Bréal, 2002, pp. 78–79.

⁴³⁹ Heller Erik (1945): i. m. 151–152. o.

⁴⁴⁰ Uo. 149., 151–152. o.

vető szándéka, de a gondatlansága is, és ez utóbbi esetben lesz a bűncselekmény vegyes bűnösségű, azonban nem szoros értelemben vett, hanem potenciálisan vegyes bűnösségű bűncselekmény.

Összefoglalva, míg a praeterintentionális bűncselekmények köre magában foglalja (foglalta) a bűnösségen túli felelősséget is, addig a vegyes bűnösségű bűncselekmények esetén az elkövető felelősségéhez szükség van arra, hogy a minősítő eredményre legalább a gondatlansága kiterjedjen (nullum crimen sine culpa). A szoros értelemben vett vegyes bűnösség pedig ennél is szigorúbb felelősségi követelményt támaszt. A szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmények ugyanis azok, amelyek alapesetére az elkövetőnek csak a szándékossága, a minősítő eredményre pedig csak és kizárólag a gondatlansága terjedhet ki.

A vegyes bűnösséget alapvetően két szinten lehet vizsgálni.

a) Az *alaptényállás* vonatkozásában azt lehet megállapítani, hogy amennyiben annak valamelyik elemére (tipikusan az elkövetési magatartásra vagy az eredményre) az elkövető gondatlansága terjed ki, az egész bűncselekmény gondatlannak minősül. Az alaptényállás tekintetében vegyes bűnösségű bűncselekmények mindig potenciálisan vegyes bűnösségű bűncselekmények, mivel nem szükségszerű, azaz a tényállás szerkezetéből nem következik az, hogy a tényállási elemekre eltérő bűnösségi alakzatnak kellene kiterjednie, hanem elképzelhető, hogy minden tényállási elem egyaránt gondatlan.

Adott esetben azonban előfordulhat, hogy az alapeseti vegyes bűnösségű bűncselekmény szándékos elkövetési magatartásához – gondatlan eredmény mellett – más személy büntetést érdemlő cselekménye kapcsolódik. Így például, ha a személygépkocsi utasa arra bírja rá a sofőrt, hogy a piros lámpa ellenére hajtson át a kereszteződésen, aki ennek hatására így cselekszik, és közlekedési balesetet okoz. Kétségtelen, hogy a sofőr a közúti baleset okozásának [Btk. 235. § (1) bekezdés] tetteseként tartozik felelősséggel, azonban a „rábíró” utas de lege lata semmilyen címen nem tehető felelőssé. (A bűncselekményben való közreműködés okozati összefüggésére és az elkövetési magatartásra való szándékos rábírára tekintettel igazságosnak tűnhet azonban annak az elkövetőnek a büntetőjogi felelősségre vonása, akinek az eredmény okozásában jelentős szerepe van.)

b) A vegyes bűnösség a *minősítő körülmények* tekintetében is értelmezhető.

A minősítő körülmények alapvetően három csoportba sorolhatók: képezhetnek eredményt, eredményen kívüli úgynevezett egyéb objektív ismérvet, végül szubjektív ismérvet.

ba) Úgynevezett *egyéb szubjektív ismérv* például a nyereségvágy [Btk. 160. § (2) bek. b) pont], ami tényállástani értelemben motívum, vagy az aljas cél [Btk. 160. § (2) bek. c) pont], ami tényállástani értelemben célzat. A motívum szándékosságot, a célzat pedig kimondottan egyenes szándékot követel meg az elkövető részéről.

bb) Amennyiben a minősítő körülményt képező tényállási elem *úgynevezett egyéb objektív ismérv*, az ezért való felelősséghez az szükséges, hogy azt az elkövető szándéka átfogja. Amennyiben e körülményre az elkövetőnek csupán a gon-

datlansága terjed ki, a minősítő körülményért nem, csupán az alaptényállás megvalósításáért tartozik felelősséggel. (Meg kell említeni, hogy mint láthattuk, léteznek olyan egyéb objektív ismérvek tekinthető minősítő körülmények, amelyek nem sorolhatók be a tényállási elemek alá. Az ezek miatti büntetőjogi felelősség feltétele a körülményről, vagy a körülmény bekövetkezésének lehetőségéről való tudomás. A bűnösségi alakzatok ezekben az esetekben voltaképp nem értelmezhetők.)

bc) Amennyiben a minősítő körülmény *eredmény*, az ezért való felelősségre alapvetően a Btk. 9. §-a⁴⁴¹ alkalmazandó, amelynek értelmében az szükséges, hogy a minősítő körülményt képező eredményt az elkövetőnek legalább a gondatlansága átfogja. Itt azonban további megkülönböztetést kell tenni. Vannak olyan bűncselekmények, amelyek minősítő körülményt képező eredményre kiterjedhet az elkövető szándékossága, illetve gondatlansága is. E bűncselekmények tehát *potenciálisan vegyes bűnösségűek*, mivel ha a minősítő eredményre az elkövető szándéka terjed ki, valójában nincs szó vegyes bűnösségről. Ilyen bűncselekmény például az életveszélyt okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bek.].

Ezzel szemben a *szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmények* jellemzője az, hogy alaptényállásukra az elkövető szándékának kell kiterjednie, a minősítő eredményre pedig kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Erre szolgál például a halált okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bek.].

3. Stádiumok és elkövetők a vegyes bűnösségű bűncselekményekben

A vegyes bűnösség meghatározása után érdemes foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy az ilyen bűncselekmények *szándékosnak vagy gondatlannak minősülnek-e*, illetve a válasznak milyen következménye van a *stádiumok* (főként a kísérlet) és a *többes elkövetői minőség* (részesség, társtettség) vonatkozásában.

3.1. Korábbi jogirodalmi álláspontok

A) Wiener A. Imre a korábbi Btk. (1978. évi IV. törvény) 15. §-ából azt a következtetést vonta le, hogy a vegyes bűnösségű bűncselekményeknek az a változata, amikor az alapeset csak szándékos elemet tartalmaz, a minősített esetben írt eredményre pedig az elkövetőnek a gondatlansága terjed ki, *szándékos bűncselekménynek minősül*.⁴⁴² Az ilyen bűncselekményben való kísérletet nem, az elkövetői minőséget pedig csupán a társtettség körében vizsgálta, és arra a következtetésre jutott, hogy ha a közös elkövetés tudata a szándékos bűncselekményi részre a több tettesnél megállapítható, és a gondatlanság mindegyik elkövetőnél külön-külön szintén fennáll, akkor társtettség valósul meg.⁴⁴³

⁴⁴¹ Ez a szabály az 1961. évi V. törvény óta érvényesül a magyar büntetőjogban.

⁴⁴² Wiener A. Imre (2003a): i. m. 80. o.

⁴⁴³ Wiener A. Imre: A bűncselekmény elkövetői. In: Wiener A. Imre (szerk.) (2003): i. m. 107. o.

B) Békés Imre szerint vegyes bűnösség akkor jön létre, ha az alapeseti törvényi tényállási elemeket a tettes szándéka, a minősítő eredményt pedig a gondatlansága fogja át. Ehhez képest a „praeter intentionalis” bűncselekmények azok, amelyek esetén a vegyes bűnösség kényszerű: a minősítő eredményre csak a gondatlanság terjedhet ki.⁴⁴⁴

A *kísérlet* fogalmi kizártsága tekintetében kiemelte a gondatlan bűncselekmények mellett a vegyes bűnösségű bűncselekményeket és ezen belül a praeter intentionalis deliktumokat is.⁴⁴⁵

A *társtettség* tárgyalása során Békés úgy foglalt állást, hogy a szándékon túli eredményű (praeter intentionalis) bűncselekmények jogi sorsuk szerint *szándékos* deliktumok.⁴⁴⁶ (Ennek következményét a kísérlet esetén nem vonta le!) A magyar joggyakorlat alakulására hivatkozva rögzítette, hogy a szándékon túli eredményű bűncselekmények is elkövethetők társtettségben. Ennek a feltétele azonban, hogy az elkövetőtársak szándékegységben kövessék el a testi sértést, gondatlanságuk pedig egyenként átfogja a súlyosabb eredmény bekövetkezésének a lehetőségét.⁴⁴⁷

A *felbujtás* kapcsán arra jutott, hogy a túllépés esetét kivéve kizárt a felbujtás a szándékon túli eredményű bűncselekményre, a felbujtó ugyanis fogalmilag nem bírhatja rá a tettést arra, hogy az alapesetre kiterjedő szándék, és a minősítő eredményt átfogó gondatlanság mellett kövesse el a cselekményét.⁴⁴⁸ Ennek némiképp ellentmond, legalábbis nem könnyen magyarázható, hogy Békés szerint a tettes mennyiségi túllépéséért a felbujtó felelőséggel tartozik, így ha a felbujtó a tettést súlyos testi sértésre kívánta rábírní, a bántalmazás azonban a sértett halálát okozza. Ennek magyarázatát Békés nem a Btk. 15. §-ából vezette le, hanem abban találta, hogy a halált okozó testi sértés a testi sértés minősített esetét képezi, és a testi sértés lehetséges következményei a felbujtói magatartással nem határolhatók körül előzetesen.⁴⁴⁹

A *bűnsegély* kapcsán arra utalt, hogy mivel a joggyakorlat a szándékon túli eredményű bűncselekményben lehetségesnek tartja a társtettséget, ebből okszerűen következik, hogy az elkövetésnél jelen lévő bűnsegéd is felelőssé tehető a „praeter intentionalis” bűncselekményben való részvételért, ha a bántalmazás láttán arra kellene és lehetne gondolnia, hogy a sértett elleni támadás halálos eredményre vezethet. A szándékon túli eredményű bűncselekmények esetén a bűnsegédet is ugyanaz a bűnösség jellemzi, mint a tettést vagy a társtettest: az alapeseti tényállási elemekre kiterjedő szándékosság, és az eredmény lehetőségét átfogó gondatlanság.⁴⁵⁰

---

⁴⁴⁴ Békés Imre : A bűncselekmény és az elkövető. In: László Jenő (szerk.): A Büntető Törvénykönyv magyarázata. KJK, Budapest, 1986, 59. o.

⁴⁴⁵ Uo. 63. o.

⁴⁴⁶ Uo. 73. o.

⁴⁴⁷ Uo. 73–74. o.

⁴⁴⁸ Uo. 77. o.

⁴⁴⁹ Uo.

⁴⁵⁰ Uo. 79. o.

C) Tokaji Géza a vegyes bűnösség kapcsán abból indult ki, hogy a büntetőjog rendszerében valamely bűncselekmény vagy szándékos, vagy gondatlan. A vegyes bűnösségű bűncselekmények besorolása ebben a tekintetben attól függ, hogy a vegyes bűnösség az alaptényállás szintjén, vagy a minősítő eredmény tekintetében áll-e fenn. Az *alaptényállás* tekintetében megvalósuló vegyes bűnösség esetén a bűncselekmény *gondatlannak minősül*.⁴⁵¹ A *szoros értelemben vett vegyes bűnösségű* bűncselekmények azonban a *jogkövetkezmények tekintetében a szándékos* bűncselekmények jogi sorsát osztják, így például büntettnek is minősülhetnek.⁴⁵² Sajnálatos módon nem nehéz észrevenni az ezen állításban rejlő bizonytalanságot. Míg az alapeseti vegyes bűnösség esetén a bűncselekmény gondatlan *minősítéséről* szólt Tokaji, a minősítő eredményt érintő vegyes bűnösség esetén *jogkövetkezményről*. A kettő a büntetőjogi dogmatikában nem ugyanazt jelenti. A kiinduló tételből következően azonban itt szándékos minősítésre kellene gondolni. Szintén bizonytalanságra utal a feltételes mód a büntetési jelleget tekintve. Egyértelműbb és tisztább lett volna kijelenteni, hogy (amennyiben azt a büntetési tétel is lehetővé teszi) büntettnek minősül az ilyen bűncselekmény.

A *kísérlet* és a vegyes bűnösség viszonya kapcsán Tokaji arra utalt, hogy az uralkodó felfogás szerint a Btk. 15. §-ának alkalmazási körébe tartozó, és in concreto is vegyes bűnösséggel megvalósuló bűncselekmények viszonylatában a kísérlet fogalmilag kizárt, mivel e bűncselekmények minősítő körülményt képező eredményére az elkövetőnek csupán a gondatlansága terjed ki. Ezzel szemben Tokaji ahhoz a jogirodalmi irányzathoz csatlakozott, amely kivételt enged e tétel alól abban az esetben, amikor már a kísérleti cselekményből bekövetkezik a minősítő körülményt képező eredmény. Ennek értelmében, ha a magzatelhajtás szándékkal előidézett koraszülés esetén az újszülött életben marad, az anya viszont meghal, nem tagadható a halált okozó magzatelhajtás kísérlete.⁴⁵³

A *társtettség* tekintetében akként foglalt állást, hogy a minősítő körülményt megvalósító eredmény tekintetében a Btk. 15. § értelmében a társtettes részéről is elegendő a gondatlanságnak kiterjednie.⁴⁵⁴

A *részesség* kapcsán alaptételül azt állította, hogy nemcsak a (tettesi) alapcselekménynek kell szándékosnak lennie, hanem a részesség is szándékos közreműködést tételez fel. Ez után azonban arra a következtetésre jutott, hogy mivel a Btk. 15. §-a – amely szerint az eredményhez mint a bűncselekmény minősítő körülményéhez fűzött súlyosabb jogkövetkezmények akkor alkalmazhatók, ha az *elkövetőt* az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terheli – az elkövető kifejezést használja, ebből kétségtávolú az következik, hogy a benne foglalt rendelkezés a részesekre is vonatkozik. (Az akkori Btk. 19. §-a értelmében *elkövetők a tettesek és a részesek*).⁴⁵⁵

---

⁴⁵¹ Tokaji Géza: i. m. 237. o.

⁴⁵² Uo. 240. o.

⁴⁵³ Uo. 314. o.

⁴⁵⁴ Uo. 362. o.

⁴⁵⁵ Uo. 367. o.

D) Földvári József a *kísérlet* kapcsán abból indult ki, hogy a törvény kifejezetten korlátozza a kísérlet megállapításának lehetőségét a szándékos bűncselekményekre. Ez a professzor szerint a „dolog lényegéből” is következik: valamit megkísérelni csak az tud, aki azzal a „valamivel” tisztában van.⁴⁵⁶ Földvári szerint abból, hogy a kísérlet fogalmi eleme a szándékosság, az következik, hogy kizárt a kísérlet a gondatlan, illetve a „praeterintencionális” bűncselekményeknél.⁴⁵⁷

A *társtettség* és a *részesség* kapcsán a *lex specialis derogat legi generali* elvére hivatkozva azt állította, hogy a Btk. 15. és 19. §-ának összevetéséből nyelvtani értelmezés szerint valóban az következik, hogy nem kizárt társtettség és részesség a szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekményekben, azonban a törvény mind a társtettség, mind a részesi alakzatok meghatározásánál kifejezetten szándékos bűnösséget követel meg. A praeterintencionális bűncselekményben van ugyan szándékos mozzanat (emiat tekintendő a jogkövetkezmények szempontjából szándékos bűncselekménynek), de ahol a minősítés feltétele a szándékosság, ott e bűncselekmények nem jöhetnek számításba.⁴⁵⁸

Az „elkövetők” általános kitételéből tehát a 15. § alkalmazásában egy speciális rendelkezés, a szándékosság követelménye veszi ki a társtettséget és a részességet. Ebből következően az említett elkövetői alakzatok csak szándékos bűncselekményben (szándékos bűncselekményi részben) valósulhatnak meg.⁴⁵⁹

3.2. Újabb jogirodalmi álláspontok

A) Belovics Ervin azt tanítja, hogy a praeterintencionális bűncselekmények „*dogmatikai szempontból általában szándékos deliktumnak minősülnek, így például lehetséges a társtettesi elkövetésük. Bizonyos dogmatikai következmények vonatkozásában viszont a gondatlan bűncselekmények sorsát osztják, így például kizárt a kísérletük.*”⁴⁶⁰ A két állítást olvasva alappal vethető fel, hogy Belovics nem vonja le következetesen a társtettség és a kísérlet közötti dogmatikai összefüggés konzekvenciáját. Másutt helyesen utal arra, hogy egyértelmű korreláció van a stádium, illetve a tettesi minőség között (aki a bűncselekmény végrehajtását nem kezdi meg, tettessé sem válhat)⁴⁶¹, illetve kijelenti, hogy társtettség csak olyan bűncselekmény vonatkozásában jöhet létre, amelynek nem kizárt a kísérlete⁴⁶². Mindebből az következne, hogy olyan bűncselekmény vonatkozásában, amelynek kizárt a kísérlete, nem merülhet fel a társtettesi közreműködés lehetősége.

Nem szerez érvényt a részesség járulékos jellegének ismertetése során tett azon megállapításának sem, hogy a praeterintencionális bűncselekmények tekintetében azért nem jöhet létre részesség, mert a részességre vonatkozó törvényi

---

⁴⁵⁶ Földvári József (2006): i. m. 184. o.

⁴⁵⁷ Uo. 185. o.

⁴⁵⁸ Uo. 199. o.

⁴⁵⁹ Uo. 199., 203. o.

⁴⁶⁰ Uo. 202–203. o.

⁴⁶¹ Uo. 341. o.

⁴⁶² Uo. 350., 352. o.

rendelkezések egyértelműen szándékosságot követelnek meg, azaz a vegyes bűnösség a részességhez nem elégséges.⁴⁶³ A társtetteség törvényi meghatározása ugyanis szintén és egyértelműen a szándékos bűncselekményekre korlátozza ezen elkövetői minőség megvalósulását.

B) Az ELTE büntetőjogi tanszékének oktatói, Gellér Balázs és Ambrus István, a joggyakorlatot veszik figyelembe az eredmény szerint súlyosabban minősülő vegyes bűnösségű bűncselekményekhez kapcsolódó társtettesi és részesi alakzatok lehetőségének tárgyalása során. Ennek megfelelően állítják azt, hogy e bűncselekmények a jogkövetkezmények szempontjából szándékosan elkövetett bűncselekménynek tekintendők, és „ezen okból” társtetteségben is elkövethetők. Ez után, szintén a joggyakorlatra hivatkozva tudjuk meg, hogy vegyes bűnösség esetén nem kerülhet sor kísérlet megállapítására.⁴⁶⁴ Amennyiben viszont szándékos bűncselekménynek kell tekinteni, akkor ennek a konzekvenciáját le kellene vonni minden olyan esetben, ahol a törvényi feltétel a szándékos bűncselekmény megvalósulása.

Később, a *kísérlet* tárgyalása során azt állítják, hogy kizárt a kísérlet az alapeseti vegyes bűnösségű bűncselekményekben, mivel e bűncselekmények minden vonatkozásban (bűncselekménytani szempontból is) gondatlan bűncselekménynek minősülnek.⁴⁶⁵ Nem tekintik ugyanakkor kizártnak a kísérletet bizonyos minősített eseti vegyes bűnösséggel megvalósuló bűncselekmény viszonylatában.⁴⁶⁶ Álláspontjuk szerint azt, hogy e tényállások a bűncselekménytani vonatkozásában a szándékos vagy a gondatlan bűncselekmények sorsát osztják-e, esetenként kell eldönteni. Véleményük szerint a kísérlet akkor lehetséges a minősített eseti vegyes bűnösséggel megvalósuló bűncselekményekben, ha a minősítő eredmény már az alapeset elkövetési magatartásából létrejön, nem pedig csak annak eredményéből. Példájuk szerint a halált okozó emberrablás kísérlete jön létre, ha az elkövető azzal a szándékkal fosztja meg a sértettet a személyi szabadságától, hogy szabadon bocsátását később követelés teljesítésétől tegye függővé, a tús azonban már azelőtt meghal, hogy az elkövető a követelését a címzetthez intézné (természetesen, ha gondatlansága a sértett halálára kiterjed). Ezzel szemben, kizárt a minősített eseti vegyes bűnösségű bűncselekmény kísérlete, ha a minősítő eredmény az alapbűncselekmény eredményére épül, mint például a halált okozó testi sértés esetén.⁴⁶⁷

Az *elkövetői alakzatokat* tekintve, a szerzők nem látják akadályát a *társtetteség* megvalósulásának a minősített eseti vegyes bűnösségű bűncselekményekben. Érvelésük szerint „[a] társtettes szándéka itt az alaptényállásra vonatkozik, míg a minősítő eredményért saját gondatlanságára tekintettel felel”⁴⁶⁸. Ebből következően megállapíthatónak tartják a társtetteséget a halált okozó testi sértésben is.⁴⁶⁹

---

⁴⁶³ Uo. 353. o.

⁴⁶⁴ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 245. o.

⁴⁶⁵ Uo. 364. o.

⁴⁶⁶ Uo.

⁴⁶⁷ Uo.

⁴⁶⁸ Uo. 394. o.

⁴⁶⁹ Uo.

Nem látják akadályát a *részesi alakzatok* megvalósulásának sem. Érvelésük szerint, bár mind a felbujtás, mind a bűnsegély csak szándékos elkövetés esetén büntetendő, ez nem jelenti azt, hogy kizárt lenne a részesi minősítés a minősített eseti vegyes bűnösség esetén. Megállapításukat a Legfelsőbb Bíróság méltán elhíresült és rengetegszer idézett eseti döntésével támasztják alá, amelyben a legfőbb bírói fórum megállapította a halált okozó testi sértésben a bűnsegédi bűnrészeséget annak a terhére, aki egy üres sörösüveget összetör, majd annak szilánkos nyakát átadja a tettesnek, hogy azzal bántalmazza, viszont a tettes ezzel a sértettnek halálos sérülést okoz.⁴⁷⁰ Érvelésük szerint ebben az esetben „a testi sértés vonatkozásában az elkövető szándéka fennáll, a halál tekintetében pedig gondatlanság terheli. Ez utóbbi pedig a Btk. 9. §-a alapján (mint elkövetőnek) neki is a terhére róható”⁴⁷¹. Ez a megállapítás, véleményük szerint, nincs ellentétben azzal, hogy a bűnsegély szándékos bűncselekmény, mivel a szándékosságnak az alapcselekményre kell vonatkoznia, a halálért pedig a bűnsegéd nem a járulékosagra, hanem a saját tudattartamára (annak felróható hiányára) tekintettel büntethető.⁴⁷²

Hiányérzetet kelt ugyanakkor annak a BH-nak az ismertetése, amely a felbujtás kizártságát mondta ki, szintén a halált okozó testi sértés vonatkozásában.⁴⁷³

Végezetül egy dolgot kell még megemlíteni. A szerzők a folytatólagos egység tárgyalásakor azt írják, hogy nézetük szerint „a gondatlanág által is érintett deliktumokat a folytatólagosság köréből kirekeszteni ab ovo nem lehet”⁴⁷⁴. Hivatkozási alapjuk az, hogy a Btk. a folytatólagosság törvényi fogalmában nem követeli meg kifejezett kritériumként a szándékosságot. Az olyan általános részi definíciók esetén ugyanis, ahol a törvényhozó a gondatlan bűncselekményeket ki kívánta zárni az adott jogintézmény alkalmazási köréből, ezt a jogszabály szövegezésekor megtette. Példaként említik a kísérlet és a társtettesség törvényi fogalmát.⁴⁷⁵

Mindezekkel egyet lehet érteni, a probléma azonban az, hogy a társtettesség törvényi fogalma egyértelműen a szándékos bűncselekményekre szorítja ezt az elkövetői alakzatot, a szerzők azonban nem zárkoznak el a minősítő eredményt tartalmazó vegyes bűnösségű bűncselekményekben való társtettesség lehetőségétől. E bűncselekmények szándékosként értelmezése azonban büntetőjogi felelősséget megalapozó/súlyosító értelmezés, amely az elkövető hátrányára szolgál, ebből kifolyólag sérti a törvényesség elvét.

C) Az újabb pécsi tankönyvben Balogh Ágnes szerint a vegyes bűnösségű bűncselekmények a minősítés szempontjából a gondatlan, a jogkövetkezmény szempontjából a szándékos bűncselekményekkel esnek egy tekintet alá. Mivel gondatlan bűncselekményeknek minősülnek, nincs előkészületük, kísérletük, a minősítő eredményre kiterjedően nem állapítható meg a társtettesség és a részesség. A jogkövetkezmények

---

⁴⁷⁰ BH 2000. 186.

⁴⁷¹ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 396. o.

⁴⁷² Uo.

⁴⁷³ BH 1994. 296.

⁴⁷⁴ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 450. o.

⁴⁷⁵ Uo.

szempontjából a szándékos bűncselekményekre irányadó szabályok vonatkoznak rájuk a büntetés-végrehajtási fokozat, a feltételes szabadságra bocsátás, a visszaesés és a büntetett előléthez fűződő hátrányok alóli mentesítés szempontjából.⁴⁷⁶

Szintén ebben a tankönyvben Nagy Zoltán a *kísérlet* esetén mellőzi a kérdéskör tárgyalását, a *társtettesség* kapcsán a korábban Balogh által ismertetett állásponttól némileg megengedőbb nézet elismerésére hajlik. Állítása szerint abból, hogy a praeterintencionális bűncselekmények a jogkövetkezmények tekintetében a szándékos, míg a minősítésüket tekintve gondatlan bűncselekményként értékelendők, arra a következtetésre kellene jutni, hogy „*praeter intentionem eredményt nem lehet szándékegységben előidézni*”, ám – figyelmeztet Nagy – egyes esetekben a szándékon túli eredmény előidézéséért egyértelműen felelős személyt nem lehet minden esetben megnevezni, például, ha többek bántalmazásának következménye a sértett halála (halált okozó testi sértés). Ilyen esetben nem tudható és nem bizonyítható, hogy melyikük magatartása okozta a sértett halálát, ám az elkövetési magatartás egymás tevékenységéről tudottan, annak megvalósítása aggálymentesen értékelhető. Minderre tekintettel a bírói gyakorlat a halált okozó testi sértés társtettességben történő megállapításától nem zárkózik el.⁴⁷⁷ Mindez azt sugallja, hogy maga a szerző sem, ez azonban ellentétben áll a korábban, Balogh által kifejtettekkel.

A *részesség* kapcsán Nagy annyit rögzít, hogy az csak szándékos bűncselekményhez kapcsolódhat, így fogalmilag kizárt gondatlan bűncselekményhez kapcsolódó felbujtás vagy bűnsegély. Ez után foglalkozik a praeterintencionális bűncselekményekkel, de csupán annyit rögzít, hogy az újabb bírói gyakorlatban találunk példát a részesi magatartások közül a bűnsegédi bűnrészesség elismerésére.⁴⁷⁸

D) A miskolci tankönyv stádiumtani részt jegyző Csemáné Váradi Erika nem ad markáns választ a *kísérlet* és a vegyes bűnösség kérdésre. Azt helyesen vezeti le, hogy amennyiben a vegyes bűnösség az alaptényállás szintjén jelentkezik, a kísérlet fogalmilag kizárt, mivel a bűncselekmény gondatlannak minősül. A minősített eseti vegyes bűnösség tekintetében azonban voltaképp csupán arra utal, hogy megoszlik a szakirodalom véleménye, illetve annyit rögzít, hogy „*[h]a vegyes bűnösségi szerkezet jellemzi az adott cselekmény (például halált okozó testi sértés, életveszélyt okozó testi sértés) elkövetését, a minősítő körülményként meghatározott eredményre az elkövető gondatlansága terjed ki. Ha azonban az adott esetben az elkövető szándéka átfogta az eredmény [...] bekövetkeztét, a cselekmény már tiszta szándékos formában valósul meg. Ez halált okozó testi sértés esetén kizárt. Nagy Ferenc szerint azonban, ha a minősítő körülményben meghatározott eredmény – bár az okozatosság fennáll, de – nem az alapeseti eredményre épül, elképzelhető a kísérlet.*”⁴⁷⁹

---

⁴⁷⁶ Balogh Ágnes (2015f): i. m. 118–119. o.

⁴⁷⁷ Nagy Zoltán: A bűncselekmény elkövetői. In: Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2015, 203. o.

⁴⁷⁸ Uo. 206. o.

⁴⁷⁹ Csemáné Váradi Erika: A bűncselekmények megvalósulási szakaszai (stádiumai). In: Horváth Tibor – Lévay Miklós (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész. Complex, Budapest, 2014, 239. o.

A bűncselekmény elkövetőiről szóló fejezetet jegyző *Jacsó Judit* ahhoz a Földvári József és Nagy Ferenc által képviselt jogirodalmi állásponthoz csatlakozik, amely a minősítés szempontjából gondatlan bűncselekménynek tekinti a kizárólag vegyes bűnösséggel elkövethető deliktumokat, ezért kizárja a *társtettség* megállapítását.⁴⁸⁰

A vegyes bűnösségű bűncselekményekben való *részesség* kapcsán is Nagy Ferenc álláspontját fogadja el: mivel mind a tettesi alapcselekmény, mind a részesi tevékenység szándékosságot tételez fel, így a minősítő eredmény nem írható a részes terhére, ha arra csak a gondatlansága terjed ki.⁴⁸¹

E) A szegedi büntetőjogi iskola tankönyvében a *kísérlet* fogalmi kizártságának egyik esete a gondatlan bűncselekmények köre.⁴⁸² E helyütt ismerteti Nagy Ferenc a mai uralkodó hazai felfogást, amely szerint kizárt a kísérlet a Btk. 9. §-a szerinti vegyes bűnösséggel megvalósuló bűncselekmények viszonylatában, mivel e bűncselekmények minősítő körülményt képező eredményére csupán a gondatlanság terjed ki. Ezzel némiképp szembehelyezkedve tartja helyesnek azt a jogirodalmi nézetet, amely megállapíthatónak tartja a kísérletet abban a kivételes helyzetben, amikor „*az alapbűncselekmény a kísérleti szakban megreked, de már ebből következik a minősítő körülményt képező és az elkövető gondatlansága által átfogott eredmény*”⁴⁸³. A példa erre a halált okozó magzatelhajtás azon esete, amikor a magzatelhajtási szándékkal előidézett koraszülés esetén az újszülött életben marad, az anya viszont meghal. Feltétlen korlátot jelent ugyanakkor e felfogás szerint, hogy amennyiben a minősítő eredményt képező eredmény az alapbűncselekményre épül (lásd halált okozó testi sértés), a vegyes bűnösségű bűncselekmény kísérlete kizárt.⁴⁸⁴

A vegyes bűnösségű bűncselekményekben való *társtettség* kapcsán tévesnek tartja a szegedi büntetőjogi iskola azt a bírói gyakorlatot, amely azért véli megállapíthatónak a *társtettséget*, mert a vegyes bűnösségű bűncselekmények a jogkövetkezmények szempontjából szándékos bűncselekmények. Nagy Ferenc helyesen mutat rá arra, hogy a *társtettség* megállapítása nem jogkövetkezménytani, hanem bűncselekménytani, minősítési kérdés. A további érvelés szerint a vegyes bűnösségű bűncselekmények nem feltétlenül szándékos bűncselekmények, „*mint ahogy a kísérlet szempontjából is a gondatlan bűncselekményekkel esnek egy tekintet alá*”⁴⁸⁵. Végül, egyetértően hivatkozik Földvári József-re, aki különösen erőteljesen hangsúlyozta azt a nézetét, hogy a *társtettség*ről és a *részességről* szóló törvényi rendelkezések kifejezetten szándékosságot követelnek meg, ezért a vegyes bűnösség ezen elkövetői alakzatok megvalósulásához nem elegendő.⁴⁸⁶ Azonban, mivel a kísérlet esetén mégsem az volt a végkövetkeztetés, hogy feltétlenül kizárt lenne

---

⁴⁸⁰ Jacsó Judit: A bűncselekmény elkövetői. In: Horváth Tibor – Lévay Miklós (szerk.): i. m. 266. o.

⁴⁸¹ Uo. 270. o.

⁴⁸² Nagy Ferenc: Anyagi büntetőjog. Általános rész II. Jurisperitus Bt., Szeged, 2014, 24. o.

⁴⁸³ Uo.

⁴⁸⁴ Uo.

⁴⁸⁵ Uo. 56. o.

⁴⁸⁶ Uo.

e stádium a vegyes bűnösségű bűncselekményekben, ebből az következne, hogy a halált okozó magzattelhajtás esetén sem lehetne kizártnak tekinteni a társtetességet.

A *részesség* tekintetében Nagy abból indul ki, hogy nemcsak az alapcselekménynek kell szándékosnak lennie, de a részesi alakzatok is csak szándékosan követhetők el. Mivel tehát a törvény a részesi alakzatokhoz kettős szándékot követel meg, a minősítő körülményt képező eredmény nem írható a részes terhére, ha erre csupán a gondatlansága terjedt ki.⁴⁸⁷

3.3. Törvényhozás és törvénykezés

A Csemegi-kódex hatálya idején a halált okozó testi sértés vonatkozásában voltaképp a részesek objektív (eredmény)felelőssége érvényesült. A hazai büntetőjog két neves alakja, *Edvi Illés Károly* és *Angyal Pál* nem látta akadályát a részesek súlyosabb felelőssége megállapításának abban az esetben, ha a tettes által realizált eredmény túlhaladta szándékukat.⁴⁸⁸ Bár a korabeli joggyakorlatban találni olyan döntést, amely vitatja a részesek felelősségét a halált okozó testi sértésben⁴⁸⁹, mégis általánosnak mondható a részesek felelőssé tétele a súlyosabb eredmény tekintetében.⁴⁹⁰ A szigorú eredményfelelősség szemléltetésére kiválóan alkalmas az a döntés, amely értelmében ha a sértés a vádlott tevékenységére vissza nem vezethető külső okokból is vált halálossá, a cselekmény a 306. § (halált okozó testi sértés) alapján büntetendő.⁴⁹¹ Az 1961. évi V. törvény szakított az eredményfelelősséggel, kimondva, hogy az eredményhez, mint a büntett minősítő körülményéhez a törvény által fűzött súlyosabb következmények akkor alkalmazhatók, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében szándékosság vagy gondatlanság terheli (18. §). Az 1978. évi IV. törvény e szabályt – lényegét tekintve – átvette (15. §).

Az új Btk. kodifikációs munkálatai során készült első előterjesztés⁴⁹² amellet, hogy előírta: az eredményhez, mint a bűncselekmény minősítő körülményéhez fűzött súlyosabb jogkövetkezmények akkor alkalmazhatók, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terheli (11. §), új szabályként írta volna elő, hogy a jogkövetkezmények szempontjából szándékos bűncselekménynek minősül, ha a tettes az elkövetési magatartást szándékosan fejt ki, de a bekövetkezett eredmény mint minősítő körülmény tekintetében gondatlanság terheli (12. §).

---

⁴⁸⁷ Uo. 58. o.

⁴⁸⁸ Angyal Pál: A testi sértés és a közegészség elleni büntettek és vétségek. Athenaeum, Budapest, 1928, 51–52. o.; Edvi Illés Károly: A büntetőtörvénykönyv magyarázata. Révai testvérek, Budapest, 1894, 205. o. De Edvi Illés tett egy olyan megszorítást, hogy ha a részes szándéka határozottan megjelölt eredményre irányult, akkor a tettes által realizált súlyosabb eredmény miatt a részes nem felel (*excessus*).

⁴⁸⁹ Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. Athenaeum, Budapest, 1909, 307. o.

⁴⁹⁰ BJT 3. 4. 256., illetve 3. k. 182. idézi Angyal Pál (1928): i. m. 51. o.

⁴⁹¹ Curia 672/98. sz.

⁴⁹² Az XX-BKFO/47/2012. számú kormány-előterjesztés.

Az előterjesztés új szabálya első ránézésre izgalmasnak tűnt, végiggondolva azonban korántsem volt benne semmi újítás, és nem is azzal foglalkozott, ami valójában problémát okoz. Az, hogy a minősítő eredmény tekintetében vegyes bűnösségű bűncselekmények a *jogkövetkezmények* szempontjából szándékos bűncselekménynek minősülnek, addig is elfogadott volt.⁴⁹³ Problémát inkább az okozott, hogy az ilyen bűncselekmény vajon a *minősítés* szempontjából is szándékosnak minősül-e. A joggyakorlat a két kategóriát (jogkövetkezmény és minősítés) nem hezitált összemossni: „Az úgynevezett vegyes bűnösségű bűncselekmények [...] a jogkövetkezmények szempontjából szándékos bűncselekmények, ezért az ilyen típusú bűncselekményeknél a társtettség nem kizárt.”⁴⁹⁴ Wiener A. Imre úgy gondolta, hogy az ilyen bűncselekmény a Btk. 15. §-ára tekintettel szándékos bűncselekménynek minősül⁴⁹⁵, Földvári József szerint ellenben gondatlannak.⁴⁹⁶ A kérdés eldöntése nem jelentékeny súlyú: ha ugyanis gondatlannak minősül, kizárt a kísérlet mellett a részesség és a társtettség is, ellenben, ha szándékosnak, nem kizárt. A joggyakorlat többszörösen megosztott ebben a kérdésben: a társtettséget jellemzően megállapítja a halált okozó testi sértésben⁴⁹⁷, a részesség lehetőségét a Legfelsőbb Bíróság egy döntésében megállapította⁴⁹⁸, egy másikban azonban elvetette (BH 1994/296.).

Mindezek következtében rendezésre alapvetően ez a kérdés szorult volna, ehhez azonban pontos és egyértelmű törvényi szabályra lett volna szükség, és nem az előterjesztés indokolásában található magyarázatra.

Az indoklás meghatározza a praeterintencionális bűncselekmények körét (azonosítja a szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekményekkel), amikor is a szándékos bűncselekmény minősítő körülménye eredmény, amire az elkövetőnek csak a gondatlansága terjed ki. Felveti az indokolás, hogy a magyar ítélezési gyakorlatban és jogirodalomban vitatott volt, hogy az ilyen cselekményt szándékosnak vagy gondatlannak kell-e *minősíteni*, ezért az előterjesztés kimondja, hogy a *jogkövetkezmények* szempontjából szándékos bűncselekménynek minősül, ha a tettes az elkövetési magatartást szándékosan fejt ki, de a bekövetkezett minősítő eredmény tekintetében gondatlanság terheli.

Az indokolás szerint az előterjesztés a vegyes bűnösségű bűncselekményeket „a jogkövetkezmények szempontjából” szándékos bűncselekménynek minősíti, felelősségtani szempontból a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények jogi sorsát osztják. Ebből következik, hogy a vegyes bűnösségű bűncselekményeknek kizárt a kísérlete, vegyes bűnösségű bűncselekmény nem követhető el társtettesként, vegyes bűnösségű bűncselekmény tekintetében nem lehetséges sem a felbujtás, sem pedig a bűnsegély.

---

⁴⁹³ Földvári József (2006): i. m. 126. o.

⁴⁹⁴ BH 1984. 381.

⁴⁹⁵ Wiener A. Imre (2003a): i. m. 80. o.

⁴⁹⁶ Földvári József (2006): i. m. 126. o.

⁴⁹⁷ BH 1984. 381.; BH 1989. 48.; BH 2003. 271.

⁴⁹⁸ BH 2000. 186.

Itt érdemes ismét felidézni azt a legfelsőbb bírósági döntést, amely arra hivatkozva látja megállapíthatónak a társtettességet a vegyes bűnösségű bűncselekményekben, hogy azok a *jogkövetkezmények* szempontjából szándékos bűncselekmények.⁴⁹⁹

Az indokolás szerint az, hogy az előterjesztés nem az „elkövető”, hanem a „tettes” fogalmát használja, hozzájárulhat a gyakorlatban felmerült vitás kérdések megoldásához.⁵⁰⁰ Az nem egészen világos, hogy miként oldotta volna meg a szándékosnak vagy gondatlannak minősítés kérdését az, hogy a szabály a „tettes”-t alkalmazza az „elkövető” helyett. Olyan szabály ugyanis, amely leszögezte vagy arra utalt volna, hogy kizárt a kísérlet, a társtettesség és a részesség a vegyes bűnösségű bűncselekményben, nem született. Az indokolás pedig nem része a jogszabálynak, ahhoz semmiféle kötelező erő nem fűződik. Ráadásul, az előterjesztés 11. §-a a súlyosabb jogkövetkezmények alkalmazását felelősségtani értelemben használja (például a halálos eredményért akkor tartozik felelősséggel az elkövető a testi sértés keretében, ha arra legalább a gondatlansága kiterjedt), így végképp érthetetlen, hogy miként jelentene mást a jogkövetkezmények szempontja a 12. §-ban, amely az ilyen bűncselekményt szándékosnak minősíti, az indokolás viszont gondatlannak.

A megoldás az lett volna, ha a normaszöveg egyértelműen rögzíti a jogalkotói szándékot.

Az előterjesztés indokolása egyébként a társtettességnél is megemlítette azt, hogy kizárt a társtettesség az ilyen bűncselekményben, „*az Előterjesztés 13. §-a [valójában a 12. §-a!] ugyanis világosan kimondja, hogy csak a jogkövetkezmények szempontjából minősül szándékosnak a vegyes bűnösségű cselekmény*”⁵⁰¹. Ezzel szemben viszont ismételen fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az előterjesztés szerinti normaszöveg nem azt mondta ki, hogy a vegyes bűnösségű bűncselekmény csak a jogkövetkezmények szempontjából minősül szándékosnak, hanem csupán azt, hogy a jogkövetkezmények szempontjából szándékosnak minősül. A két állítás korántsem ugyanazt jelenti, és a valódi kérdést nyitva hagyja.

Az ezt követő tervezet⁵⁰² – a normaszöveg szintjén legalábbis mindenképp – visszalépést jelentett ehhez képest, mivel a problémáról való hallgatás megoldását választva, fenntartotta az akkor hatályos Btk. szabályozását (9. §).

Ha már visszalépésnél tartunk, érdemes megjegyezni, hogy 2001-ben a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettese a halált okozó testi sértés bűncselekménye kapcsán jogegységi eljárás lefolytatását indítványozta annak eldöntésére, hogy kapcsolódhat-e bűnrészesség, illetve társtettesség a halált okozó testi sértéshez. Az indítvány a következő álláspontot képviselte volna: „*A halált okozó testi sértés bűn-*

---

⁴⁹⁹ BH 1984. 381.

⁵⁰⁰ Az XX-BKFO/47/2012. számú kormány-előterjesztés mellékletének 11–12. §-ához fűzött részletes indokolás, 23. o.

⁵⁰¹ Az XX-BKFO/47/2012. számú kormány-előterjesztés mellékletének 17–19. §-ához fűzött részletes indokolás, 26. o.

⁵⁰² T/6958. számú törvényjavaslat.

*tették tettese, társtettese, felbujtója vagy bűnsegédje az, aki – valamelyik felsorolt elkövetői minőségben – szándékos testi sértést követ el, és a sértett halála, mint a szándékos testi sértés eredménye tekintetében gondatlanság terheli. A szándékos testi sértés felbujtója vagy bűnsegédje akkor felelhet a sértett haláláért, ha az eredmény bekövetkezésének kockázatát a részesi magatartás fokozta.”*⁵⁰³

Végül, mivel mind a jogtudomány, mind a joggyakorlat képviselőit megosztotta a problémakör, az indítványozó visszavonta indítványát. A jogegységi határozat értékeléséhez hozzátartozik, hogy a felmerült kollíziót feloldotta volna, azonban a következményt nem általános jelleggel mondta volna ki, hanem csupán a halált okozó testi sértés vonatkozásában. Ezen bűncselekményen kívül azonban létezik több szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmény is.

A 2012. évi C. törvény fenntartotta az 1978. évi Btk. 15. §-ában foglalt rendelkezést, annál többet nem rögzít (9. §).

3.4. Saját álláspontom

Mint említettem, az, hogy a minősítő eredmény tekintetében vegyes bűnösségű bűncselekmények a *jogkövetkezmények* szempontjából szándékos bűncselekménynek minősülnek, korábban elfogadott volt.⁵⁰⁴ Problémát inkább az okozott, hogy az ilyen bűncselekmény a *minősítés* szempontjából is szándékosnak minősül-e. A kérdés eldöntése nem jelentékeny súlyú: ha ugyanis gondatlannak minősül, kizárt a kísérlet mellett a részesség és a társtettség is, ellenben, ha szándékosnak, nem kizárt. Két dolgot azonban érdemes már most lefektetni. Az egyik, hogy a jogkövetkezményre utalás felelősségtani kérdésben nem megalapozott. Jogkövetkezményen a büntetőjog területén általános értelemben a bűncselekmény vagy büntetendő cselekmény elkövetése miatt, a törvényben meghatározott joghátrányt (büntetést vagy intézkedést) értjük. A probléma azonban arra vonatkozik, hogy a vegyes bűnösségű bűncselekmény szándékos vagy gondatlan bűncselekménynek minősül-e. Ehhez kapcsolódik a másik alapvetés: a büntetőjog rendszerében valamely bűncselekmény vagy szándékos, vagy gondatlan.⁵⁰⁵ Köztes megoldás nincs, az nem járható, hogy annak fényében tekintsünk egy bűncselekményt hol szándékosnak, hol gondatlannak, hogy mi szolgálja éppen az érdekünket.

A vegyes bűnösség körében két kategória különböztetendő meg: a potenciálisan és a szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmények.

Potenciálisan vegyes bűnösségű bűncselekmények azok a bűncselekmények, amelyek alaptényállása az elkövetési magatartáson kívül eredményt tartalmaz, vagy amelyek az alaptényálláson túl minősítő eredményt tartalmaznak, azonban tényállástanilag nem szükséges, hogy az elkövetési magatartásra és az eredményre (vagy minősítő eredményre) különböző bűnösségi alakzat terjedjen ki. E bűncselekmények között különbséget lehet tenni tehát aszerint, hogy a vegyes bű-

---

⁵⁰³ 1/2001. BJE tervezet.

⁵⁰⁴ Földvári József (2006): i. m. 126. o.

⁵⁰⁵ Tokaji Géza: i. m. 237. o.

nösség az alapeset vagy a minősített tényállás szintjén jelentkeznek-e. Amennyiben az alaptényállás keretein belül maradunk, az elkövetési magatartás megvalósítható szándékosan vagy gondatlanul, az eredményre azonban minden esetben a gondatlanság terjed ki. Vegyes bűnösségűvé akkor válik e bűncselekmény, ha az elkövetési magatartás szándékos volt. Ha gondatlan, nem lehet szó vegyes bűnösségről. Ilyen bűncselekmény például a közúti baleset okozása [Btk. 235. § (1) bek.]. Az alapeset és a minősítő eredmény tekintetében azok a bűncselekmények tartoznak ebbe a körbe, amelyek alaptényállása szándékos, a minősítő körülményt képező eredményre pedig elvileg az elkövető szándéka, illetve gondatlansága is kiterjedhet. Vegyes bűnösségűvé ez utóbbi esetben válnak. Ilyen bűncselekmény például az életveszélyt okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bek.].

A szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmények azok, amelyek alaptényállására az elkövető szándékának kell kiterjednie, a minősítő eredményre pedig kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Erre szolgál például a halált okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bek.].

Az összes vegyes bűnösségű bűncselekmény azonban, mivel gondatlan elemet tartalmaz, nem minősülhet szándékosnak, következésképp gondatlannak kell minősíteni.

Mint említettem, a bűncselekményeket egységként kell kezelni, és magáról a bűncselekményről kell eldönteni, hogy szándékos vagy gondatlan-e. Más megoldás nem lehet. Az a bűncselekmény, amelynek valamely részére az elkövetőnek a gondatlansága terjed, sőt adott esetben terjedhet csak ki, nem lehet szándékos bűncselekmény. Következésképp gondatlannak kell minősíteni. Különbség abban a tekintetben sincs, hogy horizontális alaptényállási elemekről, vagy vertikális (alaptényállás és minősítő eredmény) tényállási elemekről van-e szó.

A jogirodalomban időről időre felvetődik, hogy a jogalkotó a halált okozó testi sértés kapcsán nem utal annak büntetési vagy vétségi jellegére. Érdemesnek tűnik foglalkozni azzal, hogy ez valójában milyen problémát okoz.

A következőkben a halált okozó testi sértés körüli problémára fókuszálva azokat a bűncselekményeket tekintem át, amelyekben a halál (gondatlan) okozása minősítő körülményként jelentkezik. A hatályos Btk.-ban összesen tizennégy ilyen bűncselekmény van.

Ezek közül három *potenciálisan vegyes bűnösségű*, mivel az alaptényállás megvalósulhat gondatlan bűnösséggel is. Ilyen tényállások:

- a) a halált okozó közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény [Btk. 232. § (1) bek., (2) bek. c) pont, (4) bek.];
- b) a halált okozó vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése [Btk. 233. § (1) bek., (2) bek. c) pont, (3) bek.]; és
- c) a halált okozó közveszély okozása [Btk. 322. § (1) bek., (3) bek., (5) bek.].

Megjegyzendő, hogy egyik esetben sem utal a törvény a halált okozó változat büntetési minőségére.

A többi, tizenegy bűncselekmény *szoros értelemben vett vegyes bűnösségű*, mivel az alaptényállás csak szándékos lehet (gondatlan elkövetés esetén a bűncselekmény nem valósul meg), a minősítő eredmény pedig csak és kizárólag gondatlan (egyébként – szándékos megvalósítás esetén – emberölésnek kell a cselekményt minősíteni).

A tizenegy bűncselekmény közül nyolc esetén a törvény nem utal a minősített eset büntetési jellegére. Az alapeset e bűncselekmények közül hét esetben büntett. Ezek a bűncselekmények:

- a) halált okozó emberrablás [Btk. 190. § (3) bek. c) pont];
- b) a halált okozó közúti veszélyeztetés [Btk. 234. § (2) bek. c) pont];
- c) a halált okozó fogolyzandulás [Btk. 284. § (4) bek.];
- d) a jármű halált okozó hatalomba kerítése [Btk. 320. § (2) bek.];
- e) a határzár halált okozó átlépése [Btk. 352/A. § (4) bek.];
- f) a határzár halált okozó megrongálása [Btk. 352/B. § (2) bek. c) pont];
- g) halált okozó zendülés [Btk. 442. § (4) bek.];

A halált okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bek. c) pont] különleges abból a szempontból, hogy magát a tényállást a törvényhozó, amikor meghatározza, nem minősíti se büntettnak, se vétségnek [Btk. 164. § (1) bek.]. A halált okozó minősítő eredmény ehhez kapcsolódik, és nem a könnyű testi sértés vagy a súlyos testi sértés alapeseteihez. Így viszont valóban nem tudni, hogy a minősített esetet büntettnak vagy vétségnek akarta-e tekinteni a jogalkotó.

Három bűncselekmény esetén a törvény utal a minősítő eredményt magában foglaló bűncselekmények büntetési minősítésére. Ezeknek a bűncselekményeknek az alapesete – a büntetési tételre tekintettel – vétség. Ezek a bűncselekmények:

- a) a halált okozó ittas járművezetés [Btk. 236. § (2) bek. c) pont];
- b) a halált okozó bódult járművezetés [Btk. 237. § (2) bek. c) pont];
- c) a halált okozó járművezetés tiltott átengedése [Btk. 238. § (2) bek. b) pont].

Összegezve az eddigieket, a jogalkotó azt a logikát követi, hogy amennyiben az alapeset büntett, az ehhez kapcsolódó minősített esetek is csak büntetett képezhetnek, ezért mellőzi azok büntetési minősítését. Amennyiben az alapeset vétség, viszont a minősítő körülmény olyan büntetést von maga után, ami a büntett fogalmában szerepel, azt büntettnak tekinti, és ezt kifejezetten rögzíti is. (Az egyedüli kivétel a pénzmosás kapcsán található, ahol a más által elkövetett büntetendő cselekményből származó dologgal kapcsolatos pénzmosás két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő szándékos vétség, az ehhez kapcsolódó minősített eset büntetése három évig terjedő szabadságvesztés, a törvény azonban nem utal arra, hogy ez már büntett lenne⁵⁰⁶). Mindezek következménye azonban, hogy a törvény szerint e bűncselekmények szándékosak annak ellenére, hogy a minősítő eredmények a legtöbb esetben nem lehetnek mások, csak gondatlanok.

Alapeseti büntettnak lehet vétségi privilegizált esete [Btk. 176. § (5) bek. a) pont; 276. § (2) bek.]; az alapeseti büntett előkészülete [Btk. 303. § (3) bek.], vagy

---

⁵⁰⁶ Vö. 400. § (1) és (2) bekezdés.

gondatlan alakzata [Btk. 323. § (5) bek.] is lehet vétség, azonban (szándékos) büntettnek (gondatlan) vétségi minősített esetére nincs példa a Btk.-ban. Ez pedig azért sajnálatos, mert a minősítő eredményt tartalmazó bűncselekmények a legtöbb esetben csak gondatlanul valósíthatók meg, a gondatlan bűncselekmény pedig nem lehet más, csak vétség.

Mindazonáltal, a büntetti-vétségi jellegből a bűncselekmény bűnösség szerinti minősítésére (vissza)következtetni nem igazán szerencsés. A büntetti-vétségi jelleg valójában nem minősítési kérdés (legalábbis szűk értelemben nem), hanem a minősítés következménye. Tehát nem a büntetti jelleg határozza meg, hogy egy bűncselekmény szándékosnak vagy gondatlannak minősül, hanem a bűncselekményi minősítés (illetve a szankció mértéke) határozza meg a büntetti vagy vétségi jelleget.

Azaz, nem lehet visszafelé következtetve azt állítani, hogy ha egy cselekményt a törvény büntettnek minősít, és a büntetési tétele is súlyosabb, mint két év, ezért szándékos bűncselekmény. Helyesebb ahhoz ragaszkodni, hogy ha egy bűncselekmény gondatlan elemet is tartalmaz, azt gondatlannak kell tekinteni.

Mindebből következően, a vegyes bűnösségű bűncselekmények nem lehetnek szándékos bűncselekmények, így viszont ellentétben állnak azokkal a törvényi rendelkezésekkel, amelyek szándékosságot követelnek meg. Ebből az következik, hogy kizárt a kísérlet, a társtettség és a részesség a vegyes bűnösségű bűncselekményekben, tekintet nélkül arra, hogy azok potenciálisan vagy szoros értelemben vett vegyes bűnösségűek-e, illetve hogy a vegyes bűnösség az alapeseten belül, vagy az alapeset és a minősítő eredmény tekintetében jelentkezik-e.

VIII. A bűnösségen alapuló felelősség áttörése

A bűnösség meghatározását és vizsgálatát követően érdemes kitérni azokra az esetkörökre, amelyek tekintetében felmerülhet a bűnösségen alapuló felelősség csorbulása, esetleges áttörése.

1. A jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések

Jogkövetkezmenytani értelemben a bűnösségi elvben a nulla poena sine culpa fogalmazódik meg: büntetést csak olyan személlyel szemben lehet kiszabni, aki bűncselekményt követett el. A bűncselekmény megvalósulása pedig feltételezi az elkövető bűnösségét. Azaz a bűnösség a bűncselekmény fogalmi szintű megvalósulásának a feltétele, büntetést pedig csak bűncselekmény vonhat maga után. Büntetőjogi intézkedés alkalmazásának ellenben nem feltétele a bűncselekmény fogalmi megvalósulása, éppen a bűnösségi elem hiánya miatt. Ebben a körben érdemes kicsit alaposabban megvizsgálni a jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedéseket.

A jogi személy a magyar büntetőjog szabályai szerint büntetőjogi felelősséggel nem rendelkezhet, bűncselekményt nem valósíthat meg, bűncselekmény elkövetője sem tettesként, sem részesként nem lehet. Büntetőjogi intézkedés ennek ellenére alkalmazható vele szemben, ez azonban járulékos jellegű. A jogi személyek hagyományos büntetőjogi felelősségre vonásának egyik akadályát éppen a bűnösségen alapuló felelősség elve képezi.

Az európai „trendhez” igazodva, számos nemzetközi egyezmény ajánlására, illetve az Európai Unió ez irányú aktusaira figyelemmel teremtette meg a jogi személy büntetőjogi „szankcionálásának” lehetőségét a 2004. május 1. napján hatályba lépett 2001. évi CIV. törvény. Ennek többször hangsúlyozott kiindulópontja szerint a jogi személynek a továbbiakban sincs önálló büntető anyagi jogi jogalanyisága; büntetőjogi felelőssége fő szabályként nem önálló, hanem származékos, azaz büntetőjogi szankcionálására csak akkor van lehetőség, ha van olyan természetes személy, akivel szemben büntetőeljárást lehet folytatni.⁵⁰⁷ A jogi személy szankcionálása tehát a természetes személy büntetőjogi felelősségéhez kapcsolódik: a törvény a természetes személy bűncselekményét a természetes személy jogi személyhez való kapcsolata alapján a jogi személynek számítja be.⁵⁰⁸ A jogi személy és a természetes személy „felelőssége” ily módon egymás mellett érvényesül. A természetes személy cselekményének beszámítása a jogi személynek ez utóbbi helytállási kötelezettségét teremti meg. A jogi személy felelőssége a bűncselekményt megvalósító személyhez való kapcsolatán és azon alapul, hogy a bűncselekmény folytán gazdagodott, vagyoni előnyhöz jutott.⁵⁰⁹

---

⁵⁰⁷ A törvény Általános indokolása.

⁵⁰⁸ A törvény 2. §-ához fűzött indokolás.

⁵⁰⁹ Uo.

A törvény meghatározza, hogy alkalmazásában mi tekintendő jogi személynek, illetőleg vagyoni előnynek (1. §). A jogi személlyel szembeni szankció alkalmazásának alapjául szolgáló természetes személy bűncselekménye kapcsán nem határoz meg külön bűncselekményi kört, hanem azt a szándékos bűncselekményekre tágítja (2. §). Jogi személlyel szemben intézkedés e szándékos bűncselekmény elkövetése esetén is csak akkor alkalmazható, ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését célozta vagy eredményezte, és a bűncselekményt a jogi személy:

- a) vezető tisztségviselője, vagy a képviselőre feljogosított tagja, alkalmazottja, illetőleg tisztségviselője, cégvezetője, valamint felügyelőbizottságának tagja, illetőleg ezek megbízottja a jogi személy tevékenységi körében követte el; vagy
- b) tagja vagy alkalmazottja a jogi személy tevékenységi körében követte el, és a vezető tisztségviselő, a cégvezető, illetőleg a felügyelőbizottság irányítási vagy ellenőrzési kötelezettségének teljesítése a bűncselekmény elkövetését megakadályozhatta volna.

Ezek az eseteken kívül a jogi személlyel szemben intézkedés alkalmazható akkor is, ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését eredményezte, és a jogi személy vezető tisztségviselője, vagy a képviselőre feljogosított tagja, alkalmazottja, illetőleg tisztségviselője, cégvezetője, valamint felügyelőbizottságának tagja a bűncselekmény elkövetéséről tudott [2. § (1)–(2) bek.].

A jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedéseket a törvény a következő célokkal összhangban fogalmazza meg: a jogi személy működésével összefüggő jogsértések hatékony megelőzése, és a bűncselekménnyel szerzett gazdagodás, vagyoni előny elvonása.⁵¹⁰ Ezeket a célokat a jogi személy megszűntetése, tevékenységének korlátozása, valamint a pénzbírság kiszabása képes elérni (3. §).

Ezek az intézkedések – ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését célozta vagy eredményezte, vagy a bűncselekményt a jogi személy felhasználásával követték el – abban az esetben is alkalmazhatók, ha az elkövető kóros elmeállapota miatt nem büntethető, azaz voltaképp vele szemben nem állapítható meg a bűncselekmény anyagi jogi értelemben vett megvalósulása. Ez az eset azonban azt eredményezi, hogy a természetes személy elkövető bűnössége hiányában is lehet büntetőjogi intézkedést alkalmazni a jogi személlyel szemben, ezzel pedig – a jogi személy felelősségének származékossága miatt – a bűnösségen alapuló felelősség elve ténylegesen sérül! Egyéb esetben a bűnösségen alapuló felelősség elvét nem érinti a jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedés.

2. A másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel

A büntető törvénykönyv Különös része egyes bűncselekmények megfogalmazásakor olyan feltételeket támaszt a büntetőjogi felelősséget érintően, amelyek nem

---

⁵¹⁰ A törvény 3. §-ához fűzött indokolás.

sorolhatók be a tényállási elemek (az általános törvényi tényállás elemei) körébe. Ilyen például, hogy az öngyilkosságra mást rábíró csak akkor tartozik felelőséggel, *ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik*; a kényszerítés akkor írható az elkövető terhére, *ha más bűncselekmény nem valósul meg*. Más esetekben a felelőséget moduláló körülmények nem sorolhatók be az általános törvényi tényállás elemei közé. Így például ha a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, *amelynek az elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti*. Az ilyen körülmények közös jellemzője, hogy bár a bűncselekmény törvényi tényállásában (annak alap-, minősített, hipotetikusán privilegizált szintjén) szerepelnek, azonban bűncselekménytani értelemben nem tekinthetők az általános törvényi tényállás elemeinek. Ezeket lehet voltaképp „*tényálláson kívüli tényállási elemeknek*” nevezni. Ebbe a körbe tartozik a büntethetőség anyagi jogi előfeltétele (másodlagos vagy objektív büntethetőségi feltétel), a szubszidiaritási záradék, illetve a minősítő körülményként szereplő úgynevezett egyéb objektív ismérv. Ezek közül a jelen esetben a másodlagos büntethetőségi feltételt kell kiemelni.

A másodlagos büntethetőségi feltétel jellemzője, hogy:

- a) kívül áll a bűncselekmény fogalmán;
- b) nem tényállási elem, még ha a törvényi tényállás kapcsán szabályozza is a törvény; ugyanakkor
- c) a büntethetőség anyagi jogi feltétele; azaz
- d) a büntetőjogi felelősség elengedhetetlen feltétele;
- e) büntethetőségi feltétel lévén csak az alaptényállás viszonylatában értelmezhető, minősített esetként (a felelősség modulációja révén) nem;
- f) objektivitása erősen megkérdőjelezhető, mivel nem függetleníthető az elkövető tudomásától;
- g) éppen ezért nem eredményez objektív büntetőjogi felelőséget.

E helyütt érdemes felhívni a figyelmet a másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel és az objektív büntetőjogi felelősség közötti különbségre. Ami általánosan elfogadott a magyar büntetőjogban, hogy a bűncselekmény miatti felelősség akkor áll fenn, ha az objektív tényállási elemekre az elkövető bűnössége (szándékossága/gondatlansága) kiterjed. Ez alapvetően azt követeli meg, hogy az elkövető tudomással bírjon a tényállási elemről, és annak bekövetkezését vagy kívánja, vagy abba belenyugodjon, vagy könnyelműen bízson annak elmaradásában. (Egyedül a hanyag gondatlanság esetében nincs szó tudomásról és előre látásról, itt a felelőséget az előrelátás hiánya alapozza meg, amennyiben az a tőle elvárható figyelem vagy körültekintés hiányán alapul.) Amennyiben a másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel tényállási elem, az amiatti felelősséghez ezt a követelményt nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ellenkező esetben objektív büntetőjogi felelőséget kell megállapítani.

Az objektív büntetőjogi felelősség azt jelenti, amikor az elkövető felelőségét olyan körülmény alapozza meg, amelyre a bűnössége (szándékossága vagy gondatlansága) nem terjedt ki. A cselekmény és a következménye közti okozati összefüggés alapozza meg ilyenkor a felelőséget. Ilyen volt korábban (az 1961-es Btk. hatálya előtt) a halált okozó testi sértés miatti felelősség. A bűnösségi elv deklarálásával ilyenre elvileg nem kerülhet már sor: tényállási elemre, akár alap-, akár

minősített esetben kerül is megfogalmazásra, az elkövető bűnösségének ki kell terjednie. Ha a minősített eset eredmény, elegendő a gondatlanság, ha más objektív ismérv, a szándékosság a követelmény.

A másodlagos (objektív) büntethetőségi feltételt nem lehet tényállási elemnek tekinteni, és valójában természetét tekintve nem is az. Sokkal inkább a büntethetőség anyagi jogi előfeltétele. A különbség a tényállási elemektől abban ragadható meg, hogy a tényállási elemek bekövetkezése a cselekmény büntetendőségének a feltétele, a másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel pedig a bűncselekmény miatti büntethetőség (másodlagos) feltétele. Azaz, a másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel nem érinti a bűncselekmény fogalmát, hiánya nem eredményezi sem a tényállásszerűség, sem a büntetőjog-ellenesség, sem a bűnösség hiányát, hanem az elkövető büntethetőségének további feltétele. Nem lehet ezért egyetérteni Wiener A. Imrével, aki szerint az alaptényállásban megjelenő objektív büntethetőségi feltétel bekövetkezése nélkül nem valósul meg bűncselekmény.⁵¹¹

Mivel nem tényállási elem, elvileg nem kell rá kiterjednie az elkövető szándékosságban vagy gondatlanságban megnyilvánuló bűnösségének. Mindez nem jelenti azt, hogy a másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel áttörné a szorosán vett bűnösségi elvet, azon legfeljebb lazít. Az objektív büntethetőségi feltétellel szemben is követelmény, hogy az elkövető arról, annak lehetséges bekövetkezéséről tudjon.

Az objektív büntethetőségi feltétel bűnösségi elvet sértő voltát *Molnár Erzsébet* a német szakirodalom alapján, az úgynevezett Abzug-tézis szerint véli megállapíthatónak eldönteni. Ennek lényege, hogy előbb a büntetést érdemlőséget kell megállapítani, mégpedig aszerint, hogy el kell választani a tényállásban megfogalmazott objektív büntethetőségi feltételt a tényállás többi elemeitől, majd ezt követően kell kimutatni azt, hogy az elkövetési magatartás önmagában hordoz-e olyan jogtalansági tartalmat, ami büntetőjogi szankcionálást indokol. Azaz, azt kell megvizsgálni, hogy a cselekmény, annak materiális jogellenességi tartalma alapján, önmagában is formálisan bűncselekménynek minősül-e. Amennyiben a magatartás az objektív büntethetőségi feltétel hiányában is büntetőjogi szankcionálást igényel, a feltétel megengedett, mivel „jogtalansági neutralitása” miatt a felelősséget szűkíti, amennyiben viszont nem igényel büntetőjogi szankcionálást (formálisan nem bűncselekmény), akkor az objektív büntethetőségi feltétel tilos, mivel büntetőjogi felelősséget alapoz meg vagy tágít.⁵¹² Két tényállásra kiterjedő elemzésének következtetése az, hogy materiálisan különbség tehető a bűnösségi elvet nem sértő, úgynevezett neutrális büntethetőségi feltételek, illetve a bűnösségi elvet sértő, büntetőjogi felelősséget megalapozó jogtalansági tartalmat hordozó büntethetőségi feltételek között. Az előbbiek megengedettek, mivel az elkövető felelőssége és a potenciális jogtárgyvédelem szempontjából kívánatosak, az utóbbiak létjogosultságát azonban tagadni kell.⁵¹³

---

⁵¹¹ Wiener A. Imre (2003a): i. m. 72. o.

⁵¹² Molnár Erzsébet: Objektív büntethetőségi feltételek a büntetőjogban. Magyar Jog, 2020/4., 238. o.

⁵¹³ Uo. 242. o.

Az általam azonosított másodlagos büntethetőségi feltételeket tekintve ennek a módszernek az alkalmazása is arra az eredményre vezet, hogy nem jár a bűnöségi elv áttörésével a büntethetőségi feltétel. Azonban a Molnár által felhozott példa, a költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása (és valójában ugyanígy a hivatali vesztegetéshez kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség megsértésének szándékos, illetve gondatlan alakzata⁵¹⁴), Molnár szerint éppenséggel azzal a következménnyel jár, hogy az abban előírt objektív büntethetőségi feltétel szembemegy a bűnösségen alapuló felelősség elvével, mivel jogtalansági tartalmával a büntetőjogi szempontból neutrális elkövetési magatartást épp az objektív büntethetőségi feltétel emeli a büntetőjogi szankcionálást érdemlőség körébe.⁵¹⁵

A két említett tényállás [Btk. 397. §, illetve 293. § (4)–(5) bek.] esetén vitatható, hogy valójában másodlagos (objektív) büntethetőségi feltételről van-e szó.

a) A 397. § elemzése során *Miskolczi Barna* a legalább megkísérelt költségvetési csalást nem büntethetőségi feltételnek, hanem eredménynek tekinti.⁵¹⁶ A tényállás megfogalmazásából azonban az következik, hogy annak lehetővé tétele, hogy a költségvetési csalást a gazdálkodó szervezet tagja vagy dolgozója a gazdálkodó szervezet tevékenysége körében elkövesse, valójában az elkövetési magatartás része. Azt, hogy nem objektív büntethetőségi feltétellel állunk szemben, alátámasztja a normaszöveg szabályozástörténetének vizsgálata is.

A magyar Btk.-ba az 2001. évi CXXI. törvény iktatta be az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése elnevezésű tényállást (69. §). Ennek egyik változata rendelni büntetni a gazdálkodó szervezet vezetőjét, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagját vagy dolgozóját, ha az Európai Közösségek pénzügyi érdekeit károsító, meghatározott bűncselekményt a gazdálkodó szervezet tagja vagy dolgozója a gazdálkodó szervezet érdekében követi el, és a felügyeleti vagy az ellenőrzési kötelezettségének teljesítése a bűncselekmény elkövetését megakadályozhatta volna [Btk. 314. § (3) bek.]. *Tóth Mihály* a tényállás elemzése során arra hívta fel a figyelmet, hogy e szabályozás a magyar jogi szabályozástól idegen módon, sajátosan terjeszti ki a felelősséget, midőn a tettes vezetőjének a felelőséget írja elő. Ennek azonban három feltételét támasztja:

- a cselekményt az általa vezetett (felügyelt) gazdálkodó szervezet dolgozója a szervezet érdekében követte el;
- a cselekményről az illető vezető (felügyelő) tudott;
- annak bekövetkezését kívánta, vagy abba belenyugodott, illetve bízott a következmény elmaradásában, vagy annak felismerésében mulasztás terhelte.⁵¹⁷

---

⁵¹⁴ Uo. 235. o.

⁵¹⁵ Uo. 239. o.

⁵¹⁶ Miskolczi Barna: A költségvetést károsító bűncselekmények. In: Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 8. kötet. Nemzeti Közsolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 42. o.

⁵¹⁷ Tóth Mihály: A gazdasági bűncselekmények. In: Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály: Magyar büntetőjog. Különös rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 413. o.

2012. január 1-jétől e szabályt hatályon kívül helyezte a 2011. évi LXIII. törvény [10. § (15) bek. a) pont], a rendelkezést egyúttal áthelyezte a költségvetési csalás tényállása mögé, a költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása címmel (3. §). A tényállás a gazdálkodó szervezet vezetőjét, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagját vagy dolgozóját akkor rendelte büntetni, ha a költségvetési csalást a gazdálkodó szervezet tagja vagy dolgozója a gazdálkodó szervezet érdekében követi el, és a felügyeleti vagy az ellenőrzési kötelezettség teljesítése a bűncselekményt megakadályozhatta volna (310/A. §). A tényállási elemek azonossága miatt nincs okunk kételkedni Tóth Mihály előzőekben ismertetett álláspontjának további helytállósága felől.

A 2012. évi C. törvény fenntartotta a korábbi szabályozást, továbbra is a költségvetési csaláshoz kapcsolja a szóban forgó tényállást, az elnevezésén sem változtatott. Változtatott ugyanakkor a megfogalmazásán. A hatályos szabályozás szerint ugyanis a gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagja vagy dolgozója akkor tartozik felelősséggel, ha a felügyeleti vagy az ellenőrzési kötelezettség teljesítését elmulasztja, és *ezáltal lehetővé teszi, hogy a költségvetési csalást a gazdálkodó szervezet tagja vagy dolgozója a gazdálkodó szervezet tevékenysége körében elkövesse* (397. §). A normaszöveg változtatásának okáról a jogalkotó hallgat, azonban a törvény indokolása továbbra is azt tartalmazza, hogy a törvény a vezetői felelősség körébe tartozó felügyeleti, illetve ellenőrzési kötelezettség elmulasztását akkor rendeli büntetni, *ha annak teljesítése megakadályozhatta volna a bűncselekmény elkövetését.*⁵¹⁸

A jelenlegi normaszöveget alapul véve a költségvetési csalás lehetővé tételét az elkövetési magatartás körében, tényállási elemként érdemes értelmezni, annak minden következményével és követelményével együtt. Voltaképp tehát sem objektív felelősségről, sem másodlagos (objektív) büntethetőségi feltételről nincs szó.

b) A 293. § (4) bekezdésében meghatározott bűncselekmény némileg problematikusabb, azonban kiindulásként egyet lehet érteni Tóth Mihállal, aki az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése kapcsán utalt arra, hogy ugyanezzel a konstrukcióval állunk szemben a korrupciós bűncselekmények területén.⁵¹⁹ A hivatali vesztegetés szóban forgó esete a gazdálkodó szervezet vezetőjét, illetve ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított, a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személyt rendeli büntetni, ha a hivatali vesztegetést a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy a gazdálkodó szervezet érdekében követi el, és felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettségének teljesítése a bűncselekmény elkövetését megakadályozhatta volna. Ebben a tényállásban a „felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettségének teljesítése a bűncselekmény elkövetését megakadályozhatta volna” voltaképp az elkövetési magatartás. Nincs szó tehát másodlagos (objektív) büntethetőségi feltételről. Érdemes azonban felidézni *Gál István László* gondolatait a bűncselekményi tényállás értelmezéséről. E szerint „*ha egy alkalmazott vesztege-*

⁵¹⁸ A 397. §-hoz fűzött részletes indokolás.

⁵¹⁹ Tóth Mihály (2004b): i. m. 413. o.

tést követ el a munkáltatója érdekében, és nem veszi észre a vezető, hogy a beosztott ezt a bűncselekményt elkövette, akkor ezzel elhanyagolta az ellenőrzési kötelességét, ezáltal, tekintettel az elkövetett vesztegetésre, a vezető is bűncselekményt követ el. Vagyis gyakorlatilag egy, az alkalmazott által a gazdálkodó szervezet érdekében elkövetett vesztegetés meg nem akadályozása önálló [...] bűncselekmény lesz.”⁵²⁰

A 293. § (5) bekezdése az előbb meghatározott bűncselekmény gondatlan változatát fogalmazza meg. Ezzel kapcsolatban szintén Gál István László gondolatait, pontosabban aggodalmát érdemes felidézni. Gál arra hívja fel a figyelmet, hogy a gondatlan változat esetén az elkövetési magatartás olyan mértékben tágitja ki a vezető (stb.) mögöttes büntetőjogi felelősségét, ami már erősen közelíti az objektív felelősség határát.⁵²¹

3. A hamis vád minősített esetei

A hamis vád minősített eseteit korábban az objektív büntethetőségi feltételekkel hozták összefüggésbe, ezért szükséges röviden megvizsgálni e bűncselekményi tényállást is. Itt azonban valójában más jellegű probléma merül fel: a minősítő körülményért való felelősség kérdése.

A hamis vád minősített esetei az 1961. évi V. törvényben másként szerepeltek, mint az azt követő Btk.-kban, és voltaképp az alapügy tárgyát képező bűncselekmény büntetési tételei alapozták meg a súlyosabb minősítést.⁵²² Mint ahogy arra Györgyi Kálmán utalt, korábban e körülményeket Földvári József objektív büntethetőségi feltételként értelmezte, Györgyi Kálmán viszont tagadta ezek objektív büntethetőségi feltétel voltát.⁵²³ Az 1978. évi IV. törvény a minősítési rendszert megváltoztatta, és inentől kezdve az alapozta meg a súlyosabb elbírálást, ha a hamis vád alapján büntetőeljárás indult, illetve ha az alapján a vádlottat elítélték [233. § (2)–(3) bek.]. A 2012. évi C. törvény mindezt azzal az esettel egészítette ki, ha a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, amelynek elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti [Btk. 268. § (3) bek. b) pont].

Napjainkban a hamis vád minősített eseteivel kapcsolatos bűnösségi követelmény változatos képet mutat.

A szegedi büntetőjogi iskola tankönyvei eltérően vélekednek a kérdésről. Egy korábbi tankönyvben Maráz Vilmosné a hamis vád minősített eseteit az elkövető

---

⁵²⁰ Gál István László: A korrupciós bűncselekmények. In: Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 5. kötet. Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 196. o. [2013b] Uo.

⁵²² Az 1961. évi V. törvény 172. §-ának (2) bekezdése szerint a büntetés, ha a hamis vád olyan büntetetre vonatkozott, amelynek elkövetőjét a törvény öt évet meghaladó szabadságvesztéssel fenyegeti, két évtől nyolc évig; halálbüntetéssel is fenyegeti, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés.

⁵²³ Györgyi Kálmán (1967): i. m. 186–187. o.

tudatától független, objektív büntethetőségi feltételnek tekintette.⁵²⁴ A legújabb tankönyvben Karsai Krisztina kettébontja a minősített eseteket, és a büntetőeljárás megindulását, illetve a vádlott elítélését tényállástanilag eredménynek minősítve a Btk. 9. §-ának alkalmazását veszi alapul, az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetésével való hamis vádolásról ettől elkülönítve állítja azt, hogy arra nem alkalmazható a Btk. 9. §-a, a minősített eset megállapításához annak tudatát tartja elegendőnek, hogy a hamis vád a legsúlyosabb társadalmi megítélésű bűncselekmények egyikére vonatkozik.⁵²⁵ Hasonlóan vélekedik a kérdésről Mezőlaki Erik.⁵²⁶

Kőhalmi László és Csák Zsolt a Btk. kommentárjában a hamis vád minősített esetei tekintetében szándékos bűnösséget követelnek meg.⁵²⁷

Véleményem szerint a minősített esetek tényállástani értelemben nem tekintendők eredménynek. A minősítő körülmények nem okoznak materiális sérelmet úgy, mint például a testi sérülés vagy a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenés, és nem is veszélyeztető jellegű körülmények. A büntetőeljárás indulása és a vádlott elítélése a hamis vád következménye, az életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetettség pedig egy objektív tény. Amennyiben a minősítő körülmények nem eredmények, hanem úgynevezett egyéb objektív ismérvek, a miattuk való felelősség feltétele a rájuk kiterjedő szándék. Hogy ez miként alakul az egyes minősített esetek kapcsán, a következőkben fogjuk látni. A továbbiakban azonban – jellegükre tekintettel – érdemes külön kezelni az első kettő, és a harmadik esetet.

Az első két minősített eset (a büntetőeljárás megindulása, a vádlott elítélése) tekintetében bizonyos egyrészt az, hogy azok nem függetlenek az elkövető tudatától, másrészt, hogy bekövetkezésük az elkövető hatáskörén kívül áll. Ezen azt értem, hogy a hamis vádolás után már nem az elkövetőn múlik, hogy indul-e és ha igen, mikor büntetőeljárás, illetve történik-e vádemelés és azt követően születik-e elmarasztaló ítélet. (Azt azért zárójelben érdemes megjegyezni, hogy egy ideálisan működő igazságszolgáltatási rendszerben egy feljelentést nem feltétlenül és automatikusan kell büntetőeljárásnak követnie. Erre adott esetben a hamisan vádoló is hivatkozhat.) Nem függetlenek az elkövető tudatától, mert annak lehetőségét, hogy a hamis vádolás következtében büntetőeljárás indulhat, esetleg annak nyomán el is ítélik a vádlottat, előre kell látnia az elkövetőnek. Ráadásul, a tipikus az egyenes szándékkal elkövetett (alapeseti) hamis vád, az elkövető célja éppen az, hogy a megvádolt személy büntetőjogi felelősségét megállapítsák. A helyzetet színezi azonban, hogy mivel a szándékos hamis vádnál az elkövető tisztában van azzal, hogy a vád hamis, arról is tudomással kell bírnia, hogy nem feltétlenül fog eljárás indulni, vagy a vádlottat felmentik. Mindennek a következménye az, hogy az eljárás megindulásában, illetve az elítélésben teljesen biztos nem lehet, ezek bekövetkezését reálisan lehetségesnek tartja, az érzelmi viszonyulása a kívánás és a belenyugvás lehet (egyenes, illetve eshetőleges szándék).

---

⁵²⁴ Maráz Vilmosné: i. m. 334. o.

⁵²⁵ Karsai Krisztina (2013d): i. m. 272. o.

⁵²⁶ Mezőlaki Erik (2013b): i. m. 557. o.

⁵²⁷ Kőhalmi László – Csák Zsolt: i. m. 115. o.

Viszont nem kizárt az azzal való védekezés, hogy az elkövető, bár reálisan lehetségesnek tartotta az eljárás megindulását vagy az elítélést, e súlyosabb következmények elmaradásában könnyelműen bizakodott, aminek reális alapját épp a vád hamisságáról való tudomás alapozza meg. Ez esetben tudatos gondatlanság a bűnösségi alakzat. Mivel viszont a minősítő körülmények nem eredmények, a felelősség megállapításához a gondatlanság nem elegendő.

A harmadik minősítő körülmény (az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetésével való hamis vádolás) szintén nem független az elkövető tudatától. Ebben az esetben az elkövetőnek arról kell tudnia, hogy különösen súlyos bűncselekménnyel vádol hamisan. Ez esetben azonban pusztán a tudomás nem eredményez bűnösséget, ahhoz a megfelelő pszichés viszonyulás is szükséges lenne. Itt azonban a minősített esetet jelentő tény nem következménye az elkövető cselekményének, ezért a kívánás, a belenyugvás, a könnyelmű bizakodás valójában értelmezhetetlen.

Összességében az állapítható meg, hogy a hamis vád minősítő körülményeihez kapcsolódó bűnösségi követelmény meghatározása koránt sem problémamentes. Ennek során leginkább onnan érdemes kiindulni, hogy a minősítő körülmény a bűnösségi követelményt alapul vevő csoportosítás szerint eredmény, úgynevezett egyéb objektív ismérv, illetve egyéb szubjektív ismérv lehet. Az úgynevezett *egyéb objektív ismérv* alá tartozó minősítő körülmények nem sorolhatók be kivétel nélkül a tényállási elemek közé. Emiatt válik szükségessé a tényállási elemektől elkülönült tárgyalásuk. Az ezek miatti büntetőjogi felelősség feltétele a körülményről vagy a körülmény bekövetkezésének lehetőségéről való tudomás. Emiatt nem lehet szó a bűnösségen alapuló felelősség valódi áttöréséről.

4. A mögöttes büntetőjogi felelősség

A polgári jogban a mögöttes felelősség olyan járulékos jellegű, másodlagos, közvetett helytállási kötelezettség, amely alapulhat szerződésen vagy törvény rendelkezésén. A mögöttesen felelős ugyanazon kötelezettség teljesítéséért felel, mint a főkötelezett.⁵²⁸

A Legfelsőbb Bíróság jogegységi tanácsa szerint „[a] mögöttes felelősség egy másik személy (főkötelezett) valamely vagyoni kötelezettségének a teljesítéséért való másodlagos, közvetett helytállási kötelezettség. A mögöttes felelősség mindig feltételez egy elsődlegesen felelős személyt. Ilyen esetben két különböző jogállású kötelezetről: a főkötelezetről és a járulékos kötelezetről van szó.⁵²⁹ [...] A mögöttes felelősség mindig járulékos jellegű. [...] A járulékos kötelezettség mindig főkötelezettséget tételez fel, és a járulékos kötelezettség mindig ehhez a főkötelezettséghez igazodik. [...] Ha [...] a főkötelezett teljesít, a járulékos kötelezett szabadul a kötelezettség alól⁵³⁰ [...] A mögöttes felelős helytállási kötelezettsége nem önálló

⁵²⁸ 1/2007. Polgári jogegységi határozat a mögöttes felelősségről, 1. és 2. pont.

⁵²⁹ 1/2007. PJE, III. a) pont.

⁵³⁰ 1/2007. PJE, III. b) pont.

felelősség, a mögöttes felelős nem a saját, hanem a főkötelezett kötelezettségéért köteles helytállni. A mögöttes felelősséggel a törvény nem a követelést »többszörözi meg«, hanem a követelésért helytállni tartozók körét. A mögöttes felelős tehát ugyanazért a követelésért felel, mint a főkötelezett, vele szemben a követelés jogcíme is ugyanaz, mint a főkötelezettel szemben. [...] A mögöttes felelős lényegében annak a személynek a jogi pozíciójába kerül, akinek a kötelezettségéért helytállási kötelezettséggel tartozik.⁵³¹”

4.1. A polgári jogi és a büntetőjogi mögöttes felelősség

A büntetőjogban nyilvánvalóan nem alkalmazható egy az egyben a polgári jogi definíció, azonban érdemes megvizsgálni, hogy van-e hasonló felelősségi forma.

4.1.1. Helytállási kötelezettség

A felelősség, mint ahogy arról korábban szó volt, általános értelemben valamely cselekmény következményeinek viszonzási kötelezettségét jelenti. A *büntetőjogi felelősség* ennél szűkebb: a bűncselekményt elkövető személy azon kötelezettségét jelenti, amellyel vállalja az emiatti büntetőjogi következményeket.⁵³²

4.1.2. Járulékoság

A büntetőjogban járulékos felelősségi forma tipikusan a felbujtás és a bűnsegély (illetve voltaképp idesorolható a társtettség is), mert ezek nem keletkezhetnek önálló büntetőjogi felelősséget, fennállásukhoz megfelelő alapcselekmény szükséges. Az alapcselekménnyel szemben követelmény, hogy az tényállásszerű, büntetőjog-ellenes, az elkövetője pedig anyagi jogi értelemben bűnös legyen (teljes járulékoság). Azaz az elkövető anyagi jogi értelemben felelősséggel tartozzon a cselekményéért.

4.1.3. Másodlagosság

A büntetőjogban a járulékos felelősségi alakzatok nem másodlagos felelősségi formák. A polgári jogtól eltérően, ezek éppen akkor hatályosulnak, amikor a „főfelelős” felelőssége beáll és felelősségre vonható. Tehát nem helyettes felelősségi alakzatok ezek.

4.1.4. Vagyoni helytállás

A büntetőjogi felelősség – természetéből adódóan – alapvetően nem vagyoni kötelezettségek teljesítéséért való helytállást jelent.

---

⁵³¹ 1/2007. PJE, III. d) pont.

⁵³² Angyal Pál megfogalmazásában: „*Büntetőjogi felelősség a büntetőjogszabállyal ellentétes cselekmény következményeinek viselése.*” Angyal Pál (1920): i. m. 355. o.

4.1.5. A „főkötelezett teljesítése esetén a járulékos kötelezett szabadul” elve

A büntetőjogban ez az elv nem állja meg a helyét. Amennyiben a tettes felelősséggel tartozik a bűncselekménye miatt, a járulékos elkövető (így például a felbújtó) továbbra is felelős lesz a bűncselekmény miatt. Azonban, ha az elkövetett büntetendő cselekményért az elkövetője nem tartozik felelősséggel, de van egy olyan személy, aki ebben valamilyen (nem járulékosági) felelősségi viszonyban áll, felelőssé tehető az elkövetett cselekményért. Ez vezet át a mögöttes felelősséghez.

4.2. A mögöttes büntetőjogi felelősség esetei

A mögöttes felelősség esetében az alapcselekmény elkövetője nem büntethető, helyette egy másik személy fogja viselni a büntetőjogi felelősséget. Ilyen a közvetett tettesség, ahol a felhasznált személy fő szabály szerint nem valósít meg bűncselekményt, ezért nem tartozik büntetőjogi felelősséggel, azonban az általa megvalósított büntetendő cselekményért a közvetett tettes lesz felelős. De szintén ilyen a kiskorú veszélyeztetésének azon esete, amikor a tizennyolcadik életévét betöltött személy tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt szabálysértés elkövetésére vagy züllött életmód folytatására (kriminológiai értelemben vett deviancia) bír rá, azzal a különbséggel, hogy ebben az esetben az elkövető nem a kiskorú cselekménye (például szabálysértés) miatt, hanem külön bűncselekmény miatt fog felelősséggel tartozni [Btk. 208. § (2) bek. a) pont].

A kiskorú által elkövetett *bűncselekményre való rábírás* esetén – a szubszidiaritási záradékra is figyelemmel – sajátosan alakulnak a felelősségi szabályok.

Ha a tizennyolcadik életévét betöltött személy legfeljebb ötévi szabadságvesztéssel büntetendő cselekményre bír rá

- a) tizennégy év alattit: a rábíró e bűncselekmény közvetett tettese lesz, egyben a kiskorú veszélyeztetésének önálló tettese is (mögöttes felelősség). A tizennégy év alatti (gyermekkorú) nem tartozik büntetőjogi felelősséggel.
- b) tizennégy és tizennyolc év közöttit: a rábíró e bűncselekmény felbújtója lesz, egyben a kiskorú veszélyeztetésének önálló tettese is (járulékos és mögöttes felelősség). A fiatalkorú felelősséggel tartozik a bűncselekménye miatt.

Ha a tizennyolcadik életévét betöltött személy öt évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő cselekményre bír rá

- a) tizennégy év alattit: a rábíró csak e bűncselekmény közvetett tettese lesz (mögöttes felelősség). A tizennégy év alatti (gyermekkorú) nem tartozik büntetőjogi felelősséggel.⁵³³
- b) tizennégy és tizennyolc év közöttit: a rábíró csak e bűncselekmény felbújtója lesz (járulékos felelősség). A fiatalkorú felelősséggel tartozik a bűncselekménye miatt.

---

⁵³³ Kivéve a Btk. 16. §-ában meghatározott bűncselekményi kört, amelyben a törvény a tizenkettedik életévét betöltött fiatalkorú felelősségének megállapítását lehetővé teszi.

Összefoglalva, a mögöttes büntetőjogi felelősség körében:

- a) A *közvetett tettesség* esetén az a személy, aki a büntetendő cselekmény törvényi tényállását (jogellenesen) megvalósítja, bűnössége hiányában (hiányzik a büntethetőséghez szükséges megfelelő életkora, a beszámítási képessége, tévedésben van) nem tartozik büntetőjogi felelősséggel (nem követ el bűncselekményt). Az a személy pedig, akinél a bűnösség feltételei adottak, a törvényi tényállás alá tartozó cselekményt nem valósít meg, hanem azon kívüli (jogellenes) magatartásával működik abban közre. A felhasznált személy magatartása tényállásszerű és jogellenes, a közvetett tettes pedig jogellenes és bűnös. A bűncselekmény fogalmi elemei így oszlanak meg közöttük.
- b) A *kiskorú veszélyeztetésének rábírásos változata* esetén a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy büntetőjogi értékelésen kívüli magatartást (szabálysértés, züllött életmód) tanúsít, a tizennyolcadik életévét betöltött személy pedig ezt előidéző magatartást (ami egy külön bűncselekményi tényállás).

Nem mögöttes, hanem járulékos felelősségről van azonban szó akkor, ha a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy cselekménye fogalmilag bűncselekmény (tényállásszerű, jogellenes és bűnös), amiért felelősséggel is tartozik, a tizennyolcadik életévét betöltött személy felelőssége pedig ehhez kapcsolódik.

A különbség a járulékos és a mögöttes felelősség között, hogy járulékos felelősség esetén a tettes fogalmilag bűncselekményt megvalósító (tényállásszerű, büntetőjog-ellenes és bűnös) cselekményéhez járul a részes cselekménye és felelőssége; mögöttes felelősség esetén a büntetendő cselekmény elkövetésére felhasznált vagy kriminális devianciát tanúsító személy nem felel büntetőjogilag, hanem helyette felel az őt felhasználó, vagy kriminális devianciára rábíró személy.

A bűnösségi elvre térve, az állapítható meg, hogy sem a járulékos felelősség, sem a mögöttes felelősség nem érinti a bűnösségen alapuló felelősség elvét. Mindkét esetben az elkövető saját cselekményére kiterjedő bűnössége a büntetőjogi felelősség feltétele és alapja.

5. Az *actio libera in causa*

5.1. Az *actio libera in causa* fogalma

Az *actio libera in causa* azt az esetet jelenti, amikor a cselekmény döntő oka, hogy az elkövető még beszámítható állapotában, neki felróható módon beszámíthatatlan állapotba helyezi magát, és magatartásának következménye akkor jelentkezik, amikor ő maga már beszámíthatatlan.

Az *actio libera in causa* elvileg lehetséges szándékos és gondatlan változata. Az előbbi esetben az elkövető vagy eleve azért helyezi magát öntudatlan állapotba, hogy bűncselekményt kövessen el, vagy belenyugszik e következménybe;

az utóbbi esetben az öntudatlan állapotba helyezéskor csupán gondatlanság terheli a következmények tekintetében. Ez utóbbira példaként annak az anyának az esetét szokták felhozni, aki tudja magáról, hogy álmában hánykolódik, ennek ellenére éjjel ágyába magához veszi csecsemőjét, akit álmában agyonnyom.⁵³⁴

5.2. Jogirodalmi álláspontok

A) Angyal Pál az *actio libera in causa* esetét a beszámítási képesség időbeli relevanciája körében tárgyalta, és azt az esetet értette alatta, amikor *„a cselekvő a kauzális folyamatot ugyan beszámíthatatlan állapotban kifejtett magatartásával indítja meg, de e magatartása beszámítható állapotában fogamzott elhatározásával, illetve tevékenységével függ össze (ú. n. actio libera in causa esete)”*⁵³⁵. Angyal szerint ilyenkor *„a cselekvő mintegy eszközként iktatja be saját magát elhatározása, esetleg az ezt megvalósítani törekvő tevékenysége és az okfolyamat, illetőleg az eredmény közé s így – mert beszámíthatatlan állapotában tanúsított magatartását beszámítható állapotában indította meg, illetve határozta el – aszerint amily bűnösség terheli, a cselekmény ad dolum, vagy ad culpam lesz neki beszámítható”*⁵³⁶.

B) Tokaji Géza több helyen említette az *actio libera in causa* esetét. A redukált cselekményt, pontosabban az akaratlagosság tárgyalása során utalt arra, hogy amennyiben az akaratlagosság hiánya az elkövető megelőző, felróható magatartásából származik, ez a magatartás ítéendő meg a büntetőjogi felelősség szempontjából.⁵³⁷ Később a bűnösség, mint bűncselekményfogalmi elem kapcsán írta azt, hogy az alól, miszerint a bűnösségnek az elkövetési magatartás kifejtésekor kell fennállnia, az egyedüli kivétel az *actio libera in causa*, *„amikor is a beszámítási képességen alapuló szándékosságot, illetőleg gondatlanságot egy korábbi időpontból nézve állapítjuk meg a későbbi történetre nézve”*⁵³⁸. Tokaji kritikával illette a Btá. megoldását, ami azt az esetet szabályozta az *actio libera in causa* esetei közül, amikor az elkövető abból a célból helyezte magát beszámíthatatlan állapotba, hogy a bűncselekményt ezen állapotában kövesse el. Tokaji szerint azonban a célzatos *actio libera in causa* csak a cselekmény jelentősége, *„[m]indaddig ugyanis, amíg az elkövető emlékszik a céljára, általában még nem teljesen beszámíthatatlan, ha pedig azzá válik, rendszerint nem az eredeti célja szerint viselkedik. Ezért az egyenes szándékot feltételező célzatos actio libera in causa inkább csak a mulasztásos bűncselekmények viszonylatában juthat szerephez.”*⁵³⁹

C) Földvári József a beszámítási képességet (mint tényállásszerűséget) kizáró okok között, a kóros elmeállapot kapcsán említette az *actio libera in causa* esetét mint vitás kérdést. Véleménye szerint a problémát *„az az általánosan elfogadott tétel vetette fel, mely szerint beszámítási képességnek a cselekmény elhatározá-*

---

⁵³⁴ Heller Erik (1945): i. m. 132. o.

⁵³⁵ Angyal Pál (1920): i. m. 364. o.

⁵³⁶ Uo.

⁵³⁷ Tokaji Géza: i. m. 102. o.

⁵³⁸ Uo. 137. o.

⁵³⁹ Uo.

sától annak végrehajtásáig megszakítás nélkül meg kell lenni. Ha ezt a kontinuitást a bűncselekmény elkövetőjének akaratán kívüli körülmény megszakítja, a büntetőjogi felelősségre vonásra nem kerülhet sor. Nem vonható tehát felelősségre a bűncselekmény elkövetője amiatt a cselekmény miatt, amelyet ugyan a beszámítási képesség birtokában határozott el, de beszámíthatatlan állapotban hajtott végre, ha az elhatározás és a végrehajtás között történt valami, ami kizárja a beszámítási képességet. Ez alól az általános szabály alól jelent kivételt az *actio libera in causa* esete, amikor a beszámítási képesség folyamatosságát maga az elkövető szakította meg, és pedig abból a célból, hogy valamilyen bűncselekményt elkövessen.”⁵⁴⁰ Végül, emelte ki Földvári, mivel a céltat bizonyítása rendkívül nehéz, és általában a leittasodás vagy a bódult állapotba jutás okozza a beszámítási képesség megszakadását, ráadásul az ittasság rendkívül jelentős kriminogén tényező, a törvényhozó azt tartotta célszerűnek, hogy az ittas és bódult állapotban történő bűnelkövetésről rendelkezzen külön.⁵⁴¹

D) Wiener A. Imre az ittas állapot körében, az önhiba magyarázata során tért ki az *actio libera in causa* esetére. Wiener azt az esetet nevezte *actio libera in causa*-nak, amikor az elkövető „*azért kezdett inni, hogy gátlásait oldva könnyebben kövessen el bűncselekményt*”⁵⁴². Wiener szerint az ilyen állapotban elkövetett bűncselekmény megítélését az ittas állapot nem befolyásolja.⁵⁴³

E) Nagy Ferenc rendszertanilag a bűnösség fogalma és a felróhatóság körében tárgyalja az *actio libera in causa* esetét. Az *actio libera in causa* eltérést jelent attól a tételtől, miszerint a bűnösségnek az elkövetési magatartás kifejtésekor kell fennforognia. Fogalmilag az *actio libera in causa* alatt „*olyan cselekmény (actio) értendő, amelynek döntő oka (causa) az elkövető beszámítható (libera) állapotában kifejtett felróható előmagatartása (actio praecedens), aminek következtében olyan állapotba helyezi magát, hogy a tényállásszerű eredmény, illetve az objektív tényállási elemek csak abban az időpontban jelentkeznek, amikor az elkövető már nem beszámítható*”⁵⁴⁴. Nagy szerint tehát a bűnösséget (beszámítási képességet) a tényállásszerű elkövetési magatartáshoz képest korábbi időpontban kell megállapítani a későbbi történésekre nézve, a bűnösség így valójában nem a beszámíthatatlan állapotban végrehajtott magatartáshoz, hanem a felróható előmagatartáshoz kapcsolódik.⁵⁴⁵ Mint ahogy arra Nagy is utal, ez a jogi megoldás nem törvényen, hanem szokásjogon, bírói gyakorlaton alapul.

F) Gellér Balázs és Ambrus István a „bűncselekmény fogalmi alapja”, a cselekmény keretei között foglalkozik az *actio libera in causa* kérdésével. Alaptételük az, hogy nem akaratlagos mozgással összefüggésben is felmerülhet büntetőjogi felelőség: az elkövetőnek adott esetben felróható lehet olyan szituáció kialakulása,

---

⁵⁴⁰ Földvári József (2006): i. m. 151. o.

⁵⁴¹ Uo. 151–152. o.

⁵⁴² Wiener A. Imre: A felelősséget kizáró, csökkentő és korlátozó körülmények. In: Wiener A. Imre (szerk.) (2003): i. m. 133. o.

⁵⁴³ Uo.

⁵⁴⁴ Nagy Ferenc (2014): i. m. 251. o.

⁵⁴⁵ Uo.

amelyben mozdulatai felett megszűnik az akarat ellenőrzés, tudati irányítás.⁵⁴⁶ Ennek jogi alapját tekintve két álláspontot ismertetnek, lándzsát azonban nem törnek egyik mellett sem. Az egyik az előzőekben ismertetett, Nagy-féle megoldás, a másik szerint a felelősség alapját a hanyag gondatlanság körében kell keresni. Utóbbi szerint a hanyagság „*az elkövetés időpontját mindazon elkövetői magatartásokra kivetíti, amelyek az elkövetőnek felróhatóak (nem úgy járt el, ahogy elvárható volt)*”⁵⁴⁷.

G) Belovics Ervin az ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekményért való felelősség tárgyalása során említi meg az *actio libera in causa* esetét. Ismertetése szerint az *actio libera in causa* intézménye „*a beszámítási képességet kizáró ittas állapotban elkövetett cselekményekre akkor nyert alkalmazást, ha az elkövető saját elhatározásából annak érdekében helyezte magát öntudatlan ittas állapotba, hogy bűncselekményt valósítson meg. Az ilyen okból öntudatlanul ittas és deliktumot megvalósító tehát büntethető volt.*”⁵⁴⁸

5.3. Szemelvények a jogszabályokból és a joggyakorlatból

A Csemegi-kódex 76. §-a szerint nem számítható be a cselekmény annak, aki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy kinek elmetehetsége meg volt zavarva, és e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt.

A korabeli értelmezés szerint az „*[ö]ntudatlanság az értelem rendes működésének szünetelése, akár normális, akár élettani (álom), akár pathologikus (delirium) okok idézik elő. Öntudatlanok nemcsak az ugynevezett reflexmozgások, amelyek egyébként nem is esnek a cselekmény fogalma alá [...], hanem az értelem képzettársító és bíráló működésének kikapcsolása mellett keletkezett akaratlagos mozgások (mozgásszünetelések) is. [...] Az öntudatlan állapot fogalma alá vonja a bírói gyakorlat az u.n. teljes részszépséget, de nem az ennél kisebbfokú ittasságot [...] továbbá a nagyfokú indulatot [...] és az utóbbinál figyelemmel van az indulatot kiváltó impulzus rendszerinti erejére (szerelemfélést, házasságtörésem érést).*”⁵⁴⁹

Az *actio libera in causa* esetére vonatkoznak a következő megállapítások:

- a) „*[a]ki öntudatlan állapotba helyezi magát és ebben az állapotában bűncselekményt követ el, azért felelős lesz, ha önmagának öntudatától megfosztásakor a bűncselekmény elkövetését, mint következményt szándékolta, vagy e tekintetben őt gondatlanság terheli (actio libera in causa). A bűncselekmény elkövetési ideje ebben az esetben az öntudatlanná válás időpontja.*”⁵⁵⁰

---

⁵⁴⁶ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 182. o.

⁵⁴⁷ Uo.

⁵⁴⁸ Belovics Ervin (2017): i. m. 226. o.

⁵⁴⁹ Isaák Gyula: A büntettektől és vétségekről szóló Büntető törvénykönyv (1878: V. törvénycikk). Grill, Budapest, 1926, 49. o.

⁵⁵⁰ Uo. 50. o.

- b) „[h]a a vádlott maga idézte elő azt az öntudatlan állapotát, melynél fogva a kötelességszerű gondosságot másoknak testi épségére és életére nem képes kifejeíteni: a Btk. 76. §-a nem zárja ki a gondatlanságból okozott emberölést. (K. 8004/1906)”⁵⁵¹.

A Csemegi-kódex általános részének hatálya alatt az (akár szándékos, akár gondatlan) actio libera in causa esetén nem érvényesült a beszámítás kizártságára vonatkozó rendelkezés.

A Csemegi-kódex harmadik novellája (1948. évi XLVIII. t.cz. – III. Bn.) sui generis tényállást vezetett be: az ittas vagy bódult állapotban elkövetett cselekményt alapcselekménynek tekintette, és meghatározott büntetéssel rendelte büntetni. A novella 14. §-a szerint: „Aki önhibájából eredő ittas vagy kábítószertől bódult állapotban olyan cselekményt követ el, amely a büntetőtörvények értelmében büntett vagy egy évet meghaladó fogházzal büntetendő vétség – ha ez az állapot annak beszámítását kizárja – egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.”

A III. Bn.-nek ezt a törvényhelyét az 1962. évi 10. tvr. helyezte hatályon kívül [2. § (2) bek., illetve a tvr. melléklete], de időközben megszületett és hatályba lépett a 1950. évi II. törvény (Btá), amely általános részi szinten szabályozta a szándékos actio libera in causa esetét (lényegében kodifikálta a Csemegi-kódex idején érvényesülő elméleti alapon nyugvó gyakorlatot). A törvény 10. §-ának (4) bekezdése szerint: Az előző rendelkezések (az elmebetegség, öntudatzavar, kényszer és fenyegetés felelősséget kizáró vagy korlátozó esetei) nem alkalmazhatók annak a javára, aki maga idézte elő állapotát vagy helyzetét abból a célból, hogy a büntetést elkövesse.

A Btá. miniszteri indokolása szerint „[á]ltalánosan elismert tétel a büntetőjogban, hogy aki önmaga hozza magát öntudatlan állapotba vagy a kényszer állapotába avégből, hogy ilyen állapotban kövesse el a büntetést, nem mentesülhet a büntetőjogi következmények alól. Például aki abból a célból ittasodik le, hogy részegségében mást megöljön vagy például az a váltóőr, aki megkötötteti magát, nehogy a szükséges műveletet elvégezhesse, büntetőjogi felelősséggel kell, hogy tartozzon.”⁵⁵²

Érdemes megjegyezni, hogy egy ideig elvileg egymás mellett érvényesült a III. Bn. és a Btá. Míg az utóbbi a célzatos actio libera in causa esetén az így elkövetett bűncselekmény miatt tette felelőssé az elkövetőt, az előbbi a célzatos eseten kívül egy évig terjedő fogházzal büntette.

Az 1961. évi V. törvény 22. §-a úgy rendelkezett, hogy a 21. § (bűnösséget kizáró vagy korlátozó elmebetegség, gyengeelméjűség és tudatzavar) rendelkezései nem alkalmazhatók annak javára, aki a cselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követte el.

⁵⁵¹ Isaák Gyula: Büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878:V. törvénycikk). Grill. Budapest, 1928, 57. o.

⁵⁵² A büntetőtörvénykönyv általános része. Az 1950. évi II. törvény. Az 1950:39. sz. törvényerejű rendelet. A törvényjavaslat miniszteri indokolása. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1951, 41. o.

Ezzel kapcsolatban két dolgot kell megemlíteni. A miniszteri indokolás egyrészt arra hívja fel a figyelmet, hogy a 22. § csak az önhibából eredő ittas vagy bódult állapotot rekeszti ki a 21. § hatálya alól. Ebből következően, ha valaki nem tehet arról, hogy leittasodott, a 21. §-ban foglalt felelősséget kizáró vagy csökkentő okok alkalmazhatók. Szintén nem esik a 22. § alá az elmebetegségig fokozódó alkoholos állapot sem: „*az elmebetegség kizárja vagy csökkenti az elkövető büntetőjogi felelősségét függetlenül attól, hogy az a mértéktelen alkoholfogyasztás következménye-e vagy sem*”⁵⁵³.

Másrészt a miniszteri indokolás megjegyzi, hogy „*a 22. § szükségtelenné teszi az actio libera in causa esetének szabályozását, amelyet jelenleg a Btá. 10. §-ának (4) bekezdése tartalmaz. Ez az eset ugyanis gyakorlatilag csak ittassággal kapcsolatban vetődhet fel, s az ittasságra vonatkozó általános rendelkezés átfogja a céltas leittasodást is.*”⁵⁵⁴

Mint említettem, a szocialista Btk. hatályba lépésének napján (1962. július 1.) veszttette hatályát a III. Bn. 14. §-a.

Az 1978. évi IV. törvény (25. §), illetve a 2012. évi C. törvény (18. §) az önhibából eredő ittas vagy bódult állapot esetén nem engedi alkalmazni a kóros elmeállapot szabályait.

5.4. Saját álláspontom

A bűncselekmény fogalmának elvileg többféle meghatározása lehetséges, az actio libera in causa esetén azonban nehezen állítható, hogy a bűncselekmény fogalma aggály nélkül megvalósulna. A bűncselekmény fogalmához minden esetben hozzátartozik a beszámítási képesség és a bűnösség. Ezeknek az *elkövetési magatartás kifejtésekor* kell fennállniuk. Bár vannak olyan esetek, amikor az elkövetési magatartás és az eredmény bekövetkezése időben nem esik egybe (materiális bűncselekmények, nyitott törvényi tényállású bűncselekmények), az említett elven nem eshet sérelem, a beszámítási képességnek (bűnösségnek) az elkövetési magatartás kifejtésekor kell fennállni.

Az actio libera in causa eseteiben azonban az elkövető magatartásának következménye akkor jelentkezik, amikor ő maga már beszámíthatatlan. Ennek a beszámíthatatlanságnak az értékelése több mindentől függhet. A jogirodalmi álláspontok áttekintése során láthattuk, hogy az actio libera in causa érintheti a cselekmény fogalmát, de értelmezhető tényállásszerűséget kizáró kóros elmeállapotként, illetve a bűnösség körében is.

A cselekménynek önálló dogmatikai szerepet tulajdonító felfogásokban, amikor az elkövető beszámíthatatlan állapotba helyezi magát, ez büntetőjogilag elvileg cselekménynek minősülhet (mivel emberi magatartás, hatóképes, akaratlagos és büntetőjogi relevanciával bírhat). Ez a cselekmény viszont nem minősül a későbbi

---

⁵⁵³ A Magyar Népköztársaság Büntető törvénykönyve. KJK, Budapest, 1962, 76. o.

⁵⁵⁴ Uo.

bűncselekmény tényállásszerű elkövetési magatartásának. A tényállásszerű elkövetési magatartás ugyanis akkor valósul meg, amikor az elkövető már beszámíthatatlan. Az elkövetési magatartás tehát nem minősül büntetőjogilag cselekménynek, mivel nem akaratlagos. Ebből kifolyólag az *actio libera in causa* esetén olyan helyzetben kellene megállapítani az elkövetési magatartást, amikor a magatartás nem minősül büntetőjogilag cselekménynek. De mint ahogy a cselekmény tényállásszerűség nélkül nem alapozhat meg büntetőjogi felelősséget, úgy a tényállásszerűség sem, amennyiben a magatartás büntetőjogi értelemben nem cselekmény. Akárhogy áll is a dolog, a bűncselekmény ilyen esetben fogalmi szinten nem valósulhat meg.

Voltaképp nem jutunk sokkal előrébb akkor sem, ha a cselekmény önálló dogmatikai funkcióját tagadjuk. Az akaratlagosság, mint az elkövető és a cselekménye közti szubjektív kapocs, a bűnösség eleme. Akaratlagosság hiányában azonban ebben a rendszerben sem valósulhat meg bűncselekmény, még ha nem is a cselekmény, hanem a bűnösség szintjén. Az *actio libera in causa* esetét ezen a rendszeren keresztül vizsgálva is az állapítható meg, hogy a beszámíthatatlan állapotba helyezés nem tekinthető elkövetési magatartásnak, azaz nem valósul meg a követelményül támasztott objektív tényállásszerűség, illetve hogy az elkövetési magatartás kifejtésekor nincs akaratlagosság, azaz hiányzik az objektíve megvalósuló elkövetési magatartás és az elkövető közötti alapvető szubjektív kapocs, azaz végső soron a bűnösség. Az *actio libera in causa* esetén tehát ebben a rendszerben sem valósul meg fogalmilag bűncselekmény.

Csábítónak hangzik az a megoldás, amely a felelősség alapját a hanyag gondatlanság körében véli megtalálni: a hanyagság az elkövetés időpontját mindazon elkövetői magatartásokra kivetíti, amelyek az elkövetőnek felróhatók (nem úgy járt el, ahogy elvárható volt).⁵⁵⁵ A hanyag gondatlanság felvetése jobb megoldás, mint a felelősséget megalapozó bírói vagy szokásjogra való hivatkozás, amennyiben gondatlan *actio libera in causa* ról van szó. Azonban, mint ahogy az előbbi áttekintésből is kiderült, nem kizárt a szándékos, sőt akár a célzatos *actio libera in causa* sem, de akár a tudatos gondatlanság is szóba kerülhet. Így, az iskolapéldánál maradva, ha az édesanya tudja magáról, hogy rosszul alszik, és ennek ellenére fekszik csecsemője mellé, és nyomja álmában agyon, ez nem hanyagság, mert előre láthatta a lehetséges következményt, azonban könnyelműen bízott annak elmaradásában. De az is előfordulhat, hogy szándékosan azért helyezi magát beszámíthatatlan állapotba, hogy agyonnyomja álmában a gyermekét.

Kétségtelenül megalapozottnak tekinthető az az igény, hogy aki bármely módon, felróhatóan (szándékosan vagy gondatlanul) beszámíthatatlan állapotba helyezi magát, és ebben az állapotában büntetendő cselekményt követ el, büntetőjogi felelősséggel tartozzon. A büntetőjogi felelősségre vonás viszont ez esetben – tekintettel az elkövetési magatartás kifejtésekor a beszámítási képesség hiányára – csakis objektív alapon konstituálható. Mivel elvileg nincs kizárva az öntudatlan állapotba helyezés lehetősége ittasságon vagy bódultságon kívül, illetve adott esetben a kényszer hatása alá helyezésnek sem, esetlegesen meg kellene teremteni

---

⁵⁵⁵ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 182. o.

a törvényi lehetőségét az ezen esetekben való felelősségre vonásnak is. Ennek egyik módja lehetne, hogy a törvény olyan tartalmú szabályt vegyen fel a soraiba, amely szerint a büntetőjogi felelősség alól nem mentesülhet az, aki a cselekményt önhibájából eredő beszámíthatatlan állapotban követi el.

Mindez azonban nem változtat azon a tényen, hogy az *actio libera in causa* esete (akárcsak az önhibából ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekmény megítélése) áttöri a bűnösségen alapuló felelősség elvét, és objektív felelőséget létesít a büntetőjogban.

6. Az önhibából eredő ittas vagy bódult állapot

Az *actio libera in causa* általános értelemben vett előfordulása gyakorlatilag elenyésző. Annak speciálisabb megnyilvánulási formája, az ittas vagy bódult állapotban elkövetett (bűn)cselekmény azonban gyakoribb jelentőséggel bírhat. Az ilyen állapotban elkövetett cselekményre a Btk. 18. §-a vonatkozik, aminek értelmében a 17. §-ban meghatározott kóros elmeállapot szabályai nem alkalmazhatók annak javára, aki a bűncselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követte el.

A korábbi szabályozást áttekintve az állapítható meg, hogy az ittas állapotban elkövetett bűncselekmény megítélésére a Csemegi-kódex nem tartalmazott speciális rendelkezést, hanem csupán annyit írt elő, hogy nem számítható be a cselekmény annak, aki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy akinek elmetehetsége meg volt zavarva, és emiatt akarátának szabad elhatározási képességével nem bírt (76. §). Ez a szabály azonban csupán az *öntudatlan* ittas állapotra vonatkozott, az *öntudatos* állapotnak ittasság esetében beállott időleges megzavarodása és az akarat szabad elhatározási képességének ebben az állapotban tapasztalható fogyatékosága és korlátoltsága nem azonos az öntudat teljes hiányával, amely felől a 76. § rendelkezett.⁵⁵⁶ Továbbá az (akár szándékos, akár gondatlan) *actio libera in causa* esetén sem érvényesült a beszámítás kizártságára vonatkozó rendelkezés. A Csemegi-kódex harmadik novellája, az 1948. évi XLVIII. törvénycikk *sui generis* tényállást vezetett be az ittas vagy bódult állapotban elkövetett cselekményre midőn előírta, hogy aki önhibájából eredő ittas vagy kábítószertől bódult állapotban olyan cselekményt követ el, amely a büntetőtörvények értelmében büntett vagy egy évet meghaladó fogházzal büntetendő vétség – ha ez az állapot annak beszámítását kizárja –, egy évig terjedhető fogházzal büntetendő (14. §). Az 1950. évi II. törvény értelmében az elmebeteg állapotban és öntudatzavarban elkövetett cselekményre vonatkozó, büntetlenséget eredményező rendelkezések nem alkalmazhatók annak a javára, aki maga idézte elő állapotát vagy helyzetét abból a célból, hogy a büntettet elkövesse [10. § (4) bekezdés]. A Btá. tehát lényegében általános részi szinten szabályozta a szándékos *actio libera in causa* esetét (kodifikálta a Csemegi-kódex idején érvényesülő, elméleti alapon nyugvó gyakorlatot), amelybe beletartozott az önhibából eredő ittas állapotban elkövetett bűncselekmény is. Az 1961. évi V. törvény értelmében a büntetethetőséget kizáró vagy korlátozó elmebe-

---

⁵⁵⁶ Isaák Gyula: Büntető törvénykönyv. Grill, Budapest, 1928, 57. o.

tegség, gyengeelméjűség és tudatzavar rendelkezései nem alkalmazhatók annak javára, aki a cselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követte el (22. §). Az 1978. évi IV. törvény átvette ezt a szabályozást (25. §).

A 2012. évi C. törvény továbbra is fenntartja azt, hogy a kóros elmeállapot szabálya nem alkalmazható arra, aki a bűncselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követi el. Ebből következően a bűncselekményi tényállást megvalósító elkövetőt olyannak kell tekinteni, mint aki beszámítási képességgel rendelkezik, azaz a bűncselekményt nem lehet fogalmilag kizártnak tekinteni. Az önhibából eredő ittas állapotban lévő elkövető cselekményét a felismerési képesség ittasság okozta korlátozottságának figyelmen kívül hagyásával, a cselekmény tárgyi oldalának értékelése alapján kell elbírálni: a szándékosság és gondatlanság kérdésében is a tárgyi tényezők alapján kell állást foglalni.⁵⁵⁷ Ha a cselekmény a külvilágban úgy jelenik meg, ahogyan általában a szándékos bűncselekmény szokott megjelenni, szándékos, ellenben a gondatlanság tárgyi ismérveinek fennállása esetén gondatlan bűncselekmény megállapításának van helye. Úgyszintén, a (minősítő) eredményhez fűződő következményekért való felelősség vonatkozásában is a tárgyi külső ismérveket kell a bíróságnak vizsgálnia és alapul vennie.⁵⁵⁸ A bíróságnak az alanyi oldalt annyiban kell vizsgálnia, hogy az elkövető tudatzavart előidéző leittasodása önhibából eredt-e. Ha ugyanis az elkövető teljesen önhibáján kívül ittasodott le, a törvény 17. §-a alkalmazásának van helye.

Azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy az önhibából eredő ittas vagy bódult állapot törvényi szabályozása összhangba hozható-e a bűnösségen alapuló felelősség elvével, két jogirodalmi álláspontot érdemes bemutatni.

Békés Imre a Belügyminisztérium büntetőjogi tankönyvének⁵⁵⁹ a büntetőjogi felelősségre vonás akadályairól szóló fejezetében⁵⁶⁰ a beszámítást kizáró okokon belül, az ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekményekért való felelősség körében (az ittas állapot értékelése korábbi jogunkban) ismertette az *actio libera in causa* esetét. E szerint az „1961. évi V. törvény előtt a Btá. külön szabályozta a célzatos leittasodást. Aki azzal a céllal hozta magát (leittasodással vagy más módon) beszámítási képességét kizáró állapotba, hogy ebben az állapotában bűncselekményt kövessen el, az – az elkövetéskor valójában már hiányzó beszámíthatósága ellenére – a ténylegesen kimerített törvényi tényállás szerint felelt. Az irodalom a célzatos leittasodást »*actio libera in causa*«-nak nevezi. 1961 óta büntetőjogunk külön nem szabályozza, figyelemmel arra, hogy a súlyosabb megítéléshez – a céltat helyett – az önhiba is elegendő. Van olyan nézet, amely az önhibában, illetőleg az önhibával összefüggésben kimutatott határozatlan gondatlanságban az »*actio libera in causa culposa*«-t (gondatlan *actio libera in causa*) látja.”⁵⁶¹

---

⁵⁵⁷ BH 2009. 3.; BH 1993. 73.

⁵⁵⁸ III. BED 5. pont

⁵⁵⁹ Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza: i. m.

⁵⁶⁰ Békés Imre: A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai. In: Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza: i. m. 150–231. o.

⁵⁶¹ Békés Imre (1980): i. m. 169. o.

Érdemes megjegyezni, hogy éppenséggel Békés Imre igyekezett beemelni a hazai büntetőjogba a *határozatlan gondatlanság* tanát az ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekmény miatti felelősség körében. A problémakör lényege, hogy beszámítási képesség hiányában nem valósulhat meg bűncselekmény. [Békés a beszámítási képesség hiányát az alannyá válás gátjaként fogta fel, és állítása szerint a beszámítási képesség és a bűnösség közötti szoros összefüggés alapján beszámítási képesség hiányában az elkövetőt nem terhelheti bűnösség (szándékosság, gondatlanság) sem.] Ez alól – a bűnösségen alapuló felelősség elve alól – alkot kivételt a (korábbi) Btk. 25. §-a. Békés szerint azonban a tényállás megvalósítása pillanatában a bűnösség „valamiféle alkotó eleme” mégis kimutatható. Az elkövető az alkoholos ital fogyasztásának megkezdésekor (még beszámítási képessége birtokában) előre látja (láthatná) a lerészegedés lehetőségét, illetőleg számolhatna beszámítási képessége elvesztésével és azzal, hogy ebben az állapotában esetleg valamiféle jogellenes magatartást fog tanúsítani. Békés nem a konkrét sértett bántalmazásának, illetőleg nem a konkrét tényállás megvalósításának tényét, hanem a büntetendő cselekmény elkövetésének elvi lehetőségének előre látását tartotta megkövetelhetőnek. Az előrelátás lehetősége – mint írja – a hanyag gondatlanság eleme, ezért véleménye szerint a leittasodás folyamatában ez a hanyag gondatlanság alkotja azt a bűnösségi magot, amelyre a Btk. 24. §-a szerinti felelősség épül. Határozatlannak azért nevezte ezt a gondatlanságot, mert ez csupán az elkövetés elvi lehetőségére, és nem annak konkrét formájára terjed ki.⁵⁶²

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az ittas elkövető csak gondatlan bűncselekményért lenne felelősségre vonható. Békés hivatkozik a III. számú büntető elvi döntésre, amely szerint az önhibából ittas állapotban lévő személyt olyannak kell tekinteni, mintha beszámítási képessége birtokában lenne, és mindez a cselekmény minősítését nem érinti. A cselekményt a tárgyi oldalt alkotó ismérvek mikénti kimerítése alapján kell szándékos, vagy gondatlan bűncselekménynek minősíteni: ha úgy nyilvánul meg a külvilágban, mint ahogy egy szándékos bűncselekmény szokott, szándékos; ha úgy, mint ahogy egy gondatlan bűncselekmény szokott, az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén gondatlan bűncselekményért kell az elkövetőt felelősségre vonni.⁵⁶³

Tokaji Géza mindezzel kapcsolatban azt emelte ki, hogy a határozatlan gondatlanság több okból sem alkalmazható. Egyrészt – és elsősorban – azért, mert semmiképpen sem alapozhatja meg a szándékos bűncselekmény címén történő felelősségre vonást. Másrészt, mert nincs olyan bíróság, amely a határozatlan gondatlanság kivételes hiánya miatt felmentő ítéletet hozna. Tokaji végül arra jutott, hogy szembe kell nézni azzal a ténnyel, hogy a Btk. 25. §-a objektív felelősséget létesít, ezzel (egyedüli kivételként) áttöri a bűnösségen alapuló felelősség elvét.⁵⁶⁴

Valójában a Btk. (mint ahogy a korábbi is tette) felelősségi vélelmet állít fel, midőn bűncselekménynek minősíti és büntetni rendeli az önhibából eredő ittas vagy bódult állapotban elkövetett cselekményt. A törvény ugyanis azt juttatja

---

⁵⁶² Uo. 163. o.

⁵⁶³ Uo. 164–165. o.

⁵⁶⁴ Tokaji Géza: i. m. 288. o.

kifejezésre, hogy az önhibából ittas vagy bódult állapotba kerülő és ebben az állapotban bűncselekmény tényállását megvalósító cselekmény elkövetőjét olyannak kell tekinteni, mint azt, akinek beszámítási képessége van.⁵⁶⁵ Ezáltal a törvény áttöri a bűnösségen alapuló felelősség elvét, pontosabban a bűnösséget nem a cselekmény elkövetésekor követeli meg, hanem az azt megelőző lerészegedésre, az önhibára vonatkoztatja.

További problémát vet fel a részesség kérdése az önhibából eredő ittas vagy bódult állapotban elkövetett (bűn)cselekményben. Dogmatikai szempontból az ilyen állapotban lévő személy nem rendelkezik beszámítási képességgel, így nem tekinthető bűnösnek. Bűnösség hiányában viszont nem valósul meg bűncselekmény (nullum crimen sine culpa). Ebből az következik, hogy az ilyen állapotban lévő személy „felbujtóját” vagy „bűnsegédjét” nem részesként, hanem közvetett tettesként „kellene” felelősségre vonni. A törvény értelmében azonban az önhibából eredő ittas vagy bódult állapotban lévő személy nem kerülheti el a felelősségre vonást. Büntetőjogi felelősségre vonásra vagy bűncselekmény, vagy adott esetben büntetendő cselekmény elkövetése esetén kerülhet sor. Utóbbi esetben viszont le kell mondani a büntetés kiszabásának lehetőségéről, és az elkövetővel szemben legfeljebb intézkedés alkalmazható. (A bűnösség a bűncselekmény feltétele, a büntetés pedig a bűncselekmény.) Azaz amennyiben azt az álláspontot fogadnánk el, hogy az önhibából eredő ittas vagy bódult személy cselekményét nem tekintjük bűncselekménynek arra való tekintettel, hogy nem rendelkezik beszámítási képességgel, vele szemben le kellene mondanunk a büntetés kiszabásának lehetőségéről, ami nyilvánvalóan elfogadhatatlan következményre vezetne. A joggyakorlat ennek megfelelően egységes abban, hogy az önhibából eredő ittas vagy bódult személy cselekményét bűncselekménynek tekinti.⁵⁶⁶ Így viszont, amennyiben a cselekmény szándékos bűncselekménynek minősül, elvileg nincs akadálya a részesi alakzatok megállapításának, amennyiben viszont gondatlan bűncselekménynek, a részesség nem valósulhat meg. Utóbbi esetben a közreműködő közvetett tetteskénti minősége sem problémamentes. A közvetett tettes ugyanis szándékos bűncselekmény törvényi tényállását valósítja meg az általa felhasznált személlyel [Btk. 13. § (2) bek.]. Ez a felhasznált személy részéről szándékos bűnösséget követel meg. Az egyedüli eset, amikor a felhasznált személy gondatlan bűncselekményért felel, az a gondatlanságon alapuló tévedés felhasználása (amennyiben van büntetni rendelt gondatlan alakzata a bűncselekménynek).

7. A segítségnyújtás halált okozó elmulasztása

Az objektív büntethetőségi feltételek tárgyalása során volt szó annak az esetnek a problematikájáról, amikor a sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna. Békés Imre úgy foglalt állást, hogy arra a körülményre, hogy a segítségnyújtás a sértett életét megmenthette volna, az elkövető bűnösségének nem kell kiterjednie. A halált az elkövető azon mulasztása okozza, hogy nem nyújtott

⁵⁶⁵ III. BED 2. pont

⁵⁶⁶ III. sz. BED, illetve annak alapján: BH 1993. 73.; BH 1997. 565.

segítségét a sértettnek. Ha a halált ebben az esetben eredménynek tekintenénk, arra az elkövető bűnösségének ki kellene terjednie, amiből az következik, hogy a halált előre lehetett, és előre kellett volna látnia. A halál azonban ebben az esetben nem eredményként viselkedik, az elkövető terhére annak ellenére hatályosul, hogy nem látta előre, nem tudta és nem is tudhatta, hogy az elmulasztott segítségnyújtás az életveszélyben lévő sértett életét megmenthetné.⁵⁶⁷

Békés gondolatai mindenképpen elgondolkodtatók. Érvelése szerint a minősített eset azért nem lehet eredmény, mert arra a bűnösségnek ki kellene terjednie, ami a jelen esetben nem valósulhat meg, mivel ennek feltétele az lenne, hogy a halált előre lehetett és előre kellett volna látni. Békés ezért ezt objektív büntethetőségi feltételnek tekintette.

Véleményem szerint a minősített esetet egyben (egységében) kell értelmezni, nem bontható ketté a halál bekövetkezésére, ami egyébként tényállástani értelemben eredmény lenne, és arra, hogy a sértett életét a segítségnyújtás megmenthette volna, hanem a minősített eset jogi jellegét egységben kell megítélni. A minősített eset ily módon nem eredmény. Ha eredmény lenne, arra elegendő lenne az elkövető gondatlanságának kiterjednie. A tudatos gondatlanság azonban feltételezi a cselekmény következményeinek az előrelátását, azaz az elkövetőnek előre kellett volna látnia a halált, valójában azonban nem látta előre, hogy a segítségnyújtás az életveszélyben lévő sértett életét megmenthetné. Hanyag gondatlanság esetében azt kellene az elkövető terhére róni, hogy azért nem látta előre azt, hogy a segítségnyújtása a sértett életét megmenthette volna, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta. A jelen esetben viszont a halál bekövetkeztét senki nem láthatta előre, és ha nem lehetett előre látni, akkor nem lehet megkövetelni annak tudomásának a lehetőségét, hogy a segítségnyújtás az életveszélyben lévő sértett életét megmenthetné. Amennyiben viszont a minősített esetet nem eredménynek tekintjük, hanem úgynevezett egyéb objektív ismérvnek, az emiatti felelősség szabály szerint szándékos bűnösséget követel meg. A tudati oldal azonban – a tudatos gondatlanságnál említett okok miatt – továbbra is hiányzik.

Valójában másodlagos büntethetőségi feltételnek sem tekinthető, mert nem az alaptényállás viszonylatában értelmezendő, azaz nem a büntethetőség feltétele, hanem a cselekmény mikénti minősülésének.

Mindezek alapján nem marad más következtetés, mint hogy a segítségnyújtás halált okozó minősített esete – mivel hiányzik a tudati oldal minimuma, illetve az előreláthatóság lehetősége – voltaképp objektív felelősséget keletkeztet.

8. Következtetések

A bűnösségen alapuló felelősség mondhatni határmezsgyéjének körüljárása során néhány olyan esetet lehetett azonosítani, ahol felmerülhet a bűnösségi elv sérelme, esetleges áttörése.

---

⁵⁶⁷ Békés Imre (2003b): i. m. 115. o.

Mindennek nyomán azt lehet megállapítani, hogy nem jár a bűnösségi elv át-törésével

- a) a járulékos felelősség;
- b) a mögöttes felelősség;
- c) a másodlagos (objektív) büntethetőségi feltételt megkövetelő záradék;
- d) a hamis vád minősített eseteinek köre;
- e) a jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések lehetővé tétele, kivéve ez alól azt az esetet, ha a természetes személy elkövető kóros elmeállapota miatt nem büntethető.

Ezzel ellentétben, áttöri a bűnösségen alapuló felelősség elvét, és voltaképp objektív felelősséget létesít a büntetőjogban

- a) az *actio libera in causa* alá eső esetek köre;
- b) az önhibából eredő ittas vagy bódult állapotban elkövetett cselekmény miatti felelősségre vonás;
- c) a segítségnyújtás halált okozó elmulasztásának esete.

IX. A bűncselekmények osztályozása

A bűncselekmények különböző szempontok szerinti felosztása, csoportosítása a büntetőjog XIX. századi irodalmában nem volt szokatlan. Magyarországon a XX. század első harmadáig találni tankönyveket, amelyek külön foglalkoztak a bűncselekmények osztályozásával, azonban voltak olyan szerzők is – így például *Schnierer Aladár* az 1882-ben megjelent művében⁵⁶⁸, illetve az 1885-ben megjelent kommentárjában⁵⁶⁹, vagy Heller Erik az 1931-ben megjelent tankönyvében⁵⁷⁰ –, akik jórészt mellőzték ezt a kérdéskört.

Napjainkban a francia általános részi tankönyvek még mindig oldalakat szentelnek a bűncselekmények osztályozásának⁵⁷¹, hazai viszonylatban ez a rendszerezett csoportosítás időközben elhalványult⁵⁷². Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a magyar büntetőjogban ne lennének ismertek például a materiális és immateriális bűncselekményi kategóriák, és a mai német büntetőjog is elkülöníti a bűncselekmények egyes csoportjait, így a büntetteket és vétségeket⁵⁷³, illetve ismeri a bűncselekmények több fajtáját⁵⁷⁴.

A bűncselekmények következőkben bemutatandó osztályozása nem a bűncselekmény meghatározására, annak a jogrendszer más, szintén felelősséget teremtő cselekményeitől való elhatárolására⁵⁷⁵, és nem is a bűncselekményeknek a törvény különös részi felosztására vonatkozik⁵⁷⁶, hanem olyan – alapvetően dogmatikai megközelítésű – kategóriák felállítására és vizsgálatára, amelyek a bűncselekmények egészére vonatkoztathatók.

---

⁵⁶⁸ Schnierer Aladár: A büntetőjog általános tanai az 1878. V. és 1879. XL. törvénycikkek alapján. Franklin-társulat, Budapest, 1882

⁵⁶⁹ Schnierer Aladár: A büntettekről és vétségekről szóló magyar büntető-törvény magyarázata. Franklin-társulat, Budapest, 1885

⁵⁷⁰ Heller Erik (1931): i. m.

⁵⁷¹ Megjegyzendő, hogy a franciához hasonlóan a belga büntetőjog is foglalkozik a bűncselekmények csoportosításával. Lásd Olivier Michiels – Jacques Elodie: *Principes de droit pénal*. <https://orbi.uliege.be/handle/2268/188616>

⁵⁷² Lásd például Wiener A. Imre (szerk.) (2002): i. m.; Földvári József (2006): i. m.; Nagy Ferenc (2010): i. m.; Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály (2012): i. m.

⁵⁷³ Walter Gropp: i. m. 82–83. o.

⁵⁷⁴ Joachim Zekoll – Mathias Reimann (ed.): *Introduction To German Law*. Kluwer Law International, 2005, pp. 389–390.

⁵⁷⁵ Antony Duff: *Theories of Criminal Law*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/entries/criminal-law/>

⁵⁷⁶ Ernst Freund: *Classification and Definition of Crimes*. *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 5, iss. 6., Art. 2. <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1338&context=jclc>

1. A bűncselekmények osztályozása a francia büntetőjogban

A francia büntetőjog eredményei talán kevéssé ismertek a mai magyar büntetőjog művelői körében, ezért érdemesnek tartom kicsit részletesebben kitérni a korábbi és a kortárs francia büntetőjogászok nézeteire. Különösen azért, mert a bűncselekmények osztályozásának széles irodalma él mind a mai napig.

A) A híres francia szerzőpáros, *Adolphe Chauveau és Faustin Hélie* a XIX. század közepén megjelent nagy művében⁵⁷⁷ mérsékeltten foglalkozott a bűncselekmények csoportosításával. A többkötetes *Théorie* elején a bűncselekmények súly szerinti osztályozására helyezték a hangsúlyt, ezt követően szenteltek külön fejezetet a katonai bűncselekményeknek. Később foglalkoztak kicsit részletesebben a bűncselekmények osztályozásával, azonban ez a fejezet is leginkább a köz- és a politikai bűncselekmények elhatárolására szorítkozik. Bűncselekménytani értelemben vett csoportosítással nem foglalkoztak.

A mű elején, a büntetőjog főbb szabályainak áttekintése során tárgyalták a Code pénal 1. cikkét, amely meghatározza a bűncselekmény fogalmát, és egyben három csoportra is osztja azt: az a bűncselekmény, amit a törvény rendőri büntetéssel (peines de police) fenyeget, *kihágás*; amit vétségi büntetéssel (peines correctionnelles), *vétség*; végül amit testi vagy megalázó büntetéssel (afflictive ou infamante), *bűntett*. A szerzők véleménye szerint a büntetendő cselekmények között csak ez az egyetlen, igazi felosztás létezik, ez fejezi ki a lényegét, a bűncselekmények valódi természetét. Azok a bűncselekmények, amelyek büntetendőségüket a cselekmény moralitásából, a tettes szándékából nyerik: a büntettek vagy a vétségek. Amelyek ellenben pusztán materiálisak, csupán a törvény előírásait vagy tilalmát érintik, amelyek pusztán az elkövetésüket jelentő tevékenység vagy mulasztás kifejtésében állnak, és a tettes szándékától függetlenül megvalósulnak: a kihágások. Ez a legtermészetesebb felosztása a bűncselekményeknek, ami mentes a törvényhozó mindenfajta önkényétől és szeszélyétől, ugyanis a jogalkotó nem tudja megváltoztatni a cselekmény jellegét.⁵⁷⁸

A *katonai bűncselekmények* tárgyalása során kiemelték, hogy a Code pénal 5. cikke szerint a törvény rendelkezéseit nem lehet alkalmazni a katonai büntettek-re, vétségekre és kihágásokra; arról azonban, hogy mik tartoznak ebbe a körbe, a törvény hallgat. Ráadásul, maga a katonai törvény sem határozta meg, hogy mit tekint katonai bűncselekménynek. A törvény csupán annyit ír elő, hogy katonai vétségek azok, amelyek elbírálása katonai törvényszék hatáskörébe tartozik.⁵⁷⁹

Később részletesebben áttekintették a bűncselekmények osztályozására vonatkozó történeti előzményeket. Utaltak a római jogra, amely a bűncselekményeket köz- és magánbűncselekményekre osztotta aszerint, hogy az egész népet vagy az egyes egyéneket érinti-e, illetve hogy az eljárást ki kezdeményezheti. A közbűn-

⁵⁷⁷ Adolphe Chauveau – Faustin Hélie: *Théorie du Code pénal*. Meline, Cans et Compagnie, Bruxelles, 1845

⁵⁷⁸ Uo. 12. o.

⁵⁷⁹ Uo. 22–31. o.

cselekményeken belül a római jog megkülönböztette a rendes (ordinaire) és rendkívüli (extraordinaire), illetve a főbenjáró (capitaux) és nem főbenjáró (non capitaux) bűncselekményeket. A *rendes büntettek* azok voltak, amelyekre a törvény, a császár alkotmánya (rendelete), vagy a szokásjog által előírt büntetéstől a bíró nem térhetett el, azt se nem súlyosíthatta, se nem enyhíthette. A *rendkívüli büntettek* büntetése ezzel szemben önkényesnek volt tekinthető, a bíró a büntetés mértékét fokozhatta a cselekmény kegyetlenségének és a tettes személyének figyelembevételével. Végül, *főbenjárók* azok, amelyek büntetése halál, száműzés vagy bányamunka, *nem főbenjárók* pedig azok, amelyek büntetése megszégyenítő, testi vagy pénzbüntetés. Megállapították a szerzők, hogy bár a későbbi törvényhozások nem követték ezt a felosztást, nem igazán foglalkoztak a bűncselekmények elméleti osztályozásával, a gyakorlatban azonban továbbra is fennmaradt a bűncselekmények előbbi csoportosítása, bár a jelentésük időközben módosult. A korabeli francia Code pénal a szerzők szerint a bűncselekmények osztályozásának teljes rendszerét alakította ki. A büntettek két fő csoportba voltak sorolhatók: a közösség elleni és a magánosok elleni bűncselekményekre. Mindkét csoporton belül két további különült el: az elsőbe az állam biztonsága, az alkotmányos berendezkedés és a közbéke elleni bűncselekmények; a másodikba a személy elleni és a tulajdon elleni bűncselekmények tartoztak. Felhívták azonban a figyelmet arra, hogy sok esetben nehéz az elhatárolás, így például az alkotmányos berendezkedés és a közbéke elleni bűncselekmények esetén. Arra is utaltak, hogy sok bűncselekmény valójában összetett bűncselekmény (délits complexes), amely egyaránt sérti a köz- és a magánérdeket, a személyt és a tulajdont. A szerzők arra jutottak, hogy a bűncselekmények ilyen osztályozása majdhogynem lehetetlen a bűncselekmények eltérő jellege miatt. A lényege csupán abban áll, hogy rendet tegyen a Code pénal rendszerében, elrendezésében, s hasznossága is csupán ebben áll, ez valójában nem más, mint egy módszer.⁵⁸⁰

A *politikai bűncselekmények* kapcsán végül azt emelték ki, hogy azokat nem szabad összetéveszteni a közbűncselekményekkel. Valójában minden politikai bűncselekmény közbűncselekmény, de nem minden közbűncselekmény politikai is egyben. A politikai bűncselekmények körét alapvetően törvény határozta meg (az 1830. október 8-i törvény 7. cikke).⁵⁸¹

B) *Pierre Bouzat* az 1963-ban megjelent tankönyvében⁵⁸² külön címet szentelt a bűncselekmények osztályozásának, azonban ettől eltérő helyen is foglalkozott a bűncselekmények különböző típusaival. A bűncselekmények osztályozását ismerető cím⁵⁸³ alatt tárgyalta

- a) a bűncselekmények súly szerinti osztályozását;
- b) a közbűncselekményekhez képest a politikai és az állam külső biztonsága elleni bűncselekményeket (infractions de droit commun, infractions politiques, infractions á la sûreté extérieure de l'état);

---

⁵⁸⁰ Uo. 272–276. o.

⁵⁸¹ Uo. 276., illetve lásd bővebben 276–280. o.

⁵⁸² Pierre Bouzat – Jean Pinatel: i. m.

⁵⁸³ Uo. 143–206. o.

- c) a katonai bűncselekményeket (infractions militaires);
- d) a szándékos és a nem szándékos bűncselekményeket (infractions intentionnelles, infractions non intentionnelles);
- e) az azonnali és a folyamatos bűncselekményeket (infractions instantanées, infractions continues);
- f) az egyszerű és a rendszeres bűncselekményeket (infractions simples, infractions d'habitude);
- g) az egyszerű és az összetett bűncselekményeket (infractions simples, infractions complexes).

A bűncselekmény *materiális eleme* kapcsán a tevéses és a mulasztásos, illetve a formális és materiális bűncselekményi kategóriákat különítette el.⁵⁸⁴

A *bűncselekmények súlyuk szerinti* felosztását tekintette Bouzat is a legfontosabb kategorizálásnak. E szerint a bűncselekmények három csoportra oszthatók: a büntettek, vétségekre és kihágásokra. Az akkor hatályos Code pénal – ellentétben a mostanival – a bűncselekmények különböző fajtáit a hozzájuk rendelt büntetés szerint különböztette meg. Az a bűncselekmény, amelyre a törvény rendőri büntetést (peine de police) rendel, *kihágás*; amire vétségi büntetést (peine correctionnelle), *vétség*; végül amire testi vagy megalázó büntetést (peine afflictive ou infamante) *büntett*. Példával megvilágítva mindezt: a gyilkosság, amit a törvény halálbüntetéssel fenyeget (büntetti büntetés), büntett; a csalás, amit a törvény egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel és háromezer-hatszázöt harminchatezer frankig terjedő pénzbüntetéssel fenyeget (vétségi büntetések), vétség; azok a bűncselekmények pedig, amelyek büntetése nem haladja meg a negyven frankot (rendőri büntetés), kihágások.⁵⁸⁵

A *politikai bűncselekményekkel* kapcsolatban azt érdemes kiemelni, hogy egy 1960. június 4-i rendelet megszüntette az állam külső biztonsága elleni (közbűncselekmények) és az állam belső biztonsága elleni bűncselekmények (politikai bűncselekmények) klasszikus elkülönítését, súlyosított ez utóbbit elkövetők helyzetén, mivel ismét lehetővé tette velük szemben a halálbüntetés kiszabását. Ezzel a halálbüntetés ismét megjelent a politikai bűncselekmények területén (a halálbüntetést az 1848. évi Alkotmány törölte el a politikai bűncselekmények tekintetében).⁵⁸⁶

A politikai bűncselekmények az akkor hatályos törvényi szabályozás szerint

- a) azok a cselekmények, amelyek a kormányforma, a politikai hatalom és az állampolgári jogok gyakorlása ellen irányulnak (ezek egy részét a Code pénal az állam belső biztonsága elleni büntetteknek és vétségeknek nevezte, az 1960. évi rendelet az állam biztonsága elleni büntettek és vétségek elnevezéssel foglalta egybe, másokat az Alkotmány elleni büntettek néven ismertek);
- b) a választási csalásokhoz kapcsolódó bűncselekmények;

⁵⁸⁴ Uo. 120–130. o.

⁵⁸⁵ Uo. 143. o.

⁵⁸⁶ Uo. 158. o.

- c) a vallási elnyomással kapcsolatos bűncselekmények;
- d) a sajtótörvénnyel, a gyűlekezési, a véleménynyilvánítási, az egyesülési szabadsággal kapcsolatos törvényekkel kapcsolatos bűncselekmények.⁵⁸⁷

Végül, ebben a körben foglalkozott Bouzat a *komplex bűncselekményekkel* (infractions complexes): azok a közbűncselekmények, amelyeket politikai motívumból fakadóan követnek el; a *kapcsolódó bűncselekményekkel* (infractions connexes); azok a közbűncselekmények, amelyeket politikai esemény alkalmával követnek el, és amelyek okozatilag egy politikai bűncselekményhez kapcsolódnak; végül a *társadalmi rend elleni bűncselekményekkel* (infraction sociales): ezek a tisztán politikai bűncselekményekhez hasonlók annyiban, hogy elkövetői egy közösségi érdeket mint célt követnek, de különböznek abban, hogy elkövetői a társadalmi rendet szeretnék megrendíteni.⁵⁸⁸

Bouzat azzal összegezte ezt a részt, hogy a politikai és a közbűncselekmény elhatárolási ismérve se nem abszolúte objektív, se nem abszolúte szubjektív, mindazonáltal a joggyakorlatot figyelembe véve, a francia pozitív jog az objektív teória felé hajlik.⁵⁸⁹

A *katonai bűncselekmények* azok a fegyelmi típusú bűncselekmények (infractions disciplinaires), amelyek elfojtása különösen fontos, mivel ezek nemcsak a társadalom, hanem az állam létét is érintik. A katonai bűncselekmények két csoportra oszthatók: a szoros értelemben vett (vagy tisztán) katonai bűncselekményekre, és a vegyes katonai bűncselekményekre. Az előző körbe azok a bűncselekmények tartoznak, amelyeket csak katonák követhetnek el, és amelyek a katonákra vonatkozó törvény által előírt katonai kötelességek megszegésében öltenek testet. Az utóbbiak ezzel szemben azok, amelyeket ha civilek követnek el, akkor a Code pénal alapján büntetendőek, ha viszont katonák, a katonai büntető törvény szigorúbb szabályai szerint ítélandók meg.⁵⁹⁰

A *szándékos bűncselekmények* (infraction intentionnelle) azok, amelyek megkövetelik a tettesnél a bűnös szándékot. Ez – *Émile Garçon* alapján – az elkövetőnek azon tudatát jelenti, hogy tiltott cselekményt követ el. Másként fogalmazva: a szándék a tudatos és akart bűnösség.⁵⁹¹ A *nem szándékos bűncselekmények* (infraction non intentionnelle) ezzel szemben azok, amelyeket a törvény a szándékra való tekintet nélkül rendel büntetni. Végül, Bouzat a *praeterintentionális bűncselekményeket* (infraction praeterintentionnelle) is megemlítette, amelyek jellemzője, hogy az eredmény túlhalad a tettes szándékán.⁵⁹²

A bűncselekmény *azonnali* (infraction instantanée), ha egy pillanat alatt hajtják végre, így például a lopás akkor valósul meg, amikor az idegen dolog elvétele, ami tényállási elem, megtörténik. Azonnali bűncselekmény azonban nemcsak tevéses, hanem mulasztásos bűncselekmény is lehet, így például annak a külföldinek

---

⁵⁸⁷ Uo. 162. o.

⁵⁸⁸ Uo. 163–164. o.

⁵⁸⁹ Uo. 166. o.

⁵⁹⁰ Uo. 174–175. o.

⁵⁹¹ Uo. 182. o.

⁵⁹² Uo. 188. o.

a cselekménye, aki Franciaországba érkezik letelepedni, és elmulasztja megtenni azokat a nyilatkozatokat, amelyeket a törvény számára előír. A *folymatos bűncselekmények* (infractions continues, vagy a bírósági terminológia szerint: szukcesszív bűncselekmény – infraction successive) olyan jogellenes állapotban áll, amely alkalmas arra, hogy hosszabb-rövidebb ideig meghosszabbodjon. Az idetartozó bűncselekmények is lehetnek éppúgy tevésesek, mint mulasztások (például a csecsemő be nem jelentésének a vétsége).⁵⁹³

A legtöbb bűncselekmény úgynevezett *egyszerű bűncselekmény* (infraction simple), ami azt jelenti, hogy egyetlen cselekmény kifejtése elegendő a megvalósulásához, mint például a lopás. Azonban vannak olyan esetek, amikor a törvény a cselekmény ismétlődését, a hasonló cselekmények együttesét követeli meg a bűncselekménnyé váláshoz, ezek a *rendszeres bűncselekmények* (infraction d'habitude), mint például a koldulás.⁵⁹⁴

Összetett bűncselekményről Bouzat szerint több értelemben lehet beszélni:

- a) Az egyik szerint ezek azok a bűncselekmények, amelyek több, különböző elkövetési magatartást tartalmaznak, amelyek kifejtése között időbeli vagy térbeli eltérés lehet. Tipikus példája ennek a csalás.
- b) Egy másik értelemben ide azok az esetek tartoznak, amelyek önmagukban több bűncselekményt tartalmaznak, így például a betöréses lopás, amely a kerítés megrongálásával jár. Azonban – mondja Bouzat – e bűncselekményeket szívesebben illetik a bűnhalmazat (concours idéal d'infractions) kifejezéssel.
- c) Végül, ide vonható a korábban a politikai bűncselekmények körében említett kategória is: azaz, ha az elkövetési magatartást nézzük, akkor közbűncselekmény, ha viszont a tettes célját, akkor politikai bűncselekmény.⁵⁹⁵

A bűncselekmény materiális elemének (ez valójában az elkövetési magatartás⁵⁹⁶) tárgyalása során foglalkozott Bouzat a tevéses és a mulasztásos, illetve a formális és materiális bűncselekményi kategóriákkal. A legtöbb bűncselekmény, illetve annak elkövetési magatartása, egy pozitív cselekmény (tevékenység) megvalósításában áll, ilyen például a dolog elvétele a lopás esetén. Ezek a bűncselekmények a *tevéses bűncselekmények* (infractions de commission). Vannak azonban olyan bűncselekmények is, amelyek valaminek a nemtevésében állnak, ezek a *mulasztásos bűncselekmények* (infractions d'omission). Részletesen foglalkozott Bouzat a kettő közötti, mondhatni köztes kategóriával (infractions de commission par omission).⁵⁹⁷

Materiális bűncselekmény (infraction matérielle) az, amelyet a törvény valamilyen anyagi eredménnyel jellemez, ilyen például a szándékos emberölés, amelynek törvényi tényállása megköveteli a sértett halálát.

---

⁵⁹³ Uo. 196. o.

⁵⁹⁴ Uo. 201. o.

⁵⁹⁵ Uo. 205–206. o.

⁵⁹⁶ Uo. 120. o.

⁵⁹⁷ Uo. 120–129. o.

A *formális bűncselekmény* (infraction formelle) jellemzője ellenben, hogy a törvény egy cselekményt anélkül rendel büntetni, hogy megjelölne annak eredményét.⁵⁹⁸

C) *Bernard Bouloc* 2005-ös kiadású tankönyve⁵⁹⁹ szerint a bűncselekményeket többfajta szempont szerint lehet csoportosítani, ami alapulhat a bűncselekmény fogalmának jogi (légal), anyagi (matériel) vagy morális (moral) elemén. Azonban – hívja fel rá a figyelmet – az egyes osztályozások nem azonos jelentőségűek: a legfontosabb a bűncselekmény jogi (törvényi) eleme szerinti csoportosítás, a törvény ugyanis az alapja mindenfajta csoportosításnak, mivel a törvény határozza meg a bűncselekmény különböző elemeit, és magát a rá vonatkozó büntetést is. A törvény valójában a bűncselekmények objektív súlyát és különös természetét veszi alapul a csoportosítás során.⁶⁰⁰

A bűncselekményeket a *súlyuk szerint* három csoportba lehet osztani: büntettek, vétségek vagy kihágások.

A bűncselekmények a *természetük szerint* közbűncselekmények, katonai, politikai, terrorista és a szervezett bűnözés körébe tartozó bűncselekmények lehetnek.⁶⁰¹

A *politikai bűncselekményekkel* kapcsolatban Bouloc megjegyzi, hogy ezek elhatárolása a közbűncselekményektől manapság nem könnyű, mivel a törvény nem nyújt eligazítást. Ha igaz is az, hogy a törvény külön könyvben szabályozza, és így elkülöníti a nemzet, az állam és a közbéke elleni büntetteket és vétségeket, a nemzet alapvető érdekeit sértő bűncselekményeket, a terrorizmust, az állami szervek (államhatalom) és a közbizalom elleni bűncselekményeket, valójában sem a terrorizmust, sem az államhatalom elleni bűncselekményeket nem rendeli politikai büntetésekkel büntetni, annak ellenére, hogy e cselekmények közül némelyeknek politikai természetük vagy jellegük van. Ezen túl, nem vonatkoznak külön hatásköri szabályok a politikai és a közbűncselekményekre. Tehát, valójában a törvényi kritériumok hiánya miatt nehéz az elhatárolás.⁶⁰² Mindenesetre Bouloc is arra utal, hogy a francia büntetőjog az objektív elv alapján határolja el a politikai bűncselekményeket a közbűncselekményektől: ha a bűncselekmény a közhatalmi szervek és azok működése ellen, az állam politikai érdekei ellen, az állampolgárok politikai jogai ellen irányul, akkor politikai bűncselekménynek minősül.⁶⁰³ A joggyakorlat is ezt az elvet vette át, és nem tekinti politikai bűncselekménynek azokat a közbűncselekményeket, amelyeket politikai célból követnek el (szubjektív elmélet).⁶⁰⁴

A *katonai bűncselekmények* közé tartoznak egyrészt a *tisztán katonai* bűncselekmények, amelyeket csak katonák képesek elkövetni. Ezek azok a bűncselekmények, amelyek a minden katonára vonatkozó katonai rend és kötelezettségek meg-

---

⁵⁹⁸ Uo. 129. o.

⁵⁹⁹ Bernard Bouloc: Droit pénal général. Dalloz, Paris, 2005

⁶⁰⁰ Uo. 174. o.

⁶⁰¹ Uo. 180–181. o.

⁶⁰² Uo. 182–183. o.

⁶⁰³ Uo. 183. o.

⁶⁰⁴ Uo. 184. o.

szegésében állnak. Másrészt a katonai bűncselekmények közé tartoznak az úgynevezett *vegyes bűncselekmények*, amelyek lényege, hogy a bűncselekmény a természetét tekintve közbűncselekmény, amit általában civilek követnek el, de ha katona követi el szolgálatának gyakorlása során, akkor katonai bűncselekménynek minősül.⁶⁰⁵

A *terrorista bűncselekmények* körének meghatározása során a jogalkotó megjelölte azokat a bűncselekményeket, amelyeket terrorista bűncselekménynek lehet minősíteni, ha meghatározott céllal követik el.⁶⁰⁶

Bouloc szerint a *szervezett bűnözést* alapvetően a kriminológusok vizsgálják, azonban a jogalkotó sem mellözi teljesen ezt a kategóriát: a csoportos elkövetés (réunion) régóta súlyosító körülmény, és a Code pénal is meghatározta a szervezett csoport fogalmát: olyan csoport vagy egyesülés, amelyet egy vagy több bűncselekmény előkészítése céljából hoznak létre, és az előkészület egy vagy több tevékenységben meg is nyilvánul [132-71. cikk].⁶⁰⁷

A bűncselekmény anyagi elemének (l'élément matériel) tárgyalása során további csoportosításokat ismertet Bouloc.

Az első az *elkövetési magatartás jellegéhez* kapcsolódik, e szerint különbséget lehet tenni tevéses és mulasztásos bűncselekmények között. A *tevéses bűncselekmények* a leggyakoribbak, ezek elkövetési magatartása egy pozitív cselekmény, ami valami olyannak a tevésében áll, amit a törvény tilt, mint például az emberölés, a testi sértés, vagy a lopás. Előfordul azonban, hogy az elkövetési magatartás negatív cselekményben nyer megfogalmazást, ami lényege szerint annak a nem teljesítéséből áll, amit a törvény közérdekből megtenni parancsol, például a veszélyben lévő személy részére a segítségnyújtási kötelezettség. Ezek a *mulasztásos bűncselekmények*, amelyeknél a mulasztás maga képezi a bűncselekményt.⁶⁰⁸ Ezeken túl, Bouloc is megemlíti, hogy a törvény által szabályozott esetekben lehet beszélni az úgynevezett *mulasztással elkövetett tevéses bűncselekményekről* (délit de commission par omission).⁶⁰⁹

Az *elkövetés módja* szerint a bűncselekmények azonnaliak (instantanéés) vagy folyamatosak (continues); egyszerűek (simples), illetve alkalmiak (infractions d'occasion) vagy rendszeresek (infractions d'habitude); végül egyszerűek és összetettek (complexes) lehetnek.

Az *azonnali bűncselekmények* azok, amelyeket egyetlen tevéssel vagy mulasztással követnek el, végrehajtásuk egy pillanat alatt megy végbe; vagy azok, amelyeknél a végrehajtás ideje indifferens a bűncselekmény megvalósítása szempontjából, így például az emberölés, testi sértés, lopás. A *folyamatos bűncselekmények* ezzel szemben olyan tevékenységben vagy mulasztásban állnak, ami időben elhúzódik, és ezt az elhúzódást a tettes bűnös szándékának a kezdeti tettet követő

---

⁶⁰⁵ Uo. 189. o.

⁶⁰⁶ Uo. 192–194. o.

⁶⁰⁷ Uo. 198. o.

⁶⁰⁸ Uo. 206–207. o.

⁶⁰⁹ Uo. 206–208. o.

folyamatos ismétlése eredményezi. Bouloc felhívja a figyelmet, hogy ez a megkülönböztetés a gyakorlatban adott esetben nehézkes. Így például, ha a cseléd a házigazdától mindennap ellop egy adott pénzösszeget vagy szivart, ez a lopás egyrészt azonnali, másrészt mivel több, szukcesszív cselekményből áll, folyamatos is. Ezt a kategóriát nevezi *infracion continuée*-nek.⁶¹⁰

Az *egyszerű bűncselekmény* (*infracion simple*) olyan bűncselekmény, amelyet – függetlenül attól, hogy azonnali vagy folyamatos – egyetlen elkülöníthető cselekménnyel követnek el. Ilyen például a lopás, amely az idegen dolog elvételéből mint egyedüli magatartásból áll. Ezzel szemben *összetett vagy komplex* (*infracion complexe*), ha több elkövetési magatartást feltelez. Utóbbi kategóriát – ahol tehát a több elkövetési magatartás ugyanazt az egyetlen bűncselekményt valósítja meg – két további alcsoportra lehet osztani aszerint, hogy az elkövetési magatartások ugyanazok, vagy különbözők: a rendszeres és a szoros értelemben vett összetett bűncselekményekre. Ha pedig az elkövetési magatartások több bűncselekményt hoznak létre, bűnhalmazatról van szó.⁶¹¹

A *rendszeres bűncselekmény* több, hasonló cselekmény elkövetését feltételezi, amelyek önmagukban nem lennének büntetendők, azonban az ismétlődésük bűncselekményt képez, ilyen például az orvosi tevékenység jogtalan gyakorlása.⁶¹²

A *szoros értelemben vett összetett bűncselekmény* több elkövetési magatartást tartalmaz, azonban – szemben a rendszeres bűncselekménnyel – ezek a magatartások különbözők, összehangoltak, és egyetlen célt követnek. Ilyen például a csalás.⁶¹³

Az *eredmény* szerint a bűncselekmények formálisak vagy materiálisak lehetnek. A bűncselekmény akkor *materiális*, ha az eredmény fogalmi eleme, azaz nem követhető el, csak valamilyen kár okozásával, mint például az emberölés, a gyilkosság vagy a testi sértés. Ezzel szemben a *formális bűncselekmény* függetlenül bármiféle eredménytől megvalósul, akkor is, ha a tettes az elérni kívánt eredményt nem éri el. Erre példa a mérgezés vagy a pénzhamisítás⁶¹⁴ (Franciaországban érvényben lévő pénzérme vagy bankjegy utánzása vagy meghamisítása⁶¹⁵).

Az elkövetési magatartás időbeli megállapítása (*constatation*) szempontjából a bűncselekmények tetten értek (*infracion flagrante*) és nem tetten értek (*infracion non flagrante*) lehetnek. *Tetten ért* az a bűncselekmény, amelynek az elkövetése folyamatban van, vagy amit éppen most követtek el.⁶¹⁶

Végezetül meg kell említeni, hogy a bűncselekmény morális elemének tárgyalása során Bouloc is megemlíti a szándékos és nem szándékos bűncselekményi

---

⁶¹⁰ Bernard Bouloc: i. m. 210–211. o.

⁶¹¹ Uo. 213. o.

⁶¹² Uo. 213–214. o.

⁶¹³ Uo. 214–215. o.

⁶¹⁴ Uo. 216. o.

⁶¹⁵ La contrefaçon ou la falsification des pièces de monnaie ou des billets de banque ayant cours légal en France (CP art. 442-1).

⁶¹⁶ Bernard Bouloc: i. m. 217. o.

kategóriákat (infractio intentionnelles et non intentionnelles), és le is vonja a megkülönböztetés következményeit a kísérlet, a ténybeli tévedés és a részesség tekintetében⁶¹⁷, illetve külön foglalkozik az úgynevezett praeterintentionális bűncselekmények (infractio praeterintentionnelles) kérdésével is⁶¹⁸.

2. A bűncselekmények osztályozása a magyar büntetőjogban

A) A magyar büntetőjogi irodalmat tekintve *Vuchetich Mátyás* 1819-ben megjelent művét érdemes elsőként megemlíteni⁶¹⁹. Vuchetich a bűncselekmények felosztásáról szóló fejezetét azzal kezdte, hogy a „*törvénytárgyak a bűncselekményeknek számtalan olyan felosztását adják, amelynek sem a tudomány, sem a gyakorlat számára sem haszna, sem jelentősége nincs*”⁶²⁰, majd utalt arra, hogy ő csupán a hasznosabbakat és logikusabbakat ismerteti. A főbb osztályozási szempontjai a tárgy, az alany, a súlyosság foka, a beszámíthatóság és a végrehajtás módszere köré csoportosíthatók.⁶²¹

A bűncselekményeket a *tárgyuk jellege alapján* köz- és magánbűncselekményekre osztotta. A *közbűncselekmények* azok, amelyek közvetlenül magát az államot sértik, mint például a törvényhozó hatalom elleni bűncselekmények; a *magánbűncselekmények* ezzel szemben azok, amelyek az egyes polgárok ellen irányulnak. Később pontosította a fogalmakat, és azt állította, hogy a „*bűncselekmény attól közbűncselekmény, hogy a közbüntetésnek a megállapítása a vádlottal, terhelten szemben a törvények alapján a bírót illeti meg, és hogy azt perben követelni a tisztii ügyész dolga [...] attól magánbűncselekmény, hogy a jogsértővel szemben jogi úton büntetést követelni magánszemélyeket megillető jog, vagyis hogy az ígérennyel fellépni a sértett polgárnak van joga*”⁶²².

A bűncselekmények az *alany sajátosságai alapján* általánosak vagy különösek lehetnek. Az *általános bűncselekmények* alá azok tartoznak, amelyeket „bármilyen rendű személy általános kötelezettségeinek megszegésével elkövethet”; a *különös bűncselekmények* alá pedig azok, amelyeket „csak bizonyos rendhez tartozó személyek e rendre jellemző kötelezettségeinek a megszegésével” követnek el. Utóbbi körbe tartoznak például a katonák, az egyházi és a hivatalos személyek sajátos bűncselekményei.⁶²³

A *súlyosság foka szerint* Vuchetich a bűncselekményeket súlyosakra, illetve kisebb súlyúakra osztotta. Az elhatárolás ismérve az, hogy a bűncselekmény az

---

⁶¹⁷ Uo. 254–255. o.

⁶¹⁸ Uo. 245. o.

⁶¹⁹ Mathias Vuchetich: *Institutiones iuris criminalis hungarici*. Budae, 1819. Magyar fordításban: Vuchetich Mátyás: *A magyar büntetőjog rendszere*. I. könyv. Elméleti büntetőjog (ford. Király Tibor). Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, é. n.

⁶²⁰ Uo. 80. o.

⁶²¹ Uo.

⁶²² Uo. 81–82. o.

⁶²³ Uo. 83. o.

államot milyen mértékben sérti, és emiatt súlyosabb vagy enyhébb büntetés fenyegeti-e. A *súlyosabb bűncselekmények* között lehetnek *főbenjárók*, amelyek halálbüntetéssel, vagy azzal egyenlő súlyú más büntetéssel, és *nem főbenjárók*, amelyek ennél enyhébb büntetéssel fenyegetettek. Vuchetich utalt az úgynevezett *minősített bűncselekmények* kategóriájára is, amelyek közé azok a bűncselekmények tartoznak, amelyekre a törvény súlyosabb büntetést állapít meg, mint a vele azonos jellegű más bűncselekményekre. Így például az emberölés büntetése a pallossal végrehajtott fővesztés volt, ám az apagyilkosság büntetése súlyosított pallosbüntetés.⁶²⁴

A *bűnösség alapján* a bűncselekmények vagy szándékosak, vagy gondatlanságból elkövetettek. Azonban ide vonta Vuchetich a befejezett és a megkísérelt bűncselekményeket, illetve a bűncselekmények halmazát is.⁶²⁵ Ez utóbbival kapcsolatban a halmazat három nemét különböztette meg. *Eszmei halmazatról* akkor van szó, ha egyazon cselekménnyel több büntetőtörvényt sértenek; *tárgyi bűnhalmazatról*, ha különböző önálló cselekményekkel különböző büntetőtörvények sértetnek; *alanyi halmazatról* pedig, ha különböző cselekményekkel ugyanaz a törvény többször megsértetik. Ennek két módja lehet: *folytatólagos bűncselekményről* van szó akkor, ha ugyanazon büntetőtörvényt egyazon tárgyban többször sértik meg; *megismételt bűncselekményről* pedig akkor, ha ugyanazon törvénynek több tárgyát sértik meg.⁶²⁶

A *végrehajtás módja szerint* a bűncselekmények tevőlegesek vagy mulasztások. Az előbbieket aktív cselekménnyel vagy annak végrehajtásával, az utóbbiakat passzív cselekménnyel, vagyis mulasztással lehet megvalósítani.⁶²⁷

Vuchetich mindezekén kívül megemlítette a *kivételes bűncselekményeket*, amelyekről alsóbb fokú hatóság nem jogosult megállapítást tenni és ítéletet hozni, mint például a felségsértés vagy a hűtlenség, illetve a *nem kivételes bűncselekményeket*, amelyekről alacsonyabb fokú hatóság is tehet megállapítást, dönthet róluk és végrehajtást is elrendelhet. Szintén megemlítette a *nyomot hagyó bűncselekményeket*, amelyek közé azok tartoznak, amelyek érzékelhető tárgyi nyomokat hagynak, mint például az emberölés, illetve a *nyomot nem hagyó bűncselekményeket*, amelyek közé azok tartoznak, amelyek nem hagynak tárgyi nyomokat, mint például az istenkáromlás, vagy a szóbeli sértések.⁶²⁸

B) Angyal Pál az 1920-ban megjelent tankönyvében⁶²⁹ részletesen foglalkozott a büntetendő cselekmények felosztásával. Ellentétben azonban Vuchetichcsel, Angyal nem tartotta feltétlenül haszontalannak a felosztást. Azt elismerte ugyan, hogy a bűncselekmények különböző felosztásai közül soknak csupán jogtörténeti és doktrinális szempontból van jelentősége, azonban emellett vannak gyakorlatilag

---

⁶²⁴ Uo. 84. o.

⁶²⁵ Uo. 84–86. o.

⁶²⁶ Uo. 85–86. o.

⁶²⁷ Uo. 86. o.

⁶²⁸ Uo. 87. o.

⁶²⁹ Angyal Pál (1920): i. m.

is jelentős felosztások (alany, tárgy, akarat, a cselekvés módja, eszköze, célja, megjelenése, eredménye szerint), amelyek sorában a súly szerinti megkülönböztetés különös figyelmet érdemel.⁶³⁰ Angyal szerint a gyakorlatilag jelentős felosztások közül a következők emelendők ki.

A bűncselekmény *alanyaira* való tekintettel *közönséges bűncselekmények* azok, amelyeket bárki elkövethet, mint például a lopást; *különös bűncselekmények* ellenben, amelyeket csak bizonyos személyek követhetnek el, mint például a vérfertőzést. De szintén ezen az alapon válnak szét a *polgári* és a *katonai bűncselekmények*.⁶³¹

A bűncselekményeket *tárgyuk* szerint mint *állami, társadalmi és egyéni érdek ellen irányuló* bűncselekményeket különböztette meg. Kritika tárgyává tette ugyanakkor a köz- és magánbűncselekmények közti korábbi megkülönböztetést, arra tekintettel, hogy a magánbűncselekmény is sérti a közösséget.

Az *akarat* – illetőleg „*az etikailag színezett pszichikai kauzalitás, azaz az alanyi bűnösség*”⁶³² – különbözősége szerint a bűncselekmények *szándékosak* vagy *gondatlanok* lehetnek.

A *cselekvés módja, eszköze, célja, megjelenése és eredménye* szerint Angyal megkülönböztette

- a) a *tevéssel, a mulasztással*, illetve a *tevéssel és mulasztással egyaránt* elkövethető bűncselekményeket. Érdemes megjegyezni, hogy Angyal szerint a megkülönböztetés alapja annak a jogszabálynak a tartalma, amely a vonatkozó bűncselekményt meghatározza: ahol a jogszabály tiltó normával lép fel, ott tevéssel; ahol parancsoló normát rejt magában, ott mulasztással; ahol pedig a tiltó norma egyszersmind parancsolót is felölel, ott tevéssel és mulasztással egyaránt elkövethető a bűncselekmény;⁶³³
- b) az *egyszerű* és a *minősített* bűncselekményeket (ez utóbbi alá vonja a valójában privilegizált tényállásokat is);
- c) a *közönséges* bűncselekményeket és a *sajtó útján elkövetett* bűncselekményeket;
- d) a *politikai* és a *nem politikai* bűncselekményeket;
- e) az *anyagi vagy materiális* (külsőleg érzékelhető, és a tevékenységtől megkülönböztethető eredményt létesítő), illetve az *alaki vagy formális* (csupán tevékenységben álló) bűncselekményeket. Érdemes megjegyezni, hogy Angyal szerint ez a fajta elhatárolás azért is jelentős, mert az alaki bűncselekmények kísérlete „*nem képzelhető*”⁶³⁴;
- f) az anyagi bűncselekményeken belül megkülönböztette a *sértő*, illetve a *veszélyeztető* deliktumokat, ez utóbbiakon belül pedig a konkrét vagy speciális, illetve az absztrakt vagy generális veszélyt előidéző cselekményeket.

---

⁶³⁰ Uo. 70. o.

⁶³¹ Uo. 71. o.

⁶³² Uo.

⁶³³ Uo. 72. o.

⁶³⁴ Uo. 74. o.

Ami itt kiemelendő, az a veszély és a veszélyeztetés elkülönítése és meghatározása. Angyal szerint veszély alatt „büntetőjogi értelemben oly rendel-
lenes állapotot értünk, amelyben valamely érdek ellen immár mozgásban
levő vagy könnyen mozgásba jövő okfolyamat a körülményekkel ismerős
ítélő szemében, mint az érdeksérelmet könnyen előidéző közelfekvő lehe-
tőség tűnik fel [...] veszélyeztetés viszont az a cselekmény, mely ily állapo-
tot, illetőleg okfolyamatot előidéz, vagy hatályosságában erősít”⁶³⁵;

- g) a bűncselekmény részeinek összefüggése, és egységként jelentkezése szempontjából: a pillanatnyi, a közönséges, a tartós, az állapot-, a folytató-
lagos, illetve az üzletszerű bűncselekményeket⁶³⁶;
- h) az egyszerű, az összetett és az összefoglalt bűncselekményeket;
- i) eljárásjogi szempontból a hivatalból és a magánindítványra üldözendő
bűncselekményeket, illetve a hivatalból üldözendőkön belül külön csoport-
tot képeznek az úgynevezett felhatalmazásra vagy kívánatra üldözendő
bűncselekmények;
- j) végül a súlyuk szerint a bűncselekmények büntettek, vétségek és kihágá-
sok lehetnek.⁶³⁷

C) Mint utaltam rá, Schnierer Aladár 1885-ben megjelent kommentárja mellőz-
te ezt a kérdéskört, Heller Erik az 1931-ben megjelent tankönyvében szintén nem
foglalkozott a bűncselekmények osztályozásával. Egyetlen szempontot azonban
mégis megemlített mindkét szerző, ez pedig a bűncselekmények súly szerinti
felosztása büntettekre, vétségekre és kihágásokra.⁶³⁸

D) A kortárs magyar büntetőjogi irodalom mellőzi a bűncselekmények osztályo-
zásának kérdéskörét, legalábbis abban a rendszerezett értelemben, ami a francia
büntetőjogra jellemző⁶³⁹. Ez persze nem jelenti azt, hogy az egyes bűncselekmény-
tani kategóriáknál ne ismerné és említené a különböző bűncselekménytípusokat,
így például az eredmény tárgyalásánál a formális és a materiális bűncselekményt,
vagy a tettességhez szükséges ismérvek (alannyá válás feltételei) kapcsán a kö-
zönséges és a különös bűncselekményeket. A rendszerezett csoportosítás az, ami
az idő haladtával elhalványult.

3. A bűncselekmények osztályai

Véleményem szerint nem haszontalan egy olyan, dogmatikai szempontú osztá-
lyozás felállítása, amely szorosan az elhatárolási ismérvekre koncentrálna határoz
meg különböző bűncselekményi kategóriákat, illetve ismerteti az azokhoz kapcsol-
ódó problémaköröket.

---

⁶³⁵ Uo.

⁶³⁶ Uo. 74–75. o.

⁶³⁷ Uo. 75–76. o.

⁶³⁸ Schnierer Aladár (1885): i. m. 13–16. o.; Heller Erik (1931): i. m. 114–119. o.

⁶³⁹ Lásd például Wiener A. Imre (szerk.) (2002): i. m.; Földvári József (2006): i. m.; Nagy Ferenc
(2010): i. m.; Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály (2012): i. m.

A bűncselekményi kategóriák meghatározása során a bűncselekmény fogalmából, fogalmi elemeiből kell kiindulni. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a csoportosítás alapvetően dogmatikai természetű, azaz az olyan kategóriák, mint a katonai vagy politikai bűncselekmények, illetve a bűncselekmények súly szerinti felosztásán alapuló büntető-vétségi kategorizálás e helyütt figyelmen kívül marad.

A bűncselekmény fogalmán és fogalmi elemein (az általános törvényi tényálláson) alapuló bűncselekményi kategóriák:

a) Az elkövetési magatartást alapul véve:

- aa) kizárólag tevésssel,
- ab) kizárólag mulasztással,
- ac) akár tevésssel, akár mulasztással megvalósuló bűncselekmények,
- ad) tiszta mulasztásos és
- ae) vegyes mulasztásos bűncselekmények,
- af) jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló bűncselekmények;

b) Az elkövetési tárgyat alapul véve:

- ba) elkövetési tárgyat, passzív alanyt tartalmazó,
- bb) elkövetési tárgyat, passzív alanyt nem tartalmazó bűncselekmények,
- bc) sértettet tartalmazó, illetve
- bd) sértett nélküli bűncselekmények.⁶⁴⁰

c) Az eredményt alapul véve:

- ca) immateriális bűncselekmények;
- cb) materiális bűncselekmények:
  - cba) materiálisan sértő bűncselekmények,
  - ccb) materiálisan veszélyeztető bűncselekmények.

d) A tettességhez szükséges ismérveket alapul véve:

- da) közönséges bűncselekmények;
- db) különös bűncselekmények:
  - dba) sajátképi különös bűncselekmények,
  - dbb) nem sajátképi különös bűncselekmények;
- dc) szükségképpen többes közreműködést feltételező bűncselekmények:
  - dca) találkozó bűncselekmények,
  - dcb) konvergens bűncselekmények.

e) A bűnösséget alapul véve:

- ea) szándékos bűncselekmények,
- eb) (tisztán) gondatlan bűncselekmények;
- ec) vegyes bűnösségű bűncselekmények:
  - eca) potenciálisan vegyes bűnösségű bűncselekmények,
  - ecb) szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmények.

---

⁶⁴⁰ Bár a sértett eljárásjogi kategória, azért kap helyet a fenti körben, mert vannak olyan bűncselekmények, amelyek passzív alanyt nem tartalmaznak, azonban sértettjük van.

A bűncselekmény fogalmán (az általános törvényi tényálláson) túlmutató, de a büntetőjogi felelősséget érintő bűncselekményi kategóriák:

a) A bűncselekmény stádiumait alapul véve:

- aa) befejezett bűncselekmények,
- ab) bevégzett bűncselekmények.

b) A bűncselekmények egységét, illetve halmazatát alapul véve:

- ba) összetett,
- bb) összefoglalt,
- bc) rendszeres,
- bd) üzletszerű és
- be) folytatólagos bűncselekmények.

A továbbiakban részletesen csupán a bűncselekmény fogalmán és fogalmi elemein alapuló bűncselekményi kategóriákkal foglalkozom.

X. A bűncselekmények osztályai az elkövetési magatartás szerint

Mint ahogy arra már utaltam, a bűncselekmény fogalmában a *cselekmény* nem önálló fogalmi elem, azaz nem rendelkezik önálló dogmatikai funkcióval, szerepe csupán a fogalom összetartása (negatív cselekménytan). A cselekmény *hatóképessége* végső soron az elkövetési magatartás kifejtése kapcsán nyer értelmet: az elkövetési magatartás, akár tényállásszerű, akár diszpozíciószerű, azt követeli meg, hogy külvilági változást hozzon létre, vagy tartson fenn. Azaz a hatóképességet az elkövetési magatartás hordozza. Az nem fordulhat elő, hogy egy magatartás *büntetőjogi szempontból* cselekménynek minősül, viszont nem minősül egyszersmind elkövetési magatartásnak, illetve ha a magatartás nem hatóképes (gondolati szakban marad), akkor eleve nem is kerülhet sor a vizsgálatára. Az *akaratlagosság* követelménye pedig a bűncselekmény szubjektív oldalához kapcsolódik.

Az elkövetési magatartás definíció szerint *a különös részi törvényi tényállásban (vagy általános részi diszpozícióban) megjelölt olyan emberi magatartás, amely külvilági változást hoz létre, tart fenn, vagy annak létrehozására alkalmas (ténylegesen vagy potenciálisan hatóképes), és amit mint objektíve megvalósult tevékenységet vagy mulasztást az elkövetővel az akaratlagosság szubjektív ismerve kapcsol össze.*

Az elkövetési magatartásnak alapvetően két alapformája van: az aktív magatartás (tevékenység) és a passzív magatartás (mulasztás).⁶⁴¹ A fenti meghatározásból következően a bűncselekmények az elkövetési magatartás szerint alapvetően kizárólag tevéssek, illetve kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekmények lehetnek, de elképzelhetők olyan bűncselekmények is, amelyek tevékenységgel és mulasztással egyaránt megvalósíthatók, illetve olyanok is, amelyek valamely (jogellenes) állapot fenntartásában nyilvánulnak meg.

1. A tevéses bűncselekmények

Vannak olyan bűncselekmények, amelyek a törvényi megfogalmazásból adódón csakis tevéssek, esetleg tevékenységek láncolatával, vagy alternatív tevékenységekkel valósíthatók meg.

- a) Egyszerű *tevéses* bűncselekményre példa a lopás törvényi tényállása: aki idegen dolgot másétól azért *vesz el*, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el [Btk. 370. § (1) bek.]. Az elvétel tevőleges, aktív magatartást feltételez. De ugyanígy tevékenységet tételez fel a vérfertőzés tényállása: aki egyenes ági rokonával szexuális cselekményt végez [Btk. 199. § (1) bek.].

---

⁶⁴¹ Tokaji Géza: i. m. 174. o.

- b) A *tevékenységek láncolatával* megvalósuló bűncselekményre például szolgálhat a szexuális kényszerítés tényállása: aki más *szexuális cselekményre* vagy annak eltűrésére *kényszerít* [Btk. 196. § (1) bek.]. A bűncselekmény elkövetési magatartása egyrészt a kényszerítés, másrészt a szexuális cselekmény végzése. A befejezett bűncselekmény miatti büntetőjogi felelősséghez mindkét elkövetési magatartásnak meg kell valósulnia, amennyiben csupán a kényszerítés valósul meg, a szexuális cselekmény (közösülés, illetve minden olyan súlyosan szeméremsertő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul) elmarad, a bűncselekmény kísérlete állapítható meg.
- c) *Alternatív tevékenységekkel* megvalósuló bűncselekményre példa a kiskorú veszélyeztetésének azon változata, amely annak a tizennyolcadik életévét betöltött személynek a cselekményét rendeli büntetni, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására *rábír* vagy *rábírni törekszik* [Btk. 208. § (2) bek. a) pont]. Bármelyik elkövetési magatartás kifejtésével a bűncselekmény megvalósul. De szintén ilyen bűncselekmény a kábítószerkereskedelem, amit az követ el, aki kábítószer *kínál, átad, forgalomba hoz*, vagy azzal *kereskedik* [Btk. 176. § (1) bek.].

2. A mulasztásos bűncselekmények

A mulasztásos bűncselekmények törvényi tényállása valamilyen nem tevést, passzív magatartást fogalmaz meg elkövetési magatartásként. Legelőször azt kell azonban meghatározni, hogy mit jelent maga mulasztás, már csak azért is, mert ennek nemcsak a kizárólag mulasztással, hanem az olyan bűncselekmények esetén is jelentősége van, amelyek mulasztással is elkövethetők (például az úgynevezett nyitott törvényi tényállásos bűncselekmények).

Büntetőjogi értelemben a mulasztás megállapításához több kell a pusztán nem tevésnél. *Mulasztásról* akkor beszélünk, ha fennáll a *cselekvési lehetőség*, a *cselekvési képesség*, és az elkövető mindezek ellenére, és mindezeket túl: *cselekvési kötelessége ellenére nem cselekszik*. Mind a cselekvési lehetőség, a cselekvési képesség és a cselekvési kötelezettség mindenfajta mulasztásban megnyilvánuló bűncselekmény esetén követelmény. A cselekvési kötelesség kapcsán kell azt kiemelni, hogy a kötelesség forrása tekintetében különbség van a mulasztásos bűncselekmények különböző fajtái között.

2.1. A kötelességellenes nem tevés alapja

A mulasztásos bűncselekmények esetén minden esetben vizsgálni kell, hogy honnan származik az a kötelesség, amelynek a teljesítését valaki elmulasztotta.⁶⁴²

---

⁶⁴² Wiener A. Imre (2002): i. m. 172. o.

Az elmúlt néhány évben-évtizedben íródott általános részi tankönyvek azonban nem mindig, vagy nem kellő részletességgel térnek ki erre a kérdéskörre.

Földvári József a mulasztás tárgyalása kapcsán hanyagolta ennek vizsgálatát.⁶⁴³

Wiener A. Imre annyit rögzített, hogy a kötelesség forrása a büntetőjog (például segítségnyújtás elmulasztása); más jogág (például családi jog, polgári jog); vagy az elkövető saját korábbi tevékenysége (például szívességi felügyelet elvállalása) lehet.⁶⁴⁴

Békés Imre álláspontja szerint a *tiszta mulasztásos* bűncselekmények körében a kötelesség mindig közvetlenül a büntetőjogszabályból ered, és a cselekményhez a törvényi tényállás nem társít eredményt; a *vegyes mulasztásos* bűncselekmények körében a kötelesség rendszerint valamilyen más jogterület (nem a büntetőjog) szabályából fakad, és a törvényi tényállás mindig eredményt tartalmaz. Az akár tevésessel, akár mulasztással elkövethető bűncselekmények akkor vegyes mulasztásos bűncselekmények, ha a konkrét esetben mulasztás által valósulnak meg. A vegyes mulasztásos bűncselekmények esetén Békés szerint az eredmény elhárítására vonatkozó kötelezettség a következőkön alapulhat:

- a) a családi kapcsolat ténye;
- b) munkaviszony;
- c) polgári jogi szerződés;
- d) foglalkozási szabály;
- e) büntetőjogi oltalom alá vont erkölcsi szabály.⁶⁴⁵

Békés megállapításait cáfolja azonban a család tényállása, amely bár akár tevésessel, akár mulasztással is elkövethető, és ez utóbbi esetben vegyes mulasztásos bűncselekmény is, mivel a tényállás eredményt (kár okozása) tartalmaz, azonban az eredmény elhárítására vonatkozóan nem áll fenn speciális jogi kötelezettség.

Nagy Ferenc szerint a kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekmények esetén a mulasztás kötelességellenes volta közvetlenül a büntetendővé nyilvánító törvényi előírásból fakad. Az olyan bűncselekmények közül, amelyek akár tevékenységgel, akár mulasztással egyaránt megvalósíthatók, azok esetén, amikor a törvényi tényállás külön-külön tartalmazza mind a tevési, mind a mulasztási változatot, a mulasztás kötelességellenes mivolta ugyanúgy a büntető jogszabályból fakad, mint a kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekményeknél. Azon bűncselekményi tényállások, amelyek megfogalmazásánál a jogalkotó a tevési és a mulasztásos változatot nem tüntette fel, ám vagy közvetlenül maguk, vagy – keretdiszpozíció esetén – más jogágazatbeli rendelkezésre utalva jelölte meg a kötelességnek azt a körét, amelyeknek a megszegése az elkövetési magatartás, valójában megvilágítja a mulasztás kötelességellenességének az eredetét is. A nyitott törvényi tényállások esetén a nemtevés csak akkor minősül mulasztásnak, ha az elkövetőt az eredmény megakadályozása tekintetében speciális jogi kötelezettség terhelte.

---

⁶⁴³ Földvári József (2006): i. m.

⁶⁴⁴ Wiener A. Imre (2003a): i. m. 68. o.

⁶⁴⁵ Békés Imre (szerk.) (2003b): i. m.106. o.

Az ilyen kötelezettség alapja lehet:

- a) nem büntetőjogi jogszabály;
- b) polgári jogi szerződés;
- c) munkaviszony, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony, szövetkezeti tagsági viszony, illetőleg az ezekből folyó munkaköri köteleesség;
- d) az előbbiek alá nem tartozó hivatás, illetőleg foglalkozási szabály;
- e) harmadik személyért való felelősség;
- f) az elkövető megelőző, veszélyt vagy sérelmet létrehozó tevékenysége.

Végül Nagy kiemeli, hogy a kizárólag mulasztással elkövethető bűncselekményekről szóló büntetőrendelkezésem alapuló köteleesség egymagában sohasem tekintendő speciális köteleességnek.⁶⁴⁶

Véleményem szerint ez a kérdéskör alaposabb vizsgálatot igényel. Ezt a következőkben írtak teszik meg.

2.2. A kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekmények

A szakirodalom egységes abban, hogy a kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekmények esetén a mulasztás köteleességellenes volta közvetlenül a büntetendővé nyilvánító büntetőjogszabályból fakad.⁶⁴⁷ Általános jelleggel nem írja le senki, de utalás található arra, hogy a kizárólag mulasztással elkövethető bűncselekmények esetén *mindenkit terhelő* kötelezettség megszegéséről van szó. Az utalást a következő mondatpár tartalmazza: „*Kiemelést igényel, hogy a kizárólag a mulasztással elkövethető bűncselekményekről szóló büntető rendelkezésem alapuló köteleesség egymagában sohasem tekinthető a nyitott törvényi tényállások által megkívánt speciális jogi köteleességnek. Ezért pl. egymagában a mindenkit terhelő segítségnyújtási köteleesség megszegése sohasem szolgálhat alapul a mulasztásos emberölés vagy testi sértés megállapításához.*”⁶⁴⁸

A kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekményeket áttanulmányozva, a fenti állításokat némiképp pontosítani szükséges. Érdemes e bűncselekményeket megvizsgálni abból a szempontból, hogy valójában min alapul, illetve hogy kit terhel az elmulasztott cselekvési kötelezettség.

a) Vannak olyan kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekmények, amelyek esetén a mulasztás köteleességellenes volta *közvetlenül a büntetendővé nyilvánító büntetőjogi szabályból fakad*. Ilyen bűncselekmény például a segítségnyújtás elmulasztásának alapesete, amely annak a cselekményét rendeli büntetni, aki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van [Btk. 166. § (1) bek.]. Másként fogalmazva, a törvény valaminek (segítségnyújtás) a megtételére kötelez (mindenkit), és e kötelezettség elmulasztásához fűz büntetőjogi következményt. Úgy-

⁶⁴⁶ Nagy Ferenc (2010): i. m. 107–108. o.

⁶⁴⁷ Tokaji Géza: i. m. 177. o.; Békés Imre (2003b): i. m. 104. o.; Nagy Ferenc (2010): i. m. 107. o.

⁶⁴⁸ Tokaji Géza: i. m. 180. o.; hasonlóan Nagy Ferenc (2010): i. m. 108–109. o.

szintén ilyen az emberrablás feljelentésének elmulasztása, amely annak a cselekményét rendeli büntetni, aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy emberablás elkövetése készül, és erről az érintett személyt vagy a hatóságot, mihelyt teheti, nem tájékoztatja (Btk. 191. §).

b) Vannak azonban olyan kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekmények, amelyek esetén a mulasztás kötelességellenes volta nem közvetlenül a büntetendővé nyilvánító büntetőjogi szabályból fakad, hanem *más jogszabályon, valamely hatóság döntésén, szerződésen vagy egyedi engedélyen* alapul.

A gondozási kötelezettség elmulasztása annak a cselekményét rendeli büntetni, aki állapotánál vagy idős koránál fogva önmagáról gondoskodni nem tudó személlyel szemben gondozási kötelezettségét nem teljesíti (Btk. 167. §). A bűncselekmény vonatkozásában a gondozásra vonatkozó kötelezettség származhat a családi kapcsolat alapján közvetlenül a polgári törvénykönyvből, de akár a gondozó és a gondozott között fennálló jogviszonyból, például eltartási szerződésből, vagy munkaviszonyból, megbízási szerződésből.⁶⁴⁹

A Btk.-n kívüli más jogszabályon alapuló kötelezettség mellett hatósági határozatot is megkíván a tartási kötelezettség elmulasztása, amely annak a cselekményét rendeli büntetni, aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt gyermektartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti [Btk. 212. § (1) bek.].

Olyan bűncselekmény is létezik, amely egyedi (konkrét) engedély megszegésén alapuló mulasztást rendel büntetni. A fogolyszökés büntetének egyik változatát az az elítélt követi el, aki a szabadságvesztés végrehajtása során a részére engedélyezett büntetés-félbeszakítás, eltávozás, rövid tartamú eltávozás vagy kimaradás tartamának elteltével abból a célból nem tér vissza, hogy a büntetés végrehajtása alól kivonja magát [Btk. 283. § (3) bek.].

A kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekmények között vannak olyanok, amelyek mindenkit terhelő kötelezettség elmulasztását rendelik büntetni, de olyanok is, amelyek csak meghatározott személyi kör esetében értelmezhetők, azaz nem általános jellegűek.

c) *Mindenkit terhelő kötelezettség* elmulasztását rendeli büntetni az emberrablás feljelentésének elmulasztása büntette. Ez a tényállás annak a cselekményét fenyegeti büntetéssel, aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy emberrablás elkövetése készül, és erről az érintett személyt vagy a hatóságot, mihelyt teheti, nem tájékoztatja (Btk. 191. §). Úgyszintén idetartozik a már említett segítségnyújtás elmulasztásának alapesete, amely annak a cselekményét rendeli büntetni, aki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van [Btk. 166. § (1) bek.]. Itt a mindenkit terhelő segítségnyújtási kötelezettség elmulasztásáról van szó.

d) *Meghatározott személyi kört terhelő kötelezettség* elmulasztását rendeli büntetni a segítségnyújtás elmulasztásának minősített esete, amely csak arra vonatkoz-

---

⁶⁴⁹ Karsai Krisztina (2013a): i. m. 337. o.

tatható, aki a veszélyhelyzetet maga idézte elő, vagy a segítségnyújtásra egyébként is köteles [Btk. 166. § (3) bek.]. Úgyszintén speciális elkövetői kör követheti el a feljelentés elmulasztása a felszámolási eljárásban vétségét, ami annak a felszámolónak a cselekményét rendeli büntetni, aki a felszámolási eljárás során hitelt érdemlő tudomást szerez a számvitel rendjének megsértése (Btk. 403. §) vagy csődbűncselekmény (Btk. 404. §) elkövetéséről, és erről a hatóságnak, mihelyt teheti, nem tesz jelentést (Btk. 404/A. §). Végül idetartozik a bevonulási kötelezettség megszegésének büntette, ami annak a hadkötelesnek a cselekményét rendeli büntetni, aki katonai bevonulási kötelezettségének – akár szándékosan, akár gondatlanságból – nem tesz eleget (Btk. 425. §).

2.3. Az akár tevessel, akár mulasztással megvalósítható bűncselekmények

Vannak olyan bűncselekmények, amelyek tevessel is és mulasztással is elkövethetők. Ezeket a bűncselekményeket alapvetően három csoportba lehet sorolni.

2.3.1. A törvény kifejezett rendelkezésén alapuló tevéses és mulasztásos bűncselekmények

Bizonyos bűncselekmények tényállását úgy fogalmazzuk meg a *jogalkotó*, hogy *megjelöli a tevéses és a mulasztásos elkövetési magatartást is*. Ilyen például a csalás tényállása, amit a törvény szerint az követ el, aki jogtalan haszonszerzés végett más *tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart*, és ezzel kárt okoz [Btk. 373. § (1) bek.]. A bűncselekmény tevéses elkövetési magatartása a tévedésbe ejtés, míg a mulasztásos elkövetési magatartás a tévedésben tartás. A tényállásszerűséghez azonban elég az egyik fajta magatartást megvalósítani. Szintén ilyen bűncselekmény a magánlaksértés vétsége, amit az követ el, aki más lakásába, egyéb helyiségébe vagy ezekhez tartozó bekerített helyre erőszakkal, fenyegetéssel vagy hivatalos eljárás színlelésével *bemegy, illetve ott bent marad* [Btk. 221. § (1) bek.].

Az *elmulasztott köteletség eredetét* tekintve a bűncselekmények e fajtájára lényegében ugyanazok az állítások tehetők, mint a kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekményekre. Azaz itt is vannak olyan bűncselekmények, ahol a mulasztás köteleességellenes volta *közvetlenül a büntetőjog szabályán* alapul. Ilyen például a csalás tényállása: aki jogtalan haszonszerzés végett más tévedésbe ejt (tevéses változat), vagy tévedésben tart (mulasztásos változat), és ezzel kárt okoz [Btk. 373. § (1) bek.]. Úgyszintén ilyen a jogtalan elsajátítás vétsége: aki a talált idegen dolgot eltulajdonítja (tevéses változat), vagy nyolc napon belül a hatóságnak vagy annak, aki elvesztette, nem adja át (mulasztásos változat) [Btk. 378. § (1) bek. a) pont].

Vannak azonban olyan bűncselekmények is, ahol a mulasztás köteleességellenes volta *más jogszabályon* alapul. Így a személyes adattal visszaélés vétségét az követi el, aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével haszonszerzési célból vagy jelentős érdeksérelem okozva jogosulatlanul vagy a céltól eltérően személyes adatot kezel (tevéses vál-

tozat), vagy az adatok biztonságát szolgáló intézkedést elmulasztja (mulasztásos változat) [Btk. 219. § (1) bek.].

Az *elmulasztott kötelesség címzettjeit* tekintve, ebben a körben is vannak olyan bűncselekmények, amelyek *mindenkit terhelő* kötelezettség megszegését rendelik büntetni, így a már említett csalás vagy jogtalan elsajátítás. Vannak azonban olyan akár tevésel, akár mulasztással megvalósuló bűncselekmények, amelyeket *speciális személyi kör* követhet el. Ilyen például a cserben hagyás vétsége, ami a közlekedési balesettel érintett jármű vezetőjét fenyegeti büntetéssel, ha az a helyszínen, mielőtt meggyőződne arról, hogy valaki megsérült-e, illetve az életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszély miatt segítségnyújtásra szorul-e, nem áll meg (mulasztásos változat), illetve onnan eltávozik (tevéses változat) (Btk. 239. §). Szintén ilyen bűncselekmény a kibúvás a katonai szolgálat alól, ami annak a hadkötelesnek a cselekményét rendeli büntetni, aki abból a célból, hogy a katonai szolgálat alól kivonja magát, megjelenési vagy bevonulási kötelezettségének nem tesz eleget (mulasztásos változat), illetve testét megcsonkítja, egészségét károsítja, vagy megtevesztő magatartást tanúsít (tevéses változat) (Btk. 426. §).

2.3.2. A valamely kötelezettség vagy szabály megszegésében megnyilvánuló bűncselekmények

Akár tevésel, akár mulasztással elkövethetők azok a bűncselekmények, amelyek elkövetési magatartását a törvény vagy valamely *kötelezettség megszegésében* (nem elmulasztásában!), vagy valamely *szabály megszegésében* jelöli meg. Mind a kötelezettséget, mind a szabályt ugyanis meg lehet szegni akár tevékenységgel, akár mulasztással.

A *kötelezettség megszegésére* szolgál például a kiskorú veszélyeztetésének azon esete, amely annak a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személynek a cselekményét rendeli büntetni, aki e feladatából eredő *kötelességét* súlyosan *megszegi*, és ezzel a kiskorú testi, értelmi erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti [Btk. 208. (1) bek.]. A kiskorú értelmi fejlődését veszélyeztető, mulasztásban megnyilvánuló súlyos kötelességszegés lehet, ha az elkövető az iskolaköteles kiskorút az általános iskola látogatásától huzamosabb ideig visszatartja. A kiskorú erkölcsi fejlődését veszélyeztető, tevékenységben megnyilvánuló súlyos kötelességszegés, ha az elkövető a kiskorú jelenlétében követ el bűncselekményt, a kiskorú jelenlétében trágárul beszél.

A *szabályszegésre* példa a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, amit az követ el, aki *foglalkozási szabály megszegésével* más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét (szándékosan vagy gondatlanságból) közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz [Btk. 165. § (1), illetve (3) bek.]. A bűncselekményt meg lehet valósítani mulasztással éppúgy, mint tevésel. Így például a körzeti gyermekorvos megvalósítja a foglalkozás körében elkövetett, halált okozó gondatlan veszélyeztetés vétségét, ha észleli ugyan a gyermekek rendkívül rossz szociális helyzetét és ebből kifolyóan a táplálás hiányára visszavezethető teljesen leromlott fizikai állapotát, de az azonnali kórházi beutalásuk iránt nem intézkedik, és e mulasztása

folytán az egyik gyermek meghal, a másik pedig életveszélyes állapotba kerül.⁶⁵⁰ Szintén idetartozik a közlekedési bűncselekmények közül például a közúti baleset okozása, amit az követ el, aki a *közúti közlekedés szabályainak megszegésével* másnak vagy másoknak gondatlanságból súlyos testi sértést okoz [Btk. 235. § (1) bek.]. A közlekedési szabályt is meg lehet szegni tevésSEL (megengedett sebesség túllépése) vagy mulasztással is (elsőbbségadási kötelezettség elmulasztása).

Ezekben a bűncselekményi tényállásokban közös az, hogy a *mulasztás kötelességellenes volta nem közvetlenül a büntetőjogi szabályon alapul*, hanem kerettényállás esetén vagy más jogágbeli szabályon (például az idetartozó közlekedési bűncselekmények esetén), vagy más, nem büntetőjogi normán (például a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés esetén).

2.3.3. A nyitott törvényi tényállások

A tevésSEL és mulasztással egyaránt megvalósítható bűncselekmények harmadik változata az úgynevezett *nyitott törvényi tényállásos* bűncselekmények köre. Ide azok a bűncselekmények tartoznak, amelyek elkövetési magatartását a törvény lényegében az eredményre utalással határozza meg. Ilyen például az emberölés bűntette, amit a törvény a következőképpen határoz meg: aki mászt megöl [Btk. 160. § (1) bek.]. Az elkövetési magatartás, a *megölés*, voltaképp a *halál okozását* jelenti, és közbős, hogy azt tevésSEL (például az elkövető a haragosát szándékosan lelövi) vagy mulasztással (például az édesanya az újszülöttjét nem látja el, hanem sorsára hagyja) idézik elő. Szintén ilyen a testi sértés tényállása: aki más testi épségét vagy egészségét sérti, testi sértést követ el [Btk. 164. § (1) bek.]. Az elkövetési magatartás a *testi épség sértése*, ami egyben a bűncselekmény eredményét is jelenti. E bűncselekményt is el lehet követni tevésSEL (az elkövető megüti a haragosát) vagy mulasztással (a szülő nem viszi orvoshoz a beteg gyermekét, akinek ettől súlyosbodik az állapota).

A mulasztással megvalósuló nyitott törvényi tényállásos bűncselekmény miatt felelősséghez az kell, hogy az elkövetőt az eredmény bekövetkezésének elhárítása tekintetében úgynevezett *speciális jogi kötelezettség* terhelje. Ez a speciális jogi kötelezettség alapulhat:

- a) nem büntetőjogi jogszabályon, például a Ptk. szerint a szülők joga és kötelezettsége, hogy a gyermeket gondozzák, a gyermek megélhetéséhez és felnevelkedéséhez szükséges feltételeket biztosítsák [Ptk. 4:152. § (1) bek.];
- b) polgári jogi szerződésen, például gyermekfelügyeleti szerződés keretében végzett gondozási tevékenység;
- c) munkaviszonyon, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyon;
- d) az előzők alá nem tartozó hivatáson, foglalkozási szabályon;
- e) harmadik személyért vállalt felelősségen;
- f) az elkövető megelőző, veszélyt vagy sérelmet létrehozó tevékenységén.⁶⁵¹

---

⁶⁵⁰ BH 2002. 129.

⁶⁵¹ Vö. Nagy Ferenc: Kerettényállás, mulasztás és a büntetőjogi legalitás kapcsolatáról. Magyar Jog, 2015/11., 617. o.

3. A tiszta és a vegyes mulasztásos bűncselekmények

A mulasztásos bűncselekményeken belül végezetül még egy csoportosítást kell megemlíteni. Vannak olyan mulasztásos bűncselekmények, amelyek esetén pusztán az elkövető mulasztása megalapozza a büntetőjogi felelősség beálltát. Ilyen a segítségnyújtás elmulasztásának alapesete: az elkövető pusztán a segítségnyújtási kötelezettség elmulasztása folytán büntetőjogi felelősséggel tartozik, azaz büntetőjogi felelősségéhez a mulasztás tényén túl egyéb következmény nem szükséges. Ezt a fajta bűncselekményt nevezzük *tiszta mulasztásos bűncselekménynek*.

Vannak azonban olyan bűncselekmények is, amelyek esetén a büntetőjogi felelősség beálltához a mulasztáson túl a tényállásban megkövetelt eredmény bekövetkezése is szükséges. Így például a gondozási kötelezettség elmulasztása miatti felelősséghez pusztán a mulasztás még nem elegendő, az is szükséges, hogy a mulasztással okozati összefüggésben az elkövető a gondozásra szoruló életét, testi épségét vagy egészségét veszélyeztesse. Ezt a fajta bűncselekményt nevezzük *vegyes mulasztásos bűncselekménynek*.

4. A jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló bűncselekmények

A büntetőjog tudománya régóta ismeri és megkülönbözteti az úgynevezett állapot- és az úgynevezett tartós bűncselekményeket. Mindkettőre az jellemző, hogy valamely jogellenes állapot fenntartásában áll. Tipikus példaként a személyi szabadság megsértését és a lőfegyverrel visszaélés tartásos változatát szokásos említeni. Mivel e két bűncselekményi kör meghatározása – alapos vizsgálódás után – nem problémamentes, érdemes külön fejezetben tárgyalni a jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló bűncselekményeket.

4.1. Jogirodalmi álláspontok

A) Angyal Pál tankönyvében a természetes egység keretében foglalkozott a két bűncselekménytípussal. A *tartós bűncselekmények* jellemzőit abban látta, hogy ezeknél a tevékenység bizonyos időn keresztül megszakítás nélkül ismétlődik, és az eredményt mint jogellenes állapotot nemcsak létrehozza, hanem fenn is tartja. Példaként a személyes szabadság megsértését említette, amelynek lényege, hogy mikor a tettes a sértettet letartóztatja, majd órákig, esetleg napokig nem engedi szabadon, a cselekmény mindaddig elkövetés alatt áll, míg a sértett a szabadságát vissza nem nyeri. Az *állapot-bűncselekmény* Angyal szerint rendszerint egyetlen tevékenységből áll, ez azonban hosszabb ideig tartó jogellenes állapotot létesít.

Példaként a gyermekcsempészetet⁶⁵², a kettős házasságot⁶⁵³ és bizonyos körülmények között a testi sértést⁶⁵⁴ hozta fel.

A kétfajta bűncselekményi kategória közti *különbséget* Angyal abban látta, hogy a tartós bűncselekménynél a jogellenes helyzet fenntartása is elkövetési tevékenység, az állapot-bűncselekmény esetén a jogellenes állapot létesítésével a bűncselekmény be van végezve. A tartós bűncselekménynél az elkövetés, az állapot-bűncselekménynél az állapot a tartós.⁶⁵⁵

B) Heller Erik a pillanatnyi bűncselekményekkel a tartós vagy folytonos bűncselekményeket állította szembe. Ez utóbbiak lényege, hogy eredményük „*csak úgy válhat tartóssá, ha azt folytonosan újra előidézik. Ha ezeknek tényálladékát a jogforrás úgy határozza meg, hogy az az eredménynek folytonosan újra előidézésében áll, a bűncselekményt a tartós, ill. folytonos bűncselekmények közé kell sorolni.*”⁶⁵⁶

C) Az 1950. évi II. törvényt jegyzetekkel ellátó *Kádár Miklós* az *állapot-büntett* lényegét abban látta, hogy az valamely, a társadalomra veszélyes állapot előidézésével valósul meg. Véleménye szerint az ilyen büntett elkövetése mindaddig folyamatban van, amíg a társadalomra veszélyes állapot nem szűnt meg. Példaként a fegyverrejtegetést hozta fel, ahol a társadalomra veszélyes állapot addig tart, amíg az elkövető a fegyvert rejtegeti. Az állapot-büntettől megkülönböztette a *tartós vagy folyamatos büntettet*, amely állandó, folyamatos cselekvésben áll. Erre példaként a személyes szabadság megsértésének törvényellenes fogva tartással megvalósuló esetét jelölte meg.⁶⁵⁷

D) Tokaji Géza méltán híres monográfiájában az elévülés kapcsán tárgyalta a két bűncselekményi kört. Itt a *szoros értelemben vett állapot-bűncselekmények* lényegét abban látta, hogy ebben az esetben a befejezetté válást követő jogellenes állapot anélkül tartozik hozzá a törvényi tényálláshoz, hogy ez az elkövetési magatartás további folytatását tételeznél fel. Példaként a személyi szabadság megsértését említette. Tokaji szerint mindezzel szemben a *tartós bűncselekményeket* az

---

⁶⁵² 254. § A ki valamely gyermeket más családba csempész, kicserél, elsikkaszt, eltitkol, rendszerint járt helyre kitesz, vagy bármely más módon családi állásától megfoszt, vagy ezen állását megváltoztatja: a családi állás elleni büntettet követi el, és egy évig terjedhető börtönnel büntetendő.

⁶⁵³ 251. § A ki érvényes házassági kötelékben lévén, ismét házasságra lép, ugyyszintén azon nem házas is, ki tudva, oly egyénnel házasságot köt: a kettős házasság büntettét követi el, és három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

⁶⁵⁴ 303. § Öt évig terjedhető börtönnel büntetendő a testi sértés, ha annak következtében a sérült, testének valamely nevezetesebb tagját, vagy érzékét, beszélő, halló, látó vagy nemző tehetségét elvesztette; ha e tagok, érzékek vagy tehetségek valamelyike használhatatlanná lett; ha a sérült nyomorékká vált; ha elméje megzavarodott: ha előreláthatólag hosszú ideig tartó betegségbe esett, vagy rendes foglalkozásának folytatására végkép, - vagy előreláthatólag hosszú időre képtelenné vált, vagy feltűnően eltorzított.

⁶⁵⁵ Angyal Pál (1920): i. m. 482–483. o.

⁶⁵⁶ Heller Erik (1945): i. m. 89. o.

⁶⁵⁷ A büntetőtörvénykönyv általános része. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1951, 83–84. o.

jellemzi, hogy bár az elkövetési magatartás első mozzanatával befejezetté válnak ugyan, maga az elkövetési magatartás is több-kevesebb ideig folytatódik. Példaként az összeesküvést, illetve az olyan bűncselekményeket hozta fel, amelyek elkövetési magatartása az engedély nélküli birtoklásban tartás.⁶⁵⁸

E) Wiener A. Imre a stádiumok kapcsán azt írta, hogy a bűncselekmény akkor befejezett, amikor az utolsó tényállási elem is megvalósul. Ez után tért ki a *tartós bűncselekményekre*, amelyek Wiener szerint azok, amelyekben az elkövetési magatartás valaminek a tartása (például fegyver, kábítószer), és ezek mindaddig tartanak, ameddig az elkövetőnél van a dolog, és a befejezettség akkor kezdődik, amikor ez az állapot megszűnik.⁶⁵⁹ (Zárójelben jegyzem meg ennek az álláspontnak a helytelenségét, valójában a bűncselekmény befejezetté a tényállási elemek megvalósulásával válik, a bevégzetti szak fejeződik be akkor, amikor a jogi tárgy elleni támadás megszűnik.)

F) Földvári József a törvényi tényállás fajainak ismertetése során utalt arra, hogy az aktív magatartással megvalósuló bűncselekmények között megkülönböztetett figyelmet érdemelnek azok, amelyek esetén a törvényhozó nem egy jogellenes helyzet előidézését nyilvánítja büntetendővé, hanem egy jogellenes helyzet, állapot fenntartását, így például robbanóanyag birtokban tartását. Ezeket a bűncselekményeket nevezte Földvári *állapot-bűncselekményeknek*.⁶⁶⁰ A stádiumok tárgyalása során Földvári arra hívta fel a figyelmet, hogy azon bűncselekmények esetében, amelyek tényállását a törvényhozó oly módon határozza meg, hogy a befejezettség stádiuma maga is egy folyamattá válik, amelynek van kezdete, tartama és vége (állapot-bűncselekmények), a befejezettség a jogellenes állapot létrehozásával megvalósul (a bűncselekmény a befejezettség stádiumában van), ez a stádium azonban mindaddig fennáll, amíg az említett tárgyak (Földvári példának a robbanóanyaggal/robbantószerrel, illetve a lőfegyverrel/lőszerral visszaélést hozta fel) ki nem kerülnek az elkövető birtokából. Földvári szerint ilyen esetben a befejezettségnek van egy kezdő és egy végső időpontja. Az előbbinek a többi stádiumtól való elhatárolás, az utóbbinak az elévülés és a bűnsegély megállapíthatósága szempontjából van jelentősége.⁶⁶¹

G) A *korábbi budapesti tankönyvek*⁶⁶² a különböző szerzők némiképp különbözően vélekedtek a bűncselekmény e fajtájáról. Békés Imre az elkövetési magatartás mint szükséges ismérv fejezetcím alatt, az elkövetési magatartás időbelisége szempontjából különböztette meg a mozzanatos és a *folyamatos bűncselekményeket*. Utóbbiak időben huzamosan kiterjedve tartanak, ami azt jelenti, hogy „*az elkövetési magatartás tanúsításával ugyan a bűncselekmény befejezetté válik, ez a befejezettség azonban, állapotszerűen tovább tart, mégpedig mindaddig; amíg a folyamat be nem fejeződik, illetőleg az állapot meg nem szűnik*”⁶⁶³. Példaként a „fegyverrejtegetést”

---

⁶⁵⁸ Tokaji Géza: i. m. 298. o.

⁶⁵⁹ Wiener A. Imre (2000): i. m. 184. o.

⁶⁶⁰ Földvári József (2006): i. m. 89. o.

⁶⁶¹ Uo. 182. o.

⁶⁶² Békés Imre (szerk.) (2003): i. m.

⁶⁶³ Békés Imre (2003b): i. m. 106. o.

hozta fel, és azt állította, hogy a lőfegyver/lőszer jogosulatlan megszerzésével a bűncselekmény befejezetté válik, ez a befejezettség pedig addig tart, amíg a rejtegető a fegyver birtoklásával fel nem hagy (például megsemmisíti), vagy amíg a bűncselekményt a hatóság fel nem deríti.⁶⁶⁴ Ezzel a felfogással kapcsolatban azt kell megjegyezni, hogy a lőfegyver jogosulatlan megszerzése önmagában befejezett bűncselekményt valósít meg. Ettől különböző elkövetési magatartás a lőfegyver tartása. Két különböző elkövetési magatartásról van tehát szó!

H) Folyamatos bűncselekmények helyett *úgynevezett tartós vagy állapot-bűncselekményekről* szól ugyanabban a tankönyvben Molnár Gábor a befejezett bűncselekmény tárgyalása során. Mielőtt tovább haladnánk, arra érdemes felhívni a figyelmet, hogy a szerző a két elnevezést szinonimaként használja, s e bűncselekmények lényegét abban látja, hogy a jogellenes állapot létrejöttével befejezetté válnak. Molnár azonban megemlíti a bevégezethez szükséges szakát is: példája szerint a személyi szabadságtól megfosztás esetén bár a bűncselekmény a sértett személyi szabadságától megfosztása pillanatában befejeződik, azonban a tartós megfosztottság ugyancsak a tényállás keretei közé eső magatartás, így a jogi tárgy elleni támadás addig tart, amíg a jogellenes állapot fennáll, a bevégezethez tehát csak e jogellenes állapot megszűnésével állapítható meg.⁶⁶⁵ Molnár Gábor összegzése szerint a befejezettség nem más, mint egy tartós állapot, amelynek kezdete a kísérlet és a befejezett bűncselekmény elhatárolása, míg a vége az egyéb jogkövetkezmények (társzertesség, bűnszegély, jogos védelem) szempontjából jelentős.⁶⁶⁶

I) Még mindig az említett tankönyvben, annak a büntethetőség elévüléséről szóló fejezetében Sinku Pál a Btk. szövegére utalva arra hívja fel a figyelmet, hogy az *állapot-bűncselekmény* megnevezés több bűncselekménytípust foglal magában. Ezek az elévülés kezdő napjának meghatározása szempontjából azonosan bírálандók el, azonban más szempontból lényeges különbségek vannak közöttük. Sinku szerint ebbe a körbe tartoznak azok a bűncselekmények, amelyek elkövetési magatartása tartós, folyamatos vagy ismétlődő jellegű. Az ilyen bűncselekmények esetén a cselekmény befejeződik a jogellenes állapot létrehozásával, az elévülés kezdő időpontja azonban a jogellenes állapot megszűnéséhez kötődik.⁶⁶⁷

J) Nagy Ferenc szerint a tartós és állapot-bűncselekmények jellemzője, hogy ezek hatásaként, eredményeként az elkövető viszonylag hosszú vagy hosszabb időn át tartó jogellenes helyzetet, állapotot hoz létre. A *tartós bűncselekmény* a tényállás megvalósításával befejezett ugyan, de a jogi tárgy elleni támadás – általában az elkövető akaratától függően – megújulhat, folytatható, és olyan hosszú ideig tart, amíg az általa teremtett jogellenes helyzet vagy állapot fennmarad. Példaként egyrészt a személyi szabadság megsértését említi, amely a személyi szabadságtól való megfosztás pillanatában befejezetté válik, de ezzel kezdetét veszi a jogellenes állapot, amely addig tart, míg a sértett a szabadságát vissza nem nyeri.

---

⁶⁶⁴ Uo.

⁶⁶⁵ Molnár Gábor: A bűncselekmény megvalósulási szakaszai (stádiumai). In: Békés Imre (szerk.) (2003): i. m. 181. o.

⁶⁶⁶ Uo. 182. o.

⁶⁶⁷ Sinku Pál: A büntethetőséget megszüntető okok. In: Békés Imre (szerk.) (2003): i. m. 175. o.

Másrészt a magánlaksértést, amely a tettesnek a lakásba stb. történő jogtalan behatolásával befejezett, és ami szintén olyan hosszú ideig tart, amíg a tettes a lakásban tartózkodik.

Az *állapot-bűncselekmény* esetén Nagy szerint a jogellenes állapot létrehozásával már megvalósul a törvényi tényállás, azonban a jogellenes állapot fenntartására, megújítására a tettes részéről általában nincs szükség. Idézi Angyal megfogalmazását, amely szerint az állapot-bűncselekménynél nem az elkövetés, hanem az állapot tartós. Példaként a robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés, illetve a lőfegyverrel vagy lőszerrel való visszaélés engedély nélküli tartásos változatát hozza fel.⁶⁶⁸

4.2. Törvényi rendelkezések

A *hatályos Btk.* a büntethetőség elévülése kapcsán úgy rendelkezik, hogy az elévülés kezdő napja olyan bűncselekmény esetén, amely jogellenes állapot fenntartásában áll, az a nap, amikor ez az állapot megszűnik [27. § d) pont]. A törvény miniszteri indokolása szerint ezt a bűncselekményi kört az ítélezési gyakorlat állapot-bűncselekménynek hívja.

Az *1978. évi IV. törvény*, amely először tartalmazott kifejezett rendelkezést az állapot-bűncselekmények elévülésére vonatkozóan, teljes hatályának idején (1979. július 1. – 2013. június 30.) ugyanezt a rendelkezést tartalmazta [34. § d) pont]. A miniszteri indokolás ezt a bűncselekményi kört állapot-bűncselekménynek nevezi, és jellemzőjéül azt határozza meg, hogy a jogellenes állapot létrehozásával már befejezetté válik, a befejezett bűncselekmény viszont mindaddig fennmarad, amíg a jogellenes állapot véget nem ér.⁶⁶⁹

4.3. Problémafelvetés

Az eddigiekből látható, hogy a tartós és állapot-bűncselekményeknek sem az elnevezése, sem a fogalma nem azonos a különböző szerzőknél, van, aki szinonimaként kezeli, van, aki meg sem különbözteti egymástól, és van, aki eltérő fogalmat ad a bűncselekmények e fajtáinak. Annyi a bizonyos csupán, hogy olyan bűncselekményekről van szó, amelyek valamilyen jogellenes állapot fenntartásában állnak.

A továbbiakban azt érdemes megvizsgálni, hogy milyen különbségek tehetők a jogellenes állapot fenntartásában megnyilvánuló bűncselekmények között.

Az egyik gyakran felhozott példa a lőfegyverrel/lőszerrel visszaélés, de lényegében ugyanilyen bűncselekmény a kábítószer birtoklása is. E bűncselekmények esetén a tartásos elkövetési magatartás vonható a tartós vagy állapotbűncselekményi kategóriába. Közös jellemzőjük, hogy a tartást megelőző megszerzés még

---

⁶⁶⁸ Nagy Ferenc (2010): i. m. 205. o.

⁶⁶⁹ Kádár Krisztina – Moldoványi György (összeáll.): Büntető törvénykönyv. KJK, Budapest, 1979, 73. o.

nem minősül tartásnak, mivel azt a törvény külön büntetni rendeli, és így nem is része a jogellenes állapot fenntartásának. Tehát a megszerzéssel még nem kezdődik meg a jogellenes állapot, azaz a megszerzés nem tényállásszerű magatartás a tartás vonatkozásában. Kérdésként merülhet fel, hogy vajon a tartás csak akkor állapítható-e meg, ha a megszerzés jogszerű volt. Erre vonatkozóan azt lehet megállapítani, hogy a robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés esetén a tankönyv és kommentárirodalom azt hangsúlyozza, hogy a tartás csak akkor valószínűleg önálló elkövetési magatartást, ha a készítés vagy a megszerzés jogszerű volt⁶⁷⁰, vagy a megelőző magatartások vagy nem jogellenesek, vagy az elkövetési tárgy nem megszerzéssel, hanem találással került az elkövető birtokába.⁶⁷¹ A kábítószert birtoklása kapcsán azonban az az álláspont figyelhető meg, hogy a tartásos változat akkor is megállapítható, ha a birtokállapot létrejött (termesztés, előállítás, megszerzés) tisztázatlan.⁶⁷² Ez a megoldás voltaképp nem más, mint eljárásjogi megoldást (bizonyítottság hiánya) próbál adni egy anyagi jogi kérdésre. Logikailag talán annak elfogadása lenne a leghelyesebb megoldás, hogy a tartás mint elkövetési magatartás csak akkor állapítható meg, ha a megszerzés jogszerű volt (legalábbis nem volt jogellenes). Kétségtelenül eljárásjogi könnyebbséget jelentene, ha akkor is a tartást állapítanánk meg, ha a megszerzés nem bizonyítható, ez azonban véleményem szerint a tényállástan dogmatikáját tekintve nem tartható. Ami viszont bizonyos, hogy a megszerzés még nem a tartás mint folyamat része.

Egy másik gyakran említett példa a személyi szabadság megsértése, amit az követ el, aki más személyi szabadságától megfoszt [Btk. 194. § (1) bek.]. Amennyiben az elkövető a passzív alanyt a személyi szabadságától szándékosan megfosztja, például bezárja egy helyiségbe, a bűncselekmény a bezárás pillanatában befejezetten megvalósul. Azaz már maga a jogellenes állapot létrehozása is része a jogellenes állapot fenntartásában megnyilvánuló bűncselekménynek, tényállásszerű elkövetési magatartásnak tekinthető. Szintén ilyen a magánlakásértés vétségének [Btk. 221. § (1) bek.] azon változata, amely annak a cselekményét rendeli büntetni, aki más lakásába erőszakkal bemegy. Ebben az esetben maga a bemenelet már a jogellenes állapot fenntartásának a része. Fel kell hívni azonban a figyelmet arra, hogy a bűncselekmény másik változatában, amikor az elkövető a lakásba jogszerűen megy be, azonban erőszakkal bent marad, más helyzetről van szó: ekkor a jogellenes állapotot lehetővé tevő magatartás nem tényállásszerű, és nem is minősül bűncselekménynek.

Összegzésként azt érdemes kiemelni, hogy ami a példaként felhozott bűncselekmények kapcsán különbségként legfeljebb megjelölhető, hogy magának a jogellenes állapotnak a létrehozása önmagában bűncselekménynek minősül-e, illetve

---

⁶⁷⁰ Belovics Ervin: A közbiztonság elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál (2012): i. m. 494. o.

⁶⁷¹ Mezőlaki Erik: A közbiztonság elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (2013): i. m. 670. o.

⁶⁷² Hegedűs István: Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.) (2013): i. m. 360. o.; Kónya István (szerk.): Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára I. HVG-ORAC, Budapest, 2015, 624–625. o.

az a jogellenes állapot fenntartását meghatározó tényállás alá vonható-e, vagy sem. Ezen túl valójában e bűncselekményi kategóriák elhatárolásának valódi dogmatikai vagy felelősségtani jelentősége nincs. Így nincs különbség az elévülés szabályait illetően, és a befejezettség-bevégzettség konzekvenciái is ugyanazok mindkét bűncselekményi körben, mivel a lényeg mindkét esetben ugyanaz: egy jogellenes állapot fenntartása. A továbbiakban ezért a *jogellenes állapot fenntartásában megvalósuló bűncselekményeket – összhangban a törvényi rendelkezésekkel – az állapot bűncselekményekkel azonosítom.*

4.4. Az állapot-bűncselekmények és az elkövetési magatartás

Jogellenes állapot létrehozható tevékenységgel és mulasztással is. Az előbbire példa a magánlaksértés vétségének azon változata, amikor az elkövető a sértett lakásába erőszakkal megy be; az utóbbira pedig ugyanezen bűncselekménynél maradván, ha az elkövető a sértett lakásába jogszerűen (tehát büntetőjogilag nem értékelhető magatartással) megy be, majd erőszakkal bent marad. Mindkét esetben a benntartózkodás ideje jelenti a jogellenes állapotot. A jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló bűncselekmény megvalósulását (és annak jogi következményeinek beálltát) nem teszi kizárttá a jogellenes állapotot létrehozó, megelőző aktív magatartást követő pusztán passzivitás.⁶⁷³ Ilyen például a személyi szabadság megsértése (Btk. 194. §), vagy az azt magában foglaló emberrablás (Btk. 190. §). Ezek a bűncselekmények – legalábbis a személyi szabadságtól megfosztás tekintetében – nyitott törvényi tényállások, amelyek megvalósíthatók akár tevéssel, akár mulasztással. A jogellenes állapot létrehozása azonban mindig tevéssel történik. Az állapot fenntartása az, amely vagy mulasztásban nyilvánul meg (ha például az elkövető véletlenül, tudomásán kívül – tehát büntetőjogilag nem értékelhető magatartással – bezárja a sértettet egy helyiségbe, majd később ezt észleli, és nem engedi ki, ez esetben az elkövető megelőző, sérelmet létrehozó tevékenységén alapul a mulasztás miatti felelősséghez szükséges speciális jogi kötelezettség), vagy a jogellenes állapotot szándékosan létrehozó, megelőző aktív magatartást követő pusztán passzivitásban. Mivel ez utóbbi esetben a személyi szabadságtól megfosztott állapotot büntetőjogilag értékelhető aktív magatartás hozta létre, ez kizárta teszi a mulasztásos változat megvalósulását. Másként fogalmazva: ilyenkor a bűncselekmény tevéssel elkövetettnek kell értékelni.

4.5. A befejezettség és a bevégzettség szétválásának konzekvenciái

A jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló bűncselekmények esetén lehetőség van arra, hogy a befejezetti és a bevégzetti stádium elkülönüljön egymástól. Ennek lényege, hogy a bűncselekmény tényállási elemeinek megvalósulása esetén a bűncselekmény befejezetté válik ugyan, viszont ha a jogi tárgy elleni támadás ezt követően is fennáll, a bűncselekmény akkor lesz bevégzett, amíg ez a támadás meg nem szűnik. E két bűncselekményi stádium szétválásának több konzekvenciája lehet.

---

⁶⁷³ BH 1997. 512.

a) Maga a Btk. említi meg azt, hogy az *elévülés* kezdő napja ilyen esetben az a nap, amikor a jogellenes állapot megszűnik [27. § d) pont].

Ezen kívül a jogtudomány és joggyakorlat egyéb konzekvenciákat is megemlít.

b) Az egyik ilyen, hogy a jogellenes állapot fenntartásában megnyilvánuló bűncselekmény *természetes egységet* képez⁶⁷⁴, azaz az elkövető terhére – egyéb körülmény fennállásának hiányában – egyetlen bűncselekmény állapítandó meg.

c) Jogellenes állapot fenntartásában megnyilvánuló bűncselekmény esetén a *jogos védelmi helyzet* a jogi tárgy sérelmének megszűntéig fennáll.

d) A befejezettség és a bevezettség elválása esetén, a jogi tárgy sérelmének ideje alatt a bűncselekmény önálló tette mellett *bűnsegéd*, illetve adott esetben *tettetárs* csatlakozhat. Kivételes esetben az sem kizárt, hogy az állapot-bűncselekménybe a befejezetté válást követően csatlakozó elkövetőt *felbujtóként* kelljen felelősségre vonni.⁶⁷⁵

e) Adott esetben előfordulhat, hogy a befejezetté válás után kerül sor az elkövető részéről *minősítő körülmény* megvalósítására.

f) Logikusnak tűnik az az álláspont, amely a bevezetési szaktól tartja megnyílnak a *magánindítvány* előterjesztésének a lehetőségét.⁶⁷⁶ Ennek egyelőre sajnos némiképp ellentmond a büntetőeljárás törvény, amely szerint a magánindítványt attól a naptól számított harminc napon (egy hónapon) belül kell előterjeszteni, amelyen a magánindítványra jogosult a bűncselekmény elkövetőjének kilétéről tudomást szerzett [rég. Be.⁶⁷⁷ 173. § (3) bek.; új Be.⁶⁷⁸ 378. § (3) bek.]. Gyakorlati megoldást jelenthet az a megengedő szabály, amely a közzéadásra üldözendő bűncselekmények esetén a határidő elmulasztása esetére igazolást enged [rég. Be. 173. § (4) bek.; új Be. 378. § (6) bek.]. Ez azonban – véleményem szerint – nem olyan elvi élű szabály, mint ami az elévülés esetére vonatkozik.

4.6. A jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló (állapot-) bűncselekmények lehetséges esetei

Ebben a fejezetben azokat a bűncselekményi tényállásokat és elkövetési magatartásokat tekintem át, amelyeket a tartós/állapot-bűncselekmények tárgyalása kapcsán az ezzel foglalkozó szerzők nem szoktak tipikus példaként említeni. Ebből kifolyólag a korábban már említett személyi szabadság megsértése, magánlaksértés, lőfegyverrel/lőszerral visszaélés, kábítószer birtoklása e helyütt figyelmen kívül marad.

---

⁶⁷⁴ Ambrus István: i. m. 64. o.

⁶⁷⁵ Mészáros Ádám (2008): i. m. 95–96. o.

⁶⁷⁶ Nagy Ferenc (2010): i. m. 206. o.

⁶⁷⁷ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény.

⁶⁷⁸ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény.

4.6.1. A tevékenység folytatása

Állapot-bűncselekményt valósíthatnak meg az olyan tényállások, amelyek elkövetési magatartása valamely tevékenység folytatása, végzése.

Annak belátása, hogy a *tevékenység folytatása* mint elkövetési magatartás ide tartozik, talán a legkevésbé problematikus, mivel ez nyilvánvalóan tartós, folyamatos vagy ismétlődő jellegű tevékenységet tételez fel.

Ilyen elkövetési magatartások találhatók:

- a) a háborús bűncselekmények köréből a háború idején támadás folytatása [védett tulajdon elleni támadás, Btk. 153. § (1) bek.];
- b) az állam elleni bűncselekmények köréből a hírszerző tevékenység folytatása [kémkedés, Btk. 261. § (1) bek., illetve kémkedés az Európai Unió intézményei ellen, Btk. 261§/A. §]; végül
- c) a köznyugalom elleni bűncselekmények köréből a háborús hírverés, illetve terrorizmust támogató hírverés folytatása (háborús uszítás, Btk. 331. §) esetében.

A jogellenes tevékenység folytatása folyamatként értelmezhető, amely egy olyan jogellenes helyzetet eredményez, ami időben kiterjedhet, így egy jogellenes állapotot tart fenn. Ezen jogellenes állapot fennállása alatt a jogi tárgy elleni támadás tart, a jogi tárgy sérelmet szenved. A jogi tárgy elleni támadás pedig mindaddig tart, amíg a jogellenes helyzet fennáll. Mivel az ilyen bűncselekmények elkövetési magatartása a tevékenység folytatása, ez a tettes részéről folyamatos, megújuló cselekvést tételez fel.

4.6.2. Cselekmény vagy tevékenység végzése (kifejtése)

A valamilyen *cselekmény vagy tevékenység végzése* már problematikusabb, ez ugyanis a Btk.-ban többféle módon jelenik meg, úgymint:

- a) beavatkozás végzése [beavatkozás az emberi génállományba, Btk. 168. § (1) bek.; születendő gyermek nemének megválasztása, Btk. 170. §; egészségügyi önrendelkezési jog megsértése, Btk. 218. § (1), illetve (3) bek.],
- b) kutatás végzése [emberen végezhető kutatás szabályainak megszegése, Btk. 171. §; embrióval vagy ivarsejttel végezhető kutatás szabályainak megszegése, Btk. 172. § (1) bek., illetve 173. § (1) bek.],
- c) tevékenység végzése, amely lehet
  - ca) közvetítő tevékenység végzése [kábitószer-prekurzorral visszaélés, Btk. 183. § (1) bek. a) pont],
  - cb) vad elejtésére, elfogására; gerinces állat elejtésére vagy elfogására, halfogásra irányuló tevékenység végzése [orvvadászat, Btk. 245. § a), illetve c) pont, 246. §],
  - cc) hulladékgazdálkodási tevékenység, hulladékkal más jogellenes tevékenység végzése [a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, Btk. 248. § (1) bek. a) pont],

- cd) ügyvédi, jogtanácsosi vagy közjegyzői tevékenység végzése [zugírászat, Btk. 286. § (1) bek.],
- ce) színlelt gazdasági tevékenység végzése [gazdasági csalás, Btk. 374. § (1) bek.],
- cf) pénzügyi tevékenység végzése [pénzmosás, Btk. 399. § (1) bek. a) pont, illetve (3) bek. b) pont, 400. § (1) bek. b) pont],
- cg) pénzügyi szolgáltatási (stb.), befektetési szolgáltatási (stb.), biztosítási (stb.), önkéntes kölcsönös biztosítói pénztári (stb.) tevékenység végzése (jogosulatlan pénzügyi tevékenység, Btk. 408. §);
- d) szexuális cselekmény végzése [szexuális erőszak, Btk. 197. § (2) bek.; szexuális visszaélés, Btk. 198. § (1), illetve (4) bek.; vérfertőzés, Btk. 199. § (1) bek.];
- e) engedélyhez kötött titkos információgyűjtés, illetve titkos adatszerzés engedély nélküli végzése [jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés, Btk. 307. § (1) bek.];
- f) megbízhatósági vizsgálat ügyészi jóváhagyás nélküli végzése [jogosulatlan megbízhatósági vizsgálat végzése, Btk. 308. (1) bek. a) pont];
- g) az orvosi gyakorlat, az egészségügyi szakképesítéshez kötött pszichoterápiás gyakorlat vagy a nem konvencionális gyógyító és természetgyógyászati eljárások körébe tartozó tevékenység rendszeres és jogosulatlan kifejtése [kuruzslás, Btk. 187. § (1) bek.].

Kérdésként merül fel, hogy ezek a bűncselekmények lehetnek-e állapot-bűncselekmények. Segítségül az szolgálhat, ha megnézzük, hogy milyen jogi tárgyat sértenek, és a védett jogi tárgy alkalmas-e arra, hogy a sértése időben elhúzódjon. Másként fogalmazva, azt kell megvizsgálni, hogy a befejezettséghez szükséges tényállási elemek megvalósulása esetén a jogi tárgy tovább sérthető-e.

4.6.2.1. Beavatkozás végzése

A *beavatkozás az emberi génállományba* büntették (Btk. 168. §⁶⁷⁹) védett jogi tárgya az egyik álláspont szerint az emberi, a magzati, valamint az emberi embrió génállományának a megváltoztathatatlanságához fűződő társadalmi érdek⁶⁸⁰, a másik álláspont szerint az orvostudományi kutatás törvényes rendje⁶⁸¹. Azzal a felfogással nem lehet egyetérteni, amely az elkövetési tárgyakat (emberi génállomány, a magzat vagy az emberi embrió génállománya) tekinti jogi tárgynak.⁶⁸² Mivel a tényállásban nincs passzív alany megjelölve, az elkövetési magatartás pedig a beavatkozás végzése, ezért nem szükséges az, hogy a bűncselekményt egyazon emberi vagy magzati génállományon kövessék el. Így a jogi tárgy, amely nem individuális, hosszabb időn át, a beavatkozás vagy beavatkozások végzésének ideje alatt sérthető.

⁶⁷⁹ 168. § (1) Aki az emberi vagy magzati génállományon, illetve emberi embrió génállományán annak megváltoztatására irányuló beavatkozást végez, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶⁸⁰ Belovics Ervin: Az egészségügyi beavatkozás és kutatás rendje elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál (2012): i. m. 110. o.

⁶⁸¹ Karsai Krisztina: Az egészségügyi beavatkozás és kutatás rendje elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.) (2013): i. m. 338. o.

⁶⁸² Kónya István (szerk.): i. m. 603. o.

A *születendő gyermek nemének megválasztása* büntettének (Btk. 170. §⁶⁸³) jogi tárgya az egyik álláspont szerint a természeti törvények érvényesüléséhez, és ebből fakadóan a nemek közötti számbeli egyensúly fennmaradásához fűződő társadalmi érdek⁶⁸⁴, a másik álláspont szerint az orvostudományi kutatás törvényes rendje⁶⁸⁵. Egyebekben ugyanazok a megállapítások tehetők itt is, mint az előző bűncselekmény kapcsán.

Az *egészségügyi önrendelkezési jog megsértése* büntettének és vétségének [Btk. 218. § (1), illetve (3) bek.⁶⁸⁶] jogi tárgya az egészségügyi beavatkozások területén érvényesülő önrendelkezési jog védelméhez fűződő társadalmi érdek⁶⁸⁷, pontosabban fogalmazva bármely, az egészségügyi ellátással vagy kutatással kapcsolatba kerülő, nem feltétlenül beteg személy egészségügyi önrendelkezési joga⁶⁸⁸. Egyebekben itt is ugyanazok a megállapítások tehetők, mint az előző bűncselekmények kapcsán.

Összefoglalva, e bűncselekmények esetén, ahol az elkövetési magatartás valamilyen beavatkozás végzése, a tényállás passzív alanyt nem határoz meg, és a jogi tárgy a bűncselekmény befejezettségét követően tovább, mindaddig sérthető, amíg az elkövető – akár több – beavatkozást végez, nem kizárt, hogy a bevégzett szak elkülönül a befejezetti szaktól.

4.6.2.2. Kutatás végzése

Az idetartozó egyik bűncselekmény az *emberen végezhető kutatás szabályainak megszegése* (Btk. 171. §⁶⁸⁹). A bűncselekmény jogi tárgya az alapvető emberi jogok

---

⁶⁸³ 170. § Aki a születendő gyermek nemének megválasztására irányuló beavatkozást végez, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶⁸⁴ Belovics Ervin (2012c): i. m. 113. o.

⁶⁸⁵ Karsai Krisztina (2013b): i. m. 340. o.

⁶⁸⁶ 218. § (1) Aki beleegyezéshez vagy hozzájáruláshoz kötött

a) az emberi génállomány megváltoztatásával, az embrió génállományának megváltoztatásával, emberi reprodukcióval vagy a születendő gyermek nemének megválasztásával kapcsolatos egészségügyi beavatkozást,

b) emberen, embrióval vagy ivarsejttel végezhető orvostudományi kutatást,

c) az átültetés céljából végzett szerv- vagy szövetkivételt, illetve szerv- vagy szövetátültetést a jogosult beleegyezése vagy hozzájárulása nélkül végez, vagy a hozzájárulás jogának gyakorlásához szükséges, törvényben előírt megfelelő tájékoztatást elmulasztja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a beleegyezéshez vagy hozzájáruláshoz kötött, az (1) bekezdés szerinti egészségügyi beavatkozást, orvostudományi kutatást, szerv- vagy szövetkivételt, illetve szerv- vagy szövetátültetést gondatlanságból a jogosult beleegyezése vagy hozzájárulása nélkül végez, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶⁸⁷ Belovics Ervin: Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál (2012): i. m. 232. o.

⁶⁸⁸ Szomora Zsolt: Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.) (2013): i. m. 456. o.

⁶⁸⁹ 171. § Aki emberen orvostudományi kutatást engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően végez, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

védelméhez, illetve az orvostudományi kutatás biztonságához fűződő társadalmi érdek⁶⁹⁰, illetve az orvostudományi kutatás törvényes rendje⁶⁹¹. A bűncselekmény elkövetési tárgya az ember, ez viszont nem konkretizált passzív alany. Az elkövetési magatartás a kutatás végzése, ami természetéből adódóan egy hosszabb folyamatot jelent. Mivel a jogi tárgy hosszabb időn át sérthető, a bűncselekménynek nincs passzív alanya, az elkövetési magatartás pedig egy folyamatos tevékenységet jelöl meg, nem kizárt, hogy a befejezettségtől a bevezettségig elkülönüljön.

A másik idetartozó bűncselekmény az *embrióval vagy ivarsejttel végezhető kutatás szabályainak megszegése* [Btk. 172. § (1) bek.⁶⁹², illetve 173. § (1) bek.⁶⁹³]. A bűncselekmény mindkét tényállásának jogi tárgya az orvostudományi kutatás törvényességéhez fűződő társadalmi érdek.⁶⁹⁴ Az (1) bekezdés szerinti változat elkövetési tárgya az emberi ivarsejt, illetve az emberi embrió, a (2) bekezdés szerinti változaté az emberi embrió. Az elkövetési magatartás a kutatás végzése, ami természetéből adódóan egy hosszabb folyamatot jelent.

Összegezve, azoknál a bűncselekményeknél, amelyek jogi tárgya hosszabb időn át sérthető, a tényállás nem tartalmaz passzív alanyt, az elkövetési magatartás pedig jellegéből adódóan (kutatás végzése) folyamatos tevékenységet jelöl meg, nem kizárt, hogy a befejezettségtől elkülönüljön a bevezetési szak.

4.6.2.3. Tevékenység végzése

A *kábítószer-prekurzorral visszaélés* büntettének (Btk. 183. §⁶⁹⁵) jogi tárgya a polgárok egészségének, az emberi egészség védelméhez fűződő társadalmi érdek⁶⁹⁶. Elkövetési tárgya a kábítószer-prekurzor, passzív alany nem szerepel a tényállásban. Az elkövetési magatartások közül a *közvetítő tevékenység végzése* [Btk. 183. § (1) bek. a) pont] minden olyan, jegyzékben szereplő anyagok vásárlásának és eladásának vagy szállításának megszervezésére irányuló tevékenység, amelyet bármely természetes vagy jogi személy két fél közötti megállapodás elérése céljával, vagy legalább az említett felek egyikének nevében eljárva végez anélkül, hogy az említett anyagokat a birtokába venné, vagy az ilyen ügylet lebonyolítását irányítaná; ez a fogalom meghatározás úgyszintén kiterjed minden olyan, a Közösségben letele-

⁶⁹⁰ Belovics Ervin (2012c): i. m. 114. o.

⁶⁹¹ Karsai Krisztina (2013b): i. m. 342. o.

⁶⁹² 172. § (1) Aki emberi ivarsejten, illetve emberi embrióon engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően orvostudományi kutatást végez, vagy emberi embriót kutatási célból hoz létre, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶⁹³ 173. § (1) Aki emberi embrióon az embrió génállományának megváltoztatására irányuló kutatást végez, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶⁹⁴ Belovics Ervin (2012c): i. m. 116. o.; Karsai Krisztina (2013b): i. m. 345. o.

⁶⁹⁵ 183. § (1) Aki az Európai Unió jogi aktusában meghatározott kábítószer-prekurzort
a) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve tart, forgalomba hoz, szállít, vagy azzal közvetítő tevékenységet végez,
b) úgy szerez meg, hogy evégből valótlannak tartalmú nyilatkozatot tesz, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶⁹⁶ Belovics Ervin: Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál (2012): i. m. 137. o.; Hegedűs István: i. m. 370. o.

pedett bármely természetes vagy jogi személy által végzett tevékenységre, amely jegyzékben szereplő anyagok vásárlását és eladását vagy szállítását foglalja magában anélkül, hogy az említett anyagokat a Közösség vámterületére bejuttatnák [a Tanács kábítószer-prekursoroknak a Közösség és harmadik országok közötti kereskedelme nyomon követésére vonatkozó szabályok megállapításáról szóló 111/2005/EK rendelete, 2. cikk e) pont].⁶⁹⁷

Az *orvvadászat* büntettének (Btk. 245. §⁶⁹⁸) és az *orvhalászat* vétségének (Btk. 246. §⁶⁹⁹) jogi tárgya a természet védelme, a vadállomány védelméhez, észszerű hasznosításához, illetve a halászati jog szabályszerű gyakorlásához fűződő társadalmi érdek⁷⁰⁰. Passzív alanyt egyik tényállás [Btk. 245. § a), illetve c) pont, 246. §] sem tartalmaz. Az orvvadászat büntettének a téma szempontjából jelentős elkövetési magatartása a vad elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenység végzése [Btk. 245. § a) és c) pont], ami nem azonos a vad elejtésével vagy elfogásával, tekintve, hogy ezeket az elkövetési magatartásokat a törvény külön nevesíti [Btk. 245. § b) pont]. Az orvhalászat elkövetési magatartása a halfogásra irányuló tevékenység végzése. A halászat fogalmát jelenleg a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény 2. §-ának 9. pontja határozza meg, e szerint: a halnak vagy más hasznos víziállatnak megengedett módon és eszközzel halgazdálkodási vízterületen történő rekreációs vagy kereskedelmi célú, illetve ökológiai célú, szelektív fogása, továbbá gyűjtése, ide nem értve a horgászatot. Az orvvadászat tényállásának logikájából következőleg, a hal fogása nem tartozik a halfogásra irányuló tevékenység végzése alá, az orvhalászat tényállásból következőleg – összhangban a halászat definíciójával – a horgászat sem, így valójában a hal gyűjtése marad egyedül értékelhető fogalommeghatározásból, ami viszont egy akár hosszabb időn át kifejtendő tevékenységet jelent.

---

⁶⁹⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32005R0111>

⁶⁹⁸ 245. § Aki

a) vadászterületen vadászatra való jogosultság nélkül, illetve idegen vadászterületen vadászatként engedély nélkül vad elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenységet végez,

b) külön jogszabályban meghatározott, a vadfaj valamennyi egyedére kiterjedő vadászati tilalmi idő hatálya alá eső vadfaj egyedét ejti vagy fogja el,

c) külön jogszabályban meghatározott tiltott vadászati eszközzel, tiltott vadászati módon vagy kéméleti területen vad, illetve fokozottan védett vagy védett gerinces állat elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenységet végez, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶⁹⁹ 246. § Aki

a) jogosulatlanul halászhalóval vagy más halászati eszközzel - a horgászatot kivéve - halfogásra irányuló tevékenységet végez,

b) külön jogszabályban meghatározott tiltott eszközzel, tiltott módon vagy kéméleti területen halfogásra irányuló tevékenységet végez, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷⁰⁰ Sinku Pál: A környezet és a természet elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál (2012): i. m. 318., 320. o.; Mezőlaki Erik: A környezet és a természet elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.) (2013): i. m. 516., 518. o.

A *hulladékgazdálkodás rendjének megsértése* büntetettének (Btk. 248. §⁷⁰¹) jogi tárgya az egészséges emberi és természeti környezet fenntartásához, a környezet-re veszélyes hulladékokkal kapcsolatos előírások megtartásához fűződő társadalmi érdek⁷⁰². A bűncselekmény passzív alanyt nem tartalmaz. A téma szempontjából jelentős elkövetési magatartás a hulladékgazdálkodási tevékenység, illetve a hulladékkal más jogellenes tevékenység végzése [Btk. 248. § (1) bek. a) pont]. Az elkövetési magatartás értelmezéséhez segítséget maga a törvény nyújt, ugyanis meghatározza a hulladékgazdálkodási tevékenység fogalmát: a hulladéknak a hulladékról szóló törvényben meghatározott gyűjtése, begyűjtése, szállítása – ideértve az országba történő behozatalt, onnan történő kivitelt, valamint az azon történő átszállítást –, előkezelése, tárolása, hasznosítása, ártalmatlanítása.

A *zugírászat* vétségének (Btk. 286. §⁷⁰³) jogi tárgya a jogkereső polgárok érdekeinek oltalmazásához⁷⁰⁴, az igazságszolgáltatás és a jogi vonatkozású ügyek szakzerű és szabályszerű intézésének rendjéhez fűződő társadalmi érdek⁷⁰⁵. A tényállás passzív alanyt nem tartalmaz, és valójában elkövetési tárgyat sem. A bűncselekmény elkövetési magatartása az ügyvédi, jogtanácsosi vagy közjegyzői tevékenység jogosulatlan és üzletszerű végzése [Btk. 286. § (1) bek.]. Megjegyzendő, hogy az alapeseti üzletszerűség törvényi egységet eredményez.⁷⁰⁶ Ugyanakkor az elkövetési magatartásként megjelölt ügyvédi stb. tevékenység végzése eleve olyan jellegű magatartást jelent, amely akár hosszabb időn át folytatható, így például ilyen az ügyfél képvisellete, jogi, pénzügyi tanácsadás, szerződések, beadványok, okiratok készítése stb.

A *gazdasági csalás* [Btk. 374. § (1) bek.⁷⁰⁷] jogi tárgya a tulajdonjogból és a kötelmi jogviszonyokból származó vagyoni jog, illetve a gazdasági tevékenység valódiságához fűződő társadalmi érdek.⁷⁰⁸ Nem kívánva belemenni részletesen a tényállás elemzésébe, annyit érdemes megemlíteni, hogy komoly problémák adódnak a bűncselekmény értelmezése kapcsán. Véleményem szerint a bűncselekmény törvényi tényállásában passzív alany nem szerepel, eredmény azonban igen. Ebből következően a bűncselekménynek csak sértettje lehet, mégpedig az, akinél a kár bekövetkezik, passzív alanya azonban nincs. Ezzel szemben Sinku Pál

---

⁷⁰¹ 248. § (1) Aki

a) arra a célra hatóság által nem engedélyezett helyen hulladékot elhelyez,
b) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve hulladékgazdálkodási tevékenységet, illetve hulladékkal más jogellenes tevékenységet végez,
büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷⁰² Sinku Pál (2012a): i. m.323. o.; Mezölaki Erik (2013a): i. m. 521. o.

⁷⁰³ 286. § (1) Aki jogosulatlanul és üzletszerűen ügyvédi, jogtanácsosi vagy közjegyzői tevékenységet végez, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷⁰⁴ Belovics Ervin: Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál (2012): i. m. 416. o.

⁷⁰⁵ Mezölaki Erik (2013b): i. m. 587. o.

⁷⁰⁶ Nagy Ferenc (2010): i. m. 239. o.

⁷⁰⁷ 374. § (1) Aki jogtalan haszonszerzés végett színlelt gazdasági tevékenységet végez, és ezzel vagyoni hátrányt okoz, gazdasági csalást követ el.

⁷⁰⁸ Sinku Pál (2012c): i. m. 621. o.

szerint a bűncselekmény passzív alanya a vagyoni hátrányt szenvedett gazdasági társaság, magánszemély.⁷⁰⁹ Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az elkövetési tárgy (és így a passzív alany is) a *törvényi tényállásban megjelölt* dolog vagy személy lehet csupán. Szomora Zsolt – Sinkuval szemben – azt írja, hogy a bűncselekménynek sem elkövetési tárgya, sem passzív alanya nincs, illetve a törvényi tényállás szövegezéséből még csak a sértett személyére sem lehet következtetni.⁷¹⁰

Az elkövetési magatartás értelmezése sem problémamentes. Sinku szerint színlelt gazdasági tevékenységnek az tekinthető, „*ha a felek, az abban közreműködők akarata nem áll összhangban az általuk ténylegesen kifejtésre juttatott tevékenységgel. Az adott gazdasági tevékenység tényleges teljesítésére nem kerül sor, az adott tevékenység a társaság szempontjából felesleges, a gazdasági tevékenység »ellenértéke« irreális. Lényeges, hogy a gazdasági tevékenységben részt vevő személyek a tényeket illetően nincsenek tévedésben, a családi tevékenység látszatát közösen hozzák létre.*”⁷¹¹ Ezzel szemben – és egyben egyet is lehet érteni vele – Szomora arra hívja fel a figyelmet, hogy mindez jól írja körül a színlelés lényegét, azonban az nem derül ki belőle, hogy tulajdonképpen mit kell gazdasági tevékenységen érteni.⁷¹² Megoldási lehetőségként felveti Szomora a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény értelmező rendelkezését, amely szerint gazdasági tevékenység: valamely tevékenység üzletszerű, illetőleg tartós vagy rendszeres jelleggel történő folytatása, amennyiben az ellenérték elérésére irányul, vagy azt eredményezi, és annak végzése független formában történik (3. § 46. pont). Viszont arra is utal, hogy a Btk.-beli tényállás nem keretdiszpozíció, ezért e fogalom automatikus alkalmazhatósága legalábbis kérdéses.⁷¹³ Szomora szerint valójában a gazdasági tevékenység – legalábbis egyelőre – határozatlan fogalom a büntetőjogban.⁷¹⁴ Ami a téma szempontjából kiemelendő Szomora elemzéséből, az az, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy a végez kifejezés elvileg huzamosabb, ismétlődő tevékenységet feltételez.⁷¹⁵

A *pénzmosás* büntettét és vétségét, illetve a *jogosulatlan pénzügyi tevékenység* büntettét ebben a körben együtt érdemes tárgyalni, mivel az elkövetési magatartások lényegében ugyanazok.

A *pénzmosás* jogi tárgya a szervezett bűnözés elleni hatékony küzdelemhez fűződő társadalmi érdek, illetve a pénzügyi intézmények és a gazdaság egyéb szereplőinek törvényes működéséhez fűződő közérdek⁷¹⁶. A téma szempontjából két változat érdemel említést. Az egyik a más által elkövetett büntetendő cselek-

---

⁷⁰⁹ Uo.

⁷¹⁰ Szomora Zsolt: A vagyon elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.) (2013): i. m. 784. o.

⁷¹¹ Sinku Pál (2012c): i. m. 621. o.

⁷¹² Szomora Zsolt (2012c): i. m. 785. o.

⁷¹³ Uo. 784–785. o.

⁷¹⁴ Uo. 784. o.

⁷¹⁵ Uo. 785. o.

⁷¹⁶ Molnár Gábor Miklós: Pénzmosás. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál (2012): i. m. 706. o.

ményből származó dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenység végzése [Btk. 399. § (1) bek. a) pont]⁷¹⁷, a másik a más által elkövetett bűncselekményből származó dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenység végzése [Btk. 400. § (1) bek. b) pont]⁷¹⁸. Egyik változat sem tartalmaz passzív alanyt, elkövetési tárgyuk a meghatározott dolog⁷¹⁹. Az elkövetési magatartás mindkét esetben a (bármilyen) pénzügyi tevékenység végzése. A pénzügyi tevékenység fogalmát értelmező rendelkezés határozza meg, e szerint pénzügyi tevékenységen, illetve pénzügyi szolgáltatás igénybevételén a pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási, befektetési szolgáltatási vagy befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő szolgáltatási, árutőzsdei szolgáltatási, befektetési alap-kezelési, kockázatitőkealap-kezelési, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél, vagy biztosítási, viszontbiztosítási vagy független biztosításközvetítői, illetve önkéntes kölcsönös biztosítópénztári, magánnyugdíjpénztári vagy foglalkoztatói nyugdíj-szolgáltatási tevékenységet, illetve annak igénybevételét kell érteni [Btk. 402. § (2) bek.].

A jogosulatlan pénzügyi tevékenység büntetnének (Btk. 408. §⁷²⁰) jogi tárgya a tőkepiac szabályos működéséhez és a pénzügyi szolgáltatások törvényes működéséhez fűződő gazdasági érdek.⁷²¹ A tényállás sem elkövetési tárgyat, sem passzív alanyt nem jelöl meg. Az elkövetési magatartások megegyeznek a pénzműködéshez fűződő értelmező rendelkezés szerinti tevékenységek végzésével.

---

⁷¹⁷ 399. § (1) Aki más által elkövetett büntetendő cselekményből származó

a) dolgot átalakítja, átruházza, vagy a dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenységet végez, vagy pénzügyi szolgáltatást vesz igénybe abból a célból, hogy

aa) az ilyen dolog eredetét eltitkolja, elleplezze, vagy

ab) a más által elkövetett büntetendő cselekmény elkövetőjével szemben folytatott büntetőeljárást megghiúsítsa,

b) [...] büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷¹⁸ 400. § (1) Aki a más által elkövetett bűncselekményből származó

a) [...]

b) dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenységet végez, vagy pénzügyi szolgáltatást vesz igénybe, és gondatlanságból nem tud a dolog ezen eredetéről, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷¹⁹ Ennek értelmezéséhez lásd Btk. 402. § (1) bek.

⁷²⁰ 408. § Aki törvényben előírt engedély nélkül

a) pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási,

b) befektetési szolgáltatási, illetve befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő szolgáltatási, árutőzsdei szolgáltatási, befektetési alapkezelési, kockázati tőkealap-kezelési, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél,

c) biztosítási, viszontbiztosítási vagy független biztosításközvetítési,

d) önkéntes kölcsönös biztosító pénztári, magán-nyugdíjpénztári vagy foglalkoztatói nyugdíj-szolgáltatási tevékenységet végez, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷²¹ Karsai Krisztina (2013c): i. m. 865. o.

Ezeknek a részmagatartásoknak a meghatározása meghaladná az elemzés kereteit⁷²², néhány dolgot azért érdemes rögzíteni. Egyrészt fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a pénzügyi és a kiegészítő pénzügyi szolgáltatás fogalma alá bizonyos tevékenységek üzletszerű végzése tartozik⁷²³; a befektetési szolgáltatási tevékenység és árutőzsdei tevékenység pedig csak rendszeres gazdasági tevékenység keretében végezhető⁷²⁴. Másrészt érdemes felidézni Molnár Gábor Miklós azon megállapítását, miszerint e tevékenységek „közös ismérve azok rendszeres tevékenység keretében történő (ismétlődő) folytatása. Ezért a rendbeliség megítélése körében közömbös az egyes pénzügyi tevékenységek típusa, száma, illetve a ténylegesen lebonyolított ügyletek száma egyaránt, mert mindezek természetes egységbe olvadnak.”⁷²⁵

4.6.2.4. Szexuális cselekmény végzése

A szexuális cselekmény a 2012. évi Btk. újítása, amely valójában a korábbi Btk. szerinti közösülés és fajtalanlás fogalmát egyesíti, illetve némiképp kibővíti. A hatályos törvény szerint szexuális cselekmény a közösülés, és minden olyan súlyosan szeméremérséftő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul [Btk. 459. § (1) bek. 27. pont].

A szexuális cselekmény végzése a hatályos Btk.-ban három bűncselekmény tényállásában szerepel elkövetési magatartásként, ezek:

- a) a szexuális erőszak: aki tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez [Btk. 197. § (2) bek.];
- b) a szexuális visszaélés: az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizenegyedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez, illetve az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizenegyedik életévét betöltött, de tizennyolcadik életévét be nem töltött személlyel a vele kapcsolatban fennálló hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve szexuális cselekményt végez [Btk. 198. § (1), illetve (4) bek.]; és
- c) a vérfertőzés: aki egyenes ági rokonával szexuális cselekményt végez [Btk. 199. § (1) bek.].

Más bűncselekmények esetén a szexuális cselekményhez valamilyen másik elkövetési magatartás vagy elkövetési mód is társul:

- a) szexuális kényszerítés esetén: szexuális cselekményre (vagy annak eltűrésére) kényszerítés [Btk. 196. § (1) bek.];

---

⁷²² Lásd ezeket részletesen Gál István László: Pénzmosás. In: Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 8. kötet. i. m. 64–74. o.; Molnár Gábor (2012b): i. m. 763–772. o.

⁷²³ A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény 3. § (1)–(2) bek.

⁷²⁴ A befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény 5. § (1) bek.; 9. § (1) bek.

⁷²⁵ Molnár Gábor (2012b): i. m. 773–774. o.

- b) szexuális erőszak esetén: a szexuális cselekményt magában foglaló szexuális kényszerítést erőszakkal vagy minősített fenyegetéssel követik el [Btk. 197. § (1) bek. a) pont];
- c) szexuális erőszak esetén: más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel [Btk. 197. § (1) bek. b) pont].

A szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak jogi tárgya az egyén szexuális önrendelkezése, a szexuális visszaélésé a gyermek zavartalan szexuális fejlődése, a vérfertőzése pedig a nemi erkölcs.⁷²⁶ A vérfertőzés kivételével (ami találkozó bűncselekmény) mindegyik tényállás passzív alanyt tartalmaz, aminek a bűncselekmény rendbeliségére meghatározó jelentősége van.

A szexuális cselekmény befejezetten megvalósul adott esetben a sértett vagy a tettes nemi szervének, vagy akár a sértett saját nemi szervének érintésével.⁷²⁷ A szexuális cselekmény azonban az érintést követően időben tovább tarthat, és ebben az esetben mindeddig fennáll a jogi tárgy sérelme.

Mindennek természetesen megvannak a maga konzekvenciái. Az első az elkövetői minőségre vonatkozik. Általában igaz az, hogy az olyan bűncselekmények esetén, amikor a befejezettségtől elkülöníthető a bevezettség stádiuma, a jogi tárgy sérelmének fennállása alatt társtettesi vagy bűnsegédi közreműködés kifejezhető. Ez természetesen csak addig igaz, amíg a tényállás szerkezete ezt nem zárja ki. Így, a szexuális erőszak azon eseteiben, amelyet erőszakkal, minősített fenyegetéssel, vagy a sértett védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát kihasználva követnek el [Btk. 197. § (1) bek.], ha a szexuális cselekményt azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen követik el [Btk. 197. § (3) bek. c) pont], a több elkövető nem társtettes lesz, hanem önálló tettes. Úgy-szintén, a két egyenes ági rokon vérfertőzést megvalósító szexuális cselekményébe [Btk. 199. § (1) bek.] harmadikként bekapcsolódó egyenes ági rokon szintén önálló tettese lesz a bűncselekménynek. A bűnsegédi közreműködésre – mivel tényálláson kívüli magatartás – ez természetesen nem vonatkozik.

A jogos védelem lehetősége fennáll a befejezettség és a bevezettség között, mint ahogy minősítő körülmény is megvalósítható. A bűncselekmény – hacsak a sértettek száma nem változtat rajta – egyrendbelinek minősül a két stádium szétválásának ellenére, és az elévülés is a bevezettséghez kötődik.

---

⁷²⁶ Szomora Zsolt: A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.) (2013): i. m. 403., 407., 412., 415. o.

⁷²⁷ Gál István László: A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 4. kötet. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 11. o.; Szomora Zsolt: Záró rész. In: Karsai Krisztina (szerk.) (2013): i. m. 980. o.

4.6.2.5. Engedélyhez kötött titkos információgyűjtés, illetve titkos adatszerzés engedély nélküli végzése

A jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés büntettének (Btk. 307. §⁷²⁸) jogi tárgya az állami szervek törvényes működésébe vetett bizalom⁷²⁹, illetve a magántitkokhoz, a titkos információgyűjtés és adatszerzés szabályosságához fűződő társadalmi érdek⁷³⁰. A bűncselekményi tényállás elkövetési tárgyat, passzív alanyt nem tartalmaz. Téves az a felfogás, amely szerint a bűncselekmény passzív alanya az lenne, akivel szemben jogosulatlanul történik a titkos információgyűjtés/adatszerzés.⁷³¹ Ez a személy a bűncselekmény sértettje (az ő jogát vagy jogos érdekét sérti a bűncselekmény), de nem passzív alanya, mivel a tényállásban nincs nevesítve.

A téma szempontjából releváns elkövetési magatartás az engedélyhez kötött titkos információgyűjtés, illetve titkos adatszerzés engedély nélküli végzése [Btk. 307. § (1) bek. a) pont]. Az elkövetési magatartások tartalmát a titkos információgyűjtés/adatszerzést szabályozó törvények adják meg, ezekre a téma szempontjából nem szükséges részletesen kitérni. Annyit kell csupán rögzíteni, hogy olyan tevékenységek tartoznak ide, mint a lakás titokban való átkutatása, a lakásban történtek technikai eszközzel való megfigyelése, rögzítése, elektronikus hírközlési szolgáltatás vagy számítástechnikai eszköz, rendszer útján továbbított adat tartalmának megismerése, rögzítése. Ezek mind olyan magatartások, amelyek megkezdésével a bűncselekmény befejeződik, viszont a jogsérelem fennáll a tevékenység végzése alatt.

4.6.2.6. Megbízhatósági vizsgálat ügyészi jóváhagyás nélküli végzése

A jogosulatlan megbízhatósági vizsgálat végzése büntettének (Btk. 308. §⁷³²) jogi tárgya a hivatali apparátusba és a megbízhatósági vizsgálat törvényességébe vetett bizalom.⁷³³

A bűncselekményi tényállás – az előző tényállásnál tett megjegyzésekkel – nem tartalmaz elkövetési tárgyat vagy passzív alanyt. Elkövetési magatartása a megbízhatósági vizsgálat ügyészi jóváhagyás nélküli végzése [Btk. 308. § (1) bek. a) pont]. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényből az következik, hogy a megbízhatósági vizsgálat megindítása és befejezése időben elválik egymástól [7/A. § (3) bek.],

---

⁷²⁸ 307. § (1) Az a hivatalos személy, aki bíró vagy az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést, illetve titkos adatszerzést

a) engedély nélkül végez, vagy az engedély kereteit túllépi,

b) jogosulatlanul elrendel vagy engedélyez, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷²⁹ Mezőlaci Erik: A hivatali bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.) (2013): i. m. 638. o.

⁷³⁰ Sinku Pál: A hivatali bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál (2012): i. m. 456. o.

⁷³¹ Mezőlaci Erik (2013c): i. m. 638. o.; Sinku Pál (2012b): i. m. 456. o.

⁷³² 308. § (1) Az a hivatalos személy, aki megbízhatósági vizsgálatot

a) ügyészi jóváhagyás nélkül végez, vagy a jóváhagyás kereteit túllépi,

b) jogosulatlanul jóváhagy, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷³³ Mezőlaci Erik (2012c): i. m. 640. o.; Sinku Pál (2012b): i. m. 457. o.

a vizsgálat végzése tehát e két időpont között történik, ami a jogi tárgy folyamatos sérelmét teszi lehetővé.

4.6.2.7. Orvosi vagy szakképesítéshez kötött pszichoterápiás gyakorlat, nem konvencionális gyógyító és természetgyógyászati eljárás jogosulatlan kifejtése

A kuruzslás tényállását a 2019. évi CXI. törvény 11. §-a módosította, és határozta meg az új elkövetési magatartásokat⁷³⁴. A bűncselekmény jogi tárgya továbbra is az emberek egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek.⁷³⁵ A tényállás passzív alanyt nem tartalmaz, tartalmazza ugyanakkor a rendszerességet, ami az elkövetési magatartások huzamosabb időn keresztül, adott esetben több ember tekintetében való megvalósítását jelenti.⁷³⁶ Mindebből következően, adott esetben a védendő jogi tárgy a meghatározott körbe tartozó tevékenységek kifejtésével huzamosabb időn keresztül sérthető ugyanazon személy tekintetében is.

4.6.3. Az állapot-bűncselekmények atipikus esete

Érdekes kérdést vet fel a rágalmozás/becsületsértés bűncselekménye. Ezeket ugyanis nemcsak szóbeli közléssel lehet elkövetni, hanem akár írásban, rajzban, képes ábrázolással, vagy nyomtatvány útján is.⁷³⁷ Ráadásul a rágalmozás körében minősítő körülményként [Btk. 226. § (2) bek. b) pont], a becsületsértés tényállásában pedig alaptényállási elemként [Btk. 227. § (1) bek. b) pont] szereplő nagy nyilvánosság alatt az értelmező rendelkezés szerint a bűncselekménynek a sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell [Btk. 459. § (1) bek. 22. pont]. Ezekben az esetekben, ha a rágalmozást vagy becsületsértést megvalósító cselekményt nem verbálisan valósítja meg az elkövető, hanem, mondjuk, rajzzal, nyomtatvánnyal, vagy az interneten teszi közzé, egy olyan jogellenes állapotot hoz létre, ami addig tart, amíg a rágalmozásra vagy becsületsértésre alkalmas közlést el nem távolítják. Ez a változata a bűncselekménynek tehát valójában úgy viselkedik, mint az állapot-bűncselekmény. Kérdésként merül fel, hogy annak minden konzekvenciája tartható-e. Például, ha valaki becsület csorbítására alkalmas tényre utaló kifejezést írásban kifüggeszt valahova, és ehhez egy addig kívülálló még hozzáír vagy hozzárajzol egy szintén a becsület csorbítására alkalmas kifejezést vagy ábrát, a bűncselekménynek társtettese lesz? A társtettség fogalma ugyanis megköveteli azt, hogy az elkövetők egymás tevékenységéről tudva, közösen valósítsák meg a szándékos bűncselekmény törvényi tényállását. A példaként felho-

⁷³⁴ 187. § (1) Aki ellenszolgáltatásért vagy rendszeresen

a) az orvosi gyakorlat,

b) az egészségügyi szakképesítéshez kötött pszichoterápiás gyakorlat vagy

c) a nem-konvencionális gyógyító és természetgyógyászati eljárások körébe tartozó tevékenységet jogosulatlanul fejt ki, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷³⁵ Belovics Ervin (2012d): i. m. 144. o.; Hegedűs István: i. m. 382. o.

⁷³⁶ Hegedűs István: i. m. 383. o.

⁷³⁷ Kónya István (szerk.): i. m. 873. o.; illetve 884/2–3. o.

zott esetben az első vagy eredeti rágalmazást megvalósító elkövető nyilvánvalóan nincs tudomással egy későbbi, számára akár ismeretlen elkövető tevékenységéről. A jogos védelem lehetősége szintén kérdéses. Elvileg elképzelhető, hogy a falfirkával elkövetett rágalmazást vagy becsületsértést a falfirka lefújásával hárítja el valaki, ami a rongálás vétségét valósíthatja meg védelmi cselekményként. Sőt, mivel a jogos védelem szabálya lehetőséget biztosít a más személye ellen intézett jogtalan támadás elhárítására, elvileg bárki lefújhatja a nyilvánvalóan rágalmazást vagy becsületsértést megvalósító falfirkát?

A mai technikai és társadalmi fejlettséget alapul véve nem hagyható el annak lehetősége, hogy a rágalmazást/becsületsértést megvalósító cselekmény interneten történik, például egy Facebook-poszt formájában. Az ehhez írt, csatlakozó komment szerzője sem lesz társtettese a bűncselekménynek, az előzőekben írt probléma miatt.

Végezetül, szintén ebbe a körbe tartozik a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatalának vétsége [Btk. 226/B. § (1) bek.], amit az követ el, aki abból a célból, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa, hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt hozzáférhetővé tesz. A hozzáférhetővé tétel egy jogellenes állapotot hoz létre, ami addig tart, amíg azt el nem távolítják.

4.7. Összegzés

Az előzők figyelembevételével, a jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló (állapot-) bűncselekmények újabb kérdéseket vetnek fel, amikkel talán érdemes foglalkozni. A tipikusnak tekintett eseteken túl (lőfegyverrel/lőszerral visszaélés, személyi szabadság megsértése) vannak olyan bűncselekményi tényállások, amelyek esetén alappal vetődhet fel a jogi tárgy elleni támadás elhúzódása, a befejezettség és a bevezettség stádiumának szétválása.

Azon bűncselekmények esetén, amelyek jogi tárgy hosszabb időn át sérthető, a tényállás nem tartalmaz passzív alanyt, az elkövetési magatartás pedig valamilyen tevékenység vagy cselekmény folytatásában, végzésében került megfogalmazásra, nem kizárt, hogy a befejezettségtől elkülönüljön a bevezetési szak. Ugyanígy lehetőség van erre olyan bűncselekmények esetén is, mint a rágalmazás/becsületsértés vétsége. A büntetőjogi felelősség kérdésében ezekben az esetekben rendkívül körültekintően kell eljárni.

XI. A bűncselekmények osztályai az elkövetési tárgy szerint

1. Az elkövetési tárgy fogalma

Az *elkövetési tárgy* alapvetően a törvényi tényállásban megjelölt személy vagy dolog, akire vagy amire a bűncselekmény elkövetési magatartása irányul, vagy behatást gyakorol. Ahhoz, hogy a törvényi tényállásban szerepeljen, ragaszkodni kell, ellenkező esetben nem lenne tényállási elem.⁷³⁸

A definícióban szereplő „személy vagy dolog” kitétel további vizsgálatot igényel.

A *személy* alapvetően más, élő, természetes személy lehet. Ha az elkövetési tárgy személy, az *passzív alany*nak nevezzük.

A *dolog* fogalmát illetően a Ptk.-ra vagyunk kénytelenek hagyatkozni. E szerint: a birtokba vehető testi tárgy tulajdonjog tárgya lehet [Ptk. 5:14. § (1) bek.]. A Btk. a vagyon elleni bűncselekmények körében a dolog fogalmát kiterjeszti a villamos és a gazdaságilag hasznosítható más energiára és a vagyoni jogosultságot megtestesítő olyan okiratra, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában – illetve a dematerializált formában kibocsátott értékpapír esetében az értékpapírszámla jogosultjának – biztosítja [Btk. 383. § a) pont].

Vannak olyan elkövetési tárgyak, amelyek nem illeszthetők be sem a személy, sem a dolog fogalma alá. Így például, a teljesség igénye nélkül:

- a) a magzatelhajtás [Btk. 163. § (1) bek.] elkövetési tárgya a magzat, a magzat azonban nem személy, nem ember⁷³⁹, és nyilvánvalóan nem is dolog;
- b) az emberi test tiltott felhasználásának [Btk. 175. § (1) bek.] elkövetési tárgya az emberi gén, sejt, ivarsejt, embrió, szerv, szövet, a halott teste vagy annak része, illetve a halott magzat. Ezek az elkövetési tárgyak sem tekinthetők aggály nélkül passzív alanyaknak vagy dolognak;

---

⁷³⁸ A szegedi büntetőjogi iskola következetesen megjeleníti a fogalomban, hogy az elkövetési tárgynak a tényállásban kell szerepelnie: „Az elkövetési tárgy a törvényi tényállásban megjelölt az a személy vagy dolog, akire vagy amire az elkövetési magatartás behatást gyakorol, vagy mint behatás irányul” [Tokaji Géza: i. m. 172. o.; illetve legutóbb Nagy Ferenc (2014a): i. m. 158. o.]. Hasonló fogalmat vesz át Görgényi: „Elkövetési tárgy az a törvényi tényállásban megjelölt dolog vagy személy, amire vagy akire nézve az elkövető az elkövetési magatartást megvalósítja” (Görgényi Ilona: i. m. 146. o.), mellőzi ugyanakkor a fogalomból a megjelölést Blaskó: „az elkövetési tárgy olyan fizikai értelemben vett dolog, amire vagy akire nézve a bűncselekmény elkövetője az elkövetési magatartást megvalósítja” (Blaskó Béla: i. m. 156. o.). Balogh a Földvári által meghatározott fogalmat teszi magáévá: az elkövetési tárgy „az a fizikai léttel bíró dolog, amelyen a védelmet igénylő érték megjelenik” [vö.: Földvári József (2006): i. m. 94. o.; Balogh Ágnes (2015c): i. m. 99. o.]

⁷³⁹ Vida Mihály: i. m. 44. o.

- c) a magántitok megsértésének [Btk. 223. § (1) bek.] elkövetési tárgya a magántitok, amely nem vonható a dolog fogalma alá;
- d) a kegyeletstértés (Btk. 228. §) elkövetési tárgya a halott vagy emléke;
- e) a környezetkárosítás [Btk. 241. § (1) bek.] elkövetési tárgya a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint ezek összetevői;
- f) az állatkínzás [Btk. 244. § (1) bek.] elkövetési tárgya a gerinces állat, aminek a dologkénti kezelését megnehezíti az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény preambuluma, amely szerint az állatok érezni, szenvedni és örülni képes élőlények;
- g) az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatásának [Btk. 254. § (1) bek.] elkövetési tárgya Magyarország alkotmányos rendje;
- h) a lázadás [Btk. 256. § (1) bek.] elkövetési tárgya az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Kúria és a Kormány. Ezek közül egyedül a köztársasági elnök minősül egyértelműen passzív alanyának, a többi elkövetési tárgy sem a személy, sem a dolog fogalma alá nem vonható;
- i) a terrorcselekmény [Btk. 314. § (1) bek.] elkövetési tárgya az állami szerv, más állam, és a nemzetközi szervezet;
- j) a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének [Btk. 385. § (1) bek.] elkövetési tárgya a másnak (másoknak) a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó joga (jogai).

A példák nyomán látható, hogy elkövetési tárgy nem csak személy vagy dolog lehet.

Mindezek alapján szükségesnek tűnik az elkövetési tárgy fogalmát kiterjeszteni, és akként módosítani az alapvetésül állított definíciót, hogy *elkövetési tárgy a törvényi tényállásban megjelölt személy, dolog, más speciális tárgy⁷⁴⁰, jog vagy entitás, akire vagy amire a bűncselekmény elkövetési magatartása irányul, vagy behatást gyakorol.*

2. A passzív alany és a sértett elhatárolása

Mint említettem, passzív alanyról akkor beszélünk, ha az elkövetési tárgy személy. Fontos követelmény, hogy a passzív alanyt a törvényi tényállásnak tartalmaznia kell. Már csak e miatt a követelmény miatt is el kell határolni a sértettől.

A *passzív alany* anyagi büntetőjogi kategória, az általános törvényi tényállás, és adott esetben a (különös) törvényi tényállás része. Fogalmát a Btk. nem határozza meg, azonban azt a természetes élő személyt jelenti, akire a bűncselekmény elkövetési magatartása irányul, vagy behatást gyakorol. Így például az emberölés (aki mást megöl) passzív alanya a „más” (természetes élő személy), a hivatalos személy elleni erőszak (aki hivatalos személyt eljárása alatt bántalmaz) passzív alanya a hivatalos személy.

⁷⁴⁰ Gellér Balázs – Ambrus István: i. m. 204. o.

A *sértett* alapvetően büntetőeljárás-jogi kategória, fogalmát a büntetőeljárásról szóló törvény határozza meg.⁷⁴¹ E szerint sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette (Be. 50. §). A sértett jogait és eljárásjogi helyzetét szintén a büntetőeljárás törvénye rendezi. Kivételesen a sértett az anyagi jogban is szerephez jut:

- a) a folytatólagosan elkövetett bűncselekmény fogalma a sértett sérelmére épül [Btk. 6. § (2) bek.];
- b) a közvetítői eljárás alapjául szolgáló anyagi jogi intézmény, a büntethetőséget megszüntető okként szabályozott tevékeny megbánás a sértett által elfogadott jóvátételen alapul [Btk. 29. § (1) bek.];
- c) a büntetőjogi felelősségre vonás akadályát képező magánindítvány hiánya szintén a sértett fogalmára épül, hiszen a magánindítvány előterjesztésére a sértett jogosult [Btk. 31. § (2) bek.].

Több bűncselekmény minősített tényállása szintén a sértettel kapcsolatos körülményt rendel súlyosabban büntetni. Így a segítségnyújtás elmulasztása súlyosabban minősül, ha a sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna, illetve több bűncselekmény minősítő körülménye a sértett sanyargatása mint elkövetési mód kifejtése, lásd például: emberkereskedelem [Btk. 192. § (3) bek. d) pont], kényszermunka [Btk. 193. § (2) bek. a) pont], személyi szabadság megsértése [Btk. 194. § (2) bek. c) pont]. Van azonban olyan bűncselekmény is, amelynek tényállásában kifejezetten a sértett jelenik meg passzív alanyként. Így a szeméremszétség egyik alakzatát az követi el, aki mással szemben olyan szeméremszétség magatartást tanúsít, amely a sértett emberi méltóságát sérti [Btk. 205. § (3) bek.].

3. A sértett és a passzív alany viszonya

Általánosan igaz az a megállapítás, hogy amennyiben egy bűncselekményi tényállásban szerepel passzív alany, a bűncselekménynek van sértettje.

A passzív alany és a sértett az esetek többségében egybeesik, ami azt jelenti, hogy a bűncselekménynek az a sértettje, aki egyben a passzív alany is. Így például az emberölés sértettje az, akire az ölési cselekmény irányult (a tényállásban a „más”).

Vannak azonban olyan tényállások, amelyek kapcsán a passzív alany és a sértett elválhat egymástól. Így például a csalás törvényi tényállása kapcsán (aki jogtalan haszonszerzés végett más tervedésbe ejt, vagy tervedésben tart, és ezzel kárt okoz) a passzív alany a tervedésbe ejtett/tervedésben tartott személy, hiszen az elkövetési magatartás (tervedésbe ejtés/tervedésben tartás) rá irányul, ő a tényállásban megjelölt személy (más). Akinél a kár (a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés) bekövetkezik, lesz az a személy, akinek a jogát vagy jogos

---

⁷⁴¹ A sértett fogalmának meghatározásával és értelmezésével kapcsolatos problémákat lásd Kiss Anna: A sértett szerepe a büntetőeljárásban. OKRI, Budapest, 2018, 107–119. o.

érdekét a bűncselekmény sértette, azaz a bűncselekmény sértettje.⁷⁴² Ha a két személy nem ugyanaz, a passzív alany és a sértett elválik egymástól. Mindebből következően, a sértetti jogosultság akár passzív alanyiság nélkül is fennállhat.⁷⁴³

Az sem kizárt, hogy a sértett és a passzív alany egy olyan, egyszerűnek tűnő bűncselekményi tényállás, mint a lopás, szintén elkülönüljön. A lopás jogi tárgya a tulajdonjog, tényállását pedig az követi el, aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa [Btk. 370. § (1) bek.]. Abban az esetben, ha az idegen ingó dolog elvétele nem a tulajdonostól, hanem a jogszerű birtokostól történik, az a helyzet áll elő, hogy a bűncselekmény passzív alanya az a személy, aki a dolgot birtokában tartotta, tőle történik ugyanis a dolog elvétele, a sértett pedig a dolog tulajdonosa lesz, hiszen a bűncselekmény az ő tulajdonhoz fűződő jogát sérti.

Kivételesen lehetnek olyan bűncselekmények, amelyeknek nincs passzív alanyuk, sértettjük azonban lehet. Ezt a megoldást a kommentár vagy tankönyvirodalom sajnálatos módon nem tudja megfelelően feldolgozni, így találni olyan megállapításokat, amelyek a tulajdonképpeni sértettet egyben passzív alanyként is tekintik, holott a törvényi tényállásban nincs megjelölve olyan személy, akire az elkövetési magatartás irányulna. Így például a gazdasági csalás törvényi tényállásában⁷⁴⁴ passzív alany nem szerepel, eredmény azonban igen. Ebből következően a bűncselekménynek csak sértettje lehet, mégpedig az, akinél a kár bekövetkezik, passzív alanya azonban nincs. Ezzel szemben Sinku Pál a bűncselekmény passzív alanyának tekinti a vagyoni hátrányt szenvedett gazdasági társaságot, magánszemélyt.⁷⁴⁵

Hasonló a helyzet a magántitok megsértésénél, amely tényállása azt rendeli büntetni, aki a foglalkozásánál vagy közmegebízatusánál fogva tudomására jutott magántitkot alapos ok nélkül felfedi [Btk. 223. § (1) bek.]. A tényállásban passzív alany nincs, az elkövetési tárgy a magántitok, a bűncselekmény sértettje azonban az a személy, akire a magántitok vonatkozik.

Szintén ilyen a rongálás tényállása: aki idegen vagyontárgy megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz [Btk. 371. § (1) bek.]. A tényállás passzív alanyt nem tartalmaz, elkövetési tárgy az idegen vagyontárgy, sértett pedig az, akinél a kár bekövetkezik.

4. A bűncselekmények osztályozása a passzív alany szerint

A tényállásban szereplő passzív alany vagy bárki lehet, vagy csak a törvényben meghatározott személyes tulajdonsággal rendelkező személy. Az első esetre példa az emberölés (aki mást megöl), vagy a személyi szabadság megsértés (aki mást

---

⁷⁴² Fordított állásponton van Blaskó, aki szerint a csalás sértettje a tévedésbe ejtett személy, aki azonban nem passzív alany. Blaskó Béla: i. m. 157. o.

⁷⁴³ 90/2011. BK vélemény II. 1. pont

⁷⁴⁴ Aki jogtalan haszonszerzés végett színlelt gazdasági tevékenységet végez, és ezzel vagyoni hátrányt okoz, gazdasági csalást követ el [Btk. 374. § (1) bek.].

⁷⁴⁵ Sinku Pál (2012c): i. m. 621. o.

személyi szabadságától megfoszt) ahol a „más” bármely – az elkövetőtől különböző – élő természetes személy lehet.

A második esetre példa a szexuális visszaélés azon esete, amikor a tizennyolcadik életévét betöltött személy a tizennegyedik életévét be nem töltött személlyel végez szexuális cselekményt [Btk. 198. § (1) bek.], ahol passzív alany csak a tizennegyedik életévét be nem töltött személy lehet. Szintén idetartozik a hivatalos személy elleni erőszak, amely csak hivatalos személy sérelmére követhető el [Btk. 310. § (1) bek.].

5. A bűncselekmények osztályozása az elkövetési tárgy, a passzív alany és a sértett szerint

Az előzőek értelmében az állapítható meg, hogy:

- a) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben egyáltalán nem szerepel elkövetési tárgy, például ittas járművezetés⁷⁴⁶ [Btk. 236. § (1) bek.],
- b) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként dolog szerepel, passzív alany nem, például kábítószer-kereskedelem⁷⁴⁷ [Btk. 176. § (1) bek.], rongálás⁷⁴⁸ [Btk. 371. § (1) bek.],
- c) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként passzív alany szerepel, dolog nem, például emberölés⁷⁴⁹ [Btk. 160. § (1) bek.], személyi szabadság megsértése⁷⁵⁰ [Btk. 194. § (1) bek.];
  - ca) vannak olyan bűncselekmények, amelyek passzív alanya bárki lehet, például testi sértés⁷⁵¹ [Btk. 164. § (1) bek.], szexuális kényszerítés⁷⁵² [Btk. 196. § (1) bek.],
  - cb) vannak olyan bűncselekmények, amelyek passzív alanya csak meghatározott személyes tulajdonsággal rendelkező személy lehet, például hivatalos személy elleni erőszak⁷⁵³ [Btk. 310. § (1) bek. c) pont], szexuális visszaélés⁷⁵⁴ [Btk. 198. § (1) bek.];
- d) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként nem dolog és nem passzív alany szerepel, például magzattelhajtás⁷⁵⁵ [Btk. 163. § (1) bek.], magántitok megsértése⁷⁵⁶ [Btk. 223. § (1) bek.];

---

⁷⁴⁶ Aki ittas állapotban vasúti vagy légi járművet, gépi meghajtású úszólétesítményt vagy közúton, illetve közforgalom előtt el nem zárt magánúton gépi meghajtású járművet vezet.

⁷⁴⁷ Aki kábítószerrel kínál, átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik.

⁷⁴⁸ Aki idegen vagyontárgy megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz.

⁷⁴⁹ Aki mást megöl.

⁷⁵⁰ Aki mást személyi szabadságától megfoszt.

⁷⁵¹ Aki más testi épségét vagy egészségét sérti.

⁷⁵² Aki más szexuális cselekményre vagy annak eltűrésére kényszerít.

⁷⁵³ Aki hivatalos [...] személyt eljárása alatt, illetve emiatt bántalmaz.

⁷⁵⁴ Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez.

⁷⁵⁵ Aki más magzatát elhajtja.

⁷⁵⁶ Aki a foglalkozásánál vagy közmegbízásánál fogva tudomására jutott magántitkot alapos ok nélkül felfedi.

- e) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként dolog is és passzív alany is szerepel, például rablás⁷⁵⁷ [Btk. 365. § (1) bek. a) pont];
- f) vannak olyan bűncselekmények, amelyeknek passzív alanyuk van, és ez egyben a sértett, például zaklatás⁷⁵⁸ [Btk. 222. § (1) bek.], kényszermunka⁷⁵⁹ [Btk. 193. § (1) bek.];
- g) vannak olyan bűncselekmények, amelyeknek passzív alanyuk van, de ez nem szükségképpen a sértett, például csalás⁷⁶⁰ [Btk. 373. § (1) bek.];
- h) vannak olyan bűncselekmények, amelyek nem tartalmaznak passzív alanyt, és sértettjük sem lehet, például kábítószer birtoklása⁷⁶¹ [Btk. 178. § (1) bek.], nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés⁷⁶² [Btk. 251. § (1) bek.];
- i) vannak olyan bűncselekmények, amelyek nem tartalmaznak passzív alanyt, sértettjük azonban lehet, például gazdasági csalás⁷⁶³ [Btk. 374. § (1) bek.], rongálás⁷⁶⁴ [Btk. 371. § (1) bek.].

---

⁷⁵⁷ Aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett úgy vesz el másától, hogy evégből valaki ellen erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz.

⁷⁵⁸ Aki abból a célból, hogy más megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja.

⁷⁵⁹ Aki mászt annak kiszolgáltatott helyzetét kihasználva, illetve erőszakkal vagy fenyegetéssel munkavégzésre kényszerít.

⁷⁶⁰ Aki jogtalan hasznoszerzés végett mászt tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz.

⁷⁶¹ Aki kábítószerrel természet, előállít, megszerez, tart, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít.

⁷⁶² Aki engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve nukleáris létesítményt üzemeltet.

⁷⁶³ Aki jogtalan hasznoszerzés végett színlelt gazdasági tevékenységet végez, és ezzel vagyoni hátrányt okoz.

⁷⁶⁴ Aki idegen vagyontárgy megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz.

XII. A bűncselekmények osztályai az eredményt alapul véve

1. Az eredmény fogalma

Az eredmény az elkövetési magatartással összefüggésben bekövetkező, a tényállásban megjelölt külvilági változás. Fontos kiemelni, hogy a bűncselekménytől szempontjából eredményként csak a *tényállásban* megjelölt külvilági változás (következmény) vehető figyelembe. Így például a csalás esetén a bűncselekménnyel okozott kár {csalást követ el, aki jogtalan haszonszerzés végett más tévedésbe ejt vagy tévedésben tart és *ezzel kárt okoz* [Btk. 373. § (1) bek.]}. A tényállás azonban lehet mind alap-, mind minősített, mind privilegizált tényállás. Alapeseti tényállási eredményre példa az imént említett csalás tényállása. Minősített tényállásban szereplő eredmény található például a maradandó fogyatékoságot okozó könnyű testi sértés tényállásában [Btk. 164. § (5) bek.], privilegizált tényállásban szereplő eredmény pedig az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 161. §) tényállásában.

2. Az eredmény és a következmény

A bűncselekmény tanában más jelent a bűncselekmény eredménye, és más annak következménye.

A bűncselekmény következménye, amennyiben az nem tényállási elem, eredményként nem vehető figyelembe. Így például a szexuális erőszak [Btk. 197. § (1) bek.] eredményt nem tartalmazó bűncselekmény (szexuális erőszakot követ el, aki a szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el. A szexuális kényszerítés más szexuális cselekményre vagy annak eltűrésére való kényszerítése, a szexuális cselekmény pedig a közösülés és minden súlyosan szemérem sértő cselekmény, ami a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul). Ebben a bűncselekményben voltaképp a kényszerítés és a közösülés az elkövetési magatartás, eredményt a tényállás nem tartalmaz. Ha adott esetben a bűncselekmény passzív alanya a szexuális erőszak (erőszakos közösülés) miatti szégyenérzetében öngyilkosságot követ el, ez a bűncselekmény következményének tekinthető, de tényállástani értelemben nem az eredményének.

3. Az eredmény fajtái

Az eredmény általában valamilyen ténylegesen bekövetkező külvilági változás, mint például a testi épség sérelme, vagy kár bekövetkezése. A kár a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés [Btk. 459. § (1) bek. 16. pont].

Lehet azonban valamilyen külvilági változás előidézésnek a lehetősége (veszélyeztetés), mint például a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének a veszélyeztetése a kiskorú veszélyeztetésének tényállásában [Btk. 208. § (1) bek.].

Előfordul, hogy a tényállás „negatív eredményként” valamilyen változásnak a hiányát tartalmazza. Így például a hűtlen kezelés eredménye a vagyoni hátrány okozása [Btk. 376. § (1) bek.], a vagyoni hátrány pedig a vagyonban okozott kár mellett magában foglalja az elmaradt vagyoni előnyt is [Btk. 459. § (1) bek. 17. pont].

4. A bűncselekmények osztályozása az eredmény szerint

A bűncselekményeket az eredmény szerint a következőképp lehet csoportosítani:

- a) alaki vagy immateriális bűncselekmények;
- b) anyagi vagy materiális bűncselekmények;
  - ba) materiális sértő bűncselekmények,
  - bb) materiális veszélyeztető bűncselekmények,
  - bc) materiális sértő és veszélyeztető bűncselekmények,
  - bd) materiálishan sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények.

Rövid kitérő erejéig szót kell ejteni a pécsi büntetőjogi iskoláról, tekintve, hogy az általánosan elfogadottól eltérő álláspontot képvisel. Az iskola néhai jeles professzora, Földvári József elkülönítette az eredményt és a veszélyeztetést. Következménynek a magatartás (elkövetési magatartás) következtében beálló változást nevezte, majd a következmény és a bűncselekmény tárgya közti összefüggés alapján tett különbséget a magatartás által előidézett következmények büntetőjogilag jelentős két alakja, az eredmény és a veszélyeztetés között. Földvári kiemelte a két kategória közti azonosságot és különbséget. Azonosság, hogy mindkettő a magatartás következménye, ebből következően okozati összefüggésnek mindkét esetben fenn kell állnia a magatartással. Különbség, hogy az eredmény esetén bekövetkezik a sérelem a törvényhozó által védeni kívánt társadalmi viszonyban, veszélyeztetés esetén csupán ennek lehetősége teremthető meg. E különbség kihatással van a büntetőjogi értékelésre is, például a magatartás minősítésénél, vagy a büntetés kiszabásánál.⁷⁶⁵

A nagyrészt Földvári nézeteire épülő új pécsi tankönyv tényállástani fejezetét jegyző Balogh Ágnes előbb a Földvári által preferált kategóriákat határozza meg. Eredményen a társadalmi viszony hátrányos megváltoztatását érti, veszélyeztetésről pedig akkor van szó, ha az elkövető magatartása olyan helyzetet idézett elő, amely a megváltoztatást valószínűsíti. Végül azonban a cselekmény következményeiként célszerűbbnek tartja az eredmény mellett a veszélyt, és nem a veszélyeztetést megjelölni. Ennek oka, hogy bár igaz, hogy mind a veszély, mind a veszélyeztetés azonos tartalmat takar (a károsodás bekövetkezésének lehetőséget), azonban a veszélyeztetés a tartalom tágabb körű megközelítését fejezi ki,

---

⁷⁶⁵ Földvári József (2006): i. m. 103–104. o.

mint a veszély.⁷⁶⁶ A veszély ugyanis objektív helyzet, állapot, a veszélyeztetés viszont magában foglalja az ezt az állapotot létrehozó cselekményt is.⁷⁶⁷

4.1. Az anyagi és az alaki bűncselekmények

Alaki vagy immateriális bűncselekmények azok, amelyek tényállása nem tartalmaz eredményt, mint például a lopás. A tényállás szerint aki idegen dolgot másától azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el [Btk. 370. § (1) bek.]. A dolog elvétele a bűncselekmény elkövetési magatartása, következménye pedig, hogy a dolog kikerül a passzív alany birtokából, ez azonban nem eredménye a tényállásnak.

Anyagi vagy materiális bűncselekmények ezzel szemben azok, amelyek tényállása eredményt tartalmaz. E bűncselekményi csoporton belül további különbség tehető az eredmény jellege szerint, így beszélhetünk materiális sértő, illetve materiális veszélyeztető bűncselekményekről.

4.2. A materiális sértő bűncselekmények

A *materiális sértő bűncselekmények* tényállása valamilyen sérelmet tartalmaz eredményként, mint például a csalás tényállása [373. § (1) bek.] a kárt, vagy a segítségnyújtás halált okozó elmulasztásának tényállása [Btk. 166. § (2) bek.] a halált.

4.3. A materiális veszélyeztető bűncselekmények

A *materiális veszélyeztető bűncselekmények* tényállása eredményként a jogi/elkövetési tárgy veszélyeztetését tartalmazza eredményként, mint például a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének veszélyeztetését a kiskorú veszélyeztetése [Btk. 208. § (1) bek.], vagy más/mások életének/testi épségének közvetlen veszélynek kitételét a közúti veszélyeztetés [Btk. 234. § (1) bek.].

A veszélyeztetés megfogalmazása a törvényben több módon történhet, és általában ige formájában kerül rá sor, de nem keverendő össze az bűncselekmény elkövetési magatartásával. A hatályos törvényben a következő variációk fordulnak elő:

- a) veszélyezteteti, lásd például a gondozási kötelezettség elmulasztásának tényállását⁷⁶⁸ (Btk. 167. §);
- b) veszélynek teszi ki, lásd például a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállását⁷⁶⁹ [Btk. 165. § (1) bek.];

---

⁷⁶⁶ Vö.: Angyal Pál (1920): i. m. 74. o.

⁷⁶⁷ Balogh Ágnes (2015d): i. m. 103–104. o.

⁷⁶⁸ Aki állapotánál vagy idős koránál fogva önmagáról gondoskodni nem tudó személlyel szemben gondozási kötelezettségét nem teljesíti, és ezáltal a gondozásra szoruló életét, testi épségét vagy egészségét veszélyezteteti.

⁷⁶⁹ Aki foglalkozási szabály megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki [...]

- c) veszélyt idéz elő, lásd például a polgári védelmi kötelezettség megszegésének tényállását⁷⁷⁰ [Btk. 429. § (2) bek.];
- d) jelentős hátrány veszélyével jár, lásd például a jelentési kötelezettség megszegésének tényállását⁷⁷¹ [Btk. 440. § (1) bek.], ahol az eredményt igés frazeológiai egység (állandósult szókapcsolat) fogalmazza meg;
- e) több ember életét veszélyeztetve, lásd például az emberölés minősített tényállását⁷⁷² [Btk. 160. § (2) bek. g) pont], ahol az eredményt állapothatározó fogalmazza meg.

Mindazonáltal az sem kizárt, hogy a veszélyeztetés elkövetési magatartásként kapjon tényállási szerepet. Ez esetben valójában nyitott törvényi tényállásról van szó, ez azonban nem érinti az elkövetési magatartási jelleget. Erre példa a nemzetközileg védett személy elleni erőszak tényállása, amely annak a cselekményét rendeli büntetni, aki belföldön tartózkodó nemzetközileg védett személyt veszélyeztet [Btk. 313. § (1) bek. c) pont].

4.4. A materiális sértő és veszélyeztető bűncselekmények

Vannak olyan bűncselekményi tényállások, amelyek materiális sérelmet és materiális veszélyt is tartalmaznak eredményként. Ilyen például az életveszélyt okozó testi sértés, amelynek a lényege, hogy bekövetkezik a testi épség sérelme, ami azonban a passzív alany életét is veszélybe hozza [Btk. 164. § (8) bek.]. Ez a bűncselekmény a súlyosabb eredményre figyelemmel materiális veszélyeztető bűncselekménynek tekintendő. Szintén ebbe a kategóriába tartozik a halált okozó közúti veszélyeztetés [Btk. 234. § (2) bek. c) pont], aminek a lényege, hogy az elkövető a közúti közlekedés szabályainak megszegésével a passzív alany életét szándékosan közvetlen veszélynek teszi ki (materiális veszélyeztető eredmény), azonban e cselekménye gondatlanságból a passzív alany halálát okozza (materiális sértő eredmény). E bűncselekményt azonban helyesebb a súlyosabb eredmény ellenére materiális veszélyeztető bűncselekménynek tekinteni.

4.5. A materiális sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények

Vannak olyan bűncselekményi tényállások, amelyek vagylagosan tartalmaznak materiális sérelmet, illetve materiális veszélyt eredményként. Ilyen például a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, amely annak cselekményét rendeli büntetni, aki foglalkozási szabály megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki (veszélyeztető eredmény), vagy testi sértés okoz (sértő eredmény) [Btk. 165. § (1) bek.].

---

⁷⁷⁰ Aki a polgári védelmi szolgálatát nem látja el, ha a bűncselekmény súlyos veszélyt idéz elő.

⁷⁷¹ Aki fontos szolgálati ügyben kellő időben nem tesz jelentést, vagy valótlan jelentést tesz, ha a bűncselekmény a szolgálatra jelentős hátrány veszélyével jár.

⁷⁷² Aki mást megöl, ha az emberölést több ember életét veszélyeztetve követik el.

5. Rizikó-veszély-sérelem

A materiális veszélyeztetető bűncselekmények kapcsán látható, hogy a tényállásban a veszély megfogalmazására minőségileg különböző módokon kerülhet sor. A veszély fokozatait és felelősségtani megítélését a közlekedési bűncselekmények szemléltetik talán a legkifejezőbben.

Ebben a körben a kiindulási pont, hogy a közlekedés maga – még ha a szabályok maradéktalan betartásával történik is – eleve rizikó. A közlekedési szabályszegés megítélése azonban több síkon értelmezhető.

Vannak olyan bűncselekményi tényállások, amelyekben a veszély létrehozása nem kerül tényállási elemként megfogalmazásra, azonban maga a bűncselekményi tényállás megvalósítása absztrakt veszélyt hordoz magán. Ilyen például az ittas járművezetés, amelynek a tényállása nem tartalmaz eredményt (így nem tényállási elem a veszélyeztetés), azonban e bűncselekmény a közlekedés résztvevőinek életét, testi épségét nem vitásan, absztrakt módon (távolian, személyre nem konkretizáltan) veszélyezteti. Ezt azonban a jogalkotó nem értékeli a tényállás keretei között.

A következő szint, amikor a jogalkotó a veszély létrehozatalát tényállási elemmé teszi. Ilyenkor a veszély tényállási elemként már nem absztrakt, hanem konkrét veszélyként jelenik meg. Erre példa a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetésének tényállása, amely annak a cselekményét rendeli büntetni, aki a vasúti, a légi vagy a vízi közlekedés szabályainak megszegésével más vagy mások életét vagy testi épségét *veszélyezteti* [Btk. 233. § (1) bek.].

Vannak bűncselekmények, amelyek megvalósulásához nem pusztán a konkrét veszély fennállása szükséges, hanem a veszélynek közvetlennek is kell lennie. Így a közúti veszélyeztetést az követi el, aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével közúton vagy közforgalom előtt el nem zárt magánúton más vagy mások életét vagy testi épségét *közvetlen veszélynek teszi ki* [Btk. 234. § (1) bek.].

Végezetül két dolgot kell megemlíteni. Létezik olyan eset, amikor a közlekedési szabályszegés – szándékos veszélyeztetés nélkül – materiális sérelmet eredményez. Ilyen például a közúti baleset okozása, aminek tényállását az követi el, aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével másnak vagy másoknak gondatlanságból súlyos testi sértést okoz [Btk. 235. § (1) bek.]. Ez esetben materiális sértő bűncselekményről van szó.

Létezik azonban olyan eset is, amikor a közlekedési szabályszegés következtében előálló közvetlen veszély végül a sértett testi épségének sérülését eredményezi. Ilyen esetben a közvetlen veszélyhelyzet kialakulását az elkövető szándékanak át kell fognia, azonban a súlyosabb, és immár materiális sérelmet jelentő eredményre csak a gondatlansága terjedhet ki (veszélyeztetési szándékkal párosuló luxuria). Ez a bűncselekmény megmarad veszélyeztetési bűncselekménynek (továbbra is közúti veszélyeztetésnek minősül), annak ellenére, hogy a súlyosabb eredmény már nem a veszélyeztetés, hanem materiális sérelem.

Összegezve az említetteket, a veszély fokozatai:

1. a közlekedés eleve rizikó;
2. a közlekedési szabályszegés absztrakt veszély (nem tényállási elem);
3. a közlekedési szabályszegéssel okozati összefüggésben bekövetkező veszély tényállási elem (konkrét veszély) például vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése;
4. a közlekedési szabályszegéssel okozati összefüggésben bekövetkező veszély közvetlen (közvetlen veszély), például közúti veszélyeztetés;
5. a közlekedési szabályszegéssel okozati összefüggésben bekövetkező közvetlen veszély további következménye gondatlan materiális sérelem, például halált okozó közúti veszélyeztetés;
6. a közlekedési szabályszegéssel okozati összefüggésben gondatlan materiális sérelem következik be: materiális sértő bűncselekmény, például közúti baleset okozása.

XIII. A bűncselekmények osztályai a tettességhez szükséges ismérvek szerint

1. A közönséges és a különös bűncselekmények

A legtöbb bűncselekmény önálló tette bárki lehet, ezek az úgynevezett *közönséges bűncselekmények* (delictum commune). Ilyen például a lopás vagy az emberölés. Vannak azonban olyan bűncselekmények, amelyeket csak olyan személyek követhetnek el tettesként, akik rendelkeznek a törvényben megkívánt személyes kvalifikáltsággal vagy körülménnyel. Ezek az úgynevezett *különös bűncselekmények* (delictum proprium). E bűncselekményeknek is két fajtáját lehet megkülönböztetni: az úgynevezett sajátképi és az úgynevezett nem sajátképi különös bűncselekményeket.

2. Az úgynevezett sajátképi és nem sajátképi különös bűncselekmények

Az úgynevezett *sajátképi különös bűncselekményekre* az jellemző, hogy a tettessé váláshoz szükséges személyes kvalifikáltság (körülmény) a bűncselekmény megvalósulásának feltétele (a bűncselekmény úgynevezett konstitutív ismérve). E nélkül a körülmény nélkül tehát semmilyen bűncselekmény nem valósul meg. Erre szolgálhat például a vérfertőzés büntette [Btk. 199. § (1) bek.], ahol az egyes ágbeli rokonság a tettessé válás feltétele, és az e körülmény hiányában végrehajtott szexuális cselekmény (közösülés vagy fajtalanság) nem képez bűncselekményt. Tehát csak abban az esetben valósul meg bűncselekmény, és tekinthető az elkövető tettesnek, amennyiben az elkövetési magatartás kifejtésén túl rendelkezik a megkívánt személyes kvalifikáltsággal.

Nem sajátképi különös bűncselekményről akkor beszélünk, ha a tettessé váláshoz szükséges személyes kvalifikáltság nem általában a bűncselekmény megvalósulásának a feltétele, hanem a bűncselekmény minősítését meghatározó körülmény. Az ilyen bűncselekményekre az jellemző, hogy van egy közönséges (tehát bárki által elkövethető) párjuk, és a személyes kvalifikáltság fennállása vagy hiánya dönti el, hogy – az elkövetési magatartás kifejtésével – melyik bűncselekmény valósul meg. Erre szolgálhat példaként a bárki által elkövethető közokirat-hamisítás büntette [Btk. 342. § (1) bek. a) pont] és a hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás büntette [Btk. 343. § (1) bek. a)–b) pont].

3. A szükségképpeni többes közreműködést feltételező bűncselekmények

A legtöbb bűncselekményi tényállást egyetlen tettes is elkövetheti (ez nem érinti azt, hogy adott esetben társtettesek is csatlakozhatnak az elkövetéshez), vannak azonban olyan bűncselekmények, amelyek alaptényállásának a megvalósulásához eleve több tettes közreműködése szükséges. Ilyen esetben viszont a társtettesi közreműködés kizárt. A *szükségképpeni többes közreműködést* (concursum necesarium) igénylő tényállások esetén a törvényi tényállást megvalósító több elkövető tehát önálló tettesként felel. Ezen belül három esetkört lehet megkülönböztetni, de a hatásuk végeredményben azonos.

3.1. A találkozó bűncselekmények

Találkozó bűncselekményről beszélünk akkor, ha a különös bűncselekmény két tettesének cselekménye egymás irányában valósul meg. Így például a vérfertőzés (Btk. 199. §) esetén az egymással szexuális cselekményt végző (közösülő vagy fajtalankodó) egyenes ági rokonok, amennyiben tudnak rokonsági viszonyukról, nem a bűncselekmény passzív alanyai (elkövetési tárgyai), hanem önálló tettesei lesznek.

3.2. A konvergens bűncselekmények

Az úgynevezett *konvergens bűncselekmények* esetén a több elkövető cselekménye a közös külső cél irányában, párhuzamosan halad.⁷⁷³ Erre szolgálhat például a közönséges bűncselekmények köréből a lázadás (Btk. 256. §), a különös bűncselekmények köréből pedig a fogolyzandulás (Btk. 284. §) büntette⁷⁷⁴.

3.3. A bűncselekmény elkövetésére irányuló csoportban való részvétel

A szükségképpeni többes közreműködésen belüli harmadik esetben a törvény *valamely csoportban való részvételt* mint előkészületi jellegű magatartást tettesi cselekményként rendel büntetni, így például a hivatalos személy elleni erőszak elkövetésére irányuló csoport [Btk. 310. § (4) bek.] esetén. Ezekben az esetekben sem bűncselekménytani, sem büntetéskiszabási körülmény nem indokolja a társtettség megállapítását, mindhárom esetkörben a több elkövető önálló tettesként tartozik felelősséggel.

---

⁷⁷³ A konvergens bűncselekmények vonatkozásában társtettséget vélt megállapítandónak Békés Imre [Békés Imre (1986): i. m. 74–75. o.], ellenben önálló tettességet Nagy Ferenc [Nagy Ferenc (2014b): i. m. 53. o.].

⁷⁷⁴ A fogolyzandulással kapcsolatban hasonló álláspontot képviselt Wiener A. Imre [Wiener A. Imre (2003b): i. m. 106. o.], ezzel szemben társtettséget állapított meg Földvári József [Földvári József (2006): i. m. 198. o.].

XIV. A bűncselekmények osztályozása a bűnösség körében

A bűnösség az elkövetők⁷⁷⁵ tényállásszerű (diszpozíciószerű) és büntetőjog-ellenes cselekménye miatti, anyagi jogi felelősségéhez szükséges szubjektív ismérveit foglalja magában, azt a felróható pszichés viszonyt jelenti, amely az elkövető és büntetőjog-ellenes cselekménye, illetve ennek következménye között feszül.

A *pszichés viszony* voltaképp a szándékosság/gondatlanság, ami azt fejezi ki, hogy az elkövető miként viszonyul a cselekményéhez, illetve annak következményéhez: kívánja azt, belenyugszik abba, könnyelműen bízik annak elmaradásában (hanyag gondatlanság esetén a pszichés viszony hiányzik). Mindezek azonban nem mondanak még semmit a szemrehányhatóság kérdéséről.

A *felróhatóság* lesz az az értékelő (normatív) fogalmi elem, amely erre választ ad, ide pedig a megfelelő életkor, a beszámítási képesség, a hanyag gondatlanság és az elvárhatóság tartozik. Az egyébként szándékos vagy adott esetben tudatos gondatlan cselekmény akkor lesz felróható az elkövetőnek, ha megfelelő életkorról és beszámítási képességgel rendelkezik; a hanyag gondatlanság esetén az elvárható figyelem vagy körültekintés hiánya alapozza meg a felróhatóságot, illetve a felróhatóság hiányát alapozza meg, ha a jogszerűtlen magatartástól való tartózkodás az elkövetőtől nem elvárható.

A bűncselekmények bűnösség szerinti osztályozásában a szándékos, a gondatlan, és az úgynevezett vegyes bűnösségű bűncselekményekről kell szót ejteni.

1. A szándékosság és a gondatlanság

A *szándékosság és a gondatlanság* a bűnösség mondhatni központi kategóriái, alakzatait a hatályos Btk. – ha nem is teljesen megfelelően⁷⁷⁶, de – definiálja (7., illetve 8. §). A szándékosság/gondatlanság megvalósulásának feltétele, hogy az elkövető az elkövetés időpontjában beszámítási képességgel rendelkezzen.⁷⁷⁷

Szándékos elkövetésről akkor beszélhetünk, ha valaki képes felismerni cselekménye társadalomra veszélyes következményeit, illetve képes e felismerésének megfelelően cselekedni, és az így felismert cselekményének következményeit kívánja (egyenes szándék), vagy azokba belenyugszik (esetleges szándék).

Gondatlan elkövetésről van szó akkor, ha valaki képes felismerni (előre látja) cselekménye lehetséges társadalomra veszélyes következményeit, illetve képes e felismerésének megfelelően cselekedni, és az így felismert cselekménye következményeinek elmaradásában könnyelműen bízik (tudatos gondatlanság), illetve

---

⁷⁷⁵ Tettesek, részesek, az előkészületi cselekmény elkövetői.

⁷⁷⁶ A törvény a tudati és akarati/érzelmi oldalból álló szándékosságnak csupán az akarati/érzelmi oldalát kodifikálta.

⁷⁷⁷ Nagy Ferenc (2014): i. m. 253. o.

ha valaki cselekménye lehetséges következményeit azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja (hanyagosság).

Fontos kiemelni, hogy a szándékosság/gondatlanság, mint pszichés viszony, valójában nem a büntetendő cselekmény jellemzője: nem a büntetendő cselekmény szándékos vagy gondatlan, hanem az elkövetés. Maga a Btk. a szándékosság és a gondatlanság meghatározásakor a bűnösség alakzatait sem a cselekményre érti, hanem a cselekmény következményeihez való viszonyulásra. Szándékosan az követi el a bűncselekményt, aki *cselekményének következményeit* kívánja, vagy *e következményekbe* belenyugszik; gondatlanságból pedig az, aki előre látja *cselekményének lehetséges következményeit*, de könnyelműen bízik azok elmaradásában, vagy aki cselekménye lehetséges *következményeit* azért *nem látja előre*, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja. (Btk. 7–8. §).

2. A szándékos és a gondatlan bűncselekmények

Mindezek szem előtt tartásával lehet meghatározni a szándékos, illetve a gondatlan bűncselekményeket.

Szándékos bűncselekmények azok, amelyek esetén az objektív tényállási elemek mindegyikére, illetőleg az esetlegesen fennálló minősítő vagy privilegizáló körülményekre az elkövető szándéka terjed ki.

(Tisztán) gondatlan bűncselekmények azok, amelyek esetén az objektív tényállási elemek mindegyikére, vagy az esetlegesen fennálló minősítő vagy privilegizáló körülményekre az elkövető gondatlansága terjed ki.

A *vegyes bűnösségű bűncselekmények*, még ha gondatlannak minősülnek is, külön kategóriát képeznek.

3. A vegyes bűnösségű bűncselekmények

Vegyes bűnösségről általánosan akkor beszélünk, ha egy adott bűncselekmény vonatkozásában a tényállási elemek egy részére az elkövető szándékossága, más részére a gondatlansága terjed ki. Vannak olyan bűncselekmények, amelyek *potenciálisan* elkövethetők vegyes bűnösséggel is, illetve amelyek tényállástanilag *szükségképpen* csak vegyes bűnösséggel követhetők el. Utóbbi esetkört nevezhetjük *szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekményeknek*.

A vegyes bűnösséget alapvetően két szinten lehet vizsgálni.

a) Az *alaptényállás* vonatkozásában azt lehet megállapítani, hogy amennyiben annak valamelyik elemére (tipikusan az elkövetési magatartásra vagy az eredményre) az elkövető gondatlansága terjed ki, az egész bűncselekmény gondatlannak minősül. Az alaptényállás tekintetében vegyes bűnösségű bűncselekmények mindig potenciálisan vegyes bűnösségű bűncselekmények, mivel nem szükségszerű, azaz a tényállás szerkezetéből nem következik az, hogy a tényállási elemekre

eltérő bűnösségi alakzatnak kellene kiterjednie, hanem elképzelhető, hogy minden tényállási elem egyaránt gondatlan.

b) A vegyes bűnösség a *minősítő körülmények* tekintetében is értelmezhető.

A minősítő körülmények alapvetően három csoportba sorolhatók: képezhetnek eredményt, eredményen kívüli úgynevezett egyéb objektív ismérvet, végül szubjektív ismérvet.

ba) Úgynevezett *egyéb szubjektív ismerv* például a nyereségvágy [Btk. 160. § (2) bek. b) pont], ami tényállástani értelemben motívum, vagy az aljas cél [Btk. 160. § (2) bek. c) pont], ami tényállástani értelemben célzat. A motívum szándékosságot, a célzat pedig kimondottan egyenes szándékot követel meg az elkövető részéről.

bb) Amennyiben a minősítő körülményt képező tényállási elem *úgynevezett egyéb objektív ismerv*, az ezért való felelősséghez az szükséges, hogy azt az elkövető szándéka átfogja. Amennyiben e körülményre az elkövetőnek csupán a gondatlansága terjed ki, a minősítő körülményért nem, csupán az alaptényállás megvalósításáért tartozik felelősséggel. (Meg kell említeni, hogy léteznek olyan egyéb objektív ismérvek tekinthető minősítő körülmények, amelyek nem sorolhatók be a tényállási elemek alá. Az ezek miatti büntetőjogi felelősség feltétele a körülményről, vagy a körülmény bekövetkezésének lehetőségéről való tudomás. A bűnösségi alakzatok ezekben az esetekben voltaképp nem értelmezhetők.)

bc) Amennyiben a minősítő körülmény *eredmény*, az ezért való felelősségre alapvetően a Btk. 9. §-a⁷⁷⁸ alkalmazandó, amelynek értelmében az szükséges, hogy a minősítő körülményt képező eredményt az elkövetőnek legalább a gondatlansága átfogja. Itt azonban további megkülönböztetést kell tenni. Vannak olyan bűncselekmények, amelyek minősítő körülményt képező eredményére kiterjedhet az elkövető szándékossága, illetve gondatlansága is. E bűncselekmények tehát *potenciálisan vegyes bűnösségűek*, mivel ha a minősítő eredményre az elkövető szándéka terjed ki, valójában nincs szó vegyes bűnösségről. Ilyen bűncselekmény például az életveszélyt okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bek.].

Ezzel szemben a *szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmények* jellemzője az, hogy alaptényállásukra az elkövető szándékának kell kiterjednie, a minősítő eredményre pedig kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Erre szolgál például a halált okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bek.].

Álláspontom szerint az összes vegyes bűnösségű bűncselekmény, mivel gondatlan elemet tartalmaz, nem minősülhet szándékosnak, következképp gondatlannak kell minősíteni. A bűncselekményeket egységként kell kezelni, és magáról a bűncselekményről kell eldönteni, hogy szándékos vagy gondatlan-e. Más megoldás nem lehet. Az a bűncselekmény, amelynek valamely részére az elkövetőnek a gondatlansága terjed, sőt adott esetben terjedhet csak ki, nem lehet szándékos bűncselekmény. Következképp gondatlannak kell minősíteni. Különbség abban a tekintetben sincs, hogy horizontális alaptényállási elemekről, vagy vertikális

---

⁷⁷⁸ Ez a szabály az 1961. évi V. törvény óta érvényesül a magyar büntetőjogban.

(alaptényállás és minősítő eredmény) tényállási elemekről van-e szó. Továbbá, mivel a vegyes bűnösségű bűncselekmények nem lehetnek szándékos bűncselekmények, így ellentétben állnak azokkal a törvényi rendelkezésekkel, amelyek szándékosságot követelnek meg. Ebből az következik, hogy kizárt a kísérlet, a társtettesség és a részesség a vegyes bűnösségű bűncselekményekben, tekintet nélkül arra, hogy azok potenciálisan vagy szoros értelemben vett vegyes bűnösségűek-e, illetve hogy a vegyes bűnösség az alapeseten belül, vagy az alapeset és a minősítő eredmény tekintetében jelentkezik-e.

Befejezés?

Mai véleményem szerint a bűncselekmény *az elkövetése előtt törvény által büntetni rendelt cselekmény, amelynek az elkövetője bűnös*. Ha valakinek ismerősnek tűnik e mondat, az nem a véletlen műve. Tokaji Géza méltán híres művét⁷⁷⁹ kezdte hasonlóan. Mindezzel természetesen távolról sem szeretnék párhuzamot vonni a bűncselekménytan alapjait bemutató monográfia és saját gondolataim összegzése között. Inkább tisztelgésből és önmagam megnyugtatásául választottam Tokaji Horváth Tibortól kölcsönzött, bevezetőnek szánt gondolatait munkám befejezésül: „[a]zzal, hogy mai felfogásunkról van szó, jelezni szeretnénk, hogy ránk is, sőt ránk fokozott mértékben is találó Horváth Tibornak az a megállapítása, hogy alig van olyan elméleti szakember, aki ne változtatta volna meg véleményét legalább egyszer a teoretikus vitakérdésekben”⁷⁸⁰.

Mai véleményem szerint nem záródott le az elmúlt tíz év munkája. Hogy a bemutatott téziseim esetleg változnak-e, tíz év múlva talán kiderül.

---

⁷⁷⁹ Tokaji Géza: i. m.

⁷⁸⁰ Uo. 11. o.

Összefoglaló

Az Országos Kriminológiai Intézetben a büntetőjogi felelősségtan körében csaknem egy évtizeden keresztül folytatott kutatómunka eredményei a következők szerint foglalhatók össze röviden.

A bűncselekmény fogalma

Bár a jogalkotó a bűncselekmény fogalmát a büntető törvénykönyvben meghatározza [4. § (1) bek.], nem lehet eltekinteni attól, hogy régtől fogva létezik a bűncselekménynek – nem csupán didaktikai szempontból lényeges – „tudományos” meghatározása is. A legelterjedtebb fogalmi váz szerint a bűncselekmény olyan *cselekmény, amely tényállásszerű, jogellenes és bűnös*. A tényállásszerűség általában az objektív és szubjektív tényállási elemeket, illetve a tettességhez szükséges ismérveket foglalja magában, a bűnösség pedig a legtöbb rendszerben a szándékosságra és a gondatlanságra korlátozódik. Véleményem szerint a fogalmi váz és az azt kitöltő elemek rendszertani elhelyezése korrekcióra szorul. Saját álláspontom kidolgozása során a főbb pillérek a következők voltak: a bűncselekmény fogalmának meghatározása során a legfontosabb követelmény, hogy annak alapján mindenkor el lehessen dönteni, hogy egy cselekmény bűncselekménynek kinősül-e, vagy sem; a tényállásszerűség objektív alapokra helyezése; a jogi tárgy elkülönítése a bűncselekmény tényállásától; a szubjektív tényállási elemek kirekesztése a tényállásszerűség köréből; a tettességhez szükséges ismérvek áthelyezése az objektív tényállási elemek közé. Törekedtem ugyanakkor a fogalomalkotás általánosságára (olyan definíció alkotására, amely egyrészt nem rugaszkodik el teljesen a *de lege lata* hatályos törvényi bűncselekmény-fogalomtól, másrészt akkor is helytálló maradhat, ha a törvényi fogalom egyszer netalán ismét formálissá válik), az objektív és szubjektív elemek egyértelmű elválasztására, és arra, hogy minden szükséges fogalmi elem helyet kapjon a rendszerben, azonban minden elem csupán egyetlen helyen szerepeljen.

Ennek megfelelően *bűncselekmény* alatt azt az *elkövetése előtt törvény által büntetni rendelt cselekményt (büntetendő cselekmény)* értem, amelynek az *elkövetője bűnös*.

A *büntetendő cselekmény* alá az (objektív) tényállásszerűség (diszpozíciószerűség) és a büntetőjog-ellenesség tartozik. A *bűnösség* az elkövetők tényállásszerű (diszpozíciószerű) és büntetőjog-ellenes cselekménye miatti, anyagi jogi felelőségéhez szükséges szubjektív ismérveit jelenti.

A bűncselekmény mint cselekmény

A bűncselekményfogalmi elemek ismertetése során azt szükséges kiemelni, hogy az általam preferált bűncselekmény-fogalomban a *cselekmény* nem önálló elem, azaz nem kap önálló dogmatikai funkciót, szerepe csupán a fogalom összetartása

(*negatív cselekménytan*). Ennek oka az, hogy a cselekmény *hatóképessége* végső soron az elkövetési magatartás kifejtése kapcsán kap értelmet, ugyanis az elkövetési magatartás, akár tényállásszerű, akár diszpozíciószerű, azt követeli meg, hogy külvilági változást hozzon létre, vagy tartson fenn. Azaz a hatóképességet az elkövetési magatartás hordozza. Az nem fordulhat elő, hogy egy magatartás *büntetőjogi szempontból* cselekménynek minősül, viszont nem minősül egyszersmind elkövetési magatartásnak, illetve ha a magatartás nem hatóképes (gondolati szakban marad), akkor eleve nem is kerülhet sor a vizsgálatára. Az *akaratlagosság* követelménye pedig valójában a bűncselekmény szubjektív oldalához kapcsolódik.

Az objektív tényállásszerűség (diszpozíciószerűség)

A tényállásszerűség és diszpozíciószerűség elkülönítése a bűncselekmény fogalmi elemei tekintetében indokolt, mivel a diszpozíció és a tényállás nem teljesen azonos fogalmak. A bűncselekmények *törvényi tényállását* a Btk. Különös része határozza meg, a befejezett tettesi magatartás leírásával. Büntetőjogi felelősséget érintő rendelkezések azonban találhatóak az Általános részben is, mivel bűncselekményért nem csupán a tettesek és nem csupán befejezett bűncselekmény miatt tartoznak felelősséggel. Az előkészület, a kísérlet, a felbujtás és a bűnsegély fogalmát a törvény Általános része határozza meg, ezek is büntetőjogi normák, *diszpozíciók*, azonban nem tényállások. Az átfogó kategória a diszpozíció: annak leírása, hogy a büntetőjogi norma címzettjének milyen magatartást kell, szabad, vagy nem szabad tanúsítania. Az előzőek értelmében azonban, bár minden tényállás diszpozíció, nem minden diszpozíció tényállás.

Az objektív tényállási elemek

Az *objektív tényállásszerűség (diszpozíciószerűség)* kategóriája mentes minden szubjektív alapú elemtől. Az objektív tényállási elemek:

- a) az elkövetési magatartás;
- b) az elkövetési tárgy;
- c) az eredmény;
- d) az okozati összefüggés;
- e) a szituációs elemek; illetve
- f) a tettességhez szükséges ismérvek.

Mint említettem, a *tettességhez szükséges ismérvek* a büntetendő cselekmény (objektív tényállásszerűség) elemei közé kerülnek. Ennek indoka, hogy a sajtóképi különös bűncselekmények tekintetében a cselekmény büntetendőségét a tettességhez szükséges ismérv alapozza meg, így például a vérfertőzés esetén a közösülés (szexuális cselekmény) azzal válik büntetendővé, ha egyenes ági rokonok között történik [Btk. 199. § (1) bek.]. A bűncselekményi alanyiség címen ismert kérdéskör (megfelelő életkor, beszámítási képesség) ugyanakkor a bűnösség körében vizsgálendő. Mindezek alapján nem tartom szükségesnek külön, közbenső tényállási elemként tárgyalni a tettességhez szükséges ismérveket.

Az úgynevezett *szubjektív tényállási elemek* (különösen a szándékosság/gondatlanság) kívül maradnak az objektív tényállásszerűségeken, és kizárólag a bűnösség elemei közé kerülnek. Ezt az objektív és szubjektív elemek egyértelmű elkülönítése, illetőleg a tényállásszerűség és a bűnösség elhatárolása indokolja. A szándékosság/gondatlanság voltaképp a több elemből felépülő bűnösség központi kategóriája, és nem is annyira a cselekmény, mint inkább az elkövető jellemzője.

A tényálláson kívüli tényállási elemek

A Btk. Különös része egyes bűncselekmények megfogalmazásakor olyan feltételeket támaszt a büntetőjogi felelősséget érintően, amelyek nem sorolhatók be a tényállási elemek (az általános törvényi tényállás elemei) körébe. Az öngyilkosságra mást rábíró csak akkor tartozik felelősséggel, *ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik*; a kényszerítés akkor írható az elkövető terhére, *ha más bűncselekmény nem valósul meg*; előfordul, hogy a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, *amelynek az elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti*. Az ilyen körülmények közös jellemzője, hogy bár a bűncselekmény törvényi tényállásában (annak alap-, minősített, hipotetikusán privilegizált szintjén) szerepelnek, azonban bűncselekménytani értelemben nem tekinthetők az általános törvényi tényállás elemeinek. Ezeket lehet voltaképp „*tényálláson kívüli tényállási elemeknek*” nevezni. Ebbe a körbe soroltam a büntethetőség anyagi jogi előfeltételét (másodlagos büntethetőségi feltétel), a szubszidiaritási záradékot, illetve a minősítő körülményként szereplő úgynevezett egyéb objektív ismérvet.

A másodlagos büntethetőségi feltétel jellemzője, hogy

- a) kívül áll a bűncselekmény fogalmán;
- b) nem tényállási elem, még ha a törvényi tényállás kapcsán szabályozza is a törvény; ugyanakkor
- c) a büntethetőség anyagi jogi feltétele; azaz
- d) a büntetőjogi felelősség elengedhetetlen feltétele;
- e) büntethetőségi feltétel lévén csak az alaptényállás viszonylatában értelmezhető, minősített esetként (a felelősség modulációja révén) nem;
- f) objektivitása erősen megkérdőjelezhető, mivel nem függetleníthető az elkövető tudomásától;
- g) éppen ezért nem eredményez objektív büntetőjogi felelősséget.

A szubszidiaritási záradék értékelését az határozza meg, hogy milyen hatással bír. Amennyiben kizárja az alaki halmazatot egy másik bűncselekménnyel (bűncselekményi körrel), ezáltal a halmazat a törvény szerint látszólagos, és valójában törvényi egységről van szó. Ezt az esetet lehet abszolút szubszidiaritásnak (alternativitásnak) nevezni. Ebben az esetben teljes a vagylagosság, sohasem állhat alaki halmazatban a záradékolt és más bűncselekmény. Amennyiben a záradék nem zárja ki az alaki halmazatot más, azonos vagy kevésbé súlyos bűncselekménnyel, van szó relatív szubszidiaritásról. Ebben az esetben csak akkor kizárt az alaki halmazat, ha a másik bűncselekmény súlyosabb. Ha azonban azonos súlyú vagy enyhébb, az alaki halmazat valóságos a két bűncselekmény között.

A *minősítő körülmény* a bűnösségi követelményt alapul vevő csoportosítás szerint eredmény, úgynevezett egyéb objektív ismérv, illetve egyéb szubjektív ismérv lehet. Az úgynevezett *egyéb objektív ismérv* alá tartozó minősítő körülmények nem sorolhatók be kivétel nélkül a tényállási elemek közé. Emiatt válik szükségessé a tényállási elemektől elkülönült tárgyalásuk. Az ezek miatti büntetőjogi felelősség feltétele a körülményről, vagy a körülmény bekövetkezésének lehetőségéről való tudomás. A bűnösségi alakzatok (szándékosság/gondatlanság) ezekben az esetekben voltaképp nem értelmezhetőek, viszont e „tudati minimum” miatt nem lehet szó a bűnösségen alapuló felelősség áttöréséről.

A büntetőjog-ellenesség

A büntetőjog hazai irodalmában a jogellenesség vizsgálata során Nagy Ferenc a „büntető-jogellenesség” kategóriáját alkalmazza, én a „büntetőjog-ellenesség” terminológiát részesítem előnyben. A terminológiai különbözőség magyarázatához onnan érdemes kiindulni, hogy a jogrend a jogellenességnek az fogalmát ismeri. A jogrend egységének elvéből következik az, hogy például a polgári jog szerint fennálló jogellenességet kizáró okok közvetlenül a büntetőjogban is alkalmazhatók, különben értékelentmondás keletkezne, ha valamilyen jogterületen megengedett magatartás a büntetőjogban büntetendő lenne. A másik oldalról viszont a büntetőjogi jogellenesség a jogellenességen mint átfogó kategórián belüli halmaz értelmezendő.

Bűncselekmény a büntetőjog szempontjából jogellenes (tilalmazott) cselekmény lehet csak, a más jogág (polgári jog, szabálysértési jog) szempontjából jogellenes cselekmény nem feltétlenül minősül bűncselekménynek (büntetőjog szubszidiaritása). A büntetőjogi jogellenesség meghatározásából is az következik, hogy a cselekménynek büntetőjogi szabályba kell ütköznie és büntetőjogi szankcióval kell fenyegetettnek lennie. A jogellenesség valódi jellemzője tehát az, hogy egy magatartás a büntetőjog szempontjából jogellenes. Ezért találok kifejezőbbnek a „büntetőjog-ellenesség” terminológiát, mint a „büntető-jogellenesség” használatát.

Álláspontom szerint a tényállásszerű (diszpozíciószerű) cselekmény akkor minősül büntetőjog-ellenesnek, ha

- a) formálisan jogellenes (büntetőjogi normába ütközik és büntetőjogi szankcióval fenyegetett); illetve
- b) materiálisan jogellenes (jogi tárgyat sért vagy veszélyeztet); és
- c) nem áll fenn jogellenességet kizáró ok.

A bűnösség

A bűnösség bűncselekménytani értelemben az elkövetők tényállásszerű (diszpozíciószerű) és büntetőjog-ellenes cselekménye miatti, anyagi jogi felelősségéhez szükséges szubjektív ismérveit jelenti. Definíció szerint azt a felróható pszichés viszonyt öleli fel, amely az elkövető és büntetőjog-ellenes cselekménye, illetve ennek következménye között feszül.

A *pszichés viszony* voltaképp a szándékosság/gondatlanság, ami azt fejezi ki, hogy az elkövető miként viszonyul a cselekményéhez, illetve annak következményéhez: kívánja azt, belenyugszik abba, könnyelműen bízik annak elmaradásában (hanyag gondatlanság esetén a pszichés viszony hiányzik). Mindezek azonban nem mondanak még semmit a szemrehányhatóság kérdéséről. A *felróhatóság* lesz az az értékelő (normatív) fogalmi elem, amely erre választ ad, ide pedig a megfelelő életkor, a beszámítási képesség, a hanyag gondatlanság és az elvárhatóság tartozik. Az egyébként szándékos vagy adott esetben tudatos gondatlan cselekmény akkor lesz felróható az elkövetőnek, ha megfelelő életkorral és beszámítási képességgel rendelkezik; a hanyag gondatlanság esetén az elvárható figyelem vagy körülményekintés hiánya alapozza meg a felróhatóságot, illetve a felróhatóság hiányát alapozza meg, ha a jogszerűtlen magatartástól való tartózkodás az elkövetőtől nem elvárható.

A bűnösség elemei

Az általam alkalmazott bűncselekmény-fogalomban a bűnösség elemei:

- a) az akaratí képesség;
- b) a megfelelő életkor;
- c) a beszámítási képesség;
- d) a szándékosság/gondatlanság;
- e) az elvárhatóság; illetve
- f) a motívum és a célzat.

A bűnösségi elemek sorrendje nem véletlenszerű, azok szorosan egymásra épülnek.

A bűnösségen alapuló felelősség áttörése

A bűnösség meghatározást és vizsgálatát követően ki kellett térni azokra az esetkörökre, amelyek tekintetében felmerülhet a bűnösségen alapuló felelősség csorbulása, esetleges áttörése. Az elemzés eredményeként azt lehet megállapítani, hogy nem jár a bűnösségi elv áttörésével

- a) a járulékos felelősség [a tettes fogalmilag bűncselekményt megvalósító (tényállásszerű, büntetőjog-ellenes és bűnös) cselekményéhez járul a részes (felbujtó, bűnsegéd) cselekménye és felelőssége];
- b) a mögöttes felelősség [a büntetendő cselekmény elkövetésére felhasznált vagy kriminális devianciát tanúsító személy nem felel büntetőjogilag, hanem helyette az őt felhasználó (közvetett tettes), vagy kriminális devianciára rábíró (kiskorú veszélyeztetése) személy felel];
- c) a másodlagos (objektív) büntethetőségi feltételt megkövetelő záradék;
- d) a hamis vád minősített eseteinek köre (a büntetőeljárás megindulása, a vádlott elítélése, életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetésével való hamis vádolás);
- e) a jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések lehetővé tétele, kivéve ez alól azt az esetet, ha a természetes személy elkövető kóros elmeállapota miatt nem büntethető.

Ezzel ellentétben, áttöri a bűnösségen alapuló felelősség elvét, és voltaképp objektív felelősséget létesít a büntetőjogban

- a) az *actio libera in causa* alá eső esetek köre (amikor a cselekmény döntő oka, hogy az elkövető még beszámítható állapotában, neki felelősséget teremtő cselekményeitől való elhatárolását, és nem is a bűncselekményeknek a törvény különös részi felosztását jelenti, hanem olyan – alapvetően dogmatikai megközelítésű – kategóriák vizsgálatát és felállítását, amelyek – szorosan kapcsolódva az általános törvényi tényálláshoz – a bűncselekmények egészére vonatkozathatók. A kiindulópontként a XIX. és XX. század eleji hazai, illetve a korabeli és recens francia büntetőjogi irodalomra lehetett támaszkodni, utóbbi a mai napig külön fejezetet szentel a bűncselekmények osztályozásának. Természetesen a mai német – és magyar – büntetőjog is elkülöníti a bűncselekmények egyes csoportjait, így a büntetteket és vétségeket, illetve ismeri a bűncselekmények több fajtáját (például a materiális–immateriális bűncselekményeket).
- b) az önhibából eredő ittas vagy bódult állapotban elkövetett cselekmény miatti felelősségre vonás;
- c) a segítségnyújtás halált okozó elmulasztásának esete.

A bűncselekmények csoportosítása

A bűncselekmények csoportosításával kapcsolatban azt szükséges kiemelni, hogy az nem a bűncselekmény meghatározását, annak a jogrendszer más, szintén felelősséget teremtő cselekményeitől való elhatárolását, és nem is a bűncselekményeknek a törvény különös részi felosztását jelenti, hanem olyan – alapvetően dogmatikai megközelítésű – kategóriák vizsgálatát és felállítását, amelyek – szorosan kapcsolódva az általános törvényi tényálláshoz – a bűncselekmények egészére vonatkozathatók. A kiindulópontként a XIX. és XX. század eleji hazai, illetve a korabeli és recens francia büntetőjogi irodalomra lehetett támaszkodni, utóbbi a mai napig külön fejezetet szentel a bűncselekmények osztályozásának. Természetesen a mai német – és magyar – büntetőjog is elkülöníti a bűncselekmények egyes csoportjait, így a büntetteket és vétségeket, illetve ismeri a bűncselekmények több fajtáját (például a materiális–immateriális bűncselekményeket).

A vizsgálat eredményeképpen a bűncselekmények alábbi csoportosítását alakítottam ki.

I. A bűncselekmény fogalmán és fogalmi elemein (az általános törvényi tényálláson) alapuló bűncselekményi kategóriák

- a) *Az elkövetési magatartást alapul véve:*
  - aa) kizárólag tevással,
  - ab) kizárólag mulasztással,
  - ac) akár tevással, akár mulasztással megvalósuló bűncselekmények,
  - ad) tiszta mulasztásos és
  - ae) vegyes mulasztásos bűncselekmények;
  - af) jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló bűncselekmények.
- b) *Az elkövetési tárgyat alapul véve:*
  - ba) elkövetési tárgyat, passzív alanyt tartalmazó,
  - bb) elkövetési tárgyat, passzív alanyt nem tartalmazó bűncselekmények,
  - bc) sértettet tartalmazó, illetve
  - bd) sértett nélküli bűncselekmények.⁷⁸¹

⁷⁸¹ Bár a sértett eljárásjogi kategória, azért kap helyet a fenti körben, mert vannak olyan bűncselekmények, amelyek passzív alanyt nem tartalmaznak, azonban sértettjük van.

- c) *Az eredményt alapul véve:*
  - ca) immateriális bűncselekmények,
  - cb) materiális bűncselekmények:
    - cba) materiálisan sértő bűncselekmények,
    - cbb) materiálisan veszélyeztető bűncselekmények.
- d) *A tettességhez szükséges ismérveket alapul véve:*
  - da) közönséges bűncselekmények,
  - db) különös bűncselekmények:
    - dba) sajátképi különös bűncselekmények,
    - dbb) nem sajátképi különös bűncselekmények;
  - dc) szükségképpen többes közreműködést feltételező bűncselekmények:
    - dca) találkozó bűncselekmények,
    - dcb) konvergens bűncselekmények.
- e) *A bűnösséget alapul véve:*
  - ea) szándékos bűncselekmények,
  - eb) (tisztán) gondatlan bűncselekmények,
  - ec) vegyes bűnösségű bűncselekmények:
    - eca) potenciálisan vegyes bűnösségű bűncselekmények,
    - ecb) szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmények.

II. A bűncselekmény fogalmán (az általános törvényi tényálláson) túlmutató, de a büntetőjogi felelősséget érintő bűncselekményi kategóriák

- a) *A bűncselekmény stádiumait alapul véve:*
  - aa) befejezett bűncselekmények,
  - ab) bevégzett bűncselekmények.
- b) *A bűncselekmények egységét, illetve halmazatát alapul véve:*
  - ba) összetett,
  - bb) összefoglalt,
  - bc) rendszeres,
  - bd) üzletszerű és
  - be) folytatólagos bűncselekmények.

A dolgozatban részletesen csupán a bűncselekmény fogalmán és fogalmi elemein alapuló bűncselekményi kategóriákkal foglalkoztam.

Az elkövetési magatartás fogalma és a bűncselekmények csoportjai

A bűncselekményi tényállás központi kategóriáját, az elkövetési magatartást a következők szerint vélem helyesnek megfogalmazni: *a különös részi törvényi tényállásban (vagy általános részi diszpozícióban) megjelölt olyan emberi magatartás, amely külvilági változást hoz létre, tart fenn, vagy annak létrehozására alkalmas (ténylegesen vagy potenciálisan hatóképes), és amit mint objektíve megvalósult tevékenységet vagy mulasztást az elkövetővel az akaratlagosság szubjektív ismerve kapcsol össze.*

Az elkövetési magatartásnak alapvetően két alapformája van: az aktív magatartás (tevékenység) és a passzív magatartás (mulasztás). A fenti meghatározásból

következően a bűncselekmények az elkövetési magatartás szerint alapvetően kizárólag tevésessel, illetve kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekmények lehetnek, de elképzelhetők olyan bűncselekmények is, amelyek tevékenységgel és mulasztással egyaránt megvalósíthatók, illetve olyanok is, amelyek valamely (jogellenes) állapot fenntartásában nyilvánulnak meg.

A *mulasztásos bűncselekmények* esetén minden esetben vizsgálni kell, hogy honnan származik az a kötelesség, amelynek a teljesítését valaki elmulasztotta. Az elmúlt néhány évben-évtizedben íródott általános részi tankönyvek azonban nem mindig, vagy nem kellő részletességgel térnek ki erre a kérdéskörre. Érdemes volt ezért e bűncselekményeket megvizsgálni egyrészt abból a szempontból, hogy valójában min alapul az elmulasztott cselekvési kötelezettség, másrészt hogy kit terhel a cselekvési kötelezettség.

A büntetőjog tudománya régóta ismeri és megkülönbözteti az úgynevezett *állapot-* és az úgynevezett *tartós bűncselekményeket*. Mindkettőre az jellemző, hogy valamely jogellenes állapot fenntartásában áll. Tipikus példaként a személyi szabadság megsértését és a lőfegyverrel visszaélés tartásos változatát szokásos felhozni. E két bűncselekményi kör meghatározása – alapos vizsgálódás után – nem bizonyult problémamentesnek, érdemesnek tűnt ezért külön fejezetben tárgyalni a jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló bűncselekményeket is.

A bűncselekmények csoportjai az elkövetési tárgy szerint

A Btk.-ban szereplő tényállások áttekintése során megállapítható, hogy elkövetési tárgy nem csak személy vagy dolog lehet. Ennek megfelelően szükségesnek tűnik az elkövetési tárgy fogalmát kiterjeszteni, és a hagyományos definíciót akként módosítani, hogy *elkövetési tárgy a törvényi tényállásban megjelölt személy, dolog, más speciális tárgy, jog vagy entitás, akire vagy amire a bűncselekmény elkövetési magatartása irányul, vagy behatást gyakorol*.

Ahhoz, hogy az elkövetési tárgy a törvényi tényállásban szerepeljen, továbbra is ragaszkodni kell, ellenkező esetben nem lenne tényállási elem. Bár a *sértett* alapvetően eljárásjogi kategória, mégis helyet kap a rendszerben, mivel vannak olyan bűncselekmények, amelyek passzív alanyt nem tartalmaznak, azonban sértettjük lehet.

Az objektív tényállási elemek körében a bűncselekmények *az elkövetési tárgy, a passzív alany és a sértett szerint* a következő csoportokba sorolhatók:

- a) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben egyáltalán nem szerepel elkövetési tárgy;
- b) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként dolog szerepel, passzív alany nem;
- c) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként passzív alany szerepel, dolog nem;
  - ca) vannak olyan bűncselekmények, amelyek passzív alanya bárki lehet,
  - cb) vannak olyan bűncselekmények, amelyek passzív alanya csak meghatározott személyes tulajdonsággal rendelkező személy lehet;

- d) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként nem dolog és nem passzív alany szerepel;
- e) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként dolog is és passzív alany is szerepel;
- f) vannak olyan bűncselekmények, amelyeknek passzív alanyuk van, és ez egyben a sértett;
- g) vannak olyan bűncselekmények, amelyeknek passzív alanyuk van, de ez nem szükségképpen a sértett;
- h) vannak olyan bűncselekmények, amelyek nem tartalmaznak passzív alanyt, és sértettjük sem lehet;
- i) vannak olyan bűncselekmények, amelyek nem tartalmaznak passzív alanyt, sértettjük azonban lehet.

A bűncselekmények csoportjai az eredmény szerint

Az *eredmény az elkövetési magatartással összefüggésben bekövetkező, a tényállásban megjelölt külvilági változás*. Fontos kiemelni, hogy a bűncselekménytan szempontjából eredményként csak a *tényállásban* megjelölt külvilági változás (következmény) vehető figyelembe. A bűncselekmény egyébkénti következménye, amennyiben az nem tényállási elem, eredménynek nem tekinthető.

A bűncselekményeket az *eredmény szerint* a következőképp lehet csoportosítani:

- a) alaki vagy immateriális bűncselekmények (ezek tényállása nem tartalmaz eredményt);
- b) anyagi vagy materiális bűncselekmények (ezek tényállása eredményt tartalmaz); ezeken belül is különbség tehető az eredmény jellege szerint, így beszélhetünk:
  - ba) materiális sértő bűncselekményekről,
  - bb) materiális veszélyeztető bűncselekményekről,
  - bc) materiális sértő és veszélyeztető bűncselekményekről,
  - bd) materiálishan sértő vagy veszélyeztető bűncselekményekről.

Ebben a körben külön kellett foglalkozni a rizikó–veszély–sérelem témakörével.

A tettességhez szükséges ismérvek szerinti csoportosítás

A legtöbb bűncselekmény önálló tettese bárki lehet, ezek az úgynevezett *közön-séges bűncselekmények* (delictum commune). Vannak azonban olyan bűncselekmények, amelyeket csak olyan személyek követhetnek el tettesként, akik rendelkeznek a törvényben megkívánt személyes kvalifikáltsággal vagy körülménnyel. Ezek az úgynevezett *különös bűncselekmények* (delictum proprium). Mindezen túl, a legtöbb bűncselekményi tényállást egyetlen tettes is elkövetheti (ez nem érinti azt, hogy adott esetben társtettesek is csatlakozhatnak az elkövetéshez), vannak azonban olyan bűncselekmények, amelyek alaptényállásának a megvalósulásához eleve több tettes közreműködése szükséges. A *szükségképpeni többes közreműködést* (concursum necessarium) igénylő tényállásokat megvalósító több elkövető önálló tettesként felel, a társtettesi közreműködés kizárt.

A *tetteséghez szükséges ismérvek szerint* a bűncselekmények csoportjai:

- a) közönséges bűncselekmények (*delictum commune*), amiket bárki elkövet-het tettesként;
- b) különös bűncselekmények (*delictum proprium*), amiket csak a törvényben megkívánt személyes kvalifikáltsággal rendelkezők követhetnek el tettes-ként. E bűncselekményeknek is két fajtáját lehet megkülönböztetni:
  - ba) az úgynevezett sajátképi különös bűncselekmények (a személyes kva-lifikáltság a bűncselekmény konstitutív ismérve), és
  - bb) az úgynevezett nem sajátképi különös bűncselekmények (a személyes kvalifikáltság a bűncselekmény mikénti minősülését meghatározó ismérv) körét;
- c) szükségképpen többes közreműködést feltételező bűncselekmények, úgy-mint:
  - ca) találkozó bűncselekmények (a különös bűncselekmény két tettesének cselekménye egymás irányában valósul meg),
  - cb) konvergens bűncselekmények (a több tettes cselekménye egy közös külső cél irányában párhuzamosan halad),
  - cc) a bűncselekmény elkövetésére irányuló csoportban való részvétel.

A bűncselekmények csoportjai a bűnösség szerint

A bűnösség az elkövetők tényállásszerű (diszpozíciószerű) és büntetőjog-ellenes cselekménye miatti, anyagi jogi felelősségéhez szükséges szubjektív ismérveit foglalja magában, azt a felróható pszichés viszonyt jelenti, amely az elkövető és büntetőjog-ellenes cselekménye, illetve ennek következménye között feszül. A bűncselekmények bűnösség szerinti osztályozásában a szándékos, a gondatlan, és az úgynevezett vegyes bűnösségű bűncselekményekről kell szót ejteni.

a) *Szándékos bűncselekmények* azok, amelyek esetén az objektív tényállási elemek mindegyikére, illetőleg az esetlegesen fennálló minősítő vagy privilegizáló körülményekre az elkövető szándéka terjed ki.

b) *(Tisztán) gondatlan bűncselekmények* azok, amelyek esetén az objektív tényállási elemek mindegyikére, vagy az esetlegesen fennálló minősítő vagy privilegiáló körülményekre az elkövető gondatlansága terjed ki.

c) *A vegyes bűnösségű bűncselekmények* (amikor egy adott bűncselekmény vonatkozásában a tényállási elemek egy részére az elkövető szándékossága, más részére a gondatlansága terjed ki), még ha gondatlannak minősülnek is, külön kategóriát képeznek.

A vegyes bűnösségű bűncselekmények

A bűncselekmények e csoportjával részletesebben volt szükséges foglalkozni. Ennek eredményeként az állapítható meg, hogy vannak olyan bűncselekmények, amelyek *potenciálisan* elkövethetők vegyes bűnösséggel is, illetve amelyek tény-állástanilag *szükségképpen* csak vegyes bűnösséggel követhetők el. Utóbbi eset-kört nevezem *szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekményeknek*.

Fontos megemlíteni, hogy a *praeterintencionális bűncselekmény* nem azonos a szoros értelemben vett vegyes bűnösséggel. A praeterintencionális bűncselekményeket már akkor is ismerte a büntetőjog tudománya, amikor nem volt még szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmény. Az előbbi voltaképpen azt jelenti, hogy az elkövető felelősségét olyan eredmény határozza meg, amely a szándékán túl következett be.

A vegyes bűnösség meghatározása után foglalkozni kellett azzal a kérdéssel, hogy az ilyen bűncselekmények *szándékosnak vagy gondatlannak minősülnek-e*, mindennek milyen következményei vannak a stádiumok (főként a kísérlet) és a többes elkövetői minőség (részesség, társtettség) vonatkozásában.

Véleményem szerint a bűncselekményeket egységként kell kezelni, és magáról a bűncselekményről kell eldönteni, hogy szándékos vagy gondatlan-e. Más megoldás nem lehet. Az a bűncselekmény, amelynek valamely részére az elkövetőnek a gondatlansága terjed, sőt adott esetben terjedhet csak ki, nem lehet szándékos bűncselekmény. Következésképp gondatlannak kell minősíteni. Különbség abban a tekintetben sincs, hogy horizontális alaptényállási elemekről, vagy vertikális (alaptényállás és minősítő eredmény) tényállási elemekről van-e szó. Mivel a vegyes bűnösségű bűncselekmények nem lehetnek szándékos bűncselekmények, így ellentétben állnak azokkal a törvényi rendelkezésekkel, amelyek szándékosságot követelnek meg. Ennek megfelelően kizárt a kísérlet, a társtettség és a részesség a vegyes bűnösségű bűncselekményekben, tekintet nélkül arra, hogy azok potenciálisan vagy szoros értelemben vett vegyes bűnösségűek-e, illetve hogy a vegyes bűnösség az alapeseten belül, vagy az alapeset és a minősítő eredmény tekintetében jelentkezik-e.

Concept and classes of criminal offences

Summary

The study is based on my research undertaken over the last ten years by the National Institute of Criminology (Hungary). The research, titled *Current questions of criminal liability*, started in 2008; the work titled *The theoretical basis of the doctrine of crime in Hungarian Criminal Law* was started in 2015. The studies in the mentioned period examined the notions of and conflict between the categories of the danger to society and criminal unlawfulness; they gave an analysis of the new rules of preventive self-defense and the amended rules of legitimate defense; and defined the concept of criminal offence and its classes as had been carried out in the nineteenth-century literature of criminal law. The research extended to the examination of a) the *elements of the criminal offence*, especially the *actus reus* (crimes of action or omission) and the other objective statutory elements; b) the so-called *extraordinary elements outside the statutory elements of criminal offences* (the secondary conditions of criminal liability, the types of subsidiarity clause and the requirements of responsibility for special objective circumstances); c) the *concept and elements of culpability*; and finally d) *the cases breakthrough the principle of guilt*.

The paper covers only the definition and classification of criminal offence.

However, the Criminal Code defines the concept of criminal offence as “conduct that is committed intentionally or – if negligence also carries a punishment – with negligence, and that is considered potentially harmful to society and that is punishable under this Code”, so an academic definition of the concept of crime can also be created. In defining that, universality was one of the points that was an aim at: I intended to form a definition that is not opposed to the *de lege lata* statutory concept of crime, but contains the most important conceptual elements, even in the case of the formalization of the legal concept. I paid particular attention to the clear separation of objective and subjective elements in the concept, and to including all necessary elements. However, each element appears only once in the definition.

A *criminal offence*, in my opinion, is an act punishable by law before its commission (indictable offence), whose perpetrator (participator) is guilty. The elements of an indictable offence are the objective elements (dispositions) and the criminal unlawfulness of the act.

The objective statutory elements are:

- a) *the criminal act (actus reus)*;
- b) *the object*;
- c) *the result*;

- d) *the causation between the act and the result;*
- e) *the situational elements; and*
- f) *the criteria to be a perpetrator.*

Criminal unlawfulness requires that

- a) *the criminal conduct shall be formally unlawful* (the act infringes the norms of the Criminal Code and is punishable by this Code);
- b) *the formally unlawful conduct shall be materially unlawful* (the formally unlawful act prejudices or presents a risk to the person or rights of others, or the fundamental constitutional, economic or social structure of Hungary provided for in the Fundamental Law), *and*
- c) *there shall not be any explicit grounds for justification.*

The *guiltiness of the perpetrators* (participants) is a complex concept in this system, and contains the subjective requirements for material legal responsibility necessitated by the indictable offence committed by the perpetrator. Accordingly, the notions of intention and negligence are only referred to the sphere of guilt. The elements of guiltiness are:

- a) *the age of punishability;*
- b) *the legal capacity to be adjudged guilty;*
- c) *intent or negligence;*
- d) *the expectability of behavior in conformity with the law.*

Classifying the criminal offences, the following groups can be formed:

According to the actus reus:

- a) *offences of action/commission* (they require some positive act of the perpetrator);
- b) *offences of omission* (they consist of a failure to perform a specific act);
- c) *offences committed either by action or omission;*
- d) *immaterial offences of omission;*
- e) *material offences of omission;*
- f) *continuous offences* (offences committed by maintaining an unlawful situation);

Based on the object:

- a) *offences contain an object or not;*
- b) *offences have a victim or not.*

By the result:

- a) *immaterial offences* (the statutory elements of these do not refer to any result; they are punishable irrespective of their consequences);
- b) *material offences* (they require the completion of an actual result caused by the perpetrator):
  - ba) *material offences with harmful result,*
  - bb) *material offences resulting in injury.*

According to the criteria to be a perpetrator:

- a) *common criminal offences – delictum commune (they can be committed by anyone);*
- b) *particular criminal offences – delictum proprium (the law defines the personal attribute that someone must have to be a perpetrator):*
  - ba) *particular criminal offences in a strict sense (the personal attribute is a constitutive element of responsibility),*
  - bb) *particular criminal offences in a broad sense (the personal attribute is only a circumstance that modifies its quality);*
- c) *cases of concursus necessarius (the participation of other perpetrators is necessary):*
  - ca) *joined offences (the two perpetrators' acts in a particular criminal offence are realized in each other's direction),*
  - cb) *convergent offences (the acts of multiple perpetrators are moving towards a common goal).*

Based on guilt:

- a) *intentional offences (the objective statutory elements of the offence, and even the aggravating circumstances, are covered by intent);*
- b) *(purely) negligent offences (all objective statutory elements of the offence, even the aggravating circumstances, are covered by negligence);*
- c) *offences of mixed culpability (one part of the objective statutory elements of the offence is covered by intent, while the others are covered by negligence):*
  - ca) *offences committed potentially with mixed culpability,*
  - cb) *offences committed strictly with mixed culpability (they can only and exclusively committed with mixed culpability).*

Irodalomjegyzék

- Ambrus István:** *Egység – halmazat. Régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben.* Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék, Szeged, 2014
- Angyal Pál:** *A magyar büntetőjog tankönyve.* Athenaeum, Budapest, 1909
- Angyal Pál:** *A magyar büntetőjog tankönyve.* Athenaeum, Budapest, 1920
- Angyal Pál:** *A testi sértés és a közegészség elleni büntettek és vétségek.* Athenaeum, Budapest, 1928
- Aradi Csilla – Szili-Kis Ádám:** Jogos védelem a jogos védelem? *Belügyi Szemle*, 2014/7–8., 52–89. o.
- Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.):** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2015
- Balogh Ágnes:** A bűncselekmény fogalma. In: **Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.):** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2015, 81–92. o.
- Balogh Ágnes:** A törvényi tényállás fogalma és fajtái. In: **Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.):** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2015, 93–96. o.
- Balogh Ágnes:** A bűncselekmény tárgya. In: **Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.):** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2015, 97–100. o.
- Balogh Ágnes:** A bűncselekmény tárgyi elemei. In: **Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.):** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2015, 101–108. o.
- Balogh Ágnes:** A bűncselekmény alanya és a beszámítási képesség. In: **Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.):** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2015, 109–113. o.
- Balogh Ágnes:** A bűncselekmény alanyi elemei. In: **Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.):** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2015, 114–120. o.
- Balogh Ágnes:** A büntethetőséget kizáró okok. In: **Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.):** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2015, 125–164. o.
- Beernaert, Marie-Aude – Tulkens, Françoise – Vandermeersch, Damien (eds.):** *Code pénal.* Bruylant, Bruxelles, 2003
- Belovics Ervin:** A büntethetőséget kizáró okok. In: **Békés Imre (szerk.):** *Büntetőjog. Általános rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2003, 135–170. o.
- Belovics Ervin:** *A büntetendőséget kizáró okok.* HVG-ORAC, Budapest, 2009
- Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály:** *Büntetőjog I.* HVG-ORAC, Budapest, 2012
- Belovics Ervin:** A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai. In: **Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály:** *Büntetőjog I.* Budapest, HVG-ORAC, 2012. 218–288. o.
- Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál:** *Büntetőjog II.* HVG-ORAC, Budapest, 2012

- Belovics Ervin:** Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények. In: **Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál:** *Büntetőjog II. Különös rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2012, 61–107. o.
- Belovics Ervin:** Az egészségügyi beavatkozás és kutatás rendje elleni bűncselekmények. In: **Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál:** *Büntetőjog II. Különös rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2012, 108–119. o.
- Belovics Ervin:** Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények. In: **Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál:** *Büntetőjog II. Különös rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2012, 120–148. o.
- Belovics Ervin:** Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények. In: **Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál:** *Büntetőjog II. Különös rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2012, 224–266. o.
- Belovics Ervin:** Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: **Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál:** *Büntetőjog II. Különös rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2012, 362–423. o.
- Belovics Ervin:** A közbiztonság elleni bűncselekmények. In: **Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál:** *Büntetőjog II. Különös rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2012, 469–496. o.
- Belovics Ervin – Nagy Ferenc – Tóth Mihály:** *Büntetőjog I.* Második, hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2014
- Belovics Ervin:** Büntetőjog I. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2017
- Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza:** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Belügyminisztérium, Budapest, 1980
- Békés Imre:** A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai. In: **Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza:** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Belügyminisztérium, Budapest, 1980, 150–233. o.
- Békés Imre:** A bűncselekmény és az elkövető. In: **László Jenő (szerk.):** *A Büntető Törvénykönyv magyarázata.* KJK, Budapest, 1986, 36–79. o.
- Békés Imre (szerk.):** *Büntetőjog. Általános rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2003
- Békés Imre:** A bűncselekmény fogalma. In: **Békés Imre (szerk.):** *Büntetőjog. Általános rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2003, 81–96. o.
- Békés Imre:** A törvényi tényállás tana. In: **Békés Imre (szerk.):** *Büntetőjog. Általános rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2003, 97–134. o.
- Blaskó Béla:** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Rejtjel Kiadó, Budapest–Debrecen, 2010
- Blaskó Béla – Lajtár István – Elek Balázs:** A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok. In: **Polt Péter (főszerk.):** *Új Btk. kommentár. 1. kötet.* Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 121–178. o.
- Bouloc, Bernard:** *Droit pénal général.* Dalloz, Paris, 2005
- Bouzat, Pierre – Pinatel, Jean:** *Traité de droit pénal et de criminologie.* Tome I. Droit Pénal général. Dalloz, Paris, 1963
- Carrara, Francesco:** *A büntető jogtudomány programja.* MTA, Budapest, 1878
- Chauveau, Adolphe – Hélie, Faustin:** *Théorie du Code pénal.* Meline, Cans et Compagnie, Bruxelles, 1845

- Chauveau, Adolphe – Hélie, Faustin:** *Théorie du Code pénal*. Tome I. Paris, 1887
- Csemáné Váradi Erika:** A bűncselekmények megvalósulási szakaszai (stádiumai). In: **Horváth Tibor – Lévay Miklós (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész.** Complex, Budapest, 2014, 231–248. o.
- Deák Zoltán:** A kényszer és a fenyegetés mint büntethetőségi akadályok dogmatikai természetéről. *Magyar Jog*, 2016/2., 100–109. o.
- Duff, Antony:** Theories of Criminal Law. Stanford Encyclopedia of Philosophy.
<https://plato.stanford.edu/entries/criminal-law/>
- Edvi Illés Károly:** *A büntetőtörvénykönyv magyarázata*. Révai testvérek. Budapest, 1894
- Erdősy Emil:** Kérdőjelek az okozatosság büntetőjogi értelmezésében. In: **Korinek László – Kőhalmi László – Herke Csongor (szerk.): Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára.** Pécs, 2004, 15–29. o.
- Erdősy Emil:** A mai magyar bűncselekménytan és a társadalmi valóság. *Jogtudományi Közlöny*, 2005/2., 60–67. o.
- Földvári József:** A bűncselekmény fogalmáról – de lege ferenda. *Magyar Jog*, 1999/1., 1–4. o.
- Földvári József:** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2006
- Freund, Ernst:** Classification and Definition of Crimes. *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 5, iss. 6., Art. 2.
- Gál István László:** A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In: **Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 4. kötet.** Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 7–45. o.
- Gál István László:** A korrupciós bűncselekmények. In: **Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 5. kötet.** Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 183–210. o.
- Gál István László:** Pénzmosás. In: **Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 8. kötet.** Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 45–77. o.
- Gellér Balázs – Ambrus István:** *A magyar büntetőjog általános tanai I.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2017
- Görgényi Ilona:** Tényállastan. In: **Horváth Tibor – Lévay Miklós (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész.** Complex, Budapest, 2014, 141–171. o.
- Gropp, Walter:** *Strafrecht. Allgemeiner Teil.* Springer, 2001
- Györgyi Kálmán:** Az objektív büntethetőségi feltételek problémája. In: *A Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának actái. IX. kötet.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1967, 173–193. o.
- Györgyi Kálmán:** Az okozati összefüggésről. In: *Büntetendőség, büntethetőség. Büntetőjogi Tanulmányok.* KJK–KERSZÖV, Budapest, 2000, 225–238. o.
- Hegedűs István:** Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.** Complex, Budapest, 2013, 352–387. o.
- Heller Erik:** *A magyar büntetőjog tankönyve.* Szent István Társulat, Szeged, 1931
- Heller Erik:** *A magyar büntetőjog általános tanai.* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1945

- Horváth Tibor:** A Btk. 18. §-a a gyakorlatban. *Magyar Jog*, 1965/5., 193–200. o.
- Horváth Tibor:** A bűncselekmény fogalma. In: **Horváth Tibor – Lévy Miklós (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész.** Complex, Budapest, 2014, 119–140. o.
- Horváth Tibor – Lévy Miklós (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész.** Complex. Budapest, 2014
- Irk Ferenc:** A gondatlan bűncselekmények újrakodifikálásának elméletéhez. *Jogtudományi Közlöny*, 2002/3., 117–124. o.
- Isaák Gyula:** *A büntettektől és vétségekről szóló Büntető törvénykönyv (1878: V. törvénycikk).* Grill, Budapest, 1926
- Isaák Gyula:** *Büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878: V. törvénycikk).* Grill, Budapest, 1928
- Isaák Gyula:** *Büntető törvénykönyv.* Grill, Budapest, 1928
- Jacsó Judit:** A bűncselekmény elkövetői. In: **Horváth Tibor – Lévy Miklós (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész.** Complex, Budapest, 2014, 249–290. o.
- Karsai Krisztina (szerk.):** *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* Complex, Budapest, 2013
- Karsai Krisztina:** Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.** Complex, Budapest, 2013, 309–337. o.
- Karsai Krisztina:** Az egészségügyi beavatkozás és kutatás rendje elleni bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.** Complex, Budapest, 2013, 338–351. o.
- Karsai Krisztina:** A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.** Complex, Budapest, 2013, 851–876. o.
- Karsai Krisztina – Szomora Zsolt – Vida Mihály:** *Anyagi büntetőjog. Különös rész. I.* Iurisperitus Bt., Szeged, 2013
- Karsai Krisztina:** Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina – Szomora Zsolt – Vida Mihály:** *Anyagi büntetőjog. Különös rész I.* Iurisperitus Bt., Szeged, 2013, 268–289. o.
- Kádár Krisztina – Moldoványi György (összeáll.):** *Büntető törvénykönyv.* KJK, Budapest, 1979
- Kádár Miklós – Kálmán György:** *A büntetőjog általános tanai.* KJK, Budapest, 1966
- Kiss Anna:** *A sértett szerepe a büntetőeljárásban.* OKRI, Budapest, 2018
- Kónya István (szerk.):** *Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. I. kötet.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2013
- Kónya István (szerk.):** *Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára I.* HVG-ORAC, Budapest, 2015
- Kóhalmi László:** *A büntetőjog alapproblémái.* Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2012
- Kóhalmi László – Csák Zsolt:** Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: **Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 5. kötet.** Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 107–181. o.

- Lakó Ibolya:** A bűncselekmény-fogalom alakulása hazánkban a századfordulótól a Btá-ig. In: **Horváth Tibor – Szűk László (szerk.): Bűntetőjogi szakirodalom-gyűjtemény. I. kötet.** Budapest, 1987, 347–363. o.
- Ligeti Katalin:** Az új Büntető törvénykönyv Általános Részének koncepciója. *Bűntetőjogi Kodifikáció*, 2006/1., 4–53. o.
- Lőw Tóbiás (szerk.):** *A magyar büntető törvénykönyv és teljes anyaggyűjteménye.* Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, 1881
- Maráz Vilmosné:** Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: **Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része.** HVG-ORAC, Budapest, 2009, 330–352. o.
- Mayaud, Yves (ed.):** *Code pénal.* Dalloz, Paris, 2003
- Mezőlaki Erik:** A környezet és a természet elleni bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.** Complex, Budapest, 2013, 505–531. o.
- Mezőlaki Erik:** Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.** Complex, Budapest, 2013, 553–594. o.
- Mezőlaki Erik:** A hivatali bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.** Complex, Budapest, 2013, 625–641. o.
- Mezőlaki Erik:** A közbiztonság elleni bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.** Complex, Budapest, 2013, 649–676. o.
- Mészáros Ádám:** Jogfilozófia és igazságosság a büntetőjogban. Az in dubio mitius elve. *Acta Univ. Szegediensis Jur. et Pol. Publicationes doctorandorum juridicorum*, Tomus IV. Fasc. 1–15. Szeged, 2004, 391–413. o.
- Mészáros Ádám:** A jog eredetének és a büntetés jogának egyes filozófiai alapkérdései. *De iurisprudentia et iure publico*, 2007/1–2., 28–65. o.
- Mészáros Ádám:** *A bűncselekmény elkövetői. Elméleti és gyakorlati alapkérdések.* Ad Librum, Budapest, 2008
- Mészáros Ádám:** *A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái.* OKRI, Budapest, 2015
- Mészáros Ádám:** Az emberölés és az öngyilkosságban közreműködés aktuális kérdései. *Ügyészek Lapja*, 2015/3–4.
- Mezger, Edmund:** *Strafrecht.* Duncker & Humblot, München und Leipzig, 1931
- Michiels, Olivier – Jacques, Elodie:** Principes de droit pénal.
<https://orbi.uliege.be/handle/2268/188616>
- Miskolczi Barna:** A költségvetést károsító bűncselekmények. In: **Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 8. kötet.** Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 9–44. o.
- Molnár Erzsébet:** Objektív büntethetőségi feltételek a büntetőjogban. *Magyar Jog*, 2020/4., 235–242. o.
- Molnár Gábor:** A bűncselekmény megvalósulási szakaszai (stádiumai). In: **Békés Imre (szerk.): Büntetőjog. Általános rész.** HVG-ORAC, Budapest, 2003, 180–196. o.
- Molnár Gábor Miklós:** Pénzmosás. In: **Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog II.** HVG-ORAC, Budapest, 2012, 703–721. o.

- Molnár Gábor Miklós:** A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények. In: **Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál:** *Büntetőjog II.* HVG-ORAC, Budapest, 2012, 722–804. o.
- Nagy Ferenc – Tokaji Géza:** *A magyar büntetőjog általános része.* Korona Kiadó, Budapest, 1998
- Nagy Ferenc:** A bűncselekmény törvényi fogalmáról jogösszehasonlító kitekintéssel. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2001/1., 7–9. o.
- Nagy Ferenc:** *A magyar büntetőjog általános része.* Korona Kiadó, Budapest, 2001
- Nagy Ferenc:** *A magyar büntetőjog általános része.* Korona Kiadó, Budapest, 2004
- Nagy Ferenc:** *A magyar büntetőjog általános része.* Második, átdolgozott kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010
- Nagy Ferenc:** *Anyagi büntetőjog. Általános rész I.* Iurisperitus Bt., Szeged, 2014
- Nagy Ferenc:** *Anyagi büntetőjog. Általános rész II.* Iurisperitus Bt., Szeged, 2014
- Nagy Ferenc:** Kereténnyállás, mulasztás és a büntetőjogi legalitás kapcsolatáról. *Magyar Jog*, 2015/11., 613–619. o.
- Nagy Zoltán:** A bűncselekmény elkövetői. In: **Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.):** *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2015, 198–224. o.
- Pázsit Veronika:** Tájékoztató a Kodifikációs Bizottság üléseiről. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2001/1., 33–34. o.
- Pradel, Jean:** *Droit pénal général.* Cujas, Paris, 1995
- Schnierer Aladár:** *A büntetőjog általános tanai az 1878. V. és 1879. XL. törvénycikkek alapján.* Franklin-társulat. Budapest, 1882
- Schnierer Aladár:** *A büntettekről és vétségekről szóló magyar büntető-törvény magyarázata.* Franklin-társulat, Budapest, 1885
- Sinku Pál:** A büntethetőséget megszüntető okok. In: **Békés Imre (szerk.):** *Büntetőjog. Általános rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2003, 170–180. o.
- Sinku Pál:** A környezet és a természet elleni bűncselekmények. In: **Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál:** *Büntetőjog II.* HVG-ORAC, Budapest, 2012, 307–329. o.
- Sinku Pál:** A hivatali bűncselekmények. In: **Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál:** *Büntetőjog II.* HVG-ORAC, Budapest, 2012, 445–458. o.
- Sinku Pál:** A vagyoni elleni bűncselekmények. In: **Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál:** *Büntetőjog II.* HVG-ORAC, Budapest, 2012, 591–644. o.
- Stefani, Gaston – Levasseur, Georges – Bouloc, Bernard:** *Droit pénal général.* Dalloz, Paris, 1997
- Szomora Zsolt:** A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina (szerk.):** *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* Complex, Budapest, 2013, 403–431. o.
- Szomora Zsolt:** Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények. in: **Karsai Krisztina (szerk.):** *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* Complex, Budapest, 2013, 451–481. o.
- Szomora Zsolt:** A vagyoni elleni bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina (szerk.):** *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* Complex, Budapest, 2013, 766–806. o.

- Szomora Zsolt:** Záró rész. In: **Karsai Krisztina (szerk.):** *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* Complex, Budapest, 2013, 955–993. o.
- Teillot, Line – Urbansky, Pascale:** *Droit pénal général.* Bréal, 2002
- Tokaji Géza:** A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. KJK, Budapest, 1984
- Tóth Mihály:** Néhány gondolat Irk Albertnek a bűncselekmény „jogellenességéről” megfogalmazott nézetei ürügyén. In: **Tóth Mihály – Gál István László (szerk.):** *Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára.* Separatum, Pécs, 2004, 189–198. o.
- Tóth Mihály:** A gazdasági bűncselekmények. In: **Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály:** *Magyar büntetőjog. Különös rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 399–482. o.
- Vida Mihály:** Az élet és az egészség elleni bűncselekmények. In: **Karsai Krisztina – Szomora Zsolt – Vida Mihály:** *Anyagi büntetőjog. Különös rész. I.* Iurisperitus Bt., Szeged, 2013, 13–82. o.
- Viski László:** *Szándékosság és társadalomra veszélyesség.* KJK, Budapest, 1959
- Vuchetich, Mathias:** Institutiones iuris criminalis hungarici. Budaë, 1819. Magyar fordításban: **Vuchetich Mátyás:** *A magyar büntetőjog rendszere. I. könyv. Elméleti büntetőjog* (ford. Király Tibor). Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, é. n.
- Wessels, Johannes–Beulke, Werner:** *Strafrecht. Allgemeiner Teil.* C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2004
- Wiener A. Imre (szerk.):** *Büntetendőség – Büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok.* KJK-Kerszöv, Budapest, 2000
- Wiener A. Imre:** Büntetendőség – büntethetőség (felelősségtan). In: **Wiener A. Imre (szerk.):** *Büntetendőség – Büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok.* KJK-Kerszöv, Budapest, 2000, 165–221. o.
- Wiener A. Imre (szerk.):** *Büntetőjog. Általános rész.* KJK-Kerszöv, Budapest, 2002
- Wiener A. Imre (szerk.):** *Büntetőjog. Általános rész.* KJK-Kerszöv, Budapest, 2003
- Wiener A. Imre:** Tényállásszerűség. In: **Wiener A. Imre (szerk.):** *Büntetőjog. Általános rész.* KJK-Kerszöv, Budapest, 2003, 64–81. o.
- Wiener A. Imre:** A bűncselekmény elkövetői. In: **Wiener A. Imre (szerk.):** *Büntetőjog. Általános rész.* KJK-Kerszöv, Budapest, 2003, 104–117. o.
- Wiener A. Imre:** A felelősséget kizáró, csökkentő és korlátozó körülmények. In: **Wiener A. Imre (szerk.):** *Büntetőjog. Általános rész.* KJK-Kerszöv, Budapest, 2003, 118–136. o.
- Wiener A. Imre:** *A Btk. általános része de lege ferenda.* MTA JTI, Budapest, 2003
- Zekoll, Joachim – Reimann, Mathias (eds.):** *Introduction To German Law.* Kluwer Law International, 2005

Mészáros Ádám egy évtizedes kutatómunkájának gyümölcsét tartja kezében az olvasó, segítségével – a bűncselekmény fogalma és a bűncselekmények osztályozása alapján – elmerülhetünk a magyar bűncselekménytanban. A bűncselekmény-fogalom rendszeralkotó eleme minden büntetőjogi rendszernek, ugyanakkor e fogalom fejlődése nem választható el a kriminálpolitikai változásoktól és hullámoktól sem, emiatt a bűncselekmény törvényi fogalmának és a dogmatikai megjelenésének vizsgálata örökzöld téma – nem lehet erről eleget írni, a könyv fontos mérföldkő a témakör feldolgozásában. A szerző legfontosabb üzenetével – a tényállásszerűség objektívrá csupaszításával – a magyar jogtudomány „mainstream” felfogásától eltérő álláspontot képvisel, elméleti rendszerével arra törekszik, hogy a fősodorból kilépve alternatív felfogást ajánljon. Ajánlom ezért Mészáros Ádám könyvét minden jogtudós kollégának és persze a büntetőjog elmélete iránt érdeklődő jogászoknak egyaránt.

Prof. Dr. Karsai Krisztina DSc